

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы
Национальная академия образования имени И. Алтынсарина

**«ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ (Т2)» «ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ
(Я2)», «КӨРКЕМ ЕҢБЕК» КІРІКТІРІЛГЕН ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ
БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҚҰРАЛ**

Әдістемелік құрал

**МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ ПО ОБУЧЕНИЮ ИНТЕГРИРОВАННЫМ
ПРЕДМЕТАМ «КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА» (Я 2), «РУССКИЙ
ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА» (Я 2), «ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТРУД» ДЛЯ
НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

Методическое пособие

Астана
2016

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 13 мамырдың № 4 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 4 от 13 мая 2016 года)

«Қазақ тілі және әдебиеті (Т2)» «Орыс тілі және әдебиеті (Я2)», «Көркемсурет» кіріктірілген пәндерді оқыту бойынша әдістемелік құрал. Әдістемелік құрал. - Астана:Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 135 б.

Методическое пособие по обучению интегрированным предметам «Казахский язык и литература» (Я 2), «Русский язык и литература» (Я 2), «Художественный труд» для начальной школы. Методическое пособие. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2016. – 144 с.

Әдістемелік құрал жанартылған білім мазмұны аясында кіріктірілген пәндерді оқыту бағдарламасы негізінде сабақты тиімді ұйымдастыруда қолданылатын әдіс-тәсілдер жиынтығы ретінде жалпы орта білім беретін мектеп мұғалімдеріне ұсынылады.

Методическое пособие рекомендовано учителям общеобразовательных школ по использованию методов и приемов при обучении интегрированным предметам в условиях обновленного содержания образования.

© Ы.Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2016.

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2016.

Кіріспе

Білім – елдің зияткерлік капиталын қалыптастырушы стратегиялық ресурс. Осыған байланысты білім Қазақстанның барлық даму стратегияларында аса маңызды басымдықтардың бірі ретінде айқындалған. Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2014 жылғы 17 қаңтардағы «Қазақстан жолы: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында әлемдегі ең дамыған 30 елдің қатарына кіруде білім беру маңызды рөл атқаратынын айта келіп, басым бағыттарын белгілеп берді [1].

Осы бағытта білім сапасын арттыру ісіне ерекше мән беру қажеттілігі артады. Сапалы білім беру педагогтердің шеберлігі мен іскерлігіне байланысты. Ал педагогикалық шеберлік пен іскерлікті дамытуда жаңа технологияны қолданудың маңызы зор. Оқытудың жаңа технологиясы – оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін қолдануды, оқытудың әртүрлі әдістері мен формаларын біріктіруді, оқу материалын тиімді пайдалануды, оқудың сапасына білім мен біліктілікті жүйелеуді жүзеге асырады. Оқытудың жаңа педагогикалық технологиясы – оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын кәсіби, білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді. Танымдық белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілетін дамытады.

2015-2016 оқу жылынан бастап, республикамыздың 30 пилоттық мектебінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2014 жылғы 6 қарашадағы №455 бұйрығына сәйкес Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты бойынша білім мазмұнын жаңарту жұмысы басталды. Жаңартылған білім мазмұны «мектепте не үшін оқу керек?» деген сұрақ аясында болып, білім мазмұны күтілетін нәтижеге және баланың бойындағы түрлі дағдыларды қалыптастыруға бағытталады.

Осыған орай, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің базасында сынақтан өткізілген жаңартылған білім мазмұнының кіріктірілген оқу бағдарламалары болашақта жалпы білім беретін мектептердің оқу-тәрбие процесіне жаппай енгізу жоспарланып отыр.

Кіріктірілген білім беру бағдарламасында қазақ тілі мен әдебиет пәнінің оқытылуы да өзгеше. Бағдарлама оқушының білім, білік және төрт тілдік дағдысын: тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылымды жетілдіруге бағытталған. Бұл төрт дағды оқу жоспарында «Шиыршық әдісімен» орналастырылған және бір-бірімен тығыз байланысты. Яғни, жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырады және сынып өскен сайын тілдік оқу мақсат та күрделене түседі.

Жалпы орта білім беретін мектептердің бастауыш сыныптарына арналған кіріктірілген «Көркем еңбек» пәні оқушыларды ұрпақтардың рухани тәжірибесі ретінде өнерге тартуға, көркем өнер әрекеттерінің тәсілдерін меңгеруге, баланың шығармашылық, дарындылық, тұлғалық қабілеттерін дамытуға бағытталған.

«Көркем еңбек» пәні деп «Бейнелеу өнері» мен «Еңбекке баулу» пәндерін біріктіріп, тұтас бір пән ретінде ұсынып отырмыз. Себебі «Еңбекке баулу» пәнінде оқылатын кез келген бір тақырыпты қарастыратын болсақ, ең алдымен, сол тақырыптың бейнесін көз алдымызға елестетеміз немесе саламыз. Мысалы, ермексаздан қандай да бір жануарды немесе құсты мүсіндеу керек болса, оның суретін қарастырамыз, мүсіннің дайын бейнесін көз алдымызға елестетеміз, содан соң тапсырманы орындауға кірісеміз. Кіріктірілген пәннің «Көркем еңбек» деп аталуына осы себеп болды.

«Көркем еңбек» пәні баланың қоршаған әлемге көзқарасын өзінің шығармашылық жұмыстарында көрсете білу қабілетін дамыту, әртүрлі материалдармен жұмыс істеу техникасын игеруі, бастауыш сынып оқушылары қолдарының моторикасы және қолдың буындары үшін, иілгіштігін, икемділігін және көзбен шамалау дәлдігін жақсартуы үшін өте маңызды.

«Көркем еңбек» пәнін оқыту барысында бастауыш сыныптардағы тілдік пәндерде еңбек және оған қатысты ұғымдарды түсіну мен дұрыс қолдану, сұрақтарға толық жауап беру, орындалған жұмыстың нәтижесімен таныстыруда сөйлеу дағдыларын қалыптастыру жүзеге асырылады.

Бұйымдар дайындауда әртүрлі өлшем бірліктерін қолдану, аппликация жасауда, ашық хат әзірлеу және безендіруде, коллаж, оригами техникаларында нақты математикалық логика және симметрияны пайдалануы, заттың пішінін анықтауы арқылы «Математика» пәнінен алған білімдерін пайдаланады.

«Дүниетану» пәнімен байланыс бөлме өсімдіктерін өсіру дағдыларынан, өсімдіктер және жануарлар әлемі туралы білімін пайдаланудан көрініс табады.

Оқушының эмоционалдық мәдениетін қалыптастыру үшін музыкалық шығармаларды пайдалану «Музыка» пәнімен пәнаралық байланысты орнатуға көмектеседі.

Бүгінгі күні барлық алдыңғы қатарлы елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Осыған орай біздің елімізде де жоғары сапалы білім жүйесіне көшуге бағытталған білім мазмұнын жаңарту шаралары іске асырылуда. Өйткені, бүгінгі таңда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой – өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оның үстіне білім берудің жүйесін қарқынды дамытқан бұл процестің жалпы білім беретін мектептерге де енгізіле бастауы көңілді қуантады.

Курстың ерекшелігі – алға қойған мақсаты айқын, бағдары жүйелі. Бұл бағдарлама оқытуды ізгілендіру, өзін-өзі дамытып, тәрбиелей білетін, заман ағымына ілесе алатын кәсіби, білікті, жан-жақты жеке тұлға қалыптастыруды мақсат етеді. Оқушылардың кәсіби білім сапасын арттырумен бірге өз қабілетіне қарап, өзін-өзі дамыта отырып, өзіне сын көзбен қарауға мүмкіндік береді.

1 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндерін оқыту кезіндегі тәсілдер мен принциптер

Р. Декарттың «*Барлық ғылымдардың байланыстылығы сондай, олардың бәрін бірден оқыту – олардың біреуін басқасынан бөліп оқытудан оңай*» деген пікірін еске алсақ, пәнаралық байланыс білім берудің кіріктірілген технологиясының құрамына енеді. Оның ұғымының ауқымы кең.

Философиялық-педагогикалық ұстаным жағынан бұл технология – жеке тұлғаның ойлау дәрежесі мен бүкіл адамзат қауымы санасының сан ғасырлық даму дәрежесін ретке келтіруші, үйлестіруші қозғаушы күш.

Кіріктіру ұстанымының басты қағидасы – ғылыми-жаратылыстану және қоғамдық-гуманитарлық білімдерді жеке білім аймағында шартты түрде қарастыра отырып, оқушыларға әлемнің біртұтастығы жайлы ғылыми - синтездік білім беру болып табылады.

Кіріктіріп оқыту ұстанымдары кіріктіріп оқытудың басты мақсатына – оқушылардың ойлау қабілетінің дамуына тікелей бағытталған. Яғни:

1. *Білімдердің синтезі.* Оқу материалын тұтас, жинақталған, жүйеленген түрде қабылдау оқушының ой-өрісінің кеңдігін қамтиды. Кіріктіру әдістерімен зерделенетін мәселені шешу ойлау қабілетін белсенділігі мен мақсаттылығын дамытады.

2. *Оқу материалын тереңдету.* Оқу материалын терең ұғыну кең ауқымды ойлауға ықпал етеді.

3. *Мәселенің өзектілігі, немесе мәселенің практикалық маңыздылығы.* Оқу материалын меңгеру барысында практикалық мәселені шешу оқытудың тәжірибелік бағытын күшейтеді, оқушының сын тұрғысынан ойлауын, теория мен практиканы салыстыра алу қабілетін дамытады.

4. *Баламалы шешім.* Белгілі жағдайда жаңа тәсілдерді қолдана алу, мәселені ерекше шеше алу, шешу жолдарын таңдай алу, ойлау ерекшелігін дамытуға ықпал етеді. Шешімдерді салыстыру ой ұшқырлығын, сын тұрғысынан ойлауды, ойдың жинақтығын, жүйелілігін дамытады. Оқушылардың дұрыс шешімді, мақсатқа жетудің қысқа жолын таңдау барысында ұтымды, тиімді, мақсатты ойлау қабілеттері арта түседі.

5. *Шешімнің дәлелдігі.* Мәселені дәлелді шешу ойлау қабілетін дамытады [2].

Кіріктірілген білім бағдарламасының алға қойған мақсаты айқын, бағдары жүйелі. Зиялы азаматты – әлеуеті жоғары дамыған, жаңашыл ойлай білетін, рухы мықты, өз білімін қоғамның алға басуына жұмсай алатын адамды тәрбиелеуге ұмтылатын білім беру бағдарламасында тәрбие мен оқыту ажырамас байланыста болады.

«Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» деп көрсетілген. Осы тұста кіріктірілген білім бағдарламасы көп табыстарға

негіз болады. Өйткені, кіріктірілген бағдарлама бірнеше құндылықты негізге алады. Олар:

- құрмет;
- ынтымақтастық;
- азаматтық жауапкершілік қалыптастыру;
- ашықтық;
- өмірбойыбілімалу[2].

Белгіленген құндылықтар аясындағы мақсат – жоғары білімді, шығармашыл адамның үйлесімді тұлға ретінде дамуы үшін қолайлы білім беру кеңістігін жасау.

Міне, тек осындай сипаттағы қолайлы білім беру кеңестігінде оқып – тәрбиеленген мектеп тұлғегі кең ауқымды дағдыларға ие болады. Нақтырақ айтқанда:

- сын тұрғысынан ойлау;
- білімін шығармашылықпен пайдалана білу;
- зерттеушілік дағдылары;
- АКТ дағдылары;
- топта және жеке ынтымақтастықта жұмыс істей білуі;
- коммуникативтік дағдылары (тілдік дағдыларын қоса алғанда);
- қойылған міндеттер мен күрделі мәселелерді шеше білу дағдылары т.б.

бірнеше дағдылар қалыптасады [2].

Ал жалпы кіріктірілген оқу дегеніміз не? Кіріктірілген оқу бағдарламасының артықшылығы неде? Осы сұрақтардың жауабын зерделеп көрелік.

Кіріктірілу – бұл бір оқу мазмұнының пәндік концепцияларға сай әртүрлі саладағы жан-жақты білімдермен тоғысуы, бір-бірімен араласып кетуі. Кіріктірілген сабақтар оқушыға әлем туралы, заттар мен құбылыстардың өзара байланыстары туралы біртұтас мағлұмат береді, олар құрылысы бойынша белгілі қалыпқа сыймайды, сондай-ақ, оқу сағаттарын барынша үнемді пайдалануға мүмкіндік береді. Осы сабақтарда оқушылардың бейнелі ой-өрісі дамып, пәннің жалпы мазмұнын өмірмен байланыстыру арқылы шығармашылық мүмкіндіктері ашылады. Кіріктірілген сабақтардың құрылымы нақтылығымен, сыйымдылығымен, орамдылығымен, сабақтың әр сатысындағы оқу материалының логикалық өзара келісімімен, материалдың зор ақпараттық мүмкіндігімен ерекшеленеді.

Оқу процесінде пәндерді кіріктіріп оқыту:

- ерекше дарынды оқушыларға мәнді де саналы оқуға;
- сабақ құрылымында проблемалық жағдайлар үлесін ұлғайтуға;
- жеке тұлғаның зерттеушілік типін қалыптастыратын оқушының ойлау әрекетін белсендіруге;
- оқушыға бір мезгілде әрекетті орындауда барлық мақсат қоядан нәтижеге дейінгі барлық процесіне бақылау жасауға;
- білім берушілік, дамытушылық және танымдық үшбірлікті ұстаздың шексіз шығармашылығы тұрғысынан жүзеге асыруға;
- сабақтың ақпараттық сыйымдылығын арттыруға;

- оқушылардың уәждемесін арттыруға, олардың оқу - танымдық әрекетін белсендіруге, шаршағандары мен қажуларын азайтуға;

- сабақ процесінде өтілетін тақырыптың күнделікті өмірмен тікелей байланысына мән беруге;

- оқушылардың шығармашылық ойлауын дамытуға;

- олардың алған білімдерін өмірде қолдана білулеріне көмектеседі [2].

Қазақ тілі – қарым-қатынас жасау негізі және Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі. Оқушылар қазақ тілін үйрене отырып, айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдыларымен қатар түсіну және жауап беру, анализ, салыстыру және бағалау дағдыларын дамытады, сонымен бірге оларды өмірде тиімді қолдана білуді үйренеді. Тілді меңгеру әлемдік деңгейде жаңа өзгерістерге бейім, жаңашыл, ұлттық құндылықтарды түсінетін жеке тұлға қалыптастыруға ықпал етеді.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген пәні – өзге тілде білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие процесінің маңызды бөлігі болып табылады. Қазақ тілі мен әдебиетінің тақырыптық және тілдік ортақтығы арасындағы өзара байланыстың күшейтілуі арқылы оқушылардың қазақ тілінің түрлі стильдерін бір оқу бағдарламасы аясында меңгеруіне ықпал етеді. Өйткені ортақ тақырып қазақ тілінен мен әдебиеттен алынатын білімдердің ерекше синтезін жасайды. Оны меңгерту үшін жаңа деңгейдегі оқу - танымдық процесті ұйымдастыратын әдістер мен тәсілдер жүйесі де айқындалуы керек.

Қазақ тілі мен әдебиетін екінші тіл ретінде оқытатын мектептерде кіріктіре оқытудың басты мақсаты – оқушыны қазақ тілінде сауатты сөйлету, оқығанын, естігенін, тыңдағанын түсінуге, сауатты түсініп қазақ тілінде барлық коммуникативтік әрекеттерді (1-сурет) жазуға дағдыландыру [2].

1-сурет – Коммуникативтік дағдыларды дамыту сұлбасы.

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен.

Қазақ тілі мен әдебиетін кіріктіріп оқытқанда, оқушылардың тіл заңдылықтарын, коммуникативтік әрекеттерді әдебиет мәтіндеріндегі түрлі өмірлік жағдаяттарға «тікелей қатыса» отырып меңгерту мүмкіндігі өте зор.

Осындай кіріктіре оқыту арқылы оқушылардың сөйлеу, жазу, оқу, тыңдау әрекеттерін танымдық қызығушылықтарын дамыта отырып қалыптастыру жолы қалыптасады.

«Кіріктірілген қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін оқытудың мақсаты, міндеттері, ұстанымдары мен әдістері, танымдық талдаудың шығармашылық деңгейге өсу барысында іске асырылатын мағыналық бағдарлары, байланыстары, технологиялық шарттары жаңа жүйеде қалыптасады.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін кіріктіріп оқытудың мақсаты – оқушыларды шығармашылықпен жұмыс істеуге және сын тұрғысынан ойлауға дағдыландыру. Оқушылар әңгіме, поэзия, драма, сондай-ақ, ғылыми және бұқаралық ақпарат құралдарының материалдарын (газет-журналдар, т.б.) сын тұрғысынан оқи отырып, өз түсініктерін дамытады. Оқу арқылы танымдық дағдыларын арттыра отырып, білім әлеміне жол ашады.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріп оқыту бағдарламасының мақсаты – оқушыларға өз ойын жеткізу жолдары, әңгімелерді баяндау және өздерінің қызығушылықтары, жоспарлары туралы диалог барысында айту; тілдесім мен аудиовизуалды материалды тыңдау барысында өз көзқарастарын білдіре отырып жауап беру; көркем және көркем емес (нұсқаулық, жарнама) мәтіндерге мақсатқа сай қорытынды және анализ жасау; қысқа жүйелі мәтіндерді жазу барысында қажетті және қызықты ақпараттарды пайдалана білу дағдыларын меңгерту.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқыту бағдарламасында оқу пәнінің мазмұнын анықтаудың негізі болып табылатын оқыту мақсаттарының жүйесі түрінде ұсынылған күтілетін нәтижелері қалыптастырылған.

Мазмұны тұрғысынан оқу бағдарламалары оқушыны өзін-өзі оқыту субъектісі және тұлғааралық қарым-қатынас субъектісі ретінде тәрбиелеуде нақты оқу пәнінің қосатын үлесін айқындайды. Оқу бағдарламалары білім беру құндылықтарының өзара байланысы мен өзара шарттылығына негізделген тәрбиелеу мен оқытудың біртұтастығы қағидатын және нақты пәнді оқыту мақсаттарының жүйесі бар мектепті бітіргеннен кейінгі нәтижелерін іске асыруға мүмкіндік береді. Оқу бағдарламаларының тек пәндік білім мен білікке ғана емес, сонымен қатар кең ауқымды дағдылардың қалыптасуына бағытталғаны оның ерекше өзгешелігі болып табылады. Оқыту мақсаттарының құрастырылған жүйесі: білімді функционалдық және шығармашылық қолдану, сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану, қарым-қатынас жасаудың түрлі тәсілдерін қолдану, топпен және жеке дара жұмыс істей алу, мәселелерді шешу және шешімдер қабылдау сияқты кең ауқымды дағдыларын дамытуға негіз болады. Кең ауқымды дағдылар оқушының мектептегі білім алу тәжірибесінде де, келешекте мектепті бітіргеннен кейін де жетістігінің кепілі болып табылады.

Экономикадағы заманауи инновациялар, еңбек нарығындағы өзгерістер оқушылардың күрделі міндеттерді шешу үшін немесе оларды шешудің жаңа тәсілдерін табу үшін жағдаятқа, идеялар мен ақпараттарға талдау жасау және бағалауға, алған білімі мен тәжірибесін жаңа идея мен ақпаратты жинақтау

үшін шығармашылық қолдануға мүмкіндік беретін дағдылар жиынтығын меңгеру қажеттілігіне себепші болады. Жігерлілік, алғырлық, өзгерістерге дайындығы, байланысқа бейімділігі сияқты тұлғалық қасиеттер өзекті болып отыр.

Нақты пән бойынша күнделікті білім беру процесінің мазмұны оқу мақсаттарына бағынады және оқушылардың меңгерген білім, білік және дағдыларын кез келген оқу процесінде және өмір жағдаяттарында шығармашылықпен пайдалану даярлығын қалыптастыруға, жетістікке қол жеткізуде қажырлылықты дамытуға бағытталған, өмір бойы білім алуға ынталандырады.

Кең ауқымдағы дағдылармен бірлікте жеке қасиеттердің дамуы: «қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік», «құрмет», «ынтымақтастық», «еңбек пен шығармашылық», «ашықтық», «өмір бойы білім алу» сияқты білім берудің басты құндылықтарына оқушыларды дағдыландырудың негізі болып табылады. Бұл құндылықтар оқушының тәртібі мен күнделікті іс-әрекеттерін ынталандыратын тұрақты тұлғалық бағдары болуы тиіс.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқыту бағдарламасы бойынша оқушылардың білім, білік және дағдыға қойылатын талаптары «Шет тілін меңгерудің жалпы еуропалық құзыреті» (CEFR) деңгейлерін (A1, A2, B1, B2, C1) негізге ала отырып айқындалған және әр деңгейдің соңындағы күтілетін нәтижелер түрінде берілген.

C1 – Жоғары деңгей:

Әртүрлі тақырыптар бойынша көлемді мәтіндерді түсінеді, олардың астарлы мағыналарын ажырата алады.

B2 – Ортадан жоғары деңгей:

Нақты және абстрактілік тақырыптар бойынша күрделі мәтіндердің, оның ішінде кәсіби мәтіндердің жалпы мазмұнын түсіне алады.

B1 – Орта деңгей:

Оқуда, бос уақытта кездесетін әртүрлі тақырыптар бойынша әдеби тілде берілген нақты хабарлардың негізгі ойларын түсіне алады.

A2 – Базалық деңгей:

Өмірдің негізгі салаларымен байланысты тіркестер мен жиі пайдаланатын сөйлемдерді түсінеді.

A1 – Қарапайым деңгей:

Нақты міндеттерді орындауға қажетті таныс фразалармен сөйлемдерді пайдалана алады.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәндерін кіріктіріп оқу арқылы оқушылар:

- сөздік қоры мен тілдік сауаттылығын дамытады;
- тілдің қоғамдық-әлеуметтік қызметін түсінеді;
- ойлау және танымдық қабілеттерін дамытады;
- коммуникативтік дағдыларын жағдаятқа сай дұрыс қолдана білуді және өзгелермен еркін қарым-қатынас жасауды үйренеді;
- қазақ халқы мен мемлекеттік тілге деген құрмет сезімін қалыптастырады, қызығушылығын арттырады [3].

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқыту бағдарламасы «қалай білім алу керектігін білетін», дербес, ынталы, қызығушылығы жоғары, сенімді, жауапты, ой-өрісі дамыған жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қағиданы ұстанады. Мұғалімдер оқушылардың бойында бұл қасиеттерді қалыптастырып, дамытуда оқытудың түрлі стратегияларын қолданады. Атап айтқанда:

- оқушылардың жеке пікірін тыңдай білу, олардың бұған дейін алған білімдері мен қалыптасқан түсініктерін одан әрі дамыту үшін оларды қолданудың маңыздылығын құптау;

- мұқият іріктелген тапсырмалар мен іс-әрекет түрлері арқылы оқушыларды ынталандыра және дамыта оқыту;

- мәселелерді шешу әдіс-тәсілдерін оқушыларға түсінікті жолмен құру және көрсету;

- оқушылардың білім алуына «Оқыту үшін бағалау» арқылы қолдау көрсету;

- оқушылардың зерттеу жұмыстарын жүргізуіне және зерттеу әдіс-тәсілдеріне негізделген белсенді оқытуға бейімдеу;

- оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту;

- оқушылардың жеке, топтық және тұтас сыныптық жұмыс түрлерін ұйымдастыру [4].

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқытуда қолданылатын принциптер:

- оқушының қатесі үшін жазалап оқыту емес, қателерін түзету үшін оқыту. Оқытудағы басты принцип – оқушының жеке, өзіндік мүмкіндіктерін ескеру;

- оқушыларға дебат тақырыбын таңдауға, зерттеуге және «жақтаушы, даттаушы» топтарын құруға мүмкіндік беру – аргументтерді қолдана білу дағдыларын қалыптастырады, өз ойын жеткізуге, таңдауға және келісімге келуге, шығармашылыққа мүмкіндік береді;

- тапсырмалар (белсенді іс-әрекеттер) арқылы оқу материалын өмірмен байланыстыра отырып, оқушыларды білімді өз бетімен меңгеруге талпындыру;

- оқу процесінде мұғалім емес оқушы неғұрлым белсенді болғанына назар аударылады, мұғалім оқу материалын дайын күйінде бермейді, ашық сұрақ қою, назарын шоғырландырып оқу, шолу жасау, тәжірибе және зерттеу жасауға бағыттайды;

- оқылым және жазылымға негізделген сабақтарды тиімді құру сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді, яғни ол қызығушылықты ояту, мағынаны ажырату және рефлексия кезеңдерінен тұрады. Әр кезеңде белгілі бір оқыту мақсатын қоя отырып, мұғалім оқушыларға мақсатқа жетуге, мәселені анықтауға, талқылауға, жауаптарды іздеуге, қорытынды жасай отырып, өз ойын білдіруге және ашық қоғамның азаматы болуға үйретеді;

- интерактивті оқыту әдіс-тәсілі арқылы оқушы интелектісіне әсер ету, яғни ақпарат мұғалімнен оқушыға, оқушыдан мұғалімге беріліп отыруына мүмкіндік береді. Белсенді оқытуда оқушылар өз пікірін айта білуді және өзгенің пікіріне құрметпен қарауды үйренеді;

- ұжымдық оқыту технологиясы жаңа идеяларды ұсынуға және жаңа мүмкіндіктерді қолданып көруге бағыттап отырады [4].

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқытуда қолданылатын педагогикалық тәсілдер.

Республикамыздың жалпы білім беру ұйымдары (мектеп, гимназия, лицей, т.б.) «білім алу жолдарын білетін», өз бетімен білім алуға ұмтылатын, шешім қабылдауға қабілетті, ынталы, қызығушылығы мен жауапкершілігі жоғары, өзіне сенімді, өзінің және өзгенің іс-әрекетіне талдау жасай алатын жеке тұлғаны қалыптастыруға бағытталған қағиданы ұстанады.

Оқушылардың бойында бұл қасиеттерді қалыптастыруда мұғалімдер түрлі педагогикалық тәсілдер мен технологиялар қолдана алады. Атап айтқанда, олар:

- оқытудың коммуникативтік (қарым - қатынастық) тәсілдері (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым);

- зерттеушілік тәсіл (оқушылар «не білемін?, нені білгім келеді?, нені үйрендім?» тұрғысынан өз әрекетін талдауға үйренеді);

- Жүйелі-әрекеттік тәсіл;

- дамыта оқыту технологиясы (оқушылар оқу әрекетінің тәсілдерін игеріп, өзінің іс-әрекетін жоспарлау және басқару жолын үйренеді);

- саралап оқыту технологиясы (оқушыларды қабілеті, мүмкіндігі, ерекшелігіне қарай оқыту);

- мұғалім мен оқушының «субъект - субъектілік» дидактикалық қатынаста білім іздеу процесіне бірдей енуі;

- оқу проблемаларын шешу барысында мұғалім мен оқушының ынтымақтасқан шығармашылық ізденіс әдістерін қолдану; оқу проблемаларын шешудің әдіс-тәсілдерін оқушыларға дамыта оқыту ұстанымына сай жолмен құру және көрсету;

- оқушының жеке пікірін тыңдау, олардың бұрын меңгерген білімдері мен қалыптасқан түсініктерін әрі қарай дамыту;

- ойын әдісі;

- «оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау» арқылы қолдау жасау;

- сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту;

- ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді қолдану арқылы оқушылардың қазақ тіліне деген қызығушылығын арттыру;

- тәжірибелік, шығармашылық оқу әрекеттеріне (түрлі шығармашылық жұмыстар жасау) ынталандыру;

- оқушылардың білімін жүйелілікпен мониторингілеу;

- оқушыларды зерттеушілік әрекетке және зерттеушілікке негізделген белсенді оқуға ынталандыру;

- оқушыларға алдын ала берілетін түрлі стильдегі жазба мәтіндердің үлгісін қолдану (мұғалім алдын ала модельдер мен үлгілер береді);

- оқушылардың оқу әрекетін жеке, топтық және ұжымдық формада ұйымдастыру (оқушылар бірін-бірі өзара оқытуға, бірін-бірі бағалауға, пікір алмасуға, т.б. үйренеді);

- оқыту барысында «не білемін? не білгім келеді? нені үйрендім?» түріндегі кері байланысты жүзеге асыру [4].

Басты назар білім мен сол білімді қолдану процесіне аударылады. Оқушылардың білім алу барысындағы табыстылығы мен алдағы қадамдарын анықтау үшін оқытудың нақты мақсаттары мен жетістік критерийлерін алдын ала белгілеу керек.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды(АКТ)қолдану құзыреттілігі оқушылардың жұмыста, бос уақытында және қарым-қатынаста технологияларды біліктілікпен және шығармашылықпен пайдалануын қамтиды. Бұл АКТ-ны пайдаланудың бастапқы дағдылары арқылы қалыптасады.

Оқушылар кіріктірілген білім беру бағдарламасындағы барлық пәндерді оқу барысында ақпаратты табу, құрастыру және басқару, мәліметтер және идеялармен бөлісу, бірлесіп әрекет ету, түрлі жабдықтар мен қосымшаларды пайдалану арқылы білім, білік дағдыларын арттырады, өз жұмысын бағалауды жетілдіре отырып, АКТ-ны қолдану дағдыларын дамытады.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген оқу бағдарламасында төмендегідей көрініс табады:

- онлайн сабақтар арқылы инновациялық әдістер мен ақпараттық технологияларды қолданады;

- АКТ арқылы презентация жасайды, салыстырады, бағалайды, жетілдіреді, зерттейді және бірлесе отырып пікірлерін дәлелдейді;

- АКТ арқылы қажетті ақпаратты таңдай алады [2];

- сабақтарда оқытудың сапасын арттыру үшін жаңашыл әдістер мен ақпараттық технологияларды пайдалану;

- интернет ресурстарымен жұмыс жасайды (мысалы, веб-сайттағы ақпаратты оқу, керекті материалды іріктеу, жеке құжат немесе файл ретінде көшіру және сақтау);

- мәтін және слайдтармен жұмыс істеу үшін қарапайым бағдарламадан күрделірек бағдарламаға көшу (Word, Power Point);

- ақпаратты өңдеп, электронды түрде жеке құжат ретінде сақтау үшін жабдықтарды (принтер, сканер, сандық фотоаппарат) пайдалану;

- электронды оқулықтарды пайдалану;

- тақырыпқа байланысты медиақұралдарды қолдану;

- ақпаратты саралап, зерттей алу [2].

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген сабақтарында АКТ пайдалану жолдары.

Интерактивті тақтаны қолдану.

Оқыту процесін компьютерлендіру мақсатында интерактивті тақтамен жұмыс жасау тиімді. Қазіргі уақытта Қазақстанның жалпы орта білім беретін мектептерінің барлығы интерактивті тақтамен қамтамасыз етілген. Интерактивті әдіс – диалогтік әдіс нәтижесінде сабаққа қатысушылар бір-бірімен байланыса отырып, мәселелерді шешеді. Қарапайым тақта және компьютер проекторына қарағанда, интерактивтік тақта сабақ мазмұнын

кеңінен ашуына мүмкіншілігі өте зор. Интерактивтік тақтаны пайдалану кезінде үлкен жетістікке қол жеткізу үшін, тек қана сауатты сабақ жоспарлап, керекті материалдарды дайындау керек.

Сабақта мұғалім интерактивтік тақтаны бір емес бірнеше рет пайдалана алады, қарапайым тақтаға қарағанда интерактивті тақтаны пайдалану ыңғайлы, әрі уақыт үнемдейді.

Интерактивті тақта оқытудың басқа тәсілдеріне қарағанда (салыстырғанда), көптеген жетістіктері бар. Бұл жетістіктер туралы өз сабағында интерактивтік тақтаны пайдаланатын мұғалімдер ғана айта алады. Мұғалім әріптестерімен бірге отырып сабаққа дайындалу арқылы жақсы әсерге қол жеткізуге болады, бұл тек қана міндеттерді бөліп беру мен уақытты үнемдеу ғана емес, сонымен қатар берілген материалдардың сапасын да арттырады.

Мұғалімдердің пайымдауынша интерактивтік бағдарлама олардың жартылай жұмысын атқарады. Мысалы: белгілі бір материалды интерактивтік тақтада орындау арқылы файлдағы белгілермен өзгерістерді сақтап қалуға болады, бұны сабақта болмай қалған оқушыларға қайта түсіндіруге немесе келесі жолы тағы да қолдануға болады.

Мұғалім оқытудың жаңа ақпараттық технологияларын меңгеріп, оны пайдалану арқылы өзінің материалдық базасын толықтырып, әрі уақытты үнемдейді.

Компьютерлік графикалық материал презентациялық слайд көмегімен көрсетіледі. Microsoft Power Point бағдарламасының көмегімен оқу процесінде презентациялар мен слайдтар жасап көрсету, оқушылардың қызықты және дәлелді (мағыналы) болады, танымдық ойлауы мен есте сақтауын қалыптастырады.

Интерактивті технологияның ерекшеліктері:

1) Бормен тақтаға жазған кескінді экрандағы түрлі-түсті, айқын, ұқыпты кескінмен салыстыруға болмайды. Тақта мен бордың көмегімен әртүрлі қосымшалары бар жұмысты түсіндіру қиын, әрі мүмкін емес. Слайдтарда кемшіліктер мен қателер жіберілсе, тез арада түзетуге болады. Сабақтың тиімділігі артады. Басқа пәндермен пәнаралық байланыс орнайды.

2) Сабақта көрнекілікті қолдану деңгейі артады.

3) Оқу материалын беру логикасына көп көңіл аударады, бұл оқушылардың білім деңгейіне оң әсерін тигізеді. Компьютерге деген қарым-қатынас өзгереді.

Activstudio-да қалам, өшіргіш, түс, себет деген нәрселерді игеру, сонымен қатар, кітапхананың ішінде не бар, оны пайдалана білу керек. Ал флипчарт мәліметті сақтайды, анықтайды, жабады.

Сонымен, сабақ процесінде интерактивті тақтаның барлық мүмкіндіктерін қолдану арқылы оқушылардың қызығушылығын, интеллектуалдық танымын, білім сапасын арттыруға болатыны анық. Сабақта интерактивті тақтаның элементтерін пайдалану, оқушылардың дайындалған арнайы тапсырмаларды тындап қана қоймай, көздерімен көріп, оны жетік түсінуге дағдыландырады. Интерактивті тақтаны пайдалану арқылы оқушылардың білімін тексеру үшін әр

тарауды аяқтаған кезде немесе жаңа сабақты бекіткен уақытта тестілеу әдісін қолдануға болады. Бұл әдіс оқушылардан бір уақытта жауап алуға мүмкіндік береді және тестілеген кезде мұғалім оқушылардың білім деңгейін анықтай алады. Тестілеудің нәтижелерін құрылған график арқылы тексеріп, сол уақытта бағалауға болады. Ал жауап нәтижелерін бақылап, оқушылардың материалды түсіну деңгейін анықтауға болады. Оқушыға тест сұрақтарына жауап беруі үшін уақыт беріледі. Бұл жүйе тұйық оқушылардың ойын білдіріп, жалқау оқушылардың қызығушылығын арттырады. Оқушылар жауаптарын құпия түрде бере алады. Жаңа ақпараттық технологияларда электрондық тестерді қолдану оқудың тиімділігін көтереді, сонымен қатар оқушының бірден-бір өздігінен жұмыс істеу құралы болып табылады. Тестік формадағы тапсырмалар қысқа сұрақтардан тұруы тиіс. Техникалық құралдар арқылы тесті тез әрі нақты және үнемді орындауға болады. Электрондық тестерді оқу процесінің кез келген кезеңінде қолдануға болады. Электрондық тестерді «Aktivstudio Professional Edition V3» бағдарламасындағы «Оценка тест» бағдарламасымен құрастыруға болады. Мұғалім алдын ала дайындалған тест арқылы кез келген уақытта сабақта өтілген тақырып бойынша оқушылардың білімін тексере алады және оқушы электрондық тесттер арқылы өзін-өзі тексере алады. Мысалы, сабақта оқушыларға тесттік тапсырмалар беруге болады.

Интерактивті тақтада слайд арқылы мұғалімнің дайын ақпаратты мәтін, фото, видеоны компьютерлік презентациямен пайдаланады. Оқушылар алдына қойылған мәселе тақтада қайталанып еске түсіріп отыруға өте жақсы жағдай туғызады. Осылайша оқушылармен қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында СТО технологиясы бойынша берілген әдістер бойынша тапсырмалар берілгенде оқушылар шешуге өз әдістерін ұсынады.

Көмекке берілген ережелер, т.б құралдар экранда флипчарт арқылы жабылып тұруы мүмкін. Оқушылар талдау барысында жауаптары тақтада жазылады, ашылады, қателер түзетіліп, дәлелденеді.

Айнымалыларды құрастыруға тапсырма беруге болады, оны орындау барысында оқушының заттардың химиялық қасиеттерін біледі, өзінің іс-әрекетін анықтайды, сыныптастарының жауаптарын талдауға үйренеді. Интерактивті тақтада сәйкестендіру есептерді тиімді талдауға өте ұтымды.

Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген сабақтарында маңызды жұмыстарда кестелерді, графиктерді қолдану тиімді. Ал интерактивті тақтадағы кесте, графиктерде қажетті ақпаратты маркер – қаламмен сызып бөлуге болады, назарды аударуға болады. Тақта басқа пәндермен байланыста болуға өте маңызды. Мысалы, географиядан карталарды, табиғи объектілердің фотографияларын т.б байланыстыра жазамыз.

Интерактивті тақта сабақтың ұйымдастырушылық, қайталау, жаңа тақырыпты игеру, бекіту, қорытындылау, талдау кезеңдерінде, білім бақылауда кеңінен оқушының қызығушылығын, оқуға танымдық қасиетін оятуға тиімді. Объективті бағалауға, оқушының еркін сезінуге ақпараттық-коммуникациялық мәдениетінің деңгейі өсуіне жағдай жасалып, келешекте терең білім алуға көмегі зор.

Интернетпен жұмыс.

Қазіргі ақпарат ғасырында өмірімізді әртүрлі ақпарат көздерінсіз елестету мүмкін емес. Теледидар мен радио желісінен бүкіләлемдік интернет кеңістігіне көшіп бара жатқан заманда, келешек ұрпақты осы заманауи процестердің залалды әсерлерінен сақтап, пайдалы тұстарын өз жұмысымызда пайдаға асыру үшін интернет желісін қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында кеңінен пайдалануға тырысуымыз қажет. Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пәнінде ғаламтор желісін пайдалану формалары мынадай:

- онлайн режимде сабақтар өткізу;
- онлайн режимдегі тапсырмаларды орындау (тестер, есептер);
- әртүрлі деңгейдегі онлайн олимпиадалар мен байқауларға қатынасу;
- мәліметтер қоры ретінде пайдалану.

Тәжірибе алмасу ретінде онлайн сабақтарға қатынасу әсіресе жас мамандар жұмысына методикалық үлкен көмек берері сөзсіз. Сонымен қатар оқушылар сабақта бейнематериалдар пайдаланады. Рефераттар жазу барысында оқушылар өз беттерімен Интернет кеңістігінің материалдарын, электрондық оқулықтарды іздеу арқылы компьютерлік сауаттанады. Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пәнінен оқушыларды сынақ пен емтиханға дайындау барысында интернетпен жұмыс үлкен рөл атқарады. Ол тек әртүрлі тестер мен мәліметтер алатын ақпарат көзі ғана емес, даярлық жұмыстарында онлайн режиміндегі тесттерді орындау арқылы оқушыны тестпен жұмыс істеу дағдысына, уақытты үнемдеуге және қорытындысын талдау арқылы сол бойда қатемен жұмыс істеуге көп көмегін тигізеді. Оқушылар бір тестілеуден жақсы нәтижеге жеткенше бірнеше қайтара өтеді. Бұл тестілердің барлығы қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пәні бойынша мемлекеттік білім стандарты талаптарына сәйкес келеді. Ол оқушылардың интеллектін, логикалық ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал жасайды. Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пәнінде дарынды оқушылармен жұмысты да интернет көмегімен тиімді ұйымдастыруға болады. Осы бағытта соңғы уақытта жиі-жиі ұйымдастырылып жүрген республикалық, облыстық олимпиадалар мен байқауларға қатыстыру арқылы оқушылардың көптеген жетістіктеріне қол жеткізуге болады. Сабақты қызықты формада ұйымдастыруға, кейбір өндірістік процестерді бейнелейтін дидактикалық материалдардың шексіз көзі болып табылатындықтан ғаламтормен жұмыс әрбір мұғалімнің шығармашылық ізденісіне көп көмегін тигізеді сөзсіз.

Электрондық оқу құралдары.

Дәстүрлі сабақтағы ең қажетті басшылыққа алынатын сабақ элементі болып табылатын оқулық құралы секілді қазіргі жаңа технологиялы сабақтардың барлығында дерлік электронды оқу құралдары пайдаланылады. Электронды оқу құралдары – жаңа сабақты түсіндіру, тірек-сызбалары, тақырыптық тапсырмалар, тақырыптық тест жұмыстары, логикалық тапсырмалар, жаттығу тапсырмалары секілді бірнеше сабақ элементтерін қамтитын кешенді электронды жинақ. Оқушылар қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында арнайы компьютерлік бағдарламалар мен электрондық оқулықтарды пайдалану арқылы кез-келген тақырыпты өздері меңгереді. Бұл

оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға, олардың ой-танымын кеңейтуге, өз бетінше шығармашылықпен, ізденімпаздықпен жұмыс жасауына көп көмегін тигізеді. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша компьютерлік тестілеуді қолдану оқушылардың интеллектуалдық танымын арттырады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында электронды оқу құралдарын пайдалану сабақ барысында оқушылардың жеке жұмыс жасауына мүмкіндік туғызады. Яғни деңгейі төмен оқушы аз да болса өз бетімен орындағанына риза болатын болса, қабілеті жоғары оқушылар басқа оқушылар деңгейімен шектеліп қалмай одан әрі күрделі деңгей тапсырмаларын орындап, өз жетістіктерін көрсету мүмкіндігіне ие болады. Еліміздің мектептер мен колледждерінде қазақ тілі мен әдебиеті кабинеттерін жаңа электрондық құралдармен жабдықтау жүргізіліп жатыр. Бұлардың қатарына көптеген электронды өлшеу құралдары бар «Хайпер Хим», «СПАРК», «ПАСКО» т.б. кешендерді жатқызуға болады. Осының ішіндегі «Хайпер Хим» бағдарламасы тек электронды өлшеу құралдары ғана емес, сонымен қатар «электронды периодтық жүйе» т.б. көптеген электронды шапшаң есептегіш-көрсеткіш бағдарламалармен қамтылған. Бұл бағдарламалар бұрынғы әртүрлі кестелер мен анықтама кітаптарына бөлінетін уақытты үнемдеп, оқушылардың сабақ барысында тақырыпқа сай мәліметпен неғұрлым көп қамтылуына жағдай жасайды. Соңғы жылдары ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында ауқымды ілгерілеу жұмыстары байқалып отыр. Барлық пәндер бойынша электронды оқулықтар жасалып, кеңінен таралуда. Оқу-тәрбие процесіне электрондық оқыту ресурстарын енгізу, электрондық оқулықтарды пайдалану, әр пәнді оқытуда мультимедиа мүмкіншіліктерін қолдану, демонстрациялау әдісін компьютер негізінде жабдықтау, оқу және жобалау бағдарламаларын енгізу қажеттілігі туындады. Осылардың негізінде оқу-тәрбие процесін ақпараттандырудың жұмыстары басталды. Ақпараттық технология және жүйелік бірігу түрлі мүмкіндіктерге жол ашады.

Қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген сабағында АКТ-ны қолдану тек оқу процесін жеңілдетіп қана қоймай, сонымен бірге оқушының да көптеген қабілеттерін дамытуға көмегін тигізеді. Атап айтқанда:

- оқушының сабаққа деген ынтасы мен қызығушылығын арттырады;
- әртүрлі мәселелерді шешу жолдарын іздестіру арқылы танымдық қабілетін дамытады;
- логикалық ойлау қабілетін дамытады;
- жеке немесе топпен жұмыс жасауға дағдыландырады;
- қоғамдағы өз ұстанымдары жайлы ой-өрісін кеңейтеді.

Қазіргі таңда барлық қазақ тілі мен әдебиеті кіріктірілген пән кабинеттерінде интерактивті тақта кеңінен қолданылып жүр және ол оқытудың тиімділігін арттыруға септігін тигізіп отыр.

Оның мүмкіндіктері төмендегідей:

1. сабақ кезеңдерінде уақытты үнемдеуге көмектеседі;
2. дайындалған материалды қайта-қайта қарауға мүмкіндік береді;
3. оқушы мен мұғалімнің шығармашылығында әңгімелерін әрлеуге көмектеседі;

4. дамыта оқыту тапсырмаларын жасау мүмкіндігі мол;

5. интерактивті тақта кітапханасы арқылы кез-келген сурет, материалдарды алу мүмкіндігі бар;

6. бейне сапасын сақтауда және қызықты фрагменттерді немесе бейнелерді экранда үлкейту мүмкіндігіне ие.

Еліміздің білім беру ұйымдарына (мектеп, гимназия, лицей, т.б.) арналған кіріктірілген оқу бағдарламасы мақсаттарының бірі – жеке тұлғаны әлеуметтендіру, яғни түрлі әлеуметтік топтармен тіл табысуға қабілетті азаматтарды тәрбиелеу. Осы мақсатқа жету үшін ынталандырушы және қолдаушы ортаны құра отырып, қажетті тілдік дағдыларды дамыту керек. Мұндай ортада оқушылар тілдесімнің түрлі формаларын қолдана отырып, өз пікірін еркін білдіре алады. Оқыту процесінде оқушылардың сыныптастарымен, мұғалімдермен және көпшілікпен ауызша және жазбаша қарым-қатынасында тілді сауатты пайдалануын мадақтап отыру қажет.

Ұжымдық оқыту технологиясының мақсаты – қиын істерді атқаруда, топтық жұмыстарда, келісімге келуде, өзін-өзі басқару және ұйымдастыра білу де қажет болатын оқушы дағдыларын қалыптастыру.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқытуы үш тілде білім беру саясатына сай мазмұнға негіздеп жүзеге асырылады. Қазақ тілінің мұғалімдері үш тілде білім беру саясатын жүзеге асыру үшін, мұғалімдер оқушыларға қазақ тілі, орыс тілі және ағылшын тілінің ұқсастықтары мен ерекшеліктеріне талдау жасата отырып, барлық үш тілге де құрметпен қарауға тәрбиелейді. Жоғарыда көрсетілгеннің барлығы тілді меңгертуді және мазмұнға негіздеп оқытуды дамытуға бағытталған.

Қазақ тілі мұғалімдері бағдарламадағы басқа да пәндермен байланыс орнату үшін олардың тақырыптарын / мәтіндерін / дағдыларын / тапсырмаларын / оқыту мақсаттарын өз сабақтарына пайдалана алады. Мұндай байланыс оқушылардың басқа пәндерді меңгеруге қажетті ғылыми тілдерін дамытуға көмектеседі. Мысалы, тақырыпты әртүрлі мақсаттарға пайдалану, салдар мен себепті анықтау, факті мен көзқарасты ажырату, тақырыпты жан-жақты талқылау, әртүрлі ресурс көздерінен алынған мәліметтерді бағалау, ақпаратты анық таныстыру барысында қажетті сөздер. Тіл мамандары пән мұғалімдерімен сол пәндерде кездесетін мәтіндер мен тапсырмалар туралы кеңесе алады және бірлесе отырып, пәнді игеруге қажетті сөздерді анықтай алады [4].

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнінің кіріктіріліп оқыту бағдарламасында тұлғалық бағдарлы оқыту жүйесінде оқушының білім алу деңгейін жоғарлатуда, сапасын жақсартуда әрбір сабақтың алатын орны маңызды.

Тұлғалық бағдарлы оқыту жүйесіндегі әр пән бойынша ұйымдастырылып өткізілетін әрбір сабақтың мақсаты:

- оқушыда өзінің әлеуетті танымдық мүмкіндіктерін жүзеге асыру тетіктерін қалыптастыру;

- оқушыда өзін-өзі дамытуға ұмтылыс тетіктерін қалыптастыру;

- жаңа әдістерді қолдана отырып, өзінің тұлғасында ерекше жақтарын ашуға, дамытуға оқушының өзі қатысуына бейімделу тетіктерін қалыптастыру;

- оқушы өзінің ішкі мүмкіндіктерін, ортасын, білім мазмұны мен өзінің танымдық күш-қуатын білімді сапалы меңгеруге қарай бағыттауда өзін-өзі реттеп отыра алу тетіктерін қалыптастыру;

- өзінің өмірлік тәжірибесін қалыптастыруда, білім алу процесінің керекті жерінде қолдануға, өз ойы мен білім алу әдістерінің тиімділігіне сенімді болып, өзін-өзі әрдайым қорғай алу тетіктерін қалыптастыру;

- адамгершілік қасиеттерге және еңбексүйгіштік пен білім, ғылыми ізденгіштікке өзін-өзі тәрбиелеу тетіктерін қалыптастыру.

Тұлғалық бағдарлы оқыту жүйесіндегі сабақтарды әзірлеу, ұйымдастыру, өткізу, оның нәтижесін талдау барысы:

- деңгейлі оқыту;

- саралай оқыту;

- жекелей оқыту;

- Субъективтік-тұлғалық оқыту қырларынан қарастырылады.

Сонымен қатар, қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің кіріктіріліп оқыту бағдарламасын жүзеге асырудың әрекет бағдарлы тұғыр да маңызды орында.

Оқушының психикасы – әрекеттің ерекше формасы. Яғни, материалдық өмірдің даму барысында ішкі әрекетке, сананың қызметіне айналатын сыртқы материалдық қызмет дамуының жемісі.

Әрекеттің құрылымдық ерекшеліктері мен ішкі деңгейлері «қозғалыс – іс-әрекет – қызмет» триадасы түрінде де, өзара сәйкестігі бірқалыпты емес болып келетін «әрекет, процесс, зат, мотив» түрінде де кездеседі.

Әрекеттің ішкі дифференциалды құрылымы пайда болуы – ұжымдық қызметтің салдары. Адам әрекетінің құрылымы өзгергенде, оның санасының да ішкі құрылымы өзгереді. Әрекеттің сыртқы және ішкі түрлері бар. Әрекет теориясының қазақ тілін оқыту процесіне байланысты танылуы арқылы әлі де жаңа бағыттар мен жаңа әдістер табылуы болашақтан күтіледі.

Бүгінгі күні барлық елдер жоғары сапалы білім жүйесімен жұмыс істеуде. Өйткені, қазіргі заманда елдің бәсекеге қабілеттілігі оның азаматтарының парасаттылығымен анықталады, сондықтан білім беру жүйесі болашақтың талабына сәйкес дамуы тиіс. Оқушыларды заманауи әдіс-тәсілдермен оқытып, ой-өрісі кең, саналы, еркін азамат етіп тәрбиелеу қажеттілігі де осы себептен туындап отыр. Оқушы бойындағы тілдік дағдыларды дамытудың маңыздылығы да міне, осында.

2 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқу жұмыстарын ұйымдастыру формасы

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін кіріктіріп оқытуда сабақты ұйымдастыру ең алдымен оқу материалының ерекшелігіне негізделеді. Оқыту арнайы механизм арқылы іске асады: оқу материалының мазмұны, басқа оқу пәні бойынша ғылыми ақпаратқа тірек, алдыңғы алған білімдеріне тірек, пәнаралық байланыс жиынтығы материалдық әлемнің бірлігі ретінде. Кіріктірілген сабақтың негізгі бөлігі вариативті, өйткені оқушының танымдық әрекетін ұйымдастыру мен оқытудың түрлі әдістерін қолдануды талап етеді.

Кіріктірілген сабақтар келесі дидактикалық шарттар арқылы жүзеге асырылады:

- пәнаралық байланыстың зерттеу объектісі дұрыс есептелуі, оның өзекті болуы;
- сабаққа дайындалу кезінде мұғалімдердің тығыз ынтымақтаста болуы;
- сабақтың әр кезеңінде ойлау әрекетінің белсенділігін артуы және міндетті түрде кері байланыстың болуы;
- жалпы әдісті қолдану негізінде сабақтың әр бөліктерінің арасында сабақтастықтың болуы [2].

Мұғалім оқушыларының мүмкіндігін, жас ерекшеліктерін және сыныптағы психологиялық ахуалды жақсы білуі керек. Бұл мұғалімге пәнаралық байланысты қандай әдіс-тәсілдер арқылы іске асыруға болатынын шешуге көмек болады.

Сонымен қатар, кіріктірілген сабақтың құрылымы нақты меңгеру барысында әртүрлі пәндер бойынша өтілетін оқу материалының логикалық байланысын талап етеді.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін кіріктіріп оқыту бағдарламасының мақсаттарының бірі – түрлі әлеуметтік топтармен тиімді тіл табысуға қабілетті азаматтарды тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге қажетті дағдыларды дамыту үшін ынталандырушы және қолдаушы ортаны құру керек. Коммуникацияның түрлі формаларын қолдану құнды болып саналатын мұндай ортада оқушылар өз пікірін еркін білдіре алады.

Білім беру бағдарламасы аясында оқушылардың түрлі құралдарды қолдану арқылы сыныптастарымен, мұғалімдермен және көпшілікпен ауызша және жазбаша қарым-қатынасқа түсуі және қазақ тілін сауатты пайдалануы ынталандырылады. Оқушыларға тыңдалым, оқылым, жазылым және айтылым тапсырмалары ұсынылады. Сол арқылы оқушының деңгейі анықталып, білімін тереңдетіліп, белсенділігі күшейеді. Төрт дағдыға бағытталған тапсырмаларды дайындап, оқушылармен жұмыс жүргізудегі негізгі мақсат: баланың қабілетін ашу, шығармашылығын шыңдау, іздендіру, пәнге деген қызығушылығын арттыру.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген пәнінен тыңдалым мен айтылым сөйлеу әрекеттерін дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

- күнделікті тақырыптар аясында және тандау тақырыбына байланысты: ғылыми және т.б. белгілі бір уақыт ішінде (қысқа) еркін сөйлесу;

- ауызша тілдесімді түсіне білу және оны қысқаша мазмұндай білу, оны жалғастыру;

- ақпараттардағы негізгі байланысты анықтай білу және оны жүйелі баяндау;

- әртүрлі мәтіндердің стильдері мен ерекшеліктерін түсіне білу және бағалау;

- бұқаралық ақпарат құралдарының тілін түсіну;

- тыңдауға, мазмұнын түсінуге әртүрлі жанрдағы мәтіндерді ұсыну;

- мәтінді қайталап тыңдатып, негізгі ойға назар аударту;

- тыңдалған мәтін бойынша сұрақтар қою;

- мәтін бойынша жоспар құру;

- тыңдалған мәтіннің белгілі бір бөлігін өз сөзімен айтып беру;

- мәтіннің мазмұны бойынша қарама-қарсы пікір айту, дәлелдеу;

- ұсынылған тақырып бойынша сұхбат алу немесе сұхбат беру және нәтижесі бойынша ауызша есеп беру;

- жоспарланған тақырыптар бойынша пікірталас ұйымдастыру (мысалы, «Бізге, яғни оқушыларға мектеп формасын кию қаншалықты қажет?»);

- жұпта ым-ишараны пайдаланып, оқиғаны жазуға дайындалу (мысалы, «Бағытталған оқу» және «Бағытталған жазу»);

- ауызша айтылғанды түсіну және сұрақтарға жауап бере білу;

- берілген тақырып бойынша диалог құрастыру.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген пәнінен оқылым дағдысын дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

- қазақ тіліндегі әртүрлі оқылым материалдарын меңгеру, яғни бүгінгі таңдағы газет-журналдар, қысқа әдеби мәтіндер, пікірталас туғызатын және белгілі бір мәселе қозғалған мақалалар, хаттар және т.б.;

- көз жүгіртіп оқу, жалпы мазмұнын түсіну және нақты ақпаратты табу үшін оқу, ақпараттарды алу үшін оқу, көркем шығармаларды оқу, автор көзқарасын табу үшін оқу;

- кітапқа ауызша және жазбаша шолу жасау;

- интернет ресурстарымен жұмыс (тақырып мазмұны бойынша презентациялар, жобалар дайындау);

- мәтіннің тақырыбы мен бастапқы бөлігіне сүйене отырып, оқиғаның дамуын болжау;

- әдебиетпен жұмыс (сұхбатқа сұрақтар мен жауаптар дайындау);

- көз жүгірте, шолу жасай отырып оқу;

- мәтіннің негізгі ойы мен бөліктерін анықтай отырып оқу;

- ақпаратты табу үшін оқу, қызығып оқу және өз көзқарасын айту үшін оқу.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген пәнінен жазылым дағдысын дамытуға ықпал ететін тапсырма үлгілері:

- тыңдалған және оқылған мәтіннің қысқаша мазмұнын, фильм мен кітаптан алған әсерлерін жазу;

- оқушыларға таныс ертегі, әңгіме, өлеңдердің қысқаша мазмұнын жазу;

- әдеби шығармадан алынған көркем, бейнелі сөздерді жаздыру;

- әдеби шығармадағы жаңа сөздерден сөздік құрастыру;
- газетке шағын хабарлама/мақала жазу;
- белгілі оқиғаны өз көзқарасымен өзгертіп аяқтау;
- әдеби шығарма мәтініндегі оқиғаны өз көзқарасымен өзгертіп аяқтау;
- ақпаратты суреттер мен сызбалар, белгілер, пиктограммалар арқылы беру;
- сұхбатқа сұрақтар дайындау.

Кіріктірілген сабақтардың ұйымдастырылуы бойынша жалпы жіктелуі төмендегідей:

- әртүрлі пәндер бойынша екі және одан да көп мұғалімдердің кіріктірілген сабақты жүргізуі;

- пәндерге сәйкес базалық дайындығы бар бір мұғалімнің кіріктірілген сабақты жүргізуі;

- кіріктірілген тақырыптар негізінде бөлімдерді, курстарды ұйымдастыру.

Кіріктіріп оқытудың негізгі және міндетті талабы – оқушының өзіндік жұмыс істеу қызметін арттыру, өйткені кіріктіру оқу материалының тақырыптық аясын кеңейте отырып, терең талдауды және жетілдіруді, басқа пәндер есебінен толықтыруды қажет етеді.

Мұғалім сабақты жоспарламас бұрын мақсатын анықтап алады, сол мақсатқа қол жеткізу үшін сабақта қолданатын тиімді әдіс-тәсілдерді іріктеп алады. Мұғалімдер пән бойынша оқу бағдарламасының талаптарын орындауға тиіс, сонымен бірге оқыту барысында төмендегі бірқатар мәселелерді ескеру керек:

- сабақта бірнеше жаттығу түрлерін жоспарлау;
- қысқа уақыт алатын жаттығу дайындау (әдетте баланың назары бір нәрсенің төңірегінде ұзақ шоғырланып тұрмайды);
- бір жұмыс түрінен екіншісіне біртіндеп ауысып, оқушыларға сабақтың басты мақсаты туралы ескертіп отыру;
- сыныппен өзара әрекеттестік стильдерін өзгертіп отыру;
- жеке, жұптық, топтық немесе барлық сыныпты қамтитын жұмыс түрлерін араластырып қолдану.

Кіріктірілген сабақтардың негізгі құрылымы:

1. Кіріспе бөлім. Бұл бөлімде сабақтың мақсаты, міндеті, негізгі білім анықталады.

2. Негізгі бөлім. Негізгі бөлімінде оқу материалының мазмұны ашылады. Сабақтың бұл бөлігі вариативті, өйткені оқытудың түрлі әдіс-тәсілін, оқушылардың танымдық әрекетін ұйымдастыру формаларын қолдануды және мұғалім тарапынан педагогикалық шеберлікті талап етеді.

3. Қорытынды бөлім. Сабақты қорытындылау, оқушылардың жұмысын бағалау, үй тапсырмасын белгілеу.

Кіріктірілген сабақ – дәстүрлі түрдегі сабақта іске асыра алмайтын бірнеше міндеттерге қол жеткізеді. Мысалы:

- ұйымдастыру формасының ерекшелігінің арқасында (өзгеше, яғни қызықты) оқу әрекеттік уәждемені арттыру;
- әртүрлі пәндер саласында қолданылатын түсініктерді қарастыру;

- ойлау операцияларымен мақсаттанған жұмысты ұйымдастыру: салыстыру, жалпылау, жіктеу, талдау, жинақтау.

«Қазақ тілі мен әдебиеті» пәнін кіріктіріп оқытуда ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарлар міндетті құжаттар болып табылады, олар білім беру процесін ұйымдастыруға септігін тигізіп, пәндерден оқу бағдарламасын орындауды әдістемелік жағынан дұрыс жоспарлауды қамтамасыз етеді.

Мұғалімдер «Қазақ тілі мен әдебиеті» кіріктірілген пәні бойынша орта мерзімді оқу жоспарын қолдануда төмендегілерге назар аударулары тиіс:

1. Дифференциация (саралап оқыту) – оқушылардың жеке қабілет ерекшеліктерін ескере отырып оқыту. Сабақ жоспарын құрастыру барысында қабілеті жоғары немесе төмен оқушылардың мүмкіндіктерін ескере отырып, сабақ мақсаттары, бағалау нәтижелері, тапсырмалар деңгейі қарапайымнан күрделіге құрастыру қажет. Сонымен қатар, жұптық және топтық жұмыстарды ұйымдастыруда оқушыларды қабілеттеріне қарай араластырып отыру ескеріледі. Орта мерзімді жоспардың «Мұғалімге арналған ескертпелер» бағанында нақты түрлерін практикада жүзеге асыру жолдары көрсетілген.

2. Сабақ барысында оқушыларға жеке «ойлан», жұппен «талқыла» және топпен «бөліс» әдісін кеңінен қолдану ұсынылады. Бұл өз кезегінде оқушыларға білім, ақпарат, идея, тәжірибе алмасуға, сыни ойлауға мүмкіндік береді.

3. Орта мерзімді жоспарларда әр сынып бойынша әртүрлі лексикалық тақырыптар берілген. Лексикалық тақырыптар белгілі бір салаға байланысты сөздік қорды меңгеруге, ақпараттармен танысуға, танымын кеңейтуге бағыттайды. Сыныптан сыныпқа өткен кезде лексикалық тақырыптар арасында байланыс болу үшін бір тақырыпты әртүрлі мақсатта қарастыру ұсынылған. Бұл байланыс сол тақырыпта қарастырылатын мәселеге, деректерге әртүрлі қырынан келуге мүмкіндік береді.

4. Орта мерзімді жоспарларда әр бөлімге арналған сағат сандары ұсынылған. Пән мұғалімі оқушылар мен сыныптардың ерекшеліктеріне қарай сағат сандарына өзгеріс енгізе алады. Дегенмен, бір тоқсанға берілген лексикалық тақырыптар мен оқу мақсаттары толық қамтылуы тиіс.

5. Орта мерзімді жоспарда көрсетілген оқыту ресурстары үлгі болып табылады. Мұғалімдер қажет деп тапқан жағдайда қосымша ресурстар қолдана алады [2].

Орта мерзімді жоспарларда белгілі бір мақсатты жүзеге асыру үшін белсенді оқыту әдістері ұсынылған. Ұсынылған әдістер мұғалімге үлгі болып табылады, яғни мұғалім сабақ жоспарын сыныптың деңгейі мен қажеттіліктерін ескере отырып, түрлендіре алады. Қысқа мерзімді жоспар – сабақтың мақсаттарын (мұғалімнің жұмыс істеуіне бағдар) және оқыту мақсаттарын (оқушылардың жұмыс істеуіне бағдар), оқу процесінің құралдары мен сатыларын ашатын сабақ жоспары.

Орта мерзімді жоспар негізінде қысқа мерзімді пән жоспары әзірленеді.

Қысқа мерзімді пән жоспары – сабақтың мақсаттарын (мұғалімнің жұмыс істеуіне бағдар) және оқыту мақсаттарын (оқушылардың жұмыс істеуіне бағдар), оқу процесінің құралдары мен сатыларын ашатын сабақ

жоспары. Мұғалім қысқа мерзімді жоспарды жоспарлағанда сабақтың мақсаты оқу бағдарламасында баяндалған оқу мақсаттарына сәйкес келуі керек, бірақ барлық тармақтарын қамтымауы мүмкін.

Сабақ мақсатында оқушының қадағалауға болатын іс-әрекеті, белсенділігі/мінез-құлқы сипатталып, оқушылар оқу нәтижесінде не істеуді үйренуге тиіс екені жазылады. Сабақ мақсаттарын тұжырымдау барысында оқушылардың сабақ соңында не істей алу керектігі тұрғысынан белгілі бір нәтижелерді сипаттауы керек екенін есте ұстау қажет. Бұл:

- сабақта мұғалімнің не істейтініне емес, оқушылардың немен айналысатынына назар аударуға;

- сабақты жоспарлауды жеңілдетуге;

- оқуды бағалауды жеңілдетуге;

- оқыту мен оқуды бағамдауды жеңілдетуге көмектеседі.

Күнделікті сабақ жоспарын құруда назар аударатын мәселелер:

1. Сабақ жоспарында бөлек бағанда сабақта қолданылатын дифференциация, бағалау, пәнаралық байланыс, АКТ дағдылары және құндылықтар нақты көрсетіледі.

2. Рефлексия бөлігінде мұғалім өз сабағына қысқаша талдау жасап жазады, яғни, сабақтың сәтті болған тұстары және келесі сабақта дамыту керек тұстарын анық көрсетеді [4].

Рефлексиялық мәдениеті қалыптасқан адам өзінің тұлғалық және кәсіби стереотиптерін шығармашылықпен өзгерте алады. Бұл – өзіндік сана, өзін-өзі ұйымдастыру, өзін-өзі талдау, өзін-өзі іске қосу, өзін-өзі бағалау сияқты кәсіби мәнді сапалармен сипатталады.

Рефлексиялық қабілеті дамыған ұстаз өз оқушыларында осы сапаны дамытуды, дарытуды есте есінен шығармайды. Қазіргі білімдік мақсаттарға сай білім алушыны рефлексия жасауға дағдыландыру мұғалімнің басты міндеттерінің бірі болғандықтан, ол – сабақтың да негізгі компоненттерінің бірі болуы тиіс. Сабақ барысында мұғалім де оқушылар да рефлексия жасауды үйренеді.

Рефлексия деген өз жұмысына талдау жасау. Осы жерде ұлы данышпан Абайдың қарасөздерімен үндестікті көре аламыз. «Егер де есті кісілердің қатарында болғың келсе, күнінде бір мәртебе, болмаса жұмасында бір, ең болмаса айында бір, өзіңнен өзің есеп ал!»- деген, біз өзімізге есеп бере отырып, іштей кемшілігімізді мойындаймыз, ол кемшіліктің кету себебін бірге іздейміз. Педагогикалық практикада қолдануға болатын мысалдар келтіре кетсек: бастауыш сынып оқушылары өзі жасаған әрекеттеріне ауызша баға беру, суреттер салу түрінде, ал орта және жоғарғы сынып оқушылары сабақтарда кестелер, диаграммалар, сауалнамалар толтыру, эссе жазу сияқты рефлексісті жұмыс түрлерімен айналыса алады.

Оқушыларды рефлексия жасауға үйретуде мәселенің психологиялық жағына мән беру тиімді. Мұғалімнің басты міндеті: оқушының өткізген күні немесе істеген жұмысы жайлы айтқысы, ойымен бөліскісі келетіндей психологиялық ахуал жасау. Әсіресе баланың өзі жасаған әрекеттеріне байланысты басынан өткен сезімдерін қайта оралта алуы, ол жайлы қағазға

түсіруі немесе басқаша суреттеуі ерекше жағдайды талап етеді. Сонымен рефлексия – көп қырлы кіріктіріліп жасалған әрекет. Алдағы жұмыстарда ондай кемшілікті жібермеуге тырысамыз. Рефлексияның тиімділігін атап көрсетер болсақ, оқушы үшін:

- рефлексия – оқушыны өз-өзіне есеп беруге баулиды;
- рефлексия арқылы оқушының қажеттілігін біле аламыз;
- рефлексия арқылы оқушының өзіндік көзқарасы қалыптасады;
- рефлексия арқылы білім беру барысының сапасын жақсартуға болады;
- рефлексияның нәтижесінде сыни көзқарас қалыптасады;
- өз-өзіне баға бере алады;
- білім алуға деген қызығушылық жоғарылайды.

Мұғалім үшін:

- ақпаратпен күнделікті жұмыс;
- шығармашылыққа деген ынта-жігері;
- әрбір оқушының пікіріне құлақ түру;
- пәндік білім сапасының артуы;
- өзіндік сынның қалыптасуы;
- сыни ойлауға жетелеу.

Мұғалімнің кәсіби даму бағдарламасына іздеу, зерттеу қызметінің мүмкіндіктері жатады. Педагогикалық қызметті талдау барысында теориялық білім алудың, диагностика мен өзіндік диагностиканы игерудің қажеттілігі туады.

Оқушылар өзі жасаған әрекеттеріне ауызша баға беру, суреттер салу түрінде, кестелер, диаграммалар, сауалнамалар толтыру, эссе жазу сияқты жұмыс түрлерімен айналыса алады. Онда оқушылар алған білімдеріне, тапсырмаларына қорытынды жасап, пікір айтуға дағдыланады, ойын ортаға салады. Нәтижесінде оқушылар өз-өздерін реттейді. Жүйелі сөйлеуге, ойын ашық жеткізе білуге, талдау жасауға үйренеді. Сабақтың жақсы не жаман, мағыналы не мағынасыз, көңілді не көңілсіз өтуіне байланысты оқушылар эмоцияларын білдіріп отырды. Осыдан мұғалім өзіне қорытынды жасауына, өзіне баға беруіне болады.

Рефлексияны әртүрлі жүзеге асыруға болады, сабақтың соңында әр тақырыптың соңында, сабақ кезеңдері арасында, тарау соңында. Ол ақырындап оқушының ішкі рефлексиясына ұласуы керек. Рефлексияның төмендегідей түрлері бар:

- оқу материалы мазмұнының рефлексиясы;
- көңіл-күй және эмоционалдық жағдайдың рефлексиясы;
- іс-әрекет рефлексиясы.

Рефлексияның бұл түрлерін жеке, топтық, жұптық түрде өткізуге болады.

1. Оқу материалдарының мазмұнының рефлексиясы. Оны мұғалім оқушылар өткен материалдың мазмұнын қалай түсінгенін анықтау үшін қолданады.

Аяқталмаған сөйлем әдісі (тезис).

Бүгін мен..... білдім. *..... қызықты болды. *.....
қиын болды. *..... тапсырманы мен орындадым. *..... екенін

түсіндім. * Мен енді..... білемін. * Мен..... сезіндім.
*Мен..... білім алдым. * Мен..... үйрендім.
*..... менің қолымнан келді. * Мен .....жасай алдым.*
Мен..... жасап көруге талпынамын. *..... мені таңқалдырды. *
Сабақ менің өміріме..... берді. * Менің..... жасағым келді.

Аяқталмаған фразалар сабақ тақырыбына да байланысты болуы мүмкін.

2. Сабақ мақсатына жету рефлексиясы. Сабақ мақсаты тақтаға жазылып, сабақ соңында талқыланады.

Think wane (синквейн) «5 жолды өлең» әдісі.

Бірінші жол – тақырып атауы;

Екінші жол – тақырыпты екі сөзбен сипаттау, – белгі немесе сын есіммен;

Үшінші жол – осы тақырыптағы іс-әрекетті үш сөзбен сипаттау, етістікпен;

Төртінші жол – төрт сөзден тұратын фраза, тақырыпқа қатысты;

Бесінші жол– синоним, тақырыпты ашатын. Бұл жұмыс түрінде әр оқушы өз ойын, алған әсерін білдіреді. Сонымен қатар, оқушының оқып отырған тақырыпқа қатысты іс-әрекетін анықтауға, бұрынғы білім мен жаңаны түсінудің арақатынасын жалғастыруға мүмкіндік береді.

«Плюс, минус, қызықты».

«Плюс» - оң әсер еткен фактілерді, алған, білімдері жайлы жазады.

«Минус» - қолымнан келмей жатыр немесе түсініксіз болып тұр деген ойларын жазады. «Қызықты» деген бағанға сабақ барысында өздерін қызықтырған немесе көбірек білгісі келетін ақпараттар туралы ойларын жазады.

3. Көңіл-күй және эмоционалдық жағдайдың рефлексиясы.

Төменде бірнеше тәсілдер көрсетілген:

«Пейзаж–көңіл күй айнасы» әдісі.

Әр оқушыға табиғат пейзажы бар сурет таратылады. Мұғалім оқушыларға суретте өзі қалаған жерді көрсетіп, бірнеше сөйлеммен түсіндіруді ұсынады.

Оқушыларда екі карточка: «көк» және «қызыл». Мұғалім сабақ басында және аяғында қалаған карточкасын көрсетуді сұрайды, бұдан оқушының көңіл күйінің өзгерген, өзгермегенін білуге болады.

4. Іс-әрекет рефлексиясы. Жеке жазба жұмыс рефлексиясы. Бұл жұмыс сабақтың соңғы кезеңінде қорытынды ретінде жүргізіледі. Өткізу түрі – шығын шығарма, эссе, кесте, досыма хат, тірек сызба.

«Жеделхат» әдісі.

Сабақ соңында 10-15 сөзден тұратын сабақ туралы ата-аналарына жеделхат жазу ұсынылады. 2-3 минут жеделхат құруға беріледі, содан соң барлығы өз жеделхаттарын оқып жалпы қорытынды жасалады.

«Өзіме хат» жазу дағдысын дамытуға септігін тигізіп, оқушының өзіндік талдау жасауына ықпал етеді. Сабақта не өткені туралы өз-өзіне хат жазу тапсырылады, оқушы жазбаша түрде талдау жасайды.

«Fishbone» «Балық қаңқасы» диаграммасы.

Басы – негізгі тақырып, жоғарғы сүйектері – тақырыптың негізгі ұғымдары, төменгі сүйектері – ұғымдарға түсініктеме, құйрығы – қорытынды, немесе сұрақтың жауабы қысқа ұғымдар арқылы жазылуы тиісті.

«Жылан» диаграммасы.

Сабақтағы материалды қалай түсінгенін тексеруге арналған. Басы – негізгі тақырып, ортасы – тақырыптың негізгі ұғымдары, ұғымдарға түсініктеме, құйрығы – қорытынды, немесе сұрақтың жауабы қысқа ұғымдар арқылы жазылуы тиісті.

«Алма ағашы» әдісі.

Оқушыларға екі түсті «алма» беріледі. Сабақ соңында оны алма ағашына ілу керек. Жасыл түсті алма – мен бүгін бәрін жақсы орындадым деп ойлаймын: менің көңіл-күйім көтеріңкі. Қызыл түсті алма – мен тапсырманы орындай алмадым, көңіл-күйім жоқ.

«Бір сөзбен» әдісі.

Оқушылар өздеріне берілген 12 сөздің ішінен, өздерінің бүгінгі сабақтағы жағдайын сипаттайтындай 3 сөзді таңдап айтады.

Төзімсіздік, Ашу, Қуаныш, Немқұрайлылық, Қанағаттану, Шабыт, Зерігу, Алаңдау, Тыныштық, Сенімділік, Сенімсіздік, Рахаттану.

«Табыс сатысы» әдісі.

Сатының суреті.

1-баспалдақ: Мен..... білемін.

2-баспалдақ: Мен..... түсінемін.

3-баспалдақ: Мен..... жасай аламын.

«Таңдау» әдісі.

1. Мен сабақ, қызықты _____ қызықсыз болды деп ойлаймын.

2. Мен сабақта: көп нәрсені үйрендім _____ үйренгенім аз болды.

3. Мен басқаларды мұқият _____ зейінсіз тыңдадым.

4. Мен пікіралмасуға жиі _____ сирек қатыстым.

5. Мен сабақтағы өз жетістіктеріме ризамын _____ риза емеспін.

Бұл карточканы таратып бергенде оқушылар өздерінің сабаққа қатысу деңгейі мен сабаққа деген ынтасын білдіретін сөйлемдердің бірінің тұсына «+» белгісін қою тапсырылады [5].

Бір сабақта оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым бойынша нақты нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін бір немесе екі оқу мақсаты (дағды) ғана алынғаны дұрыс. Үш немесе одан да көп дағдыны алу сабақтың мақсатына жетуге, қажетті дағдыларды терең қалыптастыруға мүмкіндік бермей, оқушыларда тұрақсыз білім қалыптастыруы мүмкін.

Мысалы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Кіріктірілген білім бағдарламасы бойынша білім алатын 8-сынып оқушыларына арналған Қазақ тілінен оқу кешенінен (Т2) сабақтар үлгісін ұсынамыз. Екінші тіл ретінде оқытылатын 8-ші және 4-ші сыныпқа арналған қысқа мерзімді жоспарда өнер мен әдебиет кіріктіріліп берілуі нақты көрсетілген:

Сабақтың тақырыбы: *Өнер және әдебиет. Мағжан Жұмабаев «Мен кім?».*

Оқу мақсаты: Берілген ақпарат көздерінен қажетті материалды таңдап ала білу, өз пікірін айту, мәселеге баға беру.

Сабақтың мақсаты: Мағжан Жұмабаевтың «Мен кім?» өлеңін оқу. Ақынның кім екенін білу.

Кілт сөздер: жұмақ, тамұқ, айбат, көңілге алсам, ғарышқа асамын, жалынмын, күл болсын көк, жемірілсін жер, табынамын.

Қызығушылықты ояту.

«Сен кімсің» деген сұраққа «биопоэма стратегиясы» арқылы жауап іздеп көр. Өзің жайлы жаз, жазғандарыңды жұпта талқыла, сыныпқа оқып бер.

Биопоэма жазу талаптары:

- өзіңді 4 сын есіммен сипатта;
- ең жақсы көретін нәрселерің туралы айт;
- басыңнан қандай сезімдер өтті?
- неден қорқасың?
- қандай жетістіктерің бар?
- басыңнан өткізгің келетін нәрселерің туралы айт.
- мекенжайыңды көрсет.

1-тапсырма. Өлеңді оқып шық, асты сызылған сөздердің мағынасын түсіндір.

Мағжан Жұмабаев «Мен кім».

Арыстанмын, айбатыма кім шыдар?
Жолбарыспын, маған қарсы кім тұрар?
Көкте – бұлт, жерде – желмін гулеген,
Жер еркесі – желдің жөнін кім сұрар?
Көкте – Күнмін, көпке нұрым шашамын,
Көңілге алсам, қазір ғарышқа асамын.

Шеті, түбі жоқ теңізбін қаракөк,
Ерігемін – толқып, шалқып, тасамын.
Жалынмын мен, келме жақын, жанарсың,
Тұлпармын мен, шаңыма ермей қаларсың.
Күл болсын көк, жемірілсін жер, уайым жоқ,
Көз қырымен күліп қана қарармын.

Мен өлмеймін, менікі де өлмейді,
Надан адам өлім жоғын білмейді.
Өзім – патша, өзім – қазы, өзім – би,
Қандай ессіз не қылдың деп тергейді?
Мейірленсем – сегіз жұмақ қолымда,
Қаһарлансам – тамұқ даяр жолымда.

Жоқ жақыным, Жасағандай жалғызбын!
Мен бе иілер әлсіз адам ұлына?!
Өзім – тәңірі, табынамын өзіме,
Сөзім – құран, бағынамын сөзіме!
Бұзушы да, түзеуші де өзіммін,
Енді, ескілік, келдің өлер кезіңе!

2-тапсырма. Өлеңнің әр шумағында ақын мінезі қалай сипатталады? Ақынға мінездеме бер.

3-тапсырма. Неліктен ақын «күл болсын күн, жемірілсін жер» дейді. Ақын өзін ғана ойлай ма? Жұпта, топта талқылап, өз ойыңды айт.

4-тапсырма. Өлең негізінде «биопоэма стратегиясы» арқылы М.Жұмабаевтың кім екенін анықтап көр.

Ақының адамдық қасиетін суреттейтін 4 сын есім / *Мағжан шыншыл, қайсар, әділ, өнерлі.*

Туыстық қарым-қатынасы / *Мағжан әкесіне бала, баласына әке.*

Ең жақсы көретін нәрселері / *өлең жазу.*

Басынан өткен сезімдері / *қуаныш, мақтаныш.*

Неден қорқады / *адамдар бағаламайды деп.*

Жетістіктері / *өлеңдер жазды.*

Басынан өткізгісі келетін нәрселер / *Елін көргісі келетін шығар.*

Орны(мекенжайы) / *Солтүстік Қазақстан облысы.*

Білгенге-маржан!

Берілген кестені (1-кесте) пайдаланып, өлеңге талдау жаса.

1-кесте – Мағжан Жұмабаевтың «Мен кім?» өлеңіне талдау

	Мысалдары	Дұрыс	Бұрыс
	Өлең жанры		
1	лирика		
2	поэма		
	Кейіпкері		
1	ақынның өзі		
2	ақын қиялындағы бейне		
	Ақын не дейді?		
1	Өзін мадақтайды		
2	Өзін сынайды		
	Көркемдеу тәсілдері		
1	аллегория		
2	метафора		

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

Шеберлігіңді шыңда!

Төмендегі сызба бойынша өлең жолдарын құрастыр.

_____ балаң

_____ далам

_____

_____ Мағжан

Есіңе сақта.

М. Жұмабаев өзін айбатты арыстанмен, жүйрік тұлпармен, жарысқан желмен, түпсіз терең теңізбен, нұрын шашқан күнмен, жалындаған отпен теңеген өршіл ақын. Ақынның өмірге деген құлшынысын, өр тұлғасын өзіңе үлгі етуге тырыс [5].

«Ғылыми жаңалықтар мен технология» бөлімінен ұсынылып отырған сабақтың қысқа мерзімді жоспарында мәтінмен жұмыс түрі көрсетілген.

Тақырыбы: *Ұялы телефон туралы не білесің?*

Сабақ мақсаты: Қосымша ақпарат көздерінен алынған мәліметтердегі негізгі ойды күнделікті өмірмен байланыстырады.

Кілт сөздер: сым, өнертапқыштар, байланыс, жалғыз нүкте, қолданыс аясы, көмекші.

Мәтінмен танысып төмендегі тапсырмаларды орында!

1875 жылдың 2 маусымында Бостон университетінің Шешендік өнер мектебінің профессоры Грехем Белл ең алғаш рет байланыстырушы сымдардың көмегімен өз көмекшісінің даусын естиді. Өнертапқыш шотландтықтың бұл жаңалығы тарих бетінде телефон деген атпен қалды. Бір қызығы, өнертапқыштың есімі ағылшын тілінен аударғанда, «қоңырау» деген мағына береді.

Арада бір ғасырға жуық уақыт өткенде ең алғашқы ұялы телефондар пайда болды. Иллинойс технологиялық институтының түлегі Мартин Купердің өнертапқыштық бұл жаңалығын қазір әлем халқының жартысына жуығы күнделікті қолданып отыр.

Ұялы телефонмен жасалған алғашқы нағыз байланыстың тарихы 1973 жылдың 3 сәуірінен басталады. Ұялы байланыс компаниясының қызметкері Мартин Купердің зерттеулер бөлімінің басшысы Белл Лабзға Нью-Йорк көшелерінде серуендеп жүріп соққан қоңырауы ұялы телефонмен алғашқы байланыс орнату саналады. Купердің өзі таратқыштан сигнал жіберу хаттамасының негізгі құрастырушысы еді. Ал ол қолданған телефонның салмағы, яғни ең алғашқы ұялы телефон 1,15 килограмм тартатын.

Сол уақыттары Нью-Йорк әлемдегі ұялы байланыстың базалық станциялары орнатылған әлемдегі жалғыз нүкте болды, төрт жылдан соң Чикагода 2000 абоненттік тәжірибелік ұялы желі құрылды. Ал 1979 жылы бұл өнертапқыштық жаңалыққа Күншығыс елі зор қызығушылық білдіріп, 88 базалық станциядан тұратын алғашқы ұялы байланыстың қызметін бастады.

Қазір әлемде ұялы телефондардың қолданыс аясы өзінің байланыс орнату шегінен асып кетті. Телефондар өмірдің барлық саласында қолданылууда.

Ұялы телефон қазіргі заманда адамның ажырамас көмекшісіне айналды.

1-тапсырма.

Төмендегі суретке (2-сурет) карап, телефондардың ерекшеліктерін жазыңдар.

2-сурет – 1-тапсырма

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

2-тапсырма Жабық тест тапсырмасын өз пікірлерімен толықтырып орындаңдар (2-кесте).

2-кесте – Жабық тест

№	Сұрақтар	Жауаптар
1	Ұялы телефонды алғаш рет ойлап тапқан кім?	
2	Телефондардың пайда болуына қай ел қызығушылық танытты?	
3	Ұялы телефондардың тарихы қай уақыттан басталады?	
4	Қазіргі телефондардың қолдану аясы қандай?	

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

3-тапсырма. Өмірлеріңізді ұялы телефонсыз елестетіп көріңіздерші

4-тапсырма Ұялы телефонның зияны мен пайдасын жазыңыздар(3-кесте).

3-кесте – Ұялы телефонның зияны мен пайдасын жазыңыз

Пайдасы	Зияны

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

5-тапсырма. Ұялы телефондарды сән, әлде қажеттілік үшін қолдана ма?

Шеберлігіңді шыңда!

Телефонмен сөйлесудің 10 әдебін жазыңыздар.

1. _____	4. _____	7. _____
2. _____	5. _____	8. _____
3. _____	6. _____	9. _____
10. _____		

Білгенге маржан!

SAR (Specific Absorption Rate) – қарапайым тілмен айтқанда, мобильді телефонның қауіпсіздік көрсеткіші. Яғни, бір килограмм миға әсер ететін ватт өлшеміндегі қуаттың сәулелену көрсеткіші. Аталған көрсеткіштің өлшембірлігі – Вт/кг. Ғалымдар мобильді телефонның қауіпсіздігін осы көрсеткішпен байланыстырады. Неғұрлым SAR көрсеткіші аз болса, соғұрлым телефоныңыздың зиянды сәуле бөлу деңгейі де төмен. Мәселен, кейбір ұялы телефон түрлеріне тоқталсақ: Nokia 3130 – 1,24 Вт/кг., Nokia 6210 – 1,19 Вт/кг.

Есіңізге сақтаңыз!

Ұялы телефондар жүйке жүйесіне әсер ететіндіктен балалардың ұялы телефон қолдану жастары кешіктірілуі керек. /18 жастан бұрын қолдану ұсынылмайды/. Ұялы телефон құлаққап арқылы қолданылуы тиіс. Осылайша ұялы телефонның мидан алыс болуы қамдалуы керек. Ұялы телефон арқылы қысқа сөйлесу әдетке айналуы керек, қысқаша мағлұмат берілетін кезде SMS жүйесі қолданылуы керек. Ұялы телефондардың ең көп радиация тарататын кезі – телефон шырылдаған кез және сіз терген нөмірге байланыс құрған кезі. Сол кездерде телефонды басыңыздан алыс ұстауыңыз керек. Телефонды ашқаннан 1-2 секундтан кейін құлаққа жақындатқан дұрыс [6].

Келесі «Су, оның музыкада, әдебиетте және визуалды өнерде бейнеленуі» бөлімінен сабақтың қысқа мерзімді жоспарында қазақ тілі сабағының физика пәнімен кіріктірілу мысалы берілген.

Сабақтың тақырыбы: *Су–тіршілік көзі*

Сабақтың мақсаты: Тәжірибелік жұмыс орындау арқылы судың қасиеттерін анықтайсыз, айтылым барысында өз ойыңызды дәлелдейсіз. Аудио материалдағы сөйлеушінің сөйлеу мәнерін түсініп сұраққа жауап бересіз.

Кілт сөздер: Араластыру, мөлдір, дәм, ащы, тұщы, еру, құм қиыршықтар, шөгеді, еру, жабысу, жұғу, ағу, түссіз, сұйық.

1-тапсырма: «Дубайдағы субұрқак» бейнебаяны бойынша өз ойыңызды білдіре отырып сабаққа болжам жасаңыз.

2-тапсырма: «Кім көп біледі?» ойыны. «Судың адам өміріндегі маңызы қандай?» деген сұраққа 1,5 минут ішінде көптеген айғақтар табыңыз. Қай топкөп жазғандығын анықтаңыз.

3-тапсырма. «Судың қасиеттері» тәжірибелік жұмыс. Берілген заттарды қолдана отырып судың түсін, пішінін, дәмін, күйін, иісін анықтап, өз ойларыңызды практикалық жұмыс арқылы дәлелденіздер.

4-кесте – Тәжірибелік жұмыс парағы

	Іс - әрекет	нәтиже
1-практикалық жұмыс		
2-практикалық жұмыс		
3-практикалық жұмыс		
4-практикалық жұмыс		

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

Қажетті заттар: Әр топқа шыны ыдыс су, сүт, қасық, қант, топырақ, тұз беріледі.

Білгенге – маржан!

Жапон елінің ғалымы Эмотто Масарудың мынадай тәжірибесіне көңіл аударайық. Ыдыстарға күріш салып оның үстіне су құйып бір ай бойы бірінші ыдыстағы суға «Рақмет!», екінші ыдыстағы суға «Сен ақымақсың!», ал үшінші ыдысқа тіпті көңіл бөлмейді. Бір айдан соң қараса бірінші ыдыстағы күріш бөріп, судан жағымды иіс шығады. Ал екінші ыдыстағы күріш қарайып кеткен, ал үшінші ыдыстағы күріш те, су да көгеріп кеткен. Бұдан біз судың жақсы сөз, көңіл бөлуді ұнататынын байқауға болады.

Шеберлігіңді шыңда!

Иерусалимдегі мұз қалашық туралы аудиожазбаны тыңдап, сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Көрмеде мұздан жасалған қандай ескерткіштер болды?
2. Мұздан жасалған ескерткіштерді кімдер жасаған?

3. Көрмеге келген көрерменге арнайы не беріледі?
4. Мұз қаласына саяхаттауды неден бастайды?
5. Саяхаттың соңында не беріледі?
6. Мұз көрмесін өткізу қайдан және қай жылы басталды?
7. Астанада қай жылдан бері мұз қалашығы жасалып келеді?
8. Қалай ойлайсың осы мұз қалашықты тұрғызу қажет пе?Өз пікіріңді

3 сөйлеммен дәлелде

Өзара тексеру

Тапсырманы орындап болған соң қолдарындағы жауап парағын жәшікке салыңыз. Мұғалім жәшікті араластырып енді әр оқушы қолына кез келген жауап парағын алып дескриптор бойынша бірі-бірін тексереді.

Есіңе сақта!

Жер бетін қанша шарласаңыз да, су сияқты мөлдір, әрі иіңізге көне беретін жұмсақ зат таппайсыз. Бірақ су, өз жолында қандай қатты, әрі берік зат болса да, егеп, қашап, тесіп өтеді. Оны ешкімде өз ырқына бағындыра алмайды. Кезкелген қаттыны жеңіп кетеді. Жұмсақ болса да берік нәрсені өз ыңғайына көндіре алады. Мұны барлығы біледі, бірақ осылай әрекет етуге ешкімнің де жүрегі дауаламайды [7].*Лао–Цзы*

Тақырыбы: *Ғарышқа ұшқан алғашқы жәндіктер мен жануарлар.*

Сабақтың мақсаты: Оқушылар ғарышқа ұшқан жәндіктер мен жануарлардың түрлерімен танысады.

Кілт сөздер: жәндіктер, аспан әлемі, ұшырылды, тұншығып, аман-есен, сапар, барып қайту.

Мәтінмен танысып төмендегі тапсырмаларды орында!

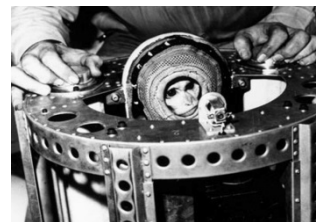
Ғалымдар 1946 жылдың шілде айында дрозифила шыбынын америкалық V2 ракетасына жүгерімен қосып, ұшырған болатын. Сол арқылы жоғары қабаттардағы радиацияның қаншалықты әсер ететінін білгісі келіпті. Кішкене дрозифилдер зерттеу әлемінің сүйіктілері болып табылады. Адамда кездестінін аурудың төрттен-үш бөлігі осы жәндіктердің генінде де кездеседі. Және олар түн бойына ұйықтайды. Кішкене дрозифилдерден кейін, аспан әлеміне қына мен маймылдар жіберілді.

Ғарышқа барған ең алғашқы маймылдың аты Альберт II болатын. 1949 жылы осынау примат-ғарышкер 134 км биіктікке дейін жете алған. Ал тағы да бір ғарышкер Альберт I де 1 жыл бұрын 100 км биіктікке жете алмай, тұншығып өлген. (Өкінішке орай, Альберт II де жерге түсу кезінде парашюты ашылмай қалады. Тек 1951 жылы Альберт VI ғарыш әлеміне аман-есен барып келді. Ол сол жолы 11 ге жуық тышқанмен бірге ұшқан. Алайда, Альберт VI да екі-ақ жыл ғұмыр жасады.

Орыстар американдықтар сияқты маймылдарды емес, көбіне иттерді араластырған. 1957 жылы «Спутник 2» ғарыш айлағынан Лайка атты итті ұшырған. Ұшу жолында әлгі ит қатты ыстықтан өліп кеткен. Ал 1961 жылы Ю. Гагарин ұшқанға дейін, онға жуық ит армансыз аспан әлеміне барып қайтқан.

1968 жылы орыстар жануарларды алыс ғарышқа жіберді. Солардың бірі тасбақа болатын. Ол бүкіл ай бетін толық айналып өткен (әлемдегі ең жылдам тасбақа ретінде). Сонымен бірге, ғарышқа барып қайтқандар: шимпанзе, теңіз шошқасы, құрбақа, мысық, жәндіктер, өрмекшілер, және сирек кездесетін фундолиус атты балық түрі. (Олардың бәрі де аман-есен оралған.) Жапондарда ең алғаш ғарышқа барып қайтқан жануар – 10 шақты тритон еді.

1-тапсырма Төмендегі суреттерден ғарышқа алғаш болып ұшқан жануарлар мен жәндіктердің ретін көрсетіңіз (3-сурет).. /1,2,3

3-сурет – Жануарлар мен жәндіктердің ретін көрсетіңіз.
Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

2-тапсырма Мәтіннен алынған сандардың мәнін жазыңыз (5-кесте).

5-кесте – Сандардың мәнін жазыңыз

1961 жыл	
1946 жыл	
1951 жыл	
1949 жыл	
100 км	

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

3-тапсырма. Жануарлар мен жәндіктердің ғарышқа ұшырылуы дұрыс па? Өзіңіздің пікіріңізді жазыңыз.

4-тапсырма. Неліктен адамдар жануарлар мен жәндіктерді ғарышқа ұшыртқан?

Өз көзқарасыңызды жазыңыз.

5-тапсырма. Төмендегі сөздердің синонимдерін тауып, мәтіндегі ақпаратпен сәйкестендіріңіздер(6-кесте).

6-кесте – Мәтіндегі ақпаратпен сәйкестендіріңіздер

№	Синоним сөздер	Сөйлемдер
1	Барлық	
2	Ғұмыр	
3	Ең бірінші	
4	Ықпал жасау	

Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

Шеберлігіңді шыңда! Өз ойыңды жалғастыр
1960 жылдың 20 тамызында Белка және Стрелка атты иттер ұшты.

Білгенге маржан!

Ғарышқа ұшырарда ғалымдар тек маймылдың ғана тапсырманы екі айда меңгеріп, адамдардан гөрі тез істейтінін дәлелдеген. Мысалы жылдамдықты тексеруде «нысананы өшіруде» маймылға 19 минут, ал адамға бір сағат қажет екені анықталды.

Есіңе сақтаңыз!

1957 жылдан бері "Байқоңыр" әлемдегі тұңғыш және көлемді ғарыш айлағы болып келеді [7].

Сабақтың тақырыбы: «Тағам және сусын»

Оқу мақсаты:

T4 Мәтіндердің түрлерін және стильдік ерекшеліктерін айыра алады

T6 Әңгіменің тақырыбына қарап мазмұнын болжайды.

О5 Оқу түрлерінің стратегиялары.

Сабақтың мақсаты:

Барлық оқушылар жасай алады:

Сөз бен сөйлемдерді интонация арқылы ажырата алады .

Оқушылардың көбі жасай алады:

қарапайым сөздерді және сөйлемдерді фонемалық білімдерін пайдаланып оқиды және жиі қолданылатын сөздерді тани біледі.

Оқушылардың кейбірі жасай алады:

қарапайым мәтіндер мен суретті кітаптарға жауап ретінде комментарий айта біледі, сұрақ қоя біледі.

Тілдік мақсат:

Негізгі терминдер мен сөз тіркестер:

Ата, әже, немере, ит, мысық, тышқан, тартады, тарта алалмайды.

Сабақта диалог үшін қолданылатын тіл:

Талқылау үшін сұрақтар:

Содан кейін кім келеді?

Кімді шақырады?

Кімнің соңынан кім тартады?

Шалқан қандай болады?

I. Ұйымдастыру кезеңі «Шаттық шеңбері»

Оқушылардың көңіл-күйлерін бақылау.

«Еуропа қалашығына саяхат» жасау

1 шапалақ – қол алысып амандасады

2 шапалақ – құлақтарымен амандасады

3 шапалақ – арқаларымен амандасу

4 шапалақ құшақтасып амандасу.

Жаңа сабақ тақырыбын ашу мақсатымен сұрақтар қою:

1. Сүт қандай? (сұйық)

2. Сүтті пісіріп, ашытқы қосып әдейі ашытып жасалатын тағам (айран)

3. Тұз қосып кептірілген, сүттен жасалған тағам. (құрт)

4. Сиыр бұзаулағанда алғашқы сүт (уыз)

5. Сүтке майдың сары суын қосып, ұзақ уақыт қайнатып жасалған жұмсақ, сарғыш тағам (ірімшік)

6. Айранды ұйытып ..... жасайды. (қатық)

7. Сиырдың сүтін қандай ыдысқа сауып аламыз? (шелек)

«Сүт қалай ұйықтады?» ертегісін бейне таспадан көрсету

Ендеше біз бүгін сендермен Тағам және сусын тарауы бойынша

«Сыныпта дәмхана құру» тақырыбын өтеміз.

Дәмхана адамдар неге барады?

Дәмхана қандай тағамдар мен сусындар болады?

Дәмханада кімдер жұмыс жасайды?

Даяшының қызметі жайында кім айтып береді?

(Б) Оқушыларға рөлдік ойын ойналатын жерді көрсету. Заттарды қалай қолдану керектігін түсіндіру. Оқушыларға қалай тапсырыс беріп, қалай тапсырыс қабылдау керектігін көрсету.

(Т) Қарапайым тағам әзірлеу үшін оқушылар сол тағамның рецептіне қарайды, қандай ыдыстардың қажет екендігін шешеді. Ингредиенттерді өлшеп салып, келесі қадамдарды орындайды.

3) Мағынаны тану

Мәтінмен жұмыс «Сүт қалай ұйықтады?» өлең-ертегімен оқып танысу
Жаңа сабақты түсінгендерін байқау. Ой-толғаныс

1. Сұрақтар қою:

- Ертегіде ненің әрекеті суреттелген?

- Ертегіде қандай нақыл сөз келтірілген?

- Мәтіндегі қорытынды ой айтылған жолдарды тап.

2. Мәтінмен жұмыс. а) іштей оқу, б) дауыстап тізбектеле оқу

3) Суретпен жұмыс:

- Суретке қарап ертегідегі сүттің іс-әрекетін қарасөзбен әңгімелеу

4) Дәптермен жұмыс.

Топтастыру.

а) Сүт тағамдары: айран, қатық, сүзбе, ірімшік, уыз, құрт.

ә) « Дұрыс сөз тіркесін тап» Дұрыс тіркесті тауып дәптерге жазу:

балдай ,тәтті, құрт, тұздалған, қышқыл

туралған, айран, кепкен,қара, ашыған

сүт, жайылған

б) Ұйқас сөз табу.

Мысалы:

Тоқты, ----- Бота,

Тепті допты. ----- Үйренді нота.

Айран,

Қалдым қайран.

Осы сияқты айран, сүзбе, құрт, уыз сөздерімен ұйқас құрастыруды тапсыру..

4) Қарама-қайшы пікірлер

Ұйқының пайдасы

Ұйқы адамның күш-қайратын қалпына келтіреді. Адам ұйықтағанда жұмысқа уақытылы бара алмайды.

Ұйқының зияны

Көп ұйықтаған адам енжар болады.

Ештеңе жасағысы келмейді. Сабаққа, тынығады. Ертеңінде сергек болып тұрады. Еріншек, жалқау болады.

Сергіту сәті: «Қара жорға » музыкалық жаттығу

(ТЖ) Ертегіні топтарда көрініс ретінде қойғызу.

1-топ ертегінің басын сахналайды.

2-топ ертегінің ортасын сахналайды.

3-топ ертегінің соңын сахналайды.

4-топ ертегіні өздерінше жалғастыруы керек.

Сабақтың бекіту кезеңі

- Оспанхан Әубәкіровтің ертегісінің негізгі ойы не? Автор балаларға қандай ой тастайды?

- Ертегі сендерге ұнады ма?

- Өздерің қалай ойлайсындар «ұйқы» адамға қажет пе?

Оқушылардың білімін бағалау

Үйге тапсырма: Ертегіні мәнерлеп оқу, өз сөзімен әңгімелеп айта білу.

Бағалау: өзін-өзі бағалау.

Не қиын болды? Не оңай болды?

Шығарманың негізгі желісі оқушылардың есінде қалғандығын айтқызу[8].

Сабақтың тақырыбы: «Менің отбасым және достарым»

Өмірбаянды жоспарлау»

Оқу мақсаты:

Ж1. Мәтіннің түрлерін ажырату және өз ойынан мәтін құрап жазу.
Қарапайым мәтіндер, өлеңдер, ақпараттарды жазады.

Ж3. Жоспар құру. Өз бетінше мәтінге жоспар құрады, тақырып қояды.

А4. Астарлы мағынаны анықтау. Сөйлеу қабілетін дамытады және көп мағыналы сөздерді қолдана бастайды.

Сабақтың мақсаты:

Барлық оқушылар білуге тиісті:

Мәтін жазып, өз ойларын айту.

Оқушылардың көпшілігі:

Сөйлеу барысында көркем және күрделі сөздерді қолдана алады.

Кейбір оқушылар:

Пікірталастарға қатыса алады

Кіріспе

А) Шаттық шеңберіне тұрып оқушылар сол жағында тұрған досына мақтау сөздерін айтады ал келесі бала оған рахметін білдіріп, өзінен кейінгі оқушыға айту арқылы жалғастырады.

Балалар, бүгін біз сендермен болашаққа саяхат жасаймыз. Қазір біз осы шеңбер ішінде бір-біріміздің қолымыздан ұстап, «Болашақ көлігіне» отырып, көзімізді жұмып, саяхатқа аттанайық. (1 минут тыныштық)

Негізгі бөлім

(Ж) Оқушылар көзін ашады. Ашқан кезде шеңбер ортасында әртүрлі мамандық иесінің суреттері жатады.

Әр оқушы өзінің арманындағы мамандықты таңдайды. Таңдаған мамандықтары бойынша сұрақтарға жауап береді.

Бұл мамандықты таңдаған себебім _____

Осы мамандықпен өз болашағыңды қалай елестетесің _____

Арманыңа жету үшін не істер едің?

Болашақты елестету қажет пе?

(Т) «Менің арманымды тап» ойынын ойнайды.

Қалаулары бойынша әр топтан оқушылар шығып, өз армандарын сурет немесе қимыл арқылы көрсетеді, қалған оқушылар тауып айтады.

(Ж): «Болашағымның айнасы»

Әр оқушыға кестедегі адам өмірінің 3 кезеңі беріледі, әр кезең тұсына өз болашақ өмірі туралы жазып шығады.

(Ж): Дәптермен жұмыс: Әр оқушы 2 етістіктен таңдап алып, келер шақта сөйлем құрастырады. Қасындағы досына сөйлемін оқып береді, бір-бірін тыңдап, қатесі болса түзетеді.

Қорытынды

(Т): *Ойнау, жұмыс жасау, оқу* етістіктерін келер шақта 3 топ ауызша жіктеп шығады.

Рефлексия. Стикерлерді тақтаға жабыстыру арқылы сабаққа кері байланыс жасайды[9].

Сабақтың тақырыбы: *«Бізді қоршаған орта»*

Оқу мақсаты:

T2. Күнделікті өмірде қолданылатын таныс сөздердің мағынасын түсінеді.

A4. Диалогқа қатысушылардың айтқанын түсінеді.

Сабақтың мақсаты:

Барлық оқушылар орындай алады:

Жауабында жаңа сөздерді (орман, тау, көл, өзен) қолдана алады.

Оқушылардың көбі жасай алады:

Зат есім мен сын есімді тіркестіріп қолдана алады. (қалың орман, биік тау, терең өзен, үлкен көл)

Оқушылардың кейбірі орындай алады:

Көрсеткен суреттерді атай алады.

Тілдік мақсат:

Негізгі терминдер мен сөз тіркестері: орман, тау, өзен, көл, байлық, т.б.

Сабақтың басы

Сабақ мақсаттарымен оқушыларды таныстырып өту.

Шаттық шеңбері

«Жүректен жүрекке» Оқушылар мұғалімнің көмегімен келесі сөйлемдерді қайталай отырып, бір-біріне тілектерін білдіреді.

✓ Сәттілік тілеймін!

Жақсы көңіл-күй тілеймін!

Сабақтың ортасы

«Миға шабуыл»

Оқушылар суретке қарап отырып сабақтың тақырыбын ашуға тырысады.

(Т)Қазақстан туралы не білесіңдер? Картадан Қазақстанды көрсете аласыңдар ма?

(Ж) Оқушылар жұптасып өзгелерден сұрау үшін үш сұрақ құрастырады.

Мысалы: *Қазақстанның астанасы қай қала?*

(Т)Жұптар кезекпен қарапайым сұрақ қояды .

(Т)Қазақстанның Туы туралы сұрау. Мысалы:

Ту туралы кім не біледі?

Оқушылар жауап беріп болған соң, тудың суретін көрсету.

Қолдануға болатын сипаттаушы сөздер: көк, аспан көк, сары, алтын, дөңгелек, шеңбер, күн, күн шуағы, ою, құс, бүркіт (көрнекті жерге іліп қою).

Түстерді қайталау

(Ж)Оқушылар әртүрлі түстер мен оюларды пайдалана отырып ту жасайды.

Ауызша сипаттайды.

Сергіту сәті.

Атыңды жаттап өсемін

Аңызымен атаның,

Дархан дала, кең дала

Менің туған Отаным!

(Ж)

Оқушылар жұпта жаңа сөздерді пайдаланып, диалог құрады.

Диалог үлгісі.

-Біз қай елде тұрамыз?

-Біз Қазақстанда тұрамыз.

-Қазақстанның астанасы қай қала?

-Қазақстанның астанасы қай қала?

-Тудың түсі қандай?

-Тудың түсі көгілдір.

Сабақтың соңы

Рефлексия

Мүғалім смайликтер бойынша бағалайды.

Оқушылардың смайликтеріне қарап, қалай жұмыс істегендерін, қандай баға алдық деп ойлайтындарын сұрауға болады[10].

3 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары

Кіріктірілген білім беру бағдарламасын табысты жүзеге асыру үшін белсенді оқыту, командалық оқыту, пән мен тілді кіріктіріп оқыту, (CLIL) т.б. озық педагогикалық әдістерді қолдану талап етіледі. 4-сурет.

4-сурет – Тіл пәнін оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер
Дереккөзі: Назарбаев зияткерлік мектептерінің тәжірибесінен

Оқыту процесінде жаңа технологияларды енгізу бір күннің немесе бір жекелеген ғалымның ісі емес, ол ұзақ та күрделі кезеңнен өткен ғылыми ізденістердің, ұстаздар ұжымының, ғалымдар қауымдастығының ынтымақтасқан еңбегінің нәтижесі екені белгілі құбылыс. Сондықтан біз осы әдістемелік құралға қазақстандық және шетел ғалымдарының оқыту үдерісіне енгізген жаңа технологияларына тоқталып, саралауды жөн көрдік.

Жобаларды қорғау әдісі француз педагогі және ойшыл С. Френенің «еркін еңбек технологиясы» негізінде ұсынылған. Бұл әдістің ерекшелігі тапсырма түрлеріне қарай жұмыс топтарының құрылуын, ақпараттардың құндылығын, жоспарлау, өздігінен еңбектенудің құндылығын көрсете білуінде. Мұғалім көмегімен әрбір оқушы жұмыс түрі (кітаппен жұмыс, сауалнама өткізу, сұхбат алу, бақылау) көрсетілген жеке апталық жоспар құрады. Білім негізін құрайтын ақпаратты қайдан, қалай алудың мүмкін жолдарын іздеп, ақпарат иелерімен жеке қарым-қатынасқа түсу нәтижесінде білім жинақтайды, өзара талдайды, бірін-бірі бағалайды. Бағалау өлшемдері бойынша жүзеге асырылады:

мазмұндаудың түсініктілігі, шынайлығы, тыңдаушыны қызықтыруы, тақырыпты толық аша білуі, шығармашылығы. Оқушының таным қызметі неғұрлым өзі іздеп тапқан білімге көбірек тәуелді болса, соғұрлым материалды меңгеру нәтижелі болады. Мәселен, терең ойлы оқушының тұлғасын қалыптастыру үшін «Абай жолы» роман-эпопеясын оқудың маңыздылығын дәлелдеуге бағытталған жобаларды қорғауға болады. Бірінші тапсырма: «Абай жолы» туралы жазылған зерттеу жұмыстарын талдау; осы шығарма бойынша сұрақтар әзірлеп, оның қорытындысын талдау; әртүрлі әлеумет өкілдерінен сұхбат алу арқылы М.Әуезовтің аталған туындысының тартымды эпизодын анықтау және оның себептерін түсіндіру [11].

Дебат әдісі оқушылардың қабілетін ашуға, дамуына бағытталған. М.М.Бахтин «Эстетика в словесном творчестве» кітабында: «диалогизм является формой взаимодействия между равноправными и разнозначными сознаниями, в то же время как монологизм завершен и глух к чужому ответу, не ждет его и не признает за ним решающей силы», - деп диалогтік сипаттағы оқыту әдістерін жоғары бағалайды. Шын мәнінде бұл әдіс ғылыми принциптің белсенділігіне сәйкес келеді. Осы әдістің негізін қалаушы К.Поппер күрделі практикалық мәселелерді интуитивтік жолмен шешуді ұсынған («метод мозговой атаки»). Интуицияның өзі философиялық интуиция (интуиция – суждение) және психоэвристикалық интуиция (интуиция – догадка) деп екіге бөлінеді. К.Поппер жоғарыда көрсетілген әдістемедегі дедуктивті жолды таңдайды. Қорытындылауда жалпы ұғымнан жекеге келуді дедукция деп атайды [11].

Саралап оқыту әдісі. Саралап оқытуды жүзеге асыру мақсатында кіріктірілген қазақ тілі мен әдебиеті пәні сабақтарында деңгейлік тапсырмалар жүйесін қолдануға болады.

Өзге тілдегі мектеп оқушыларын қазақ тілінде сөйлету немесе үйретуде саралап оқытуды қолданудың екі бағытын атап көрсетуге болады.

Біріншіден, оқушылардың қазақ тілі мен әдебиетін білу деңгейлерінің түрлі болып келуін ескеру.

Екіншіден, тіл мен әдебиеттен берілетін тапсырмалар жүйесіне саралау тұрғысынан қарауды білдіреді.

Коммуникация – адамдардың танымдық еңбек қызметінің процесінде өзара қарым-қатынас жасау формасының ерекше түрі болып табылады. Адамдар арасындағы қарым-қатынас, негізінен, тіл арқылы жүзеге асады.

Тілдің коммуникативтік функциясында оның құралдық-белгілік мәні ашылады. Осыған орай коммуникация кез келген жеке адамның әлеуметтік тұлға ретіндегі қалыптасуының және сол әлеуметтің жеке және топтық ниеттерін қалыптастырушы тетігіне айналады.

Тілде коммуникацияға қатысушылар «коммуниканттар» мен «тыңдаушылар» болып табылатын коммуникативтік актілерден тұрады. Олар өз кезегінде мәтін тудырушылар мен ол мәтіннің түсініктеме берушілері болып табылады. Қазақ тілі арқылы жүзеге асырылатын коммуникацияның бастапқы және қорытынды кезеңдері ішкі сөйлеу механизмдеріне, оның терең құрылымдарына барады. Кез келген коммуникация экстралингвистикалық

факторлармен шартталады. Ол факторлар жағдаяттылық, ұлттық-мәдени дәстүрлер т.б. болып бөліне береді. Осыған қатысты коммуникация сонда «ақпарат алмасудың ерекше түрі және де ол ақпарат алмасулар эмоционалды және интеллектуалдық мазмұнда болады. Коммуникацияда маңызды болып табылатыны – ақпарат және пікір алмасу. Коммуникация адам қызметінің талаптарын толықтай қанағаттандыруы тиіс. Сондықтан да, тілді меңгеру екі жолмен жүреді: табиғи және арнайы ұйымдастырылған. Ал олардың екеуінің де түпкі мақсаты – тілді қарым-қатынас құралы ретінде игеруді көздеу.

Қазақ тілін оқушы толық игеруі үшін коммуникативтік бағыттағы жаттығулардың міндетті түрде динамикалық тәртібінде болуын қамтамасыз етіп отыруы керек. Ондай жағдай тек қана коммуникативтік жаттығулардың көмегімен ғана жүзеге асып отыратыны белгілі. Сонымен, ауызша сөйлеу формасы сөйлеуді есту арқылы түсіну болып табылады, яғни түсініп тыңдау және сол сөйлеуге дұрыс жауап беру. Ал жазбаша сөйлеу графикалық сөйлеуді көздейді, яғни басылған мәтінді түсіну, яғни графикалық берілген ақпаратты пайдалана отырып, өз ойын жазбаша түрде жеткізу.

Түсініп-тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу оқушылардың қарым-қатынас жасауын қамтамасыз етуге қажет қалыптастырылатын сөйлеу қызметінің түрі болып табылады. Сондықтан да осы сөйлеу қызметі түрлерін негізі міндетті түрде оқушылардың бойында қалыптастырылуы керек.

Қазақ тілін коммуникативтік тұрғыдан оқыту – функционалды-мағыналық тұрғыдан меңгеруді білдіреді. Коммуникативтік технология, негізінен, сөйлеу әрекетінің есту, сөйлеу, оқу, жазу түрлерінің өзара біртұтас байланыстағы кешенді оқытуға сүйенеді.

Коммуникативтік технология жүйесімен қазақ тілін үйрету арқылы тіл үйренуші қазақ тілінің түрлі салада қызмет ету тетіктерін түсінеді және қолдану дағдыларын меңгереді. Ондай қызмет ету тетіктері:

- 1) тілдің құрал болу қызметі – тілді бір нәрсе туралы ақпарат алу үшін қолданғанда;
- 2) тілдің реттеушілік қызметі – сөйлеуші тілді өз айналасындағы адамдардың мінез-құлығын реттеу үшін қолданғанда;
- 3) тілдің интерактивтік қызметі – сөйлеуші тілді басқа адамдармен өзара байланысу мақсатында қолданғанда;
- 4) тілдің жеке тұлғалық қызметі – сөйлеуші тілді жеке басының ойы мен сезімін білдіру үшін қолданғанда;
- 5) тілдің эвристикалық қызметі – тілді әлемді танып-білу үшін қолданғанда;
- 6) тілдің бейнелік қызметі – тілді қиял әлемін бейнелеу үшін қолданғанда;
- 7) тілдің репрезентативтік қызметі – тілді ақпаратты жеткізу үшін қолданғанда [11].

Қазақ тілін коммуникативтік технология негізінде оқытуда басты ерекшелік – сөйлеу жағдаяттары мен сөйлеу іс-әрекеттерінен құралатын жеке тұлғаның сөйлеу барысындағы мінез-құлығы.

Тілді оқытудың мақсаты – ол «коммуникативтік құзыреттілікті» қалыптастыру. Бұл терминді алғаш рет Хаймс (Hymes) енгізген болатын.

Хаймстің коммуникативтік құзыреттілік теориясы сөйлеушінің нақты бір сөйлеу қауымдастығында өзін түсінгендігін білуі болып табылады.

Білім беруде коммуникативтік құзыреттілік – оқыту процесінің негізгі мақсаты болуы тиіс. Осыған байланысты біз сипаттамаларды көрсетеміз. Үйренушінің тілді жетік білуі, орташа білуі, нашар білуі көптеген факторлармен байланысты. Коммуникативтік құзырет үйренген тіл құралдарын тілдік қарым-қатынаста таңдап пайдалана білуге қабілет, тақырыпқа сәйкес коммуникативтік жағдаятты бағалауы, жағдаятқа тез арада кері байланыс/реакция жасап, екінші тілде жауап беруі. Коммуникативтік құзыреттілік – қарым-қатынастағы мәдени мәнмәтін, вербалды емес, мінез-құлықтық міндеттерді дұрыс түсінуі және бағалауы.

Коммуникативтік құзырет дегеніміз – оқушының қазақ тілін қолдана отырып, тұрмыстық, оқу, кәсіби, мәдени өмірінде өзіне өзекті болып табылатын қазақша тілдік міндеттерді шеше алуы; қазақ тілінің нормасына сай қазақ тілінде сөйлеу және жазу, тыңдау-түсіну, оқу-түсіну міндеттерін шеше алуы. Коммуникативтік құзырет адамның жеке тұлғалық қасиетіне бірден айналмайды, ол қазақ тілінде қарым-қатынас жасау барысында ғана танылады.

Еуропалық тіл үйрету жүйесінде тілдерді үйрену мен үйретуге коммуникативтік-бағдарлық тұрғыдан келудің мақсаты:

- түрлі тілдердің ұлттық болмысын, тілдік және мәдени жәдігері болып қалған тілдік қорды сақтап қалу;
- адамдардың ел арасындағы мәдени, ғылыми және техникалық жетістіктерді өзара оңтайлылықпен алмаса отырып игеруіне мүмкіндіктер жасау болып белгіленген.

Коммуникативтік-бағдарлық тұрғыдан келудің негізгі бір түйіні – еуропалықтардың басқа тілді үйренуде нақты өмірлік жағдаяттарды бастан кешу мүмкіндіктерін тіл үйрету сабақтарында қолдану қажеттілігін таныту.

Оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту тәсілі. Негізгі орта білім беру деңгейіне арналған бағдарлама мақсаттарының бірі – түрлі әлеуметтік топтармен тиімді тіл табысуға қабілетті азаматтарды тәрбиелеу. Осы мақсатқа жетуге қажетті дағдыларды дамыту үшін ынталандырушы және қолдаушы ортаны құру керек. Коммуникацияның түрлі формаларын қолдану құнды болып саналатын мұндай ортада оқушылар өз пікірін еркін білдіре алады.

Оқытудың белсенді әдістері – оқу материалын игеру үдерісінде оқушыларды белсенді ойлау және практикалық әрекетке итермелейтін әдістер. Белсенді оқыту мұғалімнің дайын білімдерді баяндауына, оларды есте сақтауы мен қайта жаңғыртуына емес, оқушылардың белсенді ойлау және практикалық әрекет үдерісінде өз бетінше білімдер мен біліктерді меңгеруіне бағытталған әдістер жүйесін пайдалануды білдіреді.

Белсенді оқыту әдістерінің ерекшеліктері олардың негізінде практикалық және ойлау әрекетіне талпындыру жатыр. Онсыз білімдерді игеруде алға жылжу болмайды. Оқытудың белсенді әдістерінің пайда болуы және дамуы оқытудың алдына оқушыларға білім ғана беріп қоймай, танымдық қызығушылықтар мен қабілеттердің, шығармашылық ойлаудың, өз бетінше

ақыл-ой еңбегінің қалыптасуы мен дамуын қамтамасыз ету т.б. жаңа міндеттер қойылуымен байланысты. Жаңа міндеттердің пайда болуы ақпараттың қарқынды дамуына тәуелді. Егер бұрын мектепте, оқу орындарында алынған білімдер адамға ұзақ уақыт қызмет ете алса, қазіргі ақпараттық заманда оларды үнемі жаңартып отыру қажет. Бұл өз бетінше білім алу жолымен жүзеге асуы мүмкін, ал бұл адамнан танымдық белсенділікті, өз бетінен ізденуді талап етеді.

Әрбір мұғалімнің басты міндеті – оқушыларға белгілі бір білім жиынтығын беру ғана емес, сонымен қатар оларда оқуға деген қызығушылықты дамыту, оқи білуге үйрету. Жақсы ойластырылған оқыту әдістерінің көмегімен оқу материалының игерілуін ұйымдастыру қиын.

Мектепте қолданылатын неғұрлым тиімді белсенді әдістерге:

1. Дәстүрлі сабақтың дәстүрлі емес басталуы – сабаққа эмоционалдық бетбұрыс (эпиграф, сахналанған көрініс, бейнеүзінді, ребус, жұмбақ, анаграмма), мақсаттарды, күтілетін нәтижелерді айқындау.

2. Проблемалық сұрақтар қою және шешу, проблемалық жағдаяттар құру. Сабақта қолданылатын проблемалық жағдаяттардың типтері: күтпеген нәрсе жағдаяты; шиеленіс жағдаяты; белгісіздік жағдаяты; болжам жағдаяты; таңдау жағдаяты.

3. Релаксацияны және қорытынды шығаруды ұйымдастыру.

4. Оқу материалының презентациясы – ақпараттық технологияны, электронды оқу құралдарын, интерактивті тақтаны және т.б. пайдалану.

5. Индуктивті және дедуктивті логикалық сызбаларды пайдалану.

6. Интербелсенді оқыту формаларын немесе олардың элементтерін пайдалану: «жобалар әдісі», «миға шабуыл», «пікірталас», «түрлі кейіпкерлерден сұхбат алу» жатады [8].

Белсенді оқыту әдістерін таңдау бірқатар факторларға тәуелді. Белгілі бір дәрежеде ол оқушылардың санымен анықталады. Көптеген оқыту әдістерін шағын топтарда пайдалану ұсынылады. Бірақ әдісті таңдау, бірінші кезекте, сабақтың дидактикалық мақсатымен анықталады. Сабақта төмендегі белсенді оқыту әдістерін пайдалануға болады.

Сабақтың әр кезеңінде қолданылатын өзінің белсенді әдістері болады. Ұйымдастыру кезеңдері:

1. *«Күншуақ»*. Оқушыларды топқа бөлу, тақтаға түрлі-түсті шуақ шашып тұрған күннің суреті ілінеді. Оқушыларға кірген бетте өзіне ұнаған түсті шуақты таңдап алу ұсынылады (осы әдіс арқылы оқытушы баланың сол сабақтағы көңіл күйін де аңғаруына болады). Таңдап алынған түсіне байланысты топқа бөлінеді.

2. *«Шынтақпен сәлемдесу»*:

Мақсаты: сыныпта жағымды психологиялық ахуал орнату.

Оқушы саны: барлық сынып оқушылары.

Уақыт: 2-3 минут.

Дайындық: оқушылар емін-еркін қозғалатындай жағдай жасау үшін алдын ала парталар мен орындықтарды жылжыту қажет.

Барысы:

Мұғалім оқушыларды шеңбер бойына тұрғызып, бір оқушыдан бастап бір, екі, үш ретімен санауды сұрайды.

Содан соң:

Әр «бірінші» оқушы қолдарын желке тұсында айқастырады ал шынтақтары екі жаққа жазылады;

Әр «екінші» оқушы шынтақтары екі жаққа жазылатындай етіп қолдарын мықындарына қояды;

Әр «үшінші» оқушы еңкейіп қолдарын тізелеріне қояды, шынтақтары екі жаққа қарауын ескертеміз.

Енді әр оқушы бір-біріне шынтақтарын тигізіп неғұрлым көп оқушымен сәлемдесіп шығуы керектігін және осы жаттығуға қанша уақыт берілетінін ескертеді. Мұғалімнің өзінің де қатысуы оқушыларға еркіндік береді.

3.«Жеміс бағы»

Мақсаты: Сабақтың мақсатын айқындау (оқушылардың сабақтан не күтетінін, қандай күдіктерінің барын анықтау).

Оқушы саны: бүкіл сынып оқушылары

Уақыт: 5-7 минут

Дайындық: алдын ала лимон мен алманың пішінінде әзірленген түрлі-түсті қағаздар, скотч, маркерлер. Тақтада «Алма ағашы» мен «Лимон ағашы» суреттері ілінген.

Барысы: мұғалім оқушыларға бүгінгі сабақтағы күтетін және күдіктерін неғұрлым нақты етіп жазуларын сұрайды. Оқушылар «алмаға» бүгінгі сабақтан не күтетінін (нені білгілері келетінін), «лимонға» қандай күдіктері барын жазып, «алма ағашы» мен « лимон ағашына» іледі (күтетіні мен күдіктеріне: сабақтың өту әдістері, іс-әрекет түрлері, сыныптағы атмосфера, оқушылар арасындағы қарым-қатынас, оқушының көңіл-күйі жатады). Тапсырманы мұғалімнің өзінің де орындауы оқушылардың өздеріне деген сенімділігін арттырады. Оқушылардың барлығы тапсырманы орындаған соң оқушылардың жазғанын мұғалім дауыстап оқып, сабақты қай бағытта жүргізу керектігі жөнінде қорытынды жасайды.

Жаңа сабақтың презентациясындағы белсенді әдістер:

1. «Автобус аялдамасы» әдісі.

Мақсаты: берілген тақырыпты шағын топтарда талдау, өз беттерімен меңгеру.

Оқушы саны: барлық сынып оқушылары шағын топтарға 5-7 адамнан бөлінген.

Уақыты: 20 - 25 мин.

Алдын ала дайындық: А3 беттер, ватман, плакат, флипчарт беттері, түрлі-түсті маркерлер.

Барысы: мұғалім меңгерілуі керек тақырыпты сыныптағы топтардың санына байланысты бірнеше тақырыпшаларға бөледі. Әр тақырыпша бойынша 4-5 сұрақ жазылған бетті топтардың қасындағы қабырғаға жапсырады. Әр топтың мүшелері сұрақтарға жауап іздеп өзара талдайды. Алдарында жатқан плакатқа сызба немесе сурет, қысқаша негізгі ұғымдар жазуға болады. Мұғалімнің қалауы бойынша тақырыптың күрделілігіне байланысты тапсырманы

орындауға берілетін уақытты алдын ала хабарлайды. Мысалы, 5 минут. Уақыт біткен соң әр топтың мүшелері өздері жазып отырған плакатты немесе беттерін сол жерге қалдырып, сағаттың бағытымен келесі «аялдамаға» барады. Келесі тапсырма бойынша берілген қабырғаға ілінген сұраққа жауап іздейді (3 минут). Өздеріне дейінгі топ мүшелерінің жұмысымен танысады, олардың бастап жазған түсіндірмелерін жалғастыруға болады немесе өздері қалаулары бойынша толықтырады, бірақ түзетуге болмайды. Осы әрекет бірнеше рет қайталанған соң, әр топ өз «аялдмаларына» қайта оралады. Толтырылған парақтағы түсіндірмені қорытындылап, ортаға шығып өз тараулары бойынша тұсаукесер жасайды.

Екертү: бұл әдістің басқа әдістерден (тақырыпты бірнеше абзацқа бөліп әр оқушы өз абзацын оқып, түсіндіру) тиімділігі – әр топ мүшелері бүкіл тақырыпты меңгереді.

2. «Ақ бет» әдісі

Мақсаты: жаңа сабақты ұсыну, оқушылардың зейінін тақырыпқа шоғырландыру.

Оқушы саны: барлық сынып оқушылары.

Уақыт: тақырыптың күрделілігіне байланысты.

Алдын ала дайындық: ватман беттері, әртүрлі түсті маркерлер.

Барысы: мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбын атайды. Қабырғада ақ ватман жапсырылған беттің ортасында тақырып жазылған. Беттің басқа бөлігі таза ақ қалпында, бірақ секторларға бөлініп нөмірленген. Мұғалім 1 сектордан бастап тақырыпша жазады да, оқушылардан осы тақырыпша бойынша қандай аспектілер туралы сөз болғалы тұрғаны туралы ойланып жауап берулері сұралады. Оқушылардың айтқандарын маркермен мұғалім секторға жазып шығады. Оқушылардың ойларын негізгі ұғымдарға, дұрыс жауапқа бағыттап толықтырады. Осы әрекет алдын ала бөлінген секторлар бойынша қайталанатын. Нәтижесінде бүкіл «ақ бет» толтырылады, жаңа сабақ меңгеріледі (оқушы енжар тындаушыдан, сабақты түсіндірудің белсенді мүшесіне айналады). Осы әдіс арқылы жаңа тақырыпты секторларға, негізгі ұғымдарға бөлу арқылы меңгереді.

Ескертү: егер сабақ барысында оқушылардың шаршағанын байқасаңыз, сергіту сәтін ұйымдастырыңыз.

Сергітудің белсенді әдістері.

1. «Жер, ауа, от және су»

Мақсаты: оқушылардың белсенділігін арттыру.

Оқушы саны: бүкіл сынып оқушылары.

Уақыт: 2-3 минут

Барысы: мұғалімнің нұсқауы бойынша оқушылар жер, ауа, от және су күйлерін көрсетулері керек.

Ауа. Оқушыларға терең тыныс алу, одан кейін, біртіндеп, тыныс шығару жаттығуын жасау ұсынылады. Тыныс алу кезінде ауаның мұрын қуысынан өтіп барлық жасушаларына сіңіп жатқаны туралы ойлану тапсырылады.

Жер. Мұғалім оқушыларға аяқтарымен еденге салмақ салып қатты басып, орындарында бірнеше рет ақырын секіруге болатыны және аяқта нық тұру

оқушының өзіне деген сенімділігі мен тұрақтылықты білдіретіні жайлы нұсқау береді.

От. Оқушылар қолдарын жоғары көтеріп қимылдатып, денелерін жан-жаққа қозғап оттың жалынын бейнелейді.

Су. Оқушылар көздерін жұмып ойша сынып бөлмесін бассейн деп елестетіп, суда жүзген қимылдар жасауларына болады.

Ескерту. Осы жаттығуларды мұғалімнің балалармен бірге орындауы оқушыларда, әсіресе, ұялшақ оқушылардың ашылуларына мүмкіндік туғызады.

Сабақты қорытындылаудағы белсенді әдістер.

1. «5 – 5 – 1» әдісі

Мақсаты: оқушылардың жаңа сабақты меңгеру деңгейін анықтау.

Мұғалім оқушыларға бүгінгі сабақта қалыптасқан ұғымдарды 5 сөйлем түрінде жазуды тапсырады.

Келесі қадамда осы 5 сөйлемді негізгі деп ойлаған 5 сөзге қысқарту қажеттігі айтылады.

Ең соңында осы тақырып бойынша бір маңызды сөзбен қорытындылайды.

Ескерту: Оқушылар бірін-бірі қайталамауы керек.

2. «Мейрамхана» әдісі.

Мақсаты: оқушылармен кері байланыс орнату.

Уақыт: 5 мин.

Құралдар: стикерлер, түрлі түсті маркерлер

Барысы: мұғалім оқушыларға бүгінгі күнді мейрамханада өткіздік деп ойлап, сұрақтарға жауап беру керектігін айтады.

- мен тағы ..... тапсырыс берер едім

- маған бәрінен ұнағаны.....

- менің асқазаным қорытты...

- келесіде маған қосыңызшы...

Оқушылар өздерінің жазғанын оқып, қысқаша түсіндіріп тақтаға жапсырады.

Ескерту: мұғалім үшін осы кезең ең маңызды, себебі оқушылар нені ұғып, нені ұқпағаны соған қарай келесі сабақта мұғалімнің қандай әрекет жасау керектігі көрінеді.

«Сократ стиліндегі әңгіме» әдісі.

Белсенді оқытудың анық көрінісі. Оқушылар ішкі және сыртқы шеңберге бір-біріне бетпе-бет орналасады. Алдымен ішкі шеңберде тұрған оқушылар тақырыпты талқылудағы өзінің пікірін жеткізеді. Мұғалімнің бағыт беруімен сыртқы шеңбер сағат тілімен ауысып отырады. Екі шеңберді кезекпен сөйлетіп отыруға болады. Берілген сұрақ аясында немесе бірнеше оқылым мәтінін түсіну мақсатында ұйымдастыруға болады. Осылайша шеңберде орналасқан оқушылар бірлескен білім ортасында өздерінің білік, дағдыларын жетілдіре түседі. Өз пікірін бірнеше оқушыға баяндап беруі және сонша оқушының ойын тыңдауы өтілген тақырыпты бекіте түсуге, мәтін мазмұнын толық түсінуге, түрлі көзқарастарды талқылай алуға, пікір алмасуға алып келеді.

«Бос орындық» әдісі.

Мақсаты: нақты қойылған сұраққа пікір алмасу жолымен жауап табу. Бұл ізденіс оқушыларды шындықты ашуға, заттардың фактілік күйін анықтауға әкелуі тиіс. «Бос орындық» әдістемесі сыни ойлауды дамытады, өз ойын дәлелдей білуге, сұрақ қоюға үйретеді, оқушылардың көпшілігін белсенділігін арттырады, оларды пікірталас мәдениетіне үйретеді.

3-4 орындыққа ақ қағазға жазылған проблема жайлы түрлі адамдардың пікірлері және «?» сұрақ белгісі бар парақ қойылады. Оқушылар түрлі пікірлермен танысады және өздері таңдаған пікірдің қасына барып тұрады. Басқа пікірдегі балалар «?» сұрақ белгісі бар жерге тұрады. Әр топ таңдаған пікірін талдайды және пікірталас үшін өзінің өкілін ұсынады. Пікірталасқа қатысушылардың барлығы дөңгеленіп отырады. Пікірталасты бір-біріне қарама-қарсы орындықтарда отырған топтың өкілдері бастайды. Жүргізуші (мұғалім) тағы бір орындық қояды. Егер де басқа біреу пікір айтқысы келсе, онда ол бос орындыққа отырады. Жүргізуші (мұғалім) ең басты болып табылатын нәрсені естіген кезде пікірталасты тоқтатады.

«Идеялар кілемі»

Проблеманы шешу әдістерінің бірі. Ол үш кезеңде өтеді. Оқушылар 3-4 топқа бөлінеді.

Бірінші кезең – проблеманы түсіну. Оқушыларға «бұндай проблема не себепті орын алып отыр?» деген сұраққа жауап беру ұсынылады. Әр топқа түрлі-түсті қағаздар мен стикерлер таратылып беріледі. Оқушылар проблемалық сұраққа жауап береді, мысалы, Мектепте оқу неге қиын? Топ жауапты стикерлерге жазады, содан соң «Идеялар кілемі» плакатына іледі.

Екінші кезең – шешімдерді іздеу. Нені өзгертуге болады? Әр топ өз жауаптарын береді және оларды әртүрлі қағаздарға жазады.

Үшінші кезең – әрекетті жеке даралау. Орын алған жағдаятты өзгерту үшін мен не істеймін?

Төртінші кезең – идеяларды бағалау. Жеке дара шешім қабылдау: проблеманы шешу үшін не істей аламын және не істеуге тырысамын?

Практикалық жағдаятты талдау.

Шешім қабылдау дағдыларына оқыту әдісі. Оның мақсаты: оқушыларды ақпаратты талдауға үйрету, негізгі проблеманы айқындау, шешімнің баламалы жолын құру, оларды бағалау, оңтайлы шешім қабылдау және әрекеттер бағдарламасын құру.

Практикалық жағдаятты талдау немесе жасау барысында бірқатар міндетті талаптарды есепке алу маңызды:

- жағдаят мазмұны шынайы оқиғалар мен фактілерді көрсетуі, қарастырылып отырған тақырыпқа, мұғалімдердің кәсіби қажеттіліктеріне сәйкес келуі тиіс;

- ұсынылған жағдаятта проблеманы шешу педагогтердің қолынан келуі, оны жеңу тілегін ояту және табыс сезімін бастан кешіруі тиіс.

Жоғарыда берілген белсенді оқыту әдістері шынайы өмірден алынған және ойдан шығарылған жағдайларды қолдана отырып оқушыларды ойланып, күрделі мәселелерді шешуге жетелейді. Белсенді оқу білім, дағды және

көзқарас деп аталатын оқудың негізгі үш саласын қамтып, оны оқу процесінің мақсаты деп санауға болады.

Үй тапсырмасын мұғалім күрделі түрде, жаттығуларды, сұрақтар мен тапсырмаларды оқушы орындай алатындай, анықталған мөлшерде бере алады. Мысалы, мұғалім оқушыға ол орындай алатын он тапсырма береді.

Күрделі тапсырма:

1) баланың өз келісушілігі болады, ол бір көргеннен тапсырманың қиындығын бағалайды;

2) балалар әртүрлі тапсырмаларды орындайды, олардың өзара тапсырмалар алмасуына қосымша мүмкіндік туады;

3) өз тапсырмаларын таңдай отырып, оқушы басқаларын оқиды, оның ой-өрісі дамиды, өзіне ұсынылған тапсырмалардан да көп біледі.

Сонымен, шынайы педагогикалық процесте оқытудың белсенді, дамытушы әдістерін тиімді пайдаланған жөн.

Жұптық жұмыс: «Иә, бірақ...». Бұл жұптық жұмыс оқушының айтылым дағдысын жетілдіруге негізделген. Әрбір айтылған ойды «Иә, бірақ...» деп жоққа шығарып отыру оқушыдан сыни тұрғыда ойлай алуды және танымдық қабілеттің жоғарылығын талап етеді. Дәлелді жоққа шығару үшін нақты дәйектеме айту қажеттілігі оқушыны ойландыра түседі, өз пікіріне сендіруге үйретеді.

Оқушы телебағдарламаға өзі қоятын бірнеше талаптарды жазады. Қойған талабының бірін таңдап, жұбымен талқыға салады. Мысалы: «Бағдарлама қызықты болу керек» дейді, жұбы «Иә, бірақ...» деп оның ойын жоққа шығарып отырады. Қатысушылар орын ауыстырады.

«Өзгерісті тап» ой сергегінің орындалу жолдарын қолдану. Оқушыларды етіс түрлеріне қарай топқа бөлу. Оқушылар топқа бөліну ретімен орналастыру.

1-топ: өздік

2-топ: өзгелік

3-топ: ырықсыз

4-топ: ортақ

Мысалы: тыңдалым тапсырмасы .«Сауда» тақырыбындағы мәтінді тыңдап, «Төрт сөйлем» тәсілі арқылы жұмыс жүргізеді

«Төрт сөйлем» тәсілі

1. Пікір.

Тыңдаған мәтін бойынша өзіндік пікіріңізді бір сөйлеммен жазыңыз.

2. Дәлел.

Өз пікіріңізді бір сөйлеммен дәлелдеңіз.

3. Мысал.

Пікіріңізді өмірмен байланыстырып, мысал келтіріңіз.

4. Қорытынды

Тақырып бойынша қорытынды шығарыңыз.

Ойлаудың алты қалпағы

«Ақ қалпақ» киген оқушы қажетті ақпаратты анықтап сөйлейді.

«Сары қалпақ» киген оқушы тақырыптың тиімділігін сендіре айтады.

«Қара қалпақ» киген оқушы тақырып бойынша кемшіліктерді анықтайды.

«Қызыл қалпақ» киген оқушы тақырып бойынша болжам жасайды.

«Жасыл қалпақ» киген оқушы тақырып бойынша креативті, жаңа идеялар айтады.

«Көк қалпақ» киген оқушы тақырыпқа сараптама жасайды. Айтылым тапсырмасы «Екі жақты сауда қатынастары» мәтіні негізінде «Ойлаудың алты қалпағы» әдісі арқылы өз ойларыңызды айтыңыздар, өзгенің пікірін бағалаңыздар.

«ПОПС» формуласы

1. Бірінші сөйлем *«Менің ойымша, ... »*

2. Екінші сөйлем *«Себебі, мен оны былай түсіндіремін ... »*

3. Үшінші сөйлем *«Оны мен мына фактілермен, мысалдармен дәлелдей аламын ... »*

4. Соңғы сөйлем *«Осыған байланысты мен мынадай қорытынды шешімге келдім ...»*. Оқылым тапсырмасы. Мәтінді оқып, сауда туралы өз ойларыңызды жүйелі жеткізіп, пікір айтып, бағалаңыздар. «ПОПС» формуласын пайдаланыңыздар.

Оқушылардың оқу белсендігін арттырып, әрі сабақта оқушылардың оқу жетістіктерін бағалауда тиімді әдістердің бірі Блум таксономиясын қолдану.

Бенджамин Блум – америкалық оқыту әдістемесінің психологі, Блум таксономиясының авторы. Пенсильванияда Ленсфорд қаласында туылған, 1935 жылы Пенсильван университетін бакалавр және магистр деңгейлерімен бітірген, 1942 жылы Чикаго университетінде докторлық деңгейін қорғады. «Блум таксономиясы» атты кітабында өз теориясын дамытқан: адами мінездеменің өзгеруі мен бірқалыптылығы және білім беру мақсаттарын жүйелеу.

Таксономия– белгілі бір критерийлер мен ұстанымдар бойынша объектіні жүйелеу, топтастыру немесе жіктеуді айтады.

Блум таксономиясы бойынша ұйымдастыру оқушылардың дайын ақпаратты қабылдауынан гөрі, ондағы қойылған мәселені зерттеуіне, талдауына және салыстыруына, ой толғауына және бағалауына қолдау ететінін айта кеткен жөн. Блум таксономиясы адамның ақыл-ой қабілеттерінің құрылымы танымдық процесінің қарапайымнан бастап күрделіге біртіндеп өту барысында белсенді әрекетке жетелейтін 6 деңгейге сәйкес тапсырмаларды құруды қажет етеді. Тапсырмалар құруда оқытудың белсенді әдістерінің мәні – оқушыларды кәсіби іс-әрекетті меңгеруге бағытталады. Сабақ жоспарын Блум таксономиясына салып, бағдарламада белгіленген жеті модульді ықпалдастырудың арқасында оқушылардың не білетінін және нені жасай алатынын, сондай-ақ қызығушылықтарын түсініп, оқытудың жаңа тәсілдерін тиімді және орынды пайдаланып, оқушы бойында ішкі уәж тудырып, өз қабілеттеріне сенім арттырып, ол өз кезегінде жаңа материалды саналы түрде меңгеруіне әсер етеді деп күтілді [12].

Оқу мақсаттарының негізгі категориялары:

- 1) Білім;
- 2) Түсіну;
- 3) Қолдану;
- 4) Талдау;

5) Синтез (жүйелеу, жинақтау);

6) Бағалау.

I. Білу.

Таным мен ойлау деңгейі – төмен деңгей. Бұл категория мәліметтерді қайталау немесе тану арқылы есте қалай сақталғанын тексеруге бағытталады, мағлұмат пен деректерді еске түсіреді.

II Түсіну.

Таным мен ойлау деңгейі – орта деңгей.

Оқу материалын түсінгендіктің ретінде келесідей әрекеттерді атқаруды атауға болады:

Трансляция – оқу материалын бір «тілден» екінші «тілге» ауыстыру (мысалы, математикалық формуланы сөзбен айтып беру; сөзбен келтірілген мәліметті кесте, схемамен көрсету, т.б.);

Интерпретация – оқу материалын «өз сөзімен» түсіндіру, қысқаша баяндау;

Жорамалдау – оқу материалдары бойынша әңгіменің әрі қарай не туралы болатындығын, оның салдары мен нәтижелерін болжау.

III Қолдану.

Таным мен ойлау деңгейі – орта деңгей.

Бұл категория оқу материалын нақты жағдайда және мүлдем жаңа жағдаятта қолданады. Мұнда ережелерді, әдістерді, ұғымдарды, заңдарды, қағидаларды, теорияларды, практикалық тұрғыдан қолдану кіреді. Оқу нәтижелері материалды тереңірек игеруді талап етеді.

IV Талдау

Таным мен ойлау деңгейі – жоғарғы деңгей.

Оқу материалының құрылымы анық көрінуі үшін оны құрамдас бөліктерге бөлу: бүтіннің бөліктерін ажырату; бүтіннің бөліктерінің арасындағы өзара байланыстарды анықтау, бүтіннің қалайша ұйымдастырылғандығын сезіну. Бұл категория оқу материалының мазмұнын сезінумен қатар оның ішкі құрылысын қалайша құралатындығын көрсетеді.

V Синтез (жинақтау, жүйелеу).

Таным мен ойлау деңгейі – жоғарғы деңгей.

Оқу материалының элементтерінен жаңашыл сипаттан бүтінді (нәтижені) құрастыру. Жаңа нәтиже ретінде оқу материалдарын мүлдем өзгеше реттейтін хабарлама (баяндама, сөз), жұмыс жоспары, схемаларды атауға болады. Мұндай оқу нәтижелері жаңа мазмұн мен жаңа құрылымдарды жасап шығаратын шығармашылық әрекеттерді қолдануды талап етеді.

VI Бағалау

Таным мен ойлау деңгейі – жоғарғы деңгей

Оқу материалының маңызын анықтау, ол туралы өзіндік пікір келтіру, ойын білдіру. Бұл деңгей алдыңғы категориялардың оқу нәтижелелеріне қол жеткізуді меңзейді [12].

«Сын тұрғысынан ойлау технологиясы». Бұл технология Кеңес өкіметі кезінде 1973жылдан, Қазақстанда 1997 жылдан бері таныла бастады. Оқу мен жазу арқылы сыни тұрғыдан ойлау, яғни, RWCT жобасы 29 мемлекетте

қолданылады. Технологияның негізін қалаушылар американдық ғалымдар Чарльз Темпл, Джон Дьюи, Мередит. «Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы» RWCT Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түпкір-түпкірінен жинақталған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Кезінде жоба ретінде ұсынылып, көпшіліктің қолдауын тапқан бұл технологияда Ж.Пиаже, Л.С.Выготский, Эльконин-Давыдовтардың және басқа да ғалымдардың еңбектерінің ең құнды жерлері көрініс тауып, идеялар тоғысып, біріктірілген іспетті.

Мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез-келген мазмұнға сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. Біздің елімізде Джордж Соростың ашық қоғам институты, «Сорос-Қазақстан» қоры арқылы келген бұл технология орыс және қазақ тілдерінде мектеп тәжірибелеріне енгізілген.

Бұл ұғым белгілі бір идеяларды қабылдай отырып, оның неге қатысты екенін зерттеу, оларды жеңіл септикалық ойларға қарсы қоя білу, салыстыра алу, сол идеяларға қарсы көзқарастармен тепе-теңдікте ұстап зерттеу, оларға сеніммен қарау деп түсіндіреді авторлар.

Сыни деңгейіндегі ойлау тек ересек адамдарға, жоғары сынып оқушыларына ғана тән деп ойлау аса дұрыс түсінік емес. Жас балалардың да бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда өз даму деңгейіне сәйкес ойы шыңдалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз.

Технология жобасының әдіс-тәсілдері оқушыларды тынымсыз ізденімпаздыққа баулиды. Баланың еркін де терең ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады. Оқушының ізденісі жеміссіз болмақ емес. Дәстүрлі білім беру кезіндегі оқушыны сын тұрғысынан ойлайтын оқушымен салыстырғанда нәтижесі жақсы болды.

Сын тұрғысынан ойлау – оқу мен жазуды дамыту бағдарламасы. Оқушыны мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлесуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, өзекті мәселені шешу жолдарын іздей отырып, қиындықты жеңуге баулитын бағдарлама.

Оны үйрету үшін төмендегі іс-шаралар орындалуы шарт:

- 1) уақыт керек;
- 2) оқушыларға ойланып-толғануға, ойын ашық айтуға рұқсат беру;
- 3) әртүрлі идеялар мен пікірлерді қабылдау;
- 4) үйрену барысындағы оқушылардың белсенді іс-әрекетін қолдау;
- 5) кейбір оқушылар түсіп қалған қолайсыз жағдайларды әжуаға айналдырмау;
- 6) оқушылардың бір-бірінің жауабына жасаған сынының дәлелді, дәйекті болуын талап ету;
- 7) бағалау.

Ал оқушылардан осыған байланысты:

- сенімділікпен жұмыс жасау;
- бар ынтасымен оқуға берілу;
- пікірлерді тыңдау, құрметтеу;
- өз пікірін ашық білдіруді талап ету қажет.

Тек сонда ғана олар:

- мен осы мәселе туралы не ойлаймын?

- осы мазмұннан алған ақпарат менің бұрынғы осы мәселе туралы білетіні сәйкес пе?

- осы ақпаратты үйрене отырып мен бірдеңе жасай аламын ба?

- маған бұл жаңа ойлар, идеялар қаншалықты әсер етті? деген сауалдар төңірегінде ойлауға үйренеді.

Сыни ойлау деген не?

Сыни ойлау – өзіндік ойлау. Сыни ойлау – сұрақ қоюдан және шешімін талап ететін проблемаларды айқындаудан басталады. Оқушы өзі сұрақ қойып, шешімін өзі айқындайды. Сыни ойлау – әлеуметтік ойлау, бірлесе оқыту идеясы. Мақсаты: Барлық жастағы оқушыларға кез-келген мазмұнға сын тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға, саналы шешім қабылдауға сабақтарға үйрету. Бұл бағдарлама оқулықтардың талаптарын жүзеге асыруда, оқушылардың білім деңгейін көтеруде, балаларды шығармашылыққа баулуға, ойларын еркін айтуға, тез арада дұрыс шешім қабылдауға көмектесетін бірден – бір тиімді технология. Сын тұрғысынан ойлау (бұдан әрі – СТО) технологиясын пайдаланатын әр ұстаз өзінің педагогикалық қызметінде, оқушы мен мұғалім арасындағы қарым-қатынасқа деген де көзқарасының мүлдем өзгергенін байқайды.

Сыни ойлау сабағының құрылымдық формуласы 3 кезеңнен (ERR) тұрады:

I. Қызығушылығын ояту («көпір жасау», ой қозғау). Эвокация – қызу оқу жұмысымен шұғылдануға қызығушылықтың оянуы. Бұл кезеңде мұғалім бұрынғы білетін білімдерін жаңа материалмен ұштастыруға жағдай жасайды. Сабақтың мазмұнына сай алынған стратегиялар арқылы оқушылардың ойы шыңдалып, ашылады. Сабаққа белсенділігі, ынта-жігері артады. Бұл кезеңде мұғалім жаңа ақпаратты таныстырады. Тақырып бойынша жұмыс жасауға негіз болады. Таңдап алынған стратегияларға байланысты өз бетімен білім алуға көмектеседі.

II. Мағынаны таныту (мағынаны ажырату). Реализация – оқып жатқан тақырыптардың қажетін түсіну. Мағынаны тану кезеңі негізгі кезең сондықтан оқылып жатқан материалдың қажеттілігін түсіндіреді.

III. Ой-толғаныс (рефлексия, жаңа білім құрастырылады). Рефлексия тұжырымға келу, қорытындылау, жаңа білімді бекіту. Бұл бағдарламаның қорытынды үшінші кезеңінде үйренгенін саралап, салмақтап ой елегінен өткізеді, білімді бекітеді. Оқушылар осы кезеңде өз шығармашылықтарын көрсете алады. Өзіне және сыныптастарына сын көзбен қарайды. Өздерін бағалайды. Оқып, білгендерін таразылайды.

Келесі құрылымы: ER (ERR) R. Бұдан шығатын тұжырым: сабақ кезеңі тізбектей ғана емес, айналмалы циклді құрылым. Білім берудің маңызды шарты оқу процесінде оқушылардың қызығушылығын арттырып, өздігінен білім алуға құштарлықтарын дамыту болып табылады. СТО – дамыту сабақтарының мақсаты біреу нақты сабаққа байланысты. Міндеттері үш түрлі болады. Олар: мазмұнға байланысты, технологияны дамытуға байланысты, топпен жұмысқа байланысты. Сабақ құрылымы үш кезеңнен тұрғанымен, ондағы қолданылатын

стратегиялар ауыса береді. Ал, кейбір стратегиялар кезеңге нақты арналған (7-кесте). Сол себептен, орынымен пайдаланған ұтымдырақ болады. Сабақ кезеңдері байланысты қолданылатын стратегияларға тоқталып өтейік:

7-кесте – Сын тұрғысынан ойлау стратегиялары

Сабақ кезеңдері	Қолданылатын стратегиялар
Қызығушылығын ояту	Болжау кестесі, Тірек сөздер, Венн диаграммасы, Т кестесі, Бір айналым күнделік, Блум таксаномиясы, Миға шабуыл, Топтастыру
Мағынаны тану кезеңі	Т кестесі, Пікір – талас, Аквариум, INSERT, RAFT, ДЖИК СО, Куббизм, Геометриялық фигуралар, Бір айналым сұхбат, Түртіп алу, Жұпта талқылау, Бағытталған оқу, Талдау картасы, Топтастыру
Ой толғаныс кезеңі	Эссе, Топтастыру, Пирамида, Құндылық сызығы, Т кестесі, Sinkuein немесе бес жолды өлең, RAFT, Түйін сөз, Семантикалық карта, Концептуалды таблица, Бір айналым сұхбат.

Дереккөзі: Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы

СТО технологиясын қолдануымен жүргізілген сабақтың жоғары деңгейде өтуінің алғы шарты оның қағидаларында, яғни, стратегияларында. Стратегия дегеніміз – философия, әдістемелік ұстаным. Мұғалім мен оқушы кез келген стратегияның әдіс-тәсілін, қыр-сырын жетік түсіне білуі қажет. Сонда ғана жұмыс нәтижелі болмақ. Стратегиялар оқушыларды шығармашылықпен әрекет етуге, ізденімпаздыққа баулиды, еркін, терең, жан-жақты ойлауына, үздіксіз жұмыс жасауына жол ашады, стратегияның 80-нен аса түрі бар. Жұмыстың ыңғайына қарай стратегияларды өзгертіп те жіберуге болады. Технологияны пайдалана отырып, сабақ құрылымын жоспарлауға шығармашылықпен қарау, әдістемелік зертхананы жинақтау секілді мүмкіндіктерге қол жеткізуге болады. Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, жазу мен оқу арқылы сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін арттыру мақсатында қолданып жүрген стратегиялардың мүмкіншіліктеріне тоқталайық:

РАФТ. Бұл стратегияны «кейіпкерге хат» деп алса да болады. Формасын түрлендіруге мүмкіндік бар: хат, хабарландыру, жеделхат, өтініш, бұйрық, жарнама. Оқушы жұмысқа кіріспес бұрын мәтіннің мазмұнын жетік түсінуге тырысады, ол үшін оны бірнеше қайтара оқып, ой елегінен өткізеді. РАФТ оқушылардың тілін дамытады, қиялын өрбітеді, өз ойларын қағаз бетіне түсіру арқылы эссе жазуға жетелейді, ресми іс қағаздары жөнінде түсініктері қалыптаса түседі.

Жуан-жіңішке сұрақтар: оқушылар мәтінмен жұмыс істей отырып, мәтін мазмұны бойынша өздері тың сұрақтар құрастырады. Бұл дегеніміз, оқудың барлық әдістерін меңгеру болып табылады. Өйткені, оқушы алдымен қатесіз, түсініп оқуға тырысады, қойған сұрағына өзі жауап беруге дайын тұрады, басқа оқушылардың сұрақтарын мұқият тыңдап, сұрақ құрастырудың қиын жұмыс екенін біліп, ең үздік сұрақтарға ілтипат білдіреді.

Қосжазба күнделігі: мәтінде берілген оқиғаларға өзінің пікір жазады, ендеше, оның сөздік қоры молаяды, кейіпкердің жан дүниесін түсінуге тырысады.

Осындай жұмыстар арқылы ең әуелі оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артады, бір-бірімен пікір алмасып, сөздік қоры молаяды, еркін сөйлеу, өз ойларын жеткізе білу дағдылары қалыптасады, оқулықпен жұмыс істеуге, бір-біріне жүйелі сұрақ қоя білуге дағдыланады. Бұл кестедегі көрсеткіштер арқылы технологияның мүмкіндіктері негізінде оқушының субъект ретінде қаншалықты өскенін аңғаруға болады.

Миға шабуыл стратегиясы – бұл ұжымдық талқылау, мәселенің шешімін іздеуде қолданылатын тиімді әдіс. Қандайда бір проблеманы әр мүшенің пікірін еркін тыңдау арқылы шешу. Миға шабуыл стратегиясының өзіндік ережесін сақтап, дұрыс пайдаланса оқушының стандарты емес шығармашыл ойлауын жақсы дамытады. Мұғалім топ құрады да, қандай да бір проблеманың шешімін табуды өтінеді (айтады). Барлық оқушылар өз пікірлерін айта бастағанда, ешкім оның ойын бөліп, өз пікірін айта алмайды және бағаланбайды. Іс тәжірибеден байқағанда бірнеше минут ішінде көптеген пікірлер яғни шешімдер табуға болады. Бұл жерде пікірдің көптігі мақсат емес, ол тек нақты саналы шешім қабылдауға негіз болады. Қағидасы:

- ұсынылған пікір бағаланбайды, сыналмайды;
- жұмыс пікірдің сапасына емес санына бағытталған (неғұрлым пікір көп болса, соғұрлым нақты шешім қабылдауға таңдау болады);
- барлық пікірлер «бір ауыз сөзбен» жазылып отырғаны жақсы;
- белгіленген уақыт сақталуы тиіс.

ДЖИК СО стратегиясы – ұжымдық оқыту әдісі. Мақсаты: жалпы мәселені алдымен жұпта сосын ұжымда талқылау. Қолданылуы: Алдымен сынып 4 топқа бөлініп отырады – бұл жұмыс немесе бастапқы топтар деп аталады. Бірдей мәтін бөлігін алған оқушылар енді сарапшы немесе жанұя топтарын құрады, яғни сарапшы топтар басқа топ құрады, мәтіннің бірдей бөліктерін талдайды. Төрт логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1-бөлігін бірлер, 2-бөлігін екілер, 3-бөлігін үшіншілер, 4,5-бөліктерін бесінші және төртінші топқа бөлінетін оқушылар алады. Келесі кезекте бастапқы топтар қайта табысып, үйреніп келген бөліктерінің мазмұнын ортаға салады.

INSERT немесе түртіп алу стратегиясы – түртіп алу әдісі. Қолдарына қарындаш алып, «v»- білемін, «+» - білмеймін, «-» - мен үшін жаңа білім (ақпарат), «?» – мені таң қалдырды - деген белгілерді қойып отырып мәтіннің мазмұнын түсінеді. Бұл әдіс оқығанын саналы түсінуге, өз ойын басшылыққа алуға, ойын білдіруге үйрететін ұтымды әдіс. Оқушылар білгендерін анықтап,

білмейтіндерін сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білетіндерімен жаңа материалды байланыстыруға дағдыланады.

Куббизм стратегиясы – ойын арқылы оқыту. Кубиктің алты жағына жазылған сөздер бойынша жұмыс жасайды. Қандайда бір затты жан-жақты талдайды, талқылайды, сол арқылы білімдерін қайталайды, жаңа білім қосады. Кубикпен жұпта немесе топта жұмыс жасайды.

Sinkiein немесе бес жолды өлең стратегиясы – оқушы берілген тапсырма бойынша өлең құрастырады.

Кім?- Ана

Қандай? -Мейірімді, ақылды

Не істеді? -Бағады, тәрбиелейді, өсіреді.

Түйін -Ағайын — алтау, ана –біреу.

Синоним- Адам

Геометриялық фигуралар стратегиясы – бұл стратегияның құралдары геометриялық пішіндер. Мақсаты: оқушының сөздік қорын, әдеби, мәдени сөйлеу тілін, күрделі ойлау қабілетін дамыту. Себебі бала оқылып отырған мәтіннің кейіпкерлерінің мінез-құлқына, сипаттама бере отырып қорытынды жасайды. Кейіпкерлерді түрлі фигуралардың сипатына қарай ұқсастығын табады. Жұмыс жұпта немесе топта орындалады.

Белгілі тақырыптағы ойды сын тұрғысынан қарай отырып, ой-толғау, суреттей алу, еске түсіру, болжау оқушыны да, жаңа бір әлемнің жаңалығын ашқандай қалыпқа жеткізеді. Әрі қарай ойын айтуға ынталандырады. Бұрынғы қолданылған оқыту әдістерінде мұғалім басты орын алып оқушы тек тыңдаушы ғана болса, қазіргі сын тұрғысынан шыңдалған ойлаудың арқасында оқушы білім негіздерімен толығып, болашақты ойлауға құлшыныс алады. Сондықтан сын тұрғысынан ойлау – өте күрделі маңызды құбылыс [13].

Командалық оқыту «Team teaching» – бұл оқушылардың оқуын жетілдірудегі ортақ мақсатқа жету үшін екі оқытушының бірлесе жұмыс атқаруы. Бірлесе оқыту екі педагогтің жұптаса өзіндік тәжірибені дамыту мен оқытудың үздік түрі болып табылады.

Топтық оқытуда екі мұғалімнің оқыту тақырыптары тең дәрежеде бөлінеді. Оқыту мақсаттары кіріктірілген оқыту бағдарламасында көрсетіліп, ол басшылыққа алына отырып, сабақ барысындағы іс-әрекеттер талқыланады. Сабақ типтеріне сай екі мұғалімнің: қазақ тілі және әдебиет пәндерінен сабақ беретін мұғалімдердің сабақ барысындағы рөлдері айқындалып, оқушыларға жеткізу әдістемелері мен тәсілдері ортаға салынады.Топтық оқыту әдістемесінде екі мұғалімнің рөлі, атқаратын іс-әрекеттері тең дәрежеде өтуі қажет. Жоспарлау кезінде жекелеген оқушылар мен топтарға көмек, қолдау тиімді бөлінуін қадағалауымыз керек. Екі мұғалім арасындағы ынтымақтастық пен байланыс сынып атмосферасына әсер етеді, сондықтан мұғалім арасындағы ауысу қалыпты өтуі шарт.

Сабақ барысындағы іс-әрекетті анықтай отырып, оқушыларға берілетін тапсырмалар жиынтығы да қарастырылады. Мұғалім бағыт беруші рөлін ойнайды, ал ол оқушыларға сыни тұрғыда және зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру сияқты нақты тапсырмаларға құрылады . Оқушылардың нақты

міндеттері айқын, оларға қойылатын талаптар да сондай болуы шарт. Бұл оқушылардың практикалық дағдыларын қалыптастыруда әсер етеді.

Пәндік-тілдік кіріктірілген оқыту (CLIL) әдісін Еуропалық комиссия 2004-2006 жылдарға арналған Еуропада көптілді білімді дамыту іс-қимылдар шеңберінде ұсынған. Аталмыш әдіс үздіксіз өзгеріс үстіндегі жаһандану заманында мектеп түлектерінің бәсекеге қабілеттіліктерінің бір белгісі болып табылатын тілдерді және басқа тілдерде пәндерді игеру жүзеге асыру үшін әзірленген.

CLIL әдісі тілдік пән емес мұғалімдерінің пәндік мазмұнды екінші және үшінші тілде оқытуды білдіреді. Халықаралық тәжірибе мұндай әдістің орынды пайдаланған жағдайда жақсы нәтиже беретінін көрсеткен. Өйткені, пән мазмұны мен тілді оқыту өзара терең байланысты болады. Екеуі де ойлау қабілеті мен оқуды жақсарту үшін маңызды. Мағыналық мазмұнды талқылау мақсатымен басқалармен өзара әрекеттесу үшін тілді пайдалана отырып, адамдар өздерінің ойлау қабілеттерін жақсартады, бұл өз кезегінде олардың оқу қабілетін жақсартуына септігін тигізуі мүмкін. Осылайша бала біріншіден, «математика», «тарих» немесе химия сияқты пәндік салаларға тән академиялық тілді, оған тән терминология мен грамматикалық ережелерді игереді, екіншіден екінші немесе үшінші тілде тиісті мәнмәтінде өмірдегідей тікелей араласу үшін пайдалануға үйренеді.

CLIL әдісін қолдануда 4 «С» ескеру қажет: content (мазмұны), communication (жанасушылық), cognition (ойлау қабілеттері), culture (мәдениеттану білімдері). Сонымен қатар, CLIL әдісінің ұстанымдарында 5 аспекті айырықша айқындайды:

- мәдени аспект;
- әлеуметтік аспект;
- тілдік аспект;
- пәндік аспект;
- оқыту аспекті.

Әр аспект оқушылардың жас ерекшеліктеріне, әлеуметтік тілдік ортасына сай іске асырылады. Оқу материалын таңдау анықтаған курс құрылымына байланысты болады. Мәтінді өңдеу тапсырмалары пәндік мазмұнын түсінуге, оқушыларды түсіну процесіне, мәтіннің басты мақсатын талқылауға оны тексеруге бағыттайтындай болу керек.

Тапсырмалар тілдік формалардың ерекшелігін көрсетіп, оқушыларды оларды жасай алуға, қолдана алуға, өз-өзін бағалау, бір-бірін бағалау сияқты түрлі бағалау мен тексеру түрлерін пайдалануға дағдыландыру керек.

Тапсырмалар оқушыларды өзіндік, шығармашыл әрекетіне, коммуникативтік тапсырмалар олардың ауызша және жазба қарым-қатынас жасауға ынталандыру керек.

Кіріктірілген оқытуда грамматикаға қарағанда лексика мен мазмұнға баса назар аударады.

«Диалогтік оқыту» оқушылардың ойын толық, ашық, әрі нақты жеткізуге көмегін тигізеді. Оқушылар арасында сұхбаттың пайда болуына сабақ кезінде орындауға қызықты тапсырмалар өз септігін тигізеді. Мысалы, қазақ тілі

сабағында «сан есім» тақырыбын қарастыратын болсақ, оқушылар қолына берілген материалдарда: «Сан есімдерді қолданып, көршіңмен жұп болып «Кездесу» ойынын ойна»; «Сан есімдерді пайдаланып, аның немесе әкеңнің мерейтойына арнап құттықтау жаз да, оны ашық хат бетіне түсір» және т.б.қызықты тапсырмалар кездесуі балалардың пәнге деген қызығушылықтарын арттырады. Берілген тапсырмаларды қызу талқылып, шығармашылықпен орындауларына түрткі болады. Берілген тапсырма бойынша жағдаяттық сұрақтардың қойылуы ол тапсырманы орындау барысында топ ішінде қызу пікірталастың тууына, оқушылардың ортаға түрлі пікірлер тастауына себепші болып, олардың сөйлеу мәдениетін дамытады.

Диалог – оқушының өзін еркін және жайлы сезінетін ортасы. Жанға жайлы, жағымда көңіл-күй сыйлайтын әңгіме алаңында әрбір оқушы өзін жақсы сезініп, шешіліп сөйлеп, құнды пікірлермен алмасып, шығармашылық қабілеттерін шыңдай алады. Диалогтік, коммуникативтік атмосфера оқушының жаңа тақырыпты игеруіне себепкер болып қана қоймай, бала бойында жеке тұлғаға тән қасиеттердің қалыптасуына да жағдай жасайды. Диалог – бұл ақиқатты бірлесіп іздейтін жол. Диалог кезінде адам бойында кездесетін сыйластық, жанашырлық, түсінісушілік секілді тамаша қасиеттер қалыптасады. Диалог барысында әрбір оқушы тақырыпты қалай қабылдап отырғандығы көрсете алады, сондай-ақ, басқа балалардың осы тақырыпқа деген мүлдем басқа ой-пікірлері мен тың көзқарастарының бар екендігін көре алады. Диалогтік оқыту ұстаздарға шәкірттерінің білім деңгейінің қандай дәрежеде тұрғандығын бірден байқауға мүмкіндік береді.

Диалог барысында оқушылар сыни ойлауға, қолдағы бар ақпаратты қолдана отырып, нақты жағдаяты талдау арқылы пікірлерді салыстыруға, дұрыс шешім қабылдауға үйренеді. «Диалогтік әдістер» қолданылған сабақтарда оқушылар көбірек ойланып, жиі сұхбаттасады, ойлау және сөйлеу мәдениеттерін белсенді түрде қалыптастырады. Нәтижесінде оқушылар жаңа білім алады, оны тәжірибеде қолдануды үйренеді. Топтық жұмыс барысында оқушылар сұхбаттасу кезінде өзін-өзі бағалауға, бірін-бірі бағалауға дағдыланады. Кластер құру тапсырмасы берілген кезде оқушылар арасында диалог қызу түрде жүреді. Зерттеушілік жұмыс барысында топтағы оқушылардың әрбіреуі өз пікірін айтып, кластерді қорғау жоспарын жасайды. Бірігіп жасалған жұмыс нәтижесін көрсететін «оқушы-оқушы» диалогі пайда болады. Оқыту диалогінде бір ғана көшбасшы болады. Ол – мұғалім. Ал оқушылар диалогінде көшбасшылық оқушыдан оқушыға ауысып отырады. Кейде ол мұғалімнен оқушыға да ауысып отыруы мүмкін.

«Диалогтік оқыту» әдіс-тәсілі қолданылған сабақтарда оқушылардың өздерін мүлдем өзгеше ұстағаны байқалды. Олар бір-бірлерінен қысылып-қымтырылмай көп сұрақтар қойып, өздері сирек араласатын сыныптастарынан көмек сұрай алды. Бір-бірімен мүлдем араласпайтын екі оқушының қазақ тілі және әдебиеті сабағында бірігіп постер жасап, оны қалай қорғау керектігін жұп болып талдап отырғанын байқауға болады.

Бір қарағанда диалогсіз оқытудың болуы мүмкін емес секілді көрінеді. Алайда, диалогтің компьютерлік тестілеу, интернет-емтихандар, қашықтықтан

оқытудың көмегімен кейін қарай ысырылып қалу қауіпі де жоқ емес. Бір бойына жанды сөз, қызу пікірталас, ашық эмоция, кері байланыс, танымға деген қызығушылықты сыйдырған диалогті «өнер атаулының биігі» деп айтсақ та артық болмас емес пе? Өнер болғанда да, ата-бабаларымыздан мұра болып қалған, әрбіріміздің бойымызда кездесуі міндет болып саналатын өнер емес пе?

Қорытындылай келсек, «Диалогтік оқыту» әдісі дегеніміз:

- оқушының сұраққа дұрыс жауап беруге үйренуі;
- оқушының сұхбат жүргізуге үйренуі;
- оқушының өз ойын жеткізуге үйренуі;
- оқушының сөздік қорының баюуы, дүниетанымының кеңеюі.

Оқыту диалогі – мұғалім мен оқушы іс-әрекетінің ең маңызды бөлігі. Сондықтан, сұхбаттың бұл түріне күнделікті өмірдегі сұхбаттан гөрі өзгеше көзқарас қажет [14].

Мұндай жұмыс түрлері мұғалімнен жоғары әдіскерлік шеберлікті, жоғары кәсіби деңгейді талап етеді.

Қазақстан Республикасындағы білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім берудің мақсаты – қазіргі қоғам талабына сай алынған терең білім, ойын еркін білдіру, тиімді шешімдер қабылдауға жеке тұлғаны қалыптастыру. Мақсатты жүзеге асыру үшін, түрлі тәсілдер, әдістер және инновациялық технологияларды қолдануымыз керек. Әр ұстаздың жаңартылған білім мазмұны аясында жаңа технологияларды пайдалануы білім сапасын тереңдетіп, кіріктірілген қазақ тілі мен әдебиеті пәніне деген қызығушылығын арттыра түседі.

4 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқушылардың білімдерін бағалау

Бағалау – оқыту мен үйретуді жасаушы процес. Бағалау процесі оқушылар жетістігі үшін негізгі элемент болады: пәннің мазмұнын түсіну, білім алу, дағдыларды жетілдіру, жауапкершілік пен оқыту қызметіндегі тәсілдерді қалыптастыру. Бағалау оқушының ілгерілеу ақпаратын қамтамасыз етіп қоймай, ынтымақтастықта болуына, өзіндік байланыс жасауына, жоспару үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Әлемдегі бағалау жүйелерінің көпшілігі – нормативті, яғни қандай да бір белгіленген нормамен салыстыру арқылы бағаланады. Білім берудің кіріктірілген бағдарламасына енетін пәндер бойынша оқушының жетістіктерін бағалау критериалды бағалау арқылы іске асырылады. Критериалдық бағалау жүйесі нормативті бағалау жүйесіне жатады. Критериалдық бағалау жүйесі Халықаралық бакалавриат мектептерінде кең қолданылады. Бұл бағалау жүйесі – білім алушының құзыреттілігін дамытуға, тұлғаның қалыптасуына бағытталған бағалау жүйесі.

Критериалды бағалау – оқушылардың оқу-танымдық құзыретін қалыптастыруға жағдай жасайтын, білім беру мақсаты мен мазмұнына сәйкес білім беру процесіне қатысушылардың (оқушылар, мектеп әкімшілігі, ата-аналар, заңды тұлғалар және т.б.) барлығына алдын ала таныс, ұжым талқысынан өткен, нақты анықталған өлшемдер арқылы оқушылардың оқу жетістіктерін салыстыруға негізделген процесс.

Критериалды бағалауда оқушы өнімділігі алдын ала белгіленген критерийлердің бекітілген жиынтығына қарағанда өзгеше өлшенеді. Бұл оқушылардың жетістіктері сыныптағы оқушылардың жетістіктеріне қатысты бағаланатын нормаға таңылған бағалаудан ерекшеленеді. Критериалды бағалау мұғалімдердің өз оқушылары қол жеткізген жетістіктері туралы сенімді, дұрыс, ақиқатқа негізделген пайымдаулар жасай алуына және сыныпта тиімді тәжірибенің насихатталуына кепілдік береді.

Критериалды бағалау моделі барлық мүдделі тараптар үшін – мектеп басшылары, мұғалімдер, оқушылар мен ата-аналар үшін құнды ақпараттар ұсынады. Бағалау мүмкіндіктерін анықтау үшін уақыт бөлу, нәтижелерді ақылға салып, салыстырып және жазып алғаннан кейін ақпараттың оқыту мен оқудың сапасын арттыру жолында дұрыс қолдану үшін берілуінің маңызы зор.

Бағалау өлшемшарттары – оқытудың мақсаты бағаланған және ара қатынасына сәйкес белгіленген белгі (сипаттама).

Өлшемшарттар – оқушы жұмысының орындалған деңгейін анықтау үшін қолданылатын негізгі көрсеткіш. Пәндік нұсқаулықтарда әр пән тобы бойынша қорытынды бағалауға қолданылатын бағалау өлшемдері берілген. Өлшемдер бір мағыналы және айқын болуы шарт.

Жетістік критерийі – мұғалімдер мен оқушылардың оқу мақсатына жеткенін мойындауына мүмкіндік беретін ұстаным. Жетістік критерийлері талап етілетін білім тереңдігі мен ауқымы анық болатындай деңгейде өзгеше болуы бірақ оқудың нақты қалай көрсетілуі қажеттілігін белгілейтіндей

соншалықты нақты болмауы тиіс. Олар сыныпқа және сәйкес келуі қажет және тиіс жағдайларды оқу мақсатының бір бөлігі қанағаттандыратын табысты қарастыра алады.

Жақсы жетістік критерийлері нақты және өлшеулі талаптар қояды, қысқа және анық идеяларды мазмұндайды, ауқымды көлемдегі қосымша жұмысты қажет етпейді. Оқушылар тапсырманы орындай алатынын көрсетсе, мақсатқа жетуі тиіс «бағыттағы жұмыс үшін» жетістік критерийлері олар тапсырманы орындай алмайтындай болмауы тиіс. Жетістік критерийлері олардың не жасай алатынын сипаттау керек.

Критериалды бағалау бүгінгі білім беру жүйесінде зор маңызға ие. Өйткені қазір оқушылардың білімділігі ғана басты рөлде емес, басты рөлде оқушының құзыреттілігін, оның жеке тұлғалық қасиеттерін дамыту, қоршаған ортамен дұрыс қарым-қатынас жасау, өзін-өзі дамыту, өзіндік білімін көтеру сияқты мақсаттар қойылған. Критериалды бағалау бұл мақсаттар мен міндеттердің барлық талаптарына сай орайластырылған.

Критериалды бағалаудың басты ерекшелігі:

- алдын-ала ұсынылған бағалау шкаласы;
- анық, айқындылығы;
- бағаның әділдігі;
- өзін бағалауға мүмкіндіктің берілуі⁷

Критериалды бағалау сабақтың өн бойында жүзеге асып отырады. Алдымен топтық жұмысты бағалауда өте тиімді. Өйткені топ жұмысын өлшемшарттарымен (критерийлермен) бағалау жұмыстың нәтижелілігіне және оқушылардың бір-бірін бағалау арқылы өз пікірлерін ортаға салып, еркін жеткізуіне алып келеді. Пікірін еркін айту, басқалардың жұмысына бағасын беру өмірге бейімділіктерін арттыра берері сөзсіз. Бағалау парағы топқа тапсырмамен бірге ұсынылатын болғандықтан, оқушылар басқа топты бағалар алдында өз тапсырмаларын орындауда сол өлшемшарттарды басшылыққа алады.

Критериалдық жүйе қолданысында білім алушының оқудағы жетістіктерін тексеру үшін бағалаудың келесі түрлері мен формалары қарастырылған:

Қалыптастырушы және жиынтық бағалау:

Қалыптастырушы бағалау күнделікті оқу процесінде оқушылардың ағымдағы білім деңгейлерін анықтау үшін және мұғалім мен оқушы арасында өзара байланысты орнату үшін қолданылады.

Жиынтық бағалау бұл білімді жалпылау, қорытындылау кезінде, тараудың немесе модульдің соңында, немесе таным процесінің қандай да бір сатысында оқушының жетістіктерін бағалау үшін қолданылады.

Қалыптастырушы бағалау:

1. Күнделікті оқу процесі кезінде жүргізіледі (өздік жұмыстар, тесттер т.б.);
2. Оқушыға өз жұмыстарын өңдеуге және жоғары нәтижеге жетуге көмектеседі;
3. Мұғалімге оқушының материалды меңгергені туралы ақпарат жинақтауға, талдауға және жоспарлауға мүмкіндік береді.

Жиынтық бағалау:

1. Әрбір бөлім соңында өткізіледі (бақылау жұмысы немесе қорытынды сынақ жұмысы);

2. Оқушыларға әрбір бөлім бойынша өз білім деңгейлерін көрсетуге мүмкіндік береді

3. Мұғалімге оқушылардың жетістіктері туралы қорытынды пікір жасауға және қорытынды бағаны қоюға мүмкіндік береді.

Формативті/қалыптастырушы бағалауды көбінесе «оқушының дүниені тануын бағалау және білім беруді жақсарту үшін бағалау» деп атайды, себебі, ол оқушының жеке басының дамуы мен қалыптасуына көмектеседі. Бұл бағалау жүйесі мұғалімнің әрбір оқушымен жеке жұмыс жүргізуіне мүмкіндік береді, оқушының материалды меңгермегендігін басынан-ақ байқауына, оқушы білімін диагностикалауына мүмкіндік беріп, мұғалімге оқу процесін басқаша ұйымдастыруға көмектеседі, ал оқушыға – өзінің білім алуына деген үлкен жауапкершілікті сезінуді жүктейді.

Бағалау – бұл оқушының ілгерілеу дәрежесін анықтаудан гөрі кең ауқымдағы нәрсе. Бағалау оқушының өзінің таным процесіне қызығушылығын арттырып, оны алға жетелейді. Осы орайда формативті бағалау басқа бағалау әдістеріне қарағанда оқушыға материалды тереңірек түсінуіне көмектеседі, сонымен қатар сол материалды сараптап, өмірде қалай қолдануға болатындығы туралы ойлануын дамытады.

Суммативті (немесе жиынтық/қорытынды) бағалау бұл білімді жалпылау, қорытындылау (жиынтық/қорытындылау бағасы) кезінде қолданылатын, тараудың немесе блоктың соңында, немесе таным процесінің қандай да бір сатысында оқушының өткен шақтағы жетістіктерін қарастыру үшін қолданылатын және сабақ оқытудан салыстырмалы түрде тысқары, қандай да бір уақыт аралықтарында өткізіліп отыратын жетістіктер деңгейінің қорытындысын шығаруда, есеп беруде қолданылатын бағалау түрі. Бағалаудың бұл түрі формативті бағалаумен салыстырғанда оқушының қызығушылығын оята қоймайды.

Формативті бағалау суммативті бағалаумен салыстырғанда оқушы мен мұғалім арасында кері байланысты жылдам қамтамасыз етеді. Формативті бағалаудың маңызды компоненттерінің тағы бір түрі – өзін-өзі бағалау және өзара бағалау. Өзін-өзі бағалау– өзіне-өзі баға қоймаумен, бірақ бағалау қызметімен байланысты бағалау әрекетінің бір түрі. Ол тапсырманы орындау үдерісі сипаттамасымен, яғни оның оң және теріс жақтары, әсіресе, ұпайлармен тығыз байланысты. Мұғалім оқушыға өзін-өзі бағалаудың төмендегідей алгоритмін ұсына алады:

1. Тапсырманы орындауда нені жасау қажет? Мақсат қандай болды? Қандай нәтиже алу қажет болды?

2. Нәтиже алу мүмкін болды ма? Шешу жолы, жауабы табылды ма?

3. Тапсырманың барлығын дұрыс орындады ма, әлде қателер жіберді ме?

4. Толығымен жеке орындады ма, әлде біреудің көмегіне сүйенді ме?

5. Тапсырманы орындау барысында қандай біліктіліктер дамыды? Егер тапсырманы орындай алмаса, онда қандай қателер жіберілді және бұл қиындықтар неден туындады?

Әр мұғалім сабақ барысында оқушылардың кез-келген сабақтың соңында міндетті түрде қандай әсер алғанын анықтау үшін рефлексия жасатып, оны стикерге жазып ілдіру, эссе жазғызу, "Екі жұлдыз, бір тілек", «Қосу, алу, қызықты», «Білемін, үйрендім, білгім келеді...» әдістерін және смайликтерді қолдану арқылы қалыптастырушы бағалау жүргізіп отыруы қажет. Мектеп тәжірибесінде жеке тұлғаның шегініс жасау арқылы күнделікті әрекетіне бағалау жасайтын жеке бас күнделігінің болуының да маңызы зор. Бұл күнделіктің ересек жастағы оқушылардың дамуы мен өсіп-жетілуі жөнінде көп мәліметтер берері сөзсіз.

Формативті бағалаудың тағы бір маңызды компоненттерінің бірі – кері байланыс әрекеті деуге болады. Кері байланыс әрекеті ауызша және жазбаша түрде жүзеге асырылады.

Формативті бағалау шеңберінде мұғалімдерге оқушылардың жетістік деңгейін тексеріп отыратындай, қандай да бір қабілетін айқындайтын тестілеу, және көптеген елдерде қолданылып жүрген әдістер мен формалар ұсынылады. Формативті бағалау әдістемесін қолдану қазіргі таңда мұғалім жұмысын бағалаудың жаңа жүйесінің маңызды өлшемшарттары (критерийлері) болып табылады.

Рефлексия кезінде алған білімдерді бекіту жүзеге асады, жаңа ұғымдарды енгізумен бірге белсенді қайта құруды елестету, «менімен сәйкес келетін» білімді меншіктеу сияқты жаңа мағына туындайды, ұзақ мерзімді білім қалыптасады. Оқушылар өз ойларын сөзбен жеткізуге тырысады немесе графиктік түрде (яғни ақпаратты меншіктейді) еркін дәйектілейді, өз пікірлері мен ойларын басқа оқушылармен бөліседі, (әртүрлі көрсетілімдермен танысады) өз жеке бастарының көзқарастарын сараптайды.

Барлық сабақтың аясында нәтижелері жазылып отырылатын қалыптастырушы бағалау жүре бермейді. Оқушылар баға алмас бұрын, дағдыларды меңгеруге мүмкіндік алуы керек. Оқу мақсаттарының күрделілігіне қарай оқыту мен бағалау бір сабақ барысында немесе бірнеше сабақ бойы өтуі мүмкін.

Қалыптастырушы бағалау үшін қолданылатын жаттығуды таңдаған соң мұғалім бағалау жөніндегі нұсқаулыққа сүйене отырып, оқушылардың оқу мақсатына «жеткенін» немесе әлі де «талпынуда» екенін анықтауға арналған жетістік критерийлерін анықтайды. Оқу мақсатында «талпынудағы» оқушылар үшін сол ақпараттың негізінде бұдан кейінгі сабақтарды бейімдей алады. Сабақ жоспарында мұғалім:

- тиісті оқу мақсаттарын анық, түсінікті түрде тұжырымдауға;
- сабақ жоспарының әртүрлі компоненттерінің тиісті бөлшектерін қамтуға;
- логикалық жағынан реттелген және оқушылар мен сабақ мақсаттарына сай келетін кезеңдер, жаттығулар мен тапсырмалар туралы толық ақпарат ұсынуға;

- мақсатты білім мен дағдыларды қалыптастыруға арналған тиісті стратегияларды анықтап, проблемаларды алдын ала көре білуге және анықталған дағдыларға қатысты шешім ұсынуға;

- тиісті материалдар мен ресурстарды пайдалануды жоспарлауға тиіс.

Мысал ретінде Назарбаев зияткерлік мектебінің төменде қалыптастырушы бағалауға арналған бірнеше тапсырмаларын ұсынамыз.

Тапсырма: Топтарға 2 түрлі ас мәзірі беріледі. Берілген суретті мәтінге айналдыру тапсырылады (мәтіндерін ақ қағазға жазып, сынып қабырғасына іліп қойғандары дұрыс) 5-сурет.

Ас мәзірі

Салаттар

- Ашылан қосылған руккола
- «Цезарь салаты»
- Сияр еті, қияр, қызанақ, соя тұздығы
- Тілмен микс салаты
- Апельсин қосылған ақсерке салаты
- Самса сияр етімен
- Самса қозы етімен

Сорпалар

- Көксерке балығынан сорпа
- «Теніз сүті»
- Қой етінен сорпа
- Кеспе қосылған тауық етінен сорпа
- Қуырлықтан нан мен жасымықтан қайнатылған қою сорпа
- Теніз өнімдері қосылған кеспе
- «Болонь еза» тұздығы қосылған кеспе

Ас мәзірі

Негізгі тағамдар

- Лагман
- Палау
- Мәңгі
- Қуырдақ
- Мүкжидек тұздығындағы үйрек
- Гүлтен қосылған тауық төс еті

Кәуаптар

- Жылқы етінен кәуап
- Қой етінен кәуап
- Қабырға кәуабы
- Қырма кәуабы

Балалар ас мәзірі

- Сияр етінен сорпа
- Ірімшік қосылған құймақшалар
- «Айгөлек» көтпе
- Көкөні теріс қосылған «Вегетта» пиццасы
- Саңырауқұлақтар қосылған «Вегетта» пиццасы
- Тауық еті қосылған «Альпина» пиццасы

5-сурет – Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма.
Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериялды бағалау – сапалы білім өлшемі.

- ас мәзіріне қарай отырып, мәтін жазыңыз;
- өзге топтың жұмысын оқып танысыңыз, бағалау парағын толтырыңыз.

Бағалау парағы: (7-кесте.Бос торкөздерге комментарий жазылады).

7-кесте – Бағалау парағы

критерий	1-топ	2-топ
төл сөзді сөйлем қолданды		
төлеу сөзді сөйлем қолданды		
тыныс белгісі дұрыс қойылған		
ойы жүйелі		
сөйлемдердің құрылысы талапқа сай		
өмірге қажетті ақпарат айтылды		
15 ұпайды 2 топқа өз қалауларыңызбен бөліп, бағалаңыз		

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

Сабақ процесінде формативті/қалыптастырушы бағалау (қол шапалақтау, жұлдызша беру) ынталандыру мақсатында жүзеге асып отыратын сабақтың негізгі бөлшегі болып саналады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мұндай бағалау түрлерін грамматикамен байланыстырып жіберу өте тиімді.

1-тапсырма: «Юрск дәуірінің саябағы» фильмінің трейлеріне дубляж жасау (трейлерді көрсете тұрып, қазақ тілінде дубляж жасайды) 6-сурет.

6-сурет - «Юрск дәуірінің саябағы» фильмінен суреттер
 Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

Сынып оқушыларының бағалауы: (формативті бағалау)

Сіздерге сыныптастарыңыздың жұмысты орындауы қаншалықты ұнады?

(1 сын есім айту)

Қандай сөз есіңізде қалды? (1 зат есім айту)

Қандай баға қояр едіңіз? (1 сан есім айту)

Критериалды бағалауға арналған жұмыстарын жүргізуде де үнемі жүзеге асып отырады. Оқушылар жұмысты орындамас бұрын дескрипторларға назар

аударды. Өзінің қандай білік-дағдыны қалыптастыруда жұмыс орындағанын ұғынып отырады .

Сабақтың тақырыбы: *Жұмыс әлемі*

Оқыту мақсаттары:

T2 Сөздер мен терминдердің мағынасын түсіну

Ж2 Көркемдегіш құралдарды пайдаланып жазу

8-кесте – Жетістік критерийлері

Оқыту мақсаттары	критерийлері	жетті	талпынды	қорытынды	
				жетті	талпынды
T 2	1.Қарапайым мәтінді түсінеді.				
	2.Өмірге қажетті ақпаратты анықтай алады.				
Ж 2	1.Көркемдегіш құралды орынды қолданады.				
	2.Мазмұнын өз бетімен әсерлі жаза алады.				

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

Сабақтың мақсаты:Қарапайым, қысқа мәтіндерді түсінеді және тыңдай отырып, күнделікті өмірге қажетті ақпараттарды анықтайды

Жазба жұмыстарында көркемдегіш құралдарды орынды қолдана отырып, өз ойын әсерлі (тиімді) жазады.

Тыңдалым:«Жұман етікші» анимациялық фильмін көреді.

1. Мәтіндегі кейіпкерлердің атын жазыңыз.

---

2. Мәтінге қатысты 3 сұрақ әзірлеңіз.

3. Жоспарға сүйене отырып, қысқаша мазмұнын жазыңыз.

А) Жұман –етікші

Ә) Отбасын асырау қамы

Б) Қалада

В) Дию мен етікші

Г) Асыл тастар

4. Өмірде маңызды орын алатын қандай құндылықтарды байқадыңыз.

Тақырыбы: *Тағам*

Оқыту мақсаты:

Ж5 Тыныс белгілерін және сөйлем құрылымын нормаға сай қолдану

9-кесте – Жетістік критерийлері

Оқыту мақсаттары	Критерийлері	жетті	талпынды	қорытынды	
				жетті	талпынды
				Ж 5	1.Өз ойын еркін жеткізуде төл сөзді орынды қолданады.
	2.Төлеу сөзді орынды қолданады.				
	1.Тыныс белгілерін дұрыс қойып жазады.				

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериялды бағалау – сапалы білім өлшемі.

Сабақтың мақсаты: Өз ойын еркін жеткізуде төл сөз, төлеу сөз және автор сөздерін орынды қолданады, тыныс белгілерін дұрыс қойып жазады.

Тапсырма: төмендегі тіркестерді пайдалана отырып, «Мейрамханада» тақырыбына шағын мәтін құрастырыңыз. Төл сөзді, төлеу сөзді сөйлемдерді қолданыңыз.

Мейрамханада бас киімді шешу, ас ішерде қол жуу, тамақты тез жеу, майлы тағамды көп жеу, ас дайындаған адамға алғыс білдіру, тамақты төгіп-шашып жеу, қасықты дұрыс ұстау тез әзірленетін тағам жеу, қасыққа толтыра жеу, сораптап ішу, ас қайыру, даяшыға дәрекілік танытпау

Бір тарауды қорытындылау кезінде оқушыларға берілетін өзіндік жұмыстарда да критериалды бағалаудың қолданылуы нәтижелі.

Бөлім тақырыбы: Сызықша, тырнақша, қос нүкте

1-тапсырма Берілген өлеңді пайдалана отырып шағын сценарий жазып көріңіз (7-сурет):

- тақырып қойыңыз	1 ұпай
- жақша қойылатын сөйлемдер болуы міндетті	3 ұпай
- сөйлемді ықшамдап қолдануға байланысты қойылатын сызықшаның да болуын ескеріңіз	3 ұпай
- сауатты жазылуы, сыни тұрғыдан ойлай алу	3 ұпай

7-сурет – Сценарий жазу

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

Махамбеттің Жәңгірге айтқаны:

Хан емессің, Қасқырсың,

Қас албасты басқырсың,

Достарың келіп табалап,

Дұшпаның сені басқа ұрсын!

Хан емессің, ылаңсың,

Қара шұбар жылансың.

.....
.....

2-тапсырма

Берілген суреттерді пайдалана отырып сөйлем құраңыз. Әрбір сөйлемде тырнақшаның 3 жағдайда қойылуын ескеріңіз (8-сурет).

8-сурет – Сөйлемдер құраңыз

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

1.....

2.....

3.....

4.....

3-тапсырма. Өзіңіздің қалауыңыз бойынша жоғарыда аталған тұлғалардың біреуін таңдап, кесене жобасын жасап көріңіз. (суретін салыңыз) Сонан соң жобаңызды түсіндіріп жазыңыз. Қос нүктелі сөйлемдер болуы міндетті: 1) түсіндірмелі салаластан кейін 2) жалпылауыш мүше +бірыңғай мүше 3) автор сөзі: -төл сөз (10-кесте).

10-кесте – Жоба жасаңыз

Кесене жобасы (3-ұпай)	Сөйлем (3-ұпай)
	1.
	2.
	3.

Бағалау

1-тапсырма тах 10 ұпай	2-тапсырма тах 12 ұпай	3-тапсырма тах 6 ұпай	Барлығы тах 28 ұпай	Бағасы 24-28 «5» 19-24 «4» 12-18 «3»

Дереккөзі: izdenis.kz сайтынан / критериалды бағалау – сапалы білім өлшемі.

11-кесте – Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма.

7-сынып, 1-тоқсан, 1-бөлім Саяхат. Көріктіжерлер.

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма

<p>А6</p> <p>Әртүрлі тақырыптар бойынша өз ойын әсерлі жеткізеді және өзгенің пікірін бағалайды.</p>	<p>-әртүрлі тақырыптар бойынша өз ойын әсерлі жеткізе алады. өзгенің пікірін бағалап, қорытынды жасай алады.</p> <p>-әртүрлі тақырыптар бойынша өз ойын түсінікті түрде жеткізе алады.</p>	<p>«Көршімен сұхбат»</p> <p><i>Жұптарға отбасы тақырыбына байланысты бірнеше тақырып ұсынылады.</i></p> <table border="1" data-bbox="662 376 1141 728"> <tr> <td></td> <td>1</td> <td></td> <td>3</td> <td>4</td> <td>5</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>досың</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>анаң</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>көршің</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>өзің</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>әкең</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>інің</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p><i>Тапсырма:</i></p> <p>1. Ұсынылған суреттерге қарай отырып, кестеде берілген адамдардың жанына қай спорт түрімен және қандай демалысты таңдайтындықтарын еске түсіріп, белгі қойыңыз.</p> <p>2. Сол белгілердің негізінде көршіңізге осы адамдардың қандай спортпен және қалай демалатындықтарын айтып беріңіз.</p>		1		3	4	5	6	досың							анаң							көршің							өзің							әкең							інің						
	1		3	4	5	6																																													
досың																																																			
анаң																																																			
көршің																																																			
өзің																																																			
әкең																																																			
інің																																																			

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
<p>Ж1</p> <p>Ауызша, жазбаша (ресми, бейресми) стиль түрлерін қолдана</p>	<p>- саяхат тақырыбына қатысты сөздерді орынды қолдана алады. хат құрылы</p>	<p><i>Берілген хат мәтінін оқып, ондағы кіріспе, негізгі бөлім, қорытындыға назар аударыңыз!</i></p> <p><i>Мәтіндегі кіріспе мен қорытынды бөлімді өз хатыңда пайдаланып, негізгі бөлімге өз ақпаратыңды қолданып, хат жазыңыз.</i></p> <p>Бексұлтанқызы Маржан</p>

<p>отырып, хабарлан дыру, өтініш, күнделік, сенімхат, қолхат, сұхбат, эссе түрлерін жүйелі жазады.</p>	<p>мын сақтайды. хаттағы негізгі бөлім көлемі 50- 60 сөз.</p> <p>- хатта баяндаған ойы түсініксіз.</p> <p>хаттағы негізгі бөлім көлемі 50 сөзден аз.</p>	<p>Достық даңғылы, 83</p> <p>Алматы қаласы</p> <p>1 маусым, 2003 жыл</p> <p>Сәлеметсің бе, досым?</p> <p>Қалың қалай? Көптен бері сенімен хабарласа алмағаным айып етпе. Мен ата-анаммен демалуға Бурабайға жол жүріп кеттім. Сенің хатыңды жаңа көріп, қатты қуандым. Өзіңнің қалың қалай, қандай жаңалықтарың бар? Жазғы демалысты қалай өткіздің?</p> <p>Менің жазғы демалысымды сөз етсем, мен жазғы демалысымда үнемі қыдырдым. Ата-анамда менің қыдыруыма қарсы болған жоқ. Демалыста өз туған жерімде жүргенде киноға, паркке, демалыс орындарына жіберіп тұрды. Демалыстың бірінші айы өткен соң Елордамыз Астанаға және Алматы сияқты қалаларға жіберді. Мен ол жақтарға барған соң көптеген жерлермен танысып, бір марқайып қайттым. Кей балалар секілді сабақты ұмытып кеткен жоқпын. Қолыма кітап алмаған күнім болмады. Сабақты үздік оқыған соң М.Әуезовтің «Абай жолы» роман-эпопеясын, көптеген ертегі, аңыз-әңгімелер, т.б кітап, журнал оқыдым. Бірақ та мен лагерьге барған емеспін. Аллаһ қаласа, алдағы жылдың жаз айларында анам мені лагерьге жіберемін деп уәде еткен. Сабақты үздік бітіріп шет елдерге қыдыру, тарихи мұралары бар жәдігерлерді өз көзіммен көру менің басты армандарымның бірі. Туған жеріме келген соң «М-агент» интернетте отырамын. Ал енді басты мақсатым тек қана сабақ. 6 жыл бойы үздік оқып, 7-сыныпта да</p>
--	--	--

		осындай нәтижемен бітіруіме күш саламын. Енді сенен жаңалықтар күтемін, сен жазғы демалысыңды қалай өткізгеніңді білгім келеді. Құрметпен, [аты-жөні]
--	--	---

Дереккөзі: Назарбаев Зияткерлік мектептері, ДББҰ, 2015 жыл

12-кесте – Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма.

8-сынып, 1-тоқсан, 1-бөлім. Спорт және демалыс

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма												
Ж1 Ауызша, жазбаша стильдерінен әйкес (ресми, бейресми), ұсыныс хат, өмірбаян, хабарлама, жаңалық, жарнама, сұхбат, эссе түрлерін жазады.	-жазба жұмысының түріне сәйкес стилін сақтайды. сауаттылықты барынша сақтап (80%), тыныс белгілерді орындайды. қолданады. -жазба жұмысының түріне сәйкес стилін сақтайды.	Тапсырма жұптық жұмыс түрінде орындалады (әр жұп бір тапсырма түрін таңдайды). <i>Тапсырма:</i> 1.Қаламыздағы «Шахтер» футбол стадионын байланыстыра отырып, футболды насихаттап, аналитикалық хат жазыңыз. «РАФТ» стратегиясын пайдаланыңыз.												
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>Кімге?</th> <th>Кімнен?</th> <th>Не туралы?</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Футбол ойыншыларына</td> <td>Оқушылардан</td> <td>Футбол ойынында жетістікке жету сыры туралы</td> </tr> <tr> <td>Жаттықтырушыға</td> <td>спортшылардан</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Жанкүйерлерге</td> <td>дан</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Кімге?	Кімнен?	Не туралы?	Футбол ойыншыларына	Оқушылардан	Футбол ойынында жетістікке жету сыры туралы	Жаттықтырушыға	спортшылардан		Жанкүйерлерге	дан	
Кімге?	Кімнен?	Не туралы?												
Футбол ойыншыларына	Оқушылардан	Футбол ойынында жетістікке жету сыры туралы												
Жаттықтырушыға	спортшылардан													
Жанкүйерлерге	дан													

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
<p>ОЗ</p> <p>Шығарма ның желісі бойынша сұрақтар құрастырады және өзіндік ой қорытындысын жасайды.</p>	<p>-мәтін бойынша сұрақтар құрастыра алады.</p> <p>сұраққа дәлелін негіздеп жауап бере алады.</p> <p>-мәтін бойынша бірнеше сұрақ құрастыра алады.</p> <p>жауап толық емес.</p>	<p><i>Мәтінді оқып, сұрақтар құрастырыңыз. Жұбыңызбен сұрақтарыңызбен алмасып, оның сұрақтарына жауап беріңіз.</i></p> <p>Туризм (франц.<i>tourisme</i>, <i>tour</i>– серуендеу, жол жүру) – адамның бос уақытындағы саяхаты, белсенді демалыстың бір түрі.</p> <p>Туризм– халықтың қажеттілігінен (денсаулығын жақсарту, күш-қуатын қалпына келтіру, т.б.) пайда болады. Туризм адамдардың қарым-қатынасын, танымдық қабілетін арттырып, мәдениетпен өнердің дамуына, ел экономикасының өркендеуіне өзіндік үлесін қосып, ел мәртебесін әлемге танытуға мүмкіндік туғызады. Ел ішінде саяхат жасау ішкі туризм, ал шетелге саяхатқа шығу халықаралық (шетелдік) туризм; саяхат мақсатына қарай: экологиялық, ойын-сауық, танымдық, спорттық, балалар туризмі болып бөлінеді.</p> <p>Демалудың бір түрі – белсенді туризм. Шаршағанды басуға көмектесетін тек қана жағажайдағы демалу емес, жүйке-жүйе мен физикалық төзімділікті қалыптастырады. Көптеген адамдар таулардың сұлулығын, шығанақтарды, сарқырамаларды көргісі келеді, таулы өзендер де жүзгісі келеді, тау шаңғысымен немесе жылқымен жүргісі келеді және осы арқылы белсенді туризмге үйренеді. Көп уақытта белсенді туризм табиғатқа немесе спортқа тікелей қатысты болып келеді. Белсенді туризм және табиғатта демалу – қазіргі уақытта танымал. Белсенді туризм бұл шаңғы, ат,</p>

		велосипедті пайдалану арқылы пайда болған туризм түрі болып табылады.
Оқыту мақсаттары	Критерийлері	Тапсырма
Ж5. Өз ойынеркін орындықолданады, тыныс белгілерін дұрыс қойып жазады.	-тыныс белгілерін дұрыс қоя алады. (80% сауаттылы қ) -төл және төлеу сөзді дұрыс қолдана алады.	1.Бақытты отбасы туралы диалог құрады. 2.Өз ойларын толық қағазға түсіреді (төл сөз бен төлеу сөзді тыныс белгілерімен дұрыс қолдану керек)

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
T5 Бейнефильм, деректі фильм материалдарындағы сөйлеушінің сөйлеу мәнерін тындайды және түсінеді	-материалдағы сөйлеушінің сөйлеу мәнерін жалпы мазмұныны түсінеді. -берілген сұрақтарға өз түсінгені және көзқарасы бойынша жауап бере алады. -материалдағы сөйлеушінің сөйлеу мәнерін түсінеді.	Оқушылар тыңдалым барысында комментаторлардың спорттық шараны баяндауы туралы дәптерлеріне жазып, келесі сұрақтар бойынша тапсырма орындайды: 1.Сөйлеуші кім? 2.Бұл сөйлесім қай жерде жүзеге асып жатыр? 3.Сөйлесім қандай спорт түріне байланысты болып жатыр? 4.Сөйлеушінің сөзі кімдерге арналған? 5. Сөйлеушінің қандай маңызды ойды жеткізбекші болып жатыр?

	<p>-берілген сұрақтарға жауап бергенімен, жауабы нақты толық емес.</p>	<p>6. Сөйлеушінің сыртқы түрі мен киімі сөйлеу тақырыбына қаншалықты сәйкес келеді?</p> <p>7. Тыңдалымда тақырыпқа сәйкес қандай сөздер қолданылды?</p> <p>8. Тақырыпқа қатысты қандай ақпарат айтылмай қалды деп ойлайсыз?</p> <p>9. Сөйлеушінің көзқарасы қандай?</p> <p>10. Сөйлесім құралымының (кіріспе, негізгі, қорытынды)</p>
--	--	---

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
<p>Ж2</p> <p>Жазба жұмыстарында көркемдегіш құралдарды орынды қолдана отырып, ойын әсерлі (тиімді) жазады.</p>	<p>-сауатты жазады (80%айқын), жай және құрмалас сөйлемдерді ажыратады;</p> <p>-тыныс белгілерін дұрыс қояды (80%сауаттылық)</p> <p>- төл және төлеу сөзді сәйкесінше пайдаланады.</p>	<p>Қазақстан спорты» тақырыбына жай, құрмалас сөйлемдерді қатыстырып, диалог жаз.</p>

		Илья Ильинмен жүгізілген сұхбатты төл сөз, төлеу сөздерді қолданып мәтін жаз.
--	--	---

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма				
<p>А4</p> <p>Кез келген тақырыпта өз ойын жеткізеді.</p> <p>Т2</p> <p>Мәтіндерден (мақалалар, сұхбаттар, аудиовизуалды материалдар) үзінділер тыңдау, негізгі ақпаратты, түрлі символдар және олардың мағыналарын түсінеді</p> <p>О6</p> <p>Мәтіндерді жанр бойынша салыстырады.</p>	<p>-қосымша ақпарат көздерінен алынған мәліметтерді түсінеді.</p> <p>мәтіндерді өзара байланыстырып талдау жасай алады.</p> <p>-мәтіндерге талдау жасағанымен өзара байланыспаған.</p> <p>-зерттеу нәтижесінде қорытынды ұсыныс жаза алады. (90-100 сөз)</p> <p>-өз ойын дәлелді жеткізе алады.</p> <p>сөйлемдер арасында пунктуацияны орынды</p>	<p><i>Берілген мәтіндерді оқи отырып кестені толтырыңыздар.</i></p> <p><i>Мәтіндерді өзара байланыстыра отырып талдау жасаңыздар.</i></p> <table border="1" data-bbox="794 840 1481 929"> <tr> <td>1-әңгіме</td> <td>2-әңгіме</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p><i>Сыныпта жасалған зерттеуден соң, зерттелген мәдениет немесе дін дәстүрлерінің элементтерін осы жылғы Жаңа жылды атап өтуде қолдануға не себепті келісетіндігін сипаттай отырып, бір беттік ұсыныс жазыңыз. Зерттеген дәстүрлерінің қай аспектілері басқа мәдениеттермен не себепте сәйкес еместігін қарастырып, оларға құрметпен қарауларына көз жеткізулеріңіз тиіс.</i></p> <p><i>Ескерту: зерттеген Жаңа жыл дәстүрінің арлық элементін ұсыныс ретінде алу маңызды емес.</i></p> <p><i>Төменде берілген әр сөйлемді өз сөздеріңізбен қайта жазыңыз. Сөйлемдеріңізді берілген сөздермен</i></p>	1-әңгіме	2-әңгіме		
1-әңгіме	2-әңгіме					

<p>Ж6</p> <p>Бейнекөрініс, аудио, ақпараттық құралдар материалдарының мазмұны бойынша сценарий жазды</p>	<p>қолданады.</p> <p>-зерттеу жұмысы бойынша ұсыныс анық емес. пунктуациялық нормаға сай емес.</p>	<p><i>бастаңыз.</i></p> <p>а) Ұлт дәстүрі бойынша әйелдер күйеуінің ұлыстарының атына тамай, өзін елайықты аты қойып: «мырзаға», «биаға», «тентегім», «шырайлым» т.б. деп атайды.</p> <p>Әйелдер _____</p>
<p>Ж5</p> <p>Даралаушы, ерекшеленуші, сөйлемнің ара жігін ажыратушы тыныс белгілерді орынды қолданады.</p>		
<p>О5</p> <p>Медиа құралдар мен ғаламтор көздерінен алынған таныс емес ақпараттарға анализ жасайды.</p>		
<p>Ж2</p> <p>Оқиға құрылысын</p>		

көркемдегіш құралдарды (композиция) қолдана отырып сипаттап жазады.		
---	--	--

Дереккөзі: Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ, 2015 жыл

13-кесте – Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма
9-сынып, 1-тоқсан, 1-бөлім. Мәдениет – ойын-сауық

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма			
А4 Кез келген тақырыпта өз ойын жеткізеді.	-берілген тақырып бойынша сұхбат барысында өз ойын еркін жеткізе алады. -берілген тақырып бойынша ойы анық емес.	<i>Театр, мұражай, саяхат, кітапхана, боулинг, стадион тақырыбында сұхбат құраңыздар.</i>			
		Түсінік картасы бойынша 5 оқушыны таңдап, олармен диалогқа түсіңіз. Ойын-сауық жөнінде сұхбат жүргізіңіз. Кестені толығымен толтырыңыз.			
			Қай ойын-сауық түрі? Неліктен?	Ерекшелігі неде?	Осы ойын-сауық түрінің актуалдығы неде?
	1-оқушы				

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
О1 Сөйлесімдегі негізгі ойды	-берілген тақырып бойынша өз көзқарасын дәлелдер келтіру арқылы дәлелдей	<i>Эссе жазыңыз.</i> «Қазіргі қоғамның негізгі тірегі – жастар. Алайда кейінгі жылдары біздің жастардың батыстан келген субмәдениетке еліктеуі айқын байқалады.

<p>анықтайды, қорытындысын шығарады.</p> <p>A4</p> <p>Кез келген тақырыпта өз ойын жеткізеді.</p> <p>Ж1</p> <p>Таңдаған стиль түрін қолдана отырып, қоғамдық-әлеуметтік, әдеби-мәдени тақырыптарға қатысты іскерлік хат және эссе түрлерін талапқа сай сыни көзқараспен жазады.</p>	<p>алады.</p> <p>-эссенің талаптарын қатаң сақтайды (кіріспе, негізгі, қорытынды бөлім)</p> <p>-өз көзқарасын білдіруде дәлелдері кем болды.</p> <p>-эссе талаптарына сай болмады.</p>	<p>Қалай ойлайсыз, осы жастардың субмәдениетке еліктеуі қаншалықты қоғам үшін қауіпті? Оның алдын алатын шаралар бар ма?»</p>
---	--	---

14-кесте – Қалыптастырушы бағалауға арналған тапсырма

11-сынып, 1-тоқсан, 1-бөлім. Қазіргі қоғам: Қазақстандағы әлеуметтік теңсіздік

Оқыту мақсаттары	Критерийлері	Тапсырма
<p>Об</p> <p>Шығарма тақырыбын, кейіпкерлерін әлем әдебиеті</p>	<p>-шығарма мәтінімен таныс,</p> <p>-сұрақтарға жауап бере алады.</p>	<p><i>М.Әуезовтің «Қорғансыздың күні» әңгімесі мен</i></p> <p><i>А.И. Куприннің «Детский сад» әңгімесін салыстырыңыз.</i></p> <p>1. Екі шығармадағы әлеуметтік теңсіздік мәселесінің суреттелу</p>

шығармалары тақырыбымен, кейіпкерлерімен салыстырады, талдайды.	-мәтінмен таныс емес, сұрақтарға жауап беруде қиналады.	ерекшелігі қандай? 2. Бас кейіпкерлердің тағдырын салыстырыңыз. 3. Екі шығармадағы ұқсастықтарға тоқталыңыз.
---	---	--

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
ЖЗ Медиа құралдарындағы (постерлер, ақпарат құралдардары, жарнама, бейнекөрініс, аудио) оқиға мазмұнын зерттеп, ғаламдық тақырыптармен үндестіріп, көлемді әңгіме, мәтін, мақала, баяндама, үндеу хат жазады.	-көзқарасын мысалдармен дәлелдей алады. -көзқарасын білдіруде жүйелілік сақталмаған.	http://www.youtube.com/watch?v=XvR9acQSLe4 <i>Бейнебаянның негізгі ойын түсініп, мақала жазыңыз.</i> Тақырыбы: «Білім мен біліктілік – өз әлеуметтік қорғаның!».

Оқыту мақсаттары	критерийлері	Тапсырма
A1 Сөйлесім барысында кез келген тақырыпта термин сөздерді тиімді қолданып, өз	-әр сұраққа өз пікірін айта алады. өзге пікірмен келісетінін немесе келіспейтінін дәлелдейді. 3-тем кем сұраққа жауап береді.	

пікірін басқа пікірлермен салыстыра отырып жүйелі жеткізе алады.	жауаптарында дәлел жоқ.	
--	-------------------------	--

Сабақ процесінде өтілетін тақырыпқа байланысты немесе топқа орындауға берілген тапсырмаға өлшемшарттар (критерийлер) құрылады. Ол – нәтижеге қол жеткізудің ең тиімді жолы. Жетістік критерийін дайындап, берілген тапсырма орындалып болған соң, топ мүшелері өз есімдерін жазып, әрбір критерий бойынша өздерін бағалайды. Сабақ барысында дайын үлгілерді топқа ұсынып, бірлесіп критерий құруын тапсырылады. Оқушылар алдымен топта ақылдаса отырып, өз ойларын ортаға салады. Сонан соң сынып оқушыларымен түгел бірлесе отырып өлшемшарттарды (критерийлерді) нақтылап алады[9].

Критериалды бағалаудың тәжірибелік маңызы төмендегі артықшылықтармен белгіленеді:

- жеке тұлға емес, оқушының жұмысы бағаланады;
- оқушы жұмысы алдын-ала белгілі өлшемшарттар (критерийлер) бойынша бағаланады;

- бағалау өлшемшарттар (критерийлері) нақты оқыту мақсаттарын айқындайды, сондықтан оқушыларға баға оқып, зерделенген материал бойынша ғана қойылады.

- өзінің оқу жетістіктерінің деңгейін анықтау үшін және ата-аналарына осы ақпараттарды жеткізу үшін оқушыға нақты бағалау алгоритімі белгілі.

- оқушының оқуға деген және өзін-өзі бағалауға ынтасы артады.

Критериалды бағалау:

Мұғалімдерге:

1. Сапалы нәтиже алуға бағытталған критерийлер әзірлеуге;
2. Өзінің іс-әрекетін жоспарлауға және талдауға жедел түрде ақпарат алуға;
3. Білім беру сапасын арттыруға;
4. Оқытудың сапасын жақсартуға;
5. Әр оқушының жеке ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып, жеке оқыту траекториясын құруға;
6. Бағалаудың түрлі тәсілдері мен құралдарын қолдануға;
7. Оқу бағдарламасын жетілдіруге ұсыныстар енгізуге мүмкіндік береді

Оқушыларға:

1. Өзінің түсінігі мен қабілетін көрсету үшін оқытудың түрлі стильдерін және ойлау әрекетінің типтерін қолдануға;
2. Өз нәтижелерін болжау арқылы табысқа жету үшін бағалау критерийлерін білуге және түсінуге;
3. Өзінің және өз сыныптастарының жетістіктерін бағалап, рефлексияға қатысуға;

4. Шынайы міндеттерді шешу үшін өз білімдерін қолдануға, түрлі көзқарастарды білдіруге, сын тұрғысынан ойлауға мүмкіндік береді.

Ата-аналарға:

1. өз баласының оқытылу деңгейі туралы объективті дәлелдер алуға;
2. оқушының оқудағы прогресін қадағалауға;
3. оқу процесінде оқушыға қолдау көрсетуге;
4. мектеп әкімшілігімен, мұғалімдермен кері байланыс орнатуға;
5. баласының мектепте және сыныпта жайлы сезінуіне сенімді болуына мүмкіндік береді.[15].

Критериалды бағалау моделіндегі бағалау тұжырымдары

Кез келген бағалау нақты, сенімді, қолайлы болуы тиіс және сыныптағы тәжірибе мен оқыту үшін оң әсері болуы тиіс. Бұл ұғымдар критериалды бағалау моделінде маңызды болып табылады және барлық оқу процесі барысында мұғалімдердің бағалау нысандарын бағалауда қолданылады.

Әдетте мұғалім өзінің кәсіби уақытының шамамен төрттен бір бөлігін, тіпті үшін бір бөлігіне дейін бағалауға байланысты іс-әрекетке жұмсайды. Критериалды бағалауды жақсы түсінген және қолданған жағдайда оң бағалау тәжірибесін тиімді басқаруға мүмкіндік береді.

5 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндерін оқыту кезіндегі тәсілдер мен принциптер

Қоғамда болып жатқан қарқынды өзгерістер мектеп өміріне серпінді өзгерістер енгізуде, яғни пәндердің мазмұнына, оқыту жүйесіне жаңалықтар кіргізу жүзеге асырылуда. Оқытудың бастауыш деңгейінде пәндерді кіріктіру тиімді болып табылады, өйткені бастауыш сынып оқушылары үшін көптеген заттардың арасында шекара болмауына байланысты, қоршаған ортаны біртұтас қалпында қабылдайды. Сондықтан да, қазіргі кезде еңбекке баулуды бейнелеу өнерімен біріктіру, құрастыру түріндегі жұмыстарды «Математика» және басқа пәндерге енгізу тәжірибесі кең таралуда.

Пәндерді кіріктіріп оқыту әдісі қазіргі кездегі білім берудің маңызды қажеттілігі болып қабылдануда. Оқу пәндері бойынша бағдарламаларды талдау жұмысы, пәндердің мазмұнында бір біріне ұқсас тақырыптардың көптеп кездесетінін көрсетті. Алайда, бұл тақырыптарды оқу уақыты және қарастырылатын мәселелердің мазмұны бойынша сәйкессіздіктер кездеседі. Пәндердің арасындағы бұндай кедергілерді болдырмау үшін, оларды негізгі ұғымдар мен тақырыптар айналасында біріктіруге болады. Бұл жағдай пәннің мазмұнын жан-жақты қарастыруға, олардың өзара байланысын ашуға мүмкіндік береді.

Бастауыш сыныптарда пәндерді кіріктірудің өзіндік ерекшеліктері бар, себебі түрлі заттар мен құбылыстарды жергілікті және жекелеп қарастырудан, оларды өзара байланыстырып кешенді оқуға мүмкіндік береді. Кіріктіру жүйесін енгізу жан-жақты білімді, тұтас дүниетанымдық көзқарасы бар, алған білімін өздігінен бір жүйеге келтіре алатын және мәселелерді шешудің өзіндік жолын таба білетін адам тәрбиелеуге ықпал етеді. Сонымен бірге кіріктіріп оқытуды өзара бір біріне жақын салаларды біріктіру арқылы жүзеге асыру қажет.

Кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінде еңбекке баулу мен бейнелеу өнері бір-бірін өзара толықтырып отырады, сонымен қатар оқушылардың технологиялық мәдениетін, техникалық-технологиялық құзыреттілігін және шығармашығын дамытуды жүзеге асыруды қарастырады.

Бұл пәннен оқушылар алғашқы көркем материалдарды меңгеріп, еңбек әрекетінің және бейнелеу өнерінің технологиясын үйренеді [17].

Бастауыш сынып оқушылары нысанды бақылауға (зерттеуге), бақыланған нысанның қасиеті мен сапасын анықтауға, баға беруге үйренеді. Сонымен қатар, қоршаған ортасын жан-жақты зерттей отырып түрлі суреттер салып, оның құрылысын құрастырады немесе оның бейнесін мүсіндей отырып дайын өнім шығарады, олардың назарын қоршаған ортадағы адамдардың кәсібіне, суретшілерге қажет маңызды іскерліктер: өмірді суретші көзімен көре білу, әрбір көрген затты көңілімен қабылдау, адамның істеріне, туған жердің әсемдігін түсіне білуіне, ол өнімдердің қандай техникамен жасағандарын дәлелдеп, жұмысты қорғайды, ол жайлы жаңылтпаштар, жұмбақтар, тақпақтар, өлеңдер айтады. «Көркем еңбек» пәнінен зат жасауда, яғни қандайда бір өнімді алу үшін оның дәстүрлі түрлері қарастырылады: мысалы, өнім алу процесінде

оны құрастыруды, көркемдік жағын, жұмыс нәтижесін, оған қолданатын заттарды таңдай біледі. Балалардың психологиялық, жас ерекшеліктері ескеріледі, білім беру процесінің нәтижесінде дәстүрлі іс-әрекеттің көріністерінде күнделікті қайталауға, бекітуге және білімдерін тереңдетуге болады. Сонымен қатар, тақырыптар сыныптан сыныпқа қарай тереңдетіліп отырады.

Бейнелеу өнері мен еңбекке баулу сабақтарының бір тақырыпқа біріктірілуі балалардың табиғатты, қоршаған ортаны қызығушылықпен қабылдауына, кез келген нақты істі орындау барысында оқушының бойында шеберліктің бастамасын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Пәнді оқу барысында алға қойылатын басты мақсат қолдың моторикасын дамытуға қажетті жаттығулар жасауға арналған қызықты бұйымдарды жасау ғана емес, сонымен бірге шеберлік арқылы жоғары рухани байлық пен ақыл-парасатты қалыптастыру.

«Көркем еңбек» кіріктірілген пәнін оқытуды жоспарлауға қойылатын талаптар:

- бір оқу жылында сыныпта өтілетін кіріктірілген сабақтар жүйесін анықтау;

- әр сабақты жоспарлау барысында басты және қосалқы мақсаттарды белгілеп отыру;

- басты мақсатқа жетуге ықпал ететін тақырыптардың мазмұнын қосымша ақпаратпен толықтыру, сабақтың мазмұнын модельдеу;

- сабақтың түрін, құрылымын, қолданылатын әдіс-тәсілдерді, оқыту құралдарын, оқу іс-әрекетін ұйымдастыру түрлерін алдын-ала мұқият жоспарлау;

- балалардың сабақтан алатын әсерінің, олардың білім, білік және дағдысы үшін ұтымды болуы.

«Әдіс» (грек тілінде «бір нәрсеге жетудің жолы») – мақсатқа жету тәсілі, білім алу тәсілі деген мағынаны білдіреді.

Педагог-ғалым Ю.К.Бабанский оқыту әдістерінің түрлерін үш үлкен топқа бөлген:

- оқу-танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру және жүзеге асыру әдісі;

- оқу-танымдық іс-әрекетіне ынталандыру;

- оқу-танымдық іс-әрекетінің тиімділігін бақылау және өзін-өзі бақылау әдісі.

М.А.Данилов және Б.П.Есипов оқыту әдістерін үш топқа жіктейді:

- жаңа білім алу әдістері;

- білімді тәжірибеде қолдану бойынша біліктер мен дағдылар қалыптастыру әдістері;

- білім, білік және дағдыны бақылау мен бағалау әдістері.

XX ғасырдың 65-ші жылдарында И.Я.Лернер мен М.Н.Скаткин келесі әдістерді ұсынды және бұл әдістер қазіргі заман талабына сәйкес келіп, маңызды болып отыр:

Педагогикада әдіс ұғымы – мақсатқа жету жолы деген мағынаны білдіреді. Жалпы білім беретін мектептердің бастауыш сыныптарында білім мазмұнын

анықтаудың әдістерін келесі тұрғыда топтауға болады: кіріктіру әдістері, жас ерекшелігін ескеру әдісі, мәдениеттендіру әдісі, экологиялық әдіс, өлкетану әдісі, білімнің жеңілден ауырға, нақтыдан белгісізге қарай берілу әдісі.

Кіріктіру әдістері – ғылыми-жаратылыстанулық білім мен адам әрекетінің түрлері және қоғам туралы ұғымдар кіріктіріліп біртұтастықта берілуі. Адам, табиғат, қоғам бөлек қаралмай, адамның іс-әрекеті үнемі табиғи ортада, қоғамда (отбасында, мектепте, қоғамда, табиғатта, т. б.) бір-бірімен байланыста қаралады. Заттар, нысандар, құбылыстар туралы мағлұматтар беру кезінде де адам әрекеті солармен бірлікте, байланыста қаралады. Кіріктіру «адам – табиғат – қоғам» ретінде ғана емес, «адам – заттар», «адам – басқа адамдар», «адам – отбасы», «адам – оның шығармашылық әрекеттері», сонымен қатар пәндерді кіріктіру арқылы да жүзеге асады.

Жас ерекшелігін ескеру әдісі– бастауыш сынып оқушыларының ұғымына жеңіл, психологиялық ерекшеліктеріне лайықты, білім деңгейлеріне сай келетін және олардың өмір тәжірибесін есепке алатын материалдар қамтылады.

Мәдениеттендіру әдісі– оқушылардың жалпы мәдениетін көтеруге баса көңіл бөлініп, жекебас гигиенасынан бастап, жергілікті мәдени орталықтармен таныстыру, жалпы халықтық мәдениет туралы мәліметтер беру көзделіп, бағдарламаға әдебиет, сәулет, өнер, ғылым адамдары туралы мазмұн енгізіледі.

Экологиялық әдіс – әр сынып сайын оқушының өзін-өзі байқауы, өз әрекеттерін басқаның пайдалы әрекет өлшемдерімен салыстыруына мүмкіндік беріледі. Оқушылардың табиғатқа, адамдарға, бүкіл қоршаған ортаға жағымды, мәдени, адами қатысын қалыптастыру көзделеді.

Өлкетану әдісі– сынып сайын әрбір тарауды оқыту үнемі жергілікті материалдармен тығыз байланыста қарастырылады.

Білімнің жеңілден ауырға, нақтыдан белгісізге қарай берілу әдісі– оқушылардың келешекте оқу пәндерін меңгеруге дайындық деңгейлерінің дамуына көңіл бөлінеді.

Оқыту әдістері дегенді оқу материалын зерделеу арқылы нақты бір мақсатқа жету үшін, мұғалім мен оқушының арасындағы өзара әрекет деп те түсіндіруге болады.

Репродуктивті әдіс – мұғалім оқушыларға білімді, іс-әрекет тәсілдерін, есептің шығарылу жолдарын, тәжірибелерді еске түсіруге немесе қайта жаңғыртуға арналған тапсырмалар құрастырады, осылайша бұрын өтілген оқу материалын оқушы белсенді түрде еске түсіреді: сұрақтарға жауап береді, есептерді шығарады, есепті шығарудың өзіндік жолдарын ұсынады, сондай-ақ «Көркем еңбек» пәнінде орындалатын жұмыстардың өзіндік нұсқаларын көрсетеді, нәтижесінде білімді өз күшімен, өз бетінше іздену арқылы алады.

Проблемалық баяндау әдісі – әр түрлі дереккөздер мен құралдарды пайдалана отырып мұғалім оқушыларға проблемалық мәселе қояды. Оқушылардың мақсаты әр түрлі көзқарастарды, тәсілдерді салыстыру арқылы өзіндік дәлелдеу жолын, жүйесін ұсыну, қойылған проблемалық мәселені шешу жолын көрсету, яғни оқушы ғылыми ізденіске қатысушы және орындаушы болады. Бастауыш сыныпта проблемалық мәселелерді «неліктен?» «неге?» т.б.

сұрақтар қою арқылы жүзеге асыруға болады. Мысалы, «Инжугүл» құттықтау ашық хатын (9-сурет) әзірлеу барысында:

- Бұл ашық хатты қандай мерекеге сыйлауға болады деп ойлайсындар?
- Неліктен 8-наурызға сыйлағыларың келеді?

9-сурет -«Инжугүл» ашық хаты

Оқытудың проблемалық әдісі оқушылардың шығармашылық және ойлау әрекеті нәтижесінде жүзеге асатын нақты мәселелер қоюды қарастырады. Бұл әдіс оқушыларға ғылыми таным логикасын ашуға, проблемалық сұрақтар, жағдаяттар қою арқылы болжам жасауға, пікір айтуға көмектеседі, әртүрлі тәжірибелер, эксперименттер жасау, бақылаулар жүргізу нәтижесінде болжамның дұрыстығын дәлелдеуге немесе теріске шығаруға, өз бетінше негізделген қорытындылар жасауға үйретеді. Сонымен бірге мұғалім түсіндіру, әңгімелесу, көрсету, бақылау жүргізу және тәжірибе жасау әдістерін қолдануы тиіс. Бұның бәрі оқушыларды ғылыми ізденіске тарта отырып, олардың ойлау қабілеттерін белсендендіреді, оларды болжауға және эксперименттер жүргізуге тарту арқылы проблемалық жағдай тудырады, дегенмен балалардың жас ерекшелігін есепке алып отыру қажет.

Көркем еңбек сабақтарында көрнекіліктер есте сақтауды белсендендіру үшін ғана қолданылмайды, сонымен қатар сабақ барысында эксперименттік мәселелер мен проблемалық жағдаяттар туындату үшін де қолданылады.

Оқу танымдық шығармашылық дағдыларды дамыту мақсатында көпшілік жағдайларда проблемалық әдіс қолданылады, олар оқушылардың білімді саналы және өз бетінше игеруіне жағдай жасайды.

Бұл әдіс оқушыларға ғылыми танымның логикасын ашуға көмектеседі. Проблемалық әдіс элементтерін бастауыш мектептің 3-сыныбында кіргізе бастауға болады. Мысалы, кемелерді модельдеу барысында мұғалім тәжірибелер көрсету арқылы оқушылардың алдына нақты проблемалар қояды. Су құйылған стақанға бір тілім жұқалтыр (фольга) салады. Балалар жұқалтырдың судың түбіне кететінін бақылайды.

Неліктен жұқалтыр батады? Балалар өз ойларын айтады: жұқалтыр – ауыр материал, сондықтан да суға батады. Мұғалім сол жұқалтырдан қорапша жасайды және оны стақандағы суға түп жағымен еппен салады. Балалар бұл жағдайда жұқалтырдың батпай, стақандағы судың бетінде қалықтап тұрғанын

байқайды. Осылайша проблемалық жағдаят туындайды. Ауыр материалдар әрдайым суға батады деп айтылған ой жоққа шығарылады. Ендеше жұқалтырдың суға бату себебі материалда емес, басқа жағдайға байланысты болып тұр. Мұғалім оқушыларға тағы да бір тілім жұқалтырды және жұқалтырдан жасалған қорапшаны мұқият қарауды, олардың арасындағы айырмашылықты табуды ұсынады. Оқушылар бұл заттардың пішінінде ғана айырмашылықтың барын анықтайды: бір тілім жұқалтыр тегіс жазық пішінді, ал жұқалтырдан жасалған қорапшаның пішіні – көлемді бос дене. Бос денелі заттар немен толтырылған? (Ауамен). Ауаның салмағы жеңіл болады.

Қандай қорытынды жасауға болады? (Жеңіл) ауамен толтырылған бос денелі заттар, металл тәрізді ауыр материалдардан жасалған болса да суға батпайды. Металдан жасалған үлкен теңіз кемелері неліктен суға батпайды? (Себебі олар бос денелі заттар). Егер жұқалтырдан жасалған қорапшаны тебен инемен тессе не болады? (Қорапша суға батып кетеді). Неліктен? (Себебі қорапшаның ішіне су толады). Егер металдан жасалған кеменің корпусы тесілсе және кеменің іші суға толса, не болады? (Кеме суға батып кетеді).

Осылайша мұғалім проблемалық жағдаяттар жасай отырып, тәжірибелер мен бақылаулар жүргізу арқылы оқушыларды болжам жасауға жетелейді, жасаған болжамды дәлелдеу немесе теріске шығару, өз бетінше негізделген қорытынды жасау мүмкіндігін жасайды. Сонымен бірге мұғалім түсіндіру, әңгімелеу, заттарды көрсету, бақылаулар мен тәжірибелер жасауды қолданады.

Осының бәрі оқушылардың алдында проблемалық жағдаят тудырады, балаларды ғылыми ізденіске тартады, олардың ойлау қабілетін белсендендіреді, болжам жасау және эксперимент жасауға қызықтырады. Оқу материалын проблемалық әдіс арқылы игеруді ұсыну жалпы білім беретін мектептердегі оқу үдерісін ғылыми ізденіске жақындатады.

Зерттеушілік әдіс – материалды талдаудан, мәселелер мен міндеттер қоюдан және қысқаша ауызша немесе жазбаша нұсқаулық берілгеннен кейін білім алушылар әдебиеттерді, дереккөздерді өз беттерінше зерделейді, іздеушілік сипаттағы бақылаулар мен өлшеу жұмыстарын орындайды. Ынтагерлік, дербестік, шығармашылық ізденіс ізденушілік іс-әрекет барысында неғұрлым толық көрініс табады. Оқу қызметінің әдістері ғылыми зерттеу әдісіне қарай өзгереді.

Оқыту процесі барысында бұл әдіс мұғалім мен оқушылардың нақты мақсаттарға жетудегі және оқушылардың оқу-танымдық қызметін ұйымдастырудың өзара біріккен іс-әрекетінің ретке келтірілген тәсілі ретінде жүзеге асады. Мысалы, аппликация тәсілімен орындалған «Күзгі ағаш» аппликациялық мозаикасын орындағаннан кейін оқушыларға осындай жолмен орындалатын басқа жұмыс түрлерін іздестіруге тапсырма беруге болады, яғни балалар қосымша әдебиеттерден, интернеттен материалдар іздеп ұқсас жұмыстар орындау арқылы алған білім, білік және дағдыларын тереңдетеді.

Дәстүрлі оқытудың *түсіндірмелі-иллюстративті әдісі* оқушыларға дайын белгілі білім беру болып табылады. Аталған әдісті келесідей топтастыруға болады:

- мұғалімнің білімді ауызша баяндау және оқушылардың танымдық

әрекетін белсендендіру әдісі (әңгімелеу, түсіндіру, баяндама, сұхбат);

- оқылатын материалды ауызша әңгімелеу барысында көрнекіліктер қолдану әдісі;

- оқылған материалды қорытындылау әдісі;

- жаңа материалды түсіну және меңгеру бойынша оқушылардың өздік жұмыстары әдісі (оқулықпен, қосымша әдебиетпен, дереккөздермен жұмыс, тәжірибелік жұмыстар орындау);

- білімді тәжірибеде (күнделікті өмірде кездесетін жағдаяттарда) қолдану және біліктер мен дағдылар (жаттығулар, практикалық жұмыстар) қалыптастыру бойынша оқу әдісі;

- оқушылардың білім, білік, дағдыларын бақылау мен бағалау әдістері.

Көркем еңбек сабақтарының нәтижесінде бастауыш сынып оқушыларының бойында біліктің негізгі үш тобы қалыптасады:

- политехникалық – өлшеу, есептеу, графикалық және технологиялық біліктер;

- жалпы еңбектік – ұйымдастырушылық, құрастырушылық, диагностикалық немесе жорамал жасаушылық біліктер;

- арнайы еңбек – әртүрлі әдістермен түрлі материалдарды өңдеу білігі.

Білікті қалыптастыру әрқашанда практикалық іс-әрекетпен тығыз байланысты болады.

Нұсқаулық. Бұл әдіс еңбек іс-әрекеттері тәсілдерінің, олардың дәл көрсетілуі мен қауіпсіз орындалуының түсіндірілуі деп ұғынылады (көркем еңбек).

Нұсқаманың түрлері жүргізілу уақыты бойынша:

кіріспе – сабақтың басында жүргізіледі, нақты еңбек міндетінің қойылуын қамтиды, операцияға сипаттама беріледі, жұмыс тәсілдеріне түсінік беріледі.

Ағымдағы – тәжірибелік іс-әрекет жасау кезінде жүргізіледі, жіберілген қателерді түсіндіру, себебін анықтау, жұмыстың кемшіліктерін, қателерді түзеу, дұрыс тәсілдерді түсіндіру, өзін-өзі бақылауды қамтиды.

Қорытынды – жұмыстарды талдау, жұмыста жіберілген қателерге сипаттама, оқушылардың жұмысарына баға қоюды қамтиды.

Оқушыларды қамту бойынша: жеке, топтық, сыныптық.

Баяндау түрі бойынша: ауызша, жазбаша, графикалық, аралас.

Оқушылардың танымдық іс-әрекетін және оқу қызметіндегі олардың өзбетінше әрекет ету деңгейін сипаттамайтындығы, оқытудың аталған әдістерінің басты кемшілігі болып табылады. Алайда бұл әдістер кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінде кеңінен қолдануға болатын тәсілдер болып отыр.

Сонымен бірге, кіріктірілген сабақтар техникалық құрал-жабдықтарды кеңінен қолдануды, проблемалық міндеттер қоюды, оқулықпен жұмыс істеуді, көрнекіліктерді пайдалануды, оқытудың жеке, топтық, ұжымдық формаларын ұйымдастыруды, сабақтан тыс жұмыспен байланыс болуын және оқыту принциптерін тиімді пайдалануды қажет етеді.

Оқыту принциптері дегеніміз дидактикалық процесті жүзеге асыруда басшылыққа алынатын жетекші идея мен оны ұйымдастырудағы қағидалық ұстаным және тиісті деңгейлік мөлшерге қойылатын негізгі талаптар. Бұл

оқыту үрдісін реттеп, ереже белгілеп, деңгейін айқындауға ортақ жалпылама нұсқау арқылы сипатталады.

Қазіргі заман дидактикасында оқу принциптері табиғи сәйкестік басты принципінң төңірегінде жүйелі біріккен. Бұл жүйедегі дидактикалық принциптер төмендегідей:

- көрнекілік;
- саналылық және белсенділік;
- жүйелілік және бірізділік;
- беріктік;
- түсіністік;
- ғылымилық;
- көңіл-күй;
- теория мен практиканың байланысы [18].

Көрнекілік принципін қолдану барысында іске асырылуы тиіс ережелер:

- көрнекілік оқушының ойын дамыту және оқыту құралы, сондықтан бір көрнекілікпен шектелмеу. Алайда көрнекі құралдар санын шектен асырмау қажет, себебі бұл оқушы зейінінің шашыраңқы болуына әкеледі де негізгі мағынаны, ұғымды түсінуге кедергі жасайды;

- сезімдік қабылдауды, яғни көз қабылдауына – көрінетінді, құлақ қабылдауына – естілетінді т.б. барынша қолдану;

- көрнекілікті проблемалық жағдаяттарда өз бетінше білім алу көзі ретінде пайдалану, бұл оқушылардың тиімді ізденіс және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді;

- көрнекіліктер пән мазмұны аясында өтілетін заттар, құбылыстар, үдерістер туралы анық және дұрыс ұғым қалыптастыруға жағдай жасайды;

- көрнекі құралдар оқушыларды ондағы бейнелерді тұтастай қабылдауға, содан соң бастысын және екінші дәрежелілерін анықтауға, кейін қайтадан тұтастыққа келтіруге үйретуге көмектеседі.

Көрнекі әдістерді қолдануға қойылатын талаптар:

- қолданылатын көрнекілік оқушылардың жасына сай келуі;

- көрнекілік бір шамада ғана қолданылуы тиіс және оны біртіндеп, сабақтың тиісті кезеңінде ғана көрсету;

- бақылап көру барлық оқушыларға көрсетілетін пәннің жақсы көрінетіндей етіп ұйымдастырылуы;

- безендірілуін көрсеткен кезде ең бастысын, маңыздысын нақты бөліп көрсету;

- құбылысты көрсету барысында берілетін түсініктерді егжей-тегжейлі ойлап алу;

- көрсетілетін көрнекілік материалдың мазмұнымен дәл үйлесуі;

- көрнекілік құралда немесе көрсетілетін құрылымда болуын қалаған ақпараттарды табуға оқушылардың өздерін тарту керек.

Оқытудың көрнекі әдістерінің ерекшеліктері олардың ауызша әдістермен қандай да бір шамада міндетті түрде үйлесетіндіктерін жорамалдайтынында болып табылады. Сөз бен көрнекіліктің өзара тығыз байланысы «объективті шындықты білудің диалектикалық жолы тез пайымдау, абстракциялық ойлау

мен тәжірибені біртұтас қолдануды болжаудан» туындайды.

Көркем еңбек сабағында бұйымдардың негізгі бөлігін оқушылар графикалық бейнелер бойынша жасайды. Оған мыналар жатады:

- көркем сурет – заттың қолда болмауына байланысты, көрсету мүмкін болмаған жағдайда оның кішкентай немесе үлкен нақты бейнесі пайдаланылады; материалы мен түсін анықтауға мүмкіндік береді;

- техникалық сурет – сызба-өлшеуіш аспаптарды пайдаланып қолдан еркінше орындалған графикалық бейнелеу; құрылымның барлық элементтерінің мөлшерлері мен пропорциялары жуықтап сақталып беріледі;

- эскиз – мөлшерлері мен пропорциялары жуықтап сақталып сызба-өлшеуіш аспаптарды қолданбай орындалған заттың шартты бейнесі;

- сызба – заттың мөлшерлері мен формасы туралы деректерді сыйыстыра отырып параллель пропорция әдістерін пайдаланып мөлшерлерін дәл сақтап, белгілі масштабта сызба-өлшеуіш аспаптар көмегімен затты графикалық бейнелеу;

- техникалық карта – бұйымның суреті болуы, аспаптар, материалдар және құралдар болуы мүмкін, бірақ міндетті түрде операциялардың орындалу реті және жұмыс тәсілдері бар болатын бейнелеу.

Көркем еңбек сабақтарында көрнекі материал ретінде: түрлі суреттерді кестелерді, халық шығармашылығының туындыларын немесе нақты заттарды (ағаштан қашап ою, кесте тігу, ұлттық ойыншықтар, матадан ою-өрнектер ою және т.б.) қолдануға болады.

Әсіресе бейнелеу өнерінің қарапайым негіздері – сурет салуды меңгеру барысында көрнекілікті жиі қолдану қажет. Сурет салуды үйренуге қажетті көрнекіліктер:

- суреттер мен кестелердің сызбанұсқалары, геометриялық денелердің гипстен жасалған модельдері;

- заттың құрылымдық ерекшеліктерін көрсететін сымнан және қатырма қағаздан жасалған модельдер;

- жұмысты орындаудың әдістемелік бірізділігін көрсететін суреттер мен кестелер;

- қарындашпен, қылқаламмен, ермексазбен, ине-жіппен т.б. жұмыс істеу техникасын көрсететін бейнефильмдер;

- оқушылардың бойында түс және өң (реңк) сезімін қалыптастыру мен дамытуға бағытталған арнайы құралдар («Түстік шеңбер», «Өндік шеңбер»).

Аталған көрнекіліктер оқушыға заттың пішінін, құрылымын, түсін және көркемдік техникасының ерекшелігін көруге және түсінуге көмектеседі. Мысалы, «өң (реңк)» ұғымын ашып көрсету барысында мұғалім әртүрлі түске боялған қатырма қағаздарды қолдану арқылы түсіндіре алады немесе балалар түрлі бояуларды өз қалауларына араластырып тәжірибе жасау барысында алынған түсті көру арқылы да түсіне алады.

Алайда оқушы тарапынан белсенділік болмайынша, сурет салу заңдылықтарын бір ғана көрнекіліктің көмегімен табысты меңгеру мүмкін емес. Көрнекіліктерді көрсету барысында оқушы көзбен көруге болатын нақты бейнелерді қабылдайды, бұл оның көп нәрсені түсінуіне мүмкіндік береді.

Бірақ, ол мұғалімнің көрсеткенін тамашалайтын көрермен рөлінде ғана болады. Оқушының оқу материалын қаншалықты меңгергенін оның өздік және белсенді жұмысы ғана көрсете алады. Осыдан барып оқытудың саналылық және белсенділік принципі шығады.

Оқушылардың көркем еңбекке оқудағы *саналылық және белсенділік принципі*. Бұл принцип оқушылардың білімді саналылықпен және белсенділікпен меңгеруін және оны күнделікті өмірінде, тәжірибесінде қолдана білуін, сонымен бірге балалардың бойында еңбекке қажетті біліктер мен дағдылар, шығармашылық бастама мен дербестік, ойлау, сөйлеу қабілеті және еңбек ету мәдениетінің қалыптасуын қамтамасыз етуді қарастырады [18].

Саналылық және белсенділік принципі негізінде оқушының өз ақыл-ой белсенділігі арқасында игерілген терең де әрі өз бетінше ұғынылған білімдерден құралады.

Кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнін оқыту барысында саналылық және белсенділік принципінің келесі ережелері сақталуы тиіс:

- орындалатын жұмыстың мақсаттары мен міндеттерінің маңызы мен мәнін оқушыларға түсіндіру, яғни баланың санасына жеткізе білу;

- оқушының жұмысты орындау жолдарын түсінуі немесе орындау тәсілдерін өздігінен ойлап табуы, жұмыс нәтижесінің мән, мағынасын, қолданылу аясын, қажеттілігін түсінуі;

- танымдық іс-әрекеттің түрлерін, талдауды, салыстыруды, біріктіруді, сәйкестендіруді пайдалану;

- оқушы сөздің, сөйлемнің, пәнге байланысты ұғымның мағынасын түсінуіне, оларды дұрыс қолдана білуіне назар аудару және мағынасы түсініксіз ұғымдарды қолданудан аулақ болу;

- оқушылардың бірін-бірі оқыту, яғни жұптық, топтық оқыту мүмкіндіктерді пайдалану, яғни дұрыс шешім табудың ұжымдық формаларын дамытуға жағдай жасау;

- бастауыш сынып оқушылары үшін белгісіз жаңа ұғымдарды, мәліметтерді бұрынғы белгілілермен логикалық ұштастыру, себебі бұрын алған білім мен жаңа білімнің арасында логикалық байланыс болмаса, саналы оқу да болмайды.

Саналылық принципін жүзеге асыру оқушыларды көркем еңбек сабағының мақсаты және міндеттерімен таныстырудан басталады. Оқушылардың саналылығы теориялық материалды өз беттерінше игеру, тапсырмаларды орындау, шығармашылық міндеттерді шешу барысында көріне бастайды. Олар жұмысты өз бетінше жоспарлады, оны орындаудың жолдарын анықтауды, нәтижесін бақылауды, түзетулер енгізуді және қорытынды жасауды үйренеді. Сонымен қатар, оқушыларды технологиялық процестерді талдауға, өзінің жұмыс орны мен жұмысын ұйымдастыруға, шығармашылық әрекеттер жасауға үйрету, саналылығы мен белсенділігін арттыруда үлкен рөл атқарады. Оларды өнертапқыштық біліктерге және құрылымдауға үйретудің ерекше мәні бар. Оқушылар технологиялық құжаттар, бұйымдардың сызбаларын әзірлеу және оларды істеп шығару бойынша орындалатын жұмыстарға қатысады, оларды орындау барысында еңбек біліктері мен дағдыларын меңгереді. Осылай

оқытудың арқасында оқушылар мұғалімнің көрсеткен жұмыс тәсілдерін, еңбек іс-әрекеттерін механикалық тұрғыда ғана меңгеріп қоймайды. Олар оны бүтіндей барлық технологиясы мен оның жекелеген элементтерін толық түсініп орындайды. Оқушылар өздерінің іс-әрекеттерінің келешек нәтижесі мен оларды дұрыс орындамауының мүмкін нәтижесінің үлгісін ұсынады. Үлгінің бар болуы, оларға өзін-өзі бақылауды жүзеге асыруы және жіберген қателерін түзеуіне мүмкіндік береді.

Оқушылар техникалық-технологиялық білім алғанда жаңа терминдер мен анықтамаларды есте сақтап қана қоймай, олардың мазмұнын ұғыну, нақты еңбек процестерімен байланыстырулары керек. Олай болмаған жағдайда оқушылар материалды айтып береді (басынан бастап және тек ретімен ғана), бірақ оның мәнін түсінбейді және іс жүзінде қолдана алмайтын білімге деген формализм дамиды болады. Формализмнің бір себебі мұғалімнің материалды догмалық тұрғыда баяндауы (кейде диктант түрінде) және оны оқушылардың ойша талдаусыз игеруі болып табылады.

Оқушылардың ойын дамыту және білімді саналы меңгерту құралы, олардың алдына танымдық міндеттер қою, эвристикалық әңгімелесуді және материалды проблемалық баяндауды пайдалану, эксперименттік есептер құру және шығару, тәжірибелік жұмыста білімдерін қолдану және т.б. болып табылады.

Оқушының тілі оймен тығыз байланыста дамиды. Оның кемшіліктері ойдың дамуына кедергі жасайды. Сондықтан мұғалімге оқушылардың тілін қадағалау және олардың терминдерді дұрыс қолдануы, өз ойларын дәл жеткізу дағдыларын қалыптастыру, қателіктерін түзету қажет.

Жүйелілік және бірізділік принципі келесі ғылыми тұжырымдарды негізге алады: қоршаған орта болмысының айқын бедерлері мида нақты бейнеленсе ғана, оқушы шынайы білім топтай алады; ғылыми білімдер жүйесін қалыптастырудың басты тәсілі – белгілі жолмен ұйымдастырылған оқу; ғылыми білімдер жүйесінің бірізділігі оқу материалының ішкі логикасымен және оқушылардың танымдық мүмкіндіктерімен байланысты; жеке элементтерден тұратын оқу процесінің тиімді әрі жоғары нәтижеге жетуі ол процесте орынсыз үзілістердің, ескерілмей қалған қажетті сәттердің болмауына және бірізділіктің қандай да себептермен бұзылмауына тәуелді. Егер дағдылар тиісті жаттығулармен жүйелі бекімесе, олар көп ұзамай жойылады; егер оқушылар логикалық ойлауға үйретілмесе, олар өздерінің ойлау іс-әрекетінде үлкен қиыншылықтарға кезігеді; егер оқу ісінде жүйелілік және бірізділік сақталмаса, оқушылардың даму процесі бәсеңдейді [18].

Жүйелілік және бірізділік принципі:

- оқушылардың білімдер жүйесін қалыпты игеруін қамтамасыз ету үшін сызбанұсқаларды, жоспарларды, кестелерді, кескіндерді, үлгілерді орынды пайдалану. Бұлар «Көркем еңбек» пәнінде орындалатын аппликация, оригами, ашық хат, коллаж техникаларын орындауда қолданылады. Аталған жұмыс түрлерін орындауда оқу материалын логикалық бітімге келген бөліктерге ажырату арқылы, балаларды бір-бірімен байланысты бірізді оқу әрекеттерін жасауға үйрету;

- пәнаралық байланыстарды пайдалану. Мазмұндық тұрғыдан, сондай-ақ, оқу әдістемелерінде сыныптар арасындағы сабақтастықты қамтамасыз ету. Жаңартылған білім мазмұны аясында әзірленген кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінің бағдарламасында бұл принцип айқын көрініс табады. Мысалы «Шығармашылық идеяларды зерттеу және дамыту» бөлімінің «Қоршаған ортаны білу және түсіну» бөлімшесін оқу барысына қойылатын мақсат:

1-сыныпта – Қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін, таныс бейнелер мен пішіндерін білу (түс, фактура, пішін және т.б.). Бұл мақсат келесі сыныпта тереңдетіледі.

2-сыныпта – Таныс бейнелер мен пішіндерді зерттеу барысында қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін сипаттау (түс, фактура, пішін және т.б.).

3-сыныпта – Бейнелер мен пішіндерді зерттеу барысында олардың айырмашылығы мен ұқсастықтарын меңгере отырып, қоршаған ортаның ерекшеліктерін түсіндіру (түс, фактура, пішін және т.б.).

4-сыныпта – Қоршаған ортаның ерекшеліктерін, аса күрделі бейнелері мен пішіндерін зерттеу барысында олардың, айырмашылығын, ұқсастығын және өзара байланыс себептерін түсіну және түсіндіру (түс, фактура, пішін және т.б.). Аталған мақсаттарға жету арқылы оқушылардың бір тақырып бойынша білімдері тереңдетілуімен қатар «Дүниетану», «Жаратылыстану», «Математика» және тіл пәндерімен пәнаралық байланыс жүзеге асырылады.

Оқытудағы *ғылымилық принцип* оқушыға берілетін білімнің мазмұны ғылымның қазіргі даму дәрежесіне сәйкес деректерді, теорияны, заңдарды қамтуын талап етеді. Бұл принцип оқу бағдарламасында, оқулықтарда және оқылатын басқа материалдарда да көрініс табатын болса, оқыту барысында оларға ғылыми әдістеме мен ғылыми зерттеудің қарапайым жолдарын да білгізуге жағдай жасары сөзсіз. Ғылымилық принципі табиғаттың заңдылықтарын ашуға, қоршаған ортаның алуан түрлілігін және әсемдігін көруге мүмкіндік береді [18].

Ғылымилық принципі көркем өнер сабақтарында заманауи құрал-жабдықтардың, өлшеуіш құралдардың, түрлі суреттердің қолданылуын талап етеді. Оқушылар жаңа материалдармен танысып, олардың қасиеттерімен, күнделікті өмірде, шаруашылықта қолданылуымен танысулары қажет.

Оқу суретінің ғылыми негіздері сәуле мен көлеңкенің, анатомия және т.б. заңдарын оқып білетін перспектива, түсті оқу, көлеңкелер теориясы сияқты бірқатар ғылымға негізделеді. Перспективалы суретке оқыта отырып барлық балалардың назарын перспективаның ережелері мен заңдарын дәл сақтауға аударамыз. Форманың құрылымдық құрылысын талдап, барлық оқушылар берілген заттың құрылымын суретте қатал сақтауға үйренеді. Суреттің үлгісі дара болуы мүмкін, бірақ жазықтықтардың кеңістікте орналасуы заңдылығында әркім дұрыс, бірдей жеткізуі керек, өйткені бұл суреттің ғылыми негіздері. Дәл осыны түс туралы, пропорция туралы да айтуға болады.

Ғылымилық принциптерін сақтай отырып мұғалім бояулардың негізгі қасиеттері туралы айтуы керек, оқушылар оны есте жақсы қалдыруы үшін қосымша түстердің схемасын (кестесін) көрсетуі керек.

Табиғат формалары мен болмысы құбылыстарының заңдылықтары оларды кім бақылап отырғандығына қарамастан сол бір қалыпта қалады. Оқушыға қандай болып көрінсе де әрбір құбылыс пен әрбір заттың құрылысының дұрыс және біздің сезімімізге қарамастан белгілі заңдылықтары болады. Заттар сезімнің арқасында емес, сезім заттың арқасында бар болады.

Білім алушылар үшін еңбектің *қолжетімділік және күш жетерлік принципі* – еңбекті талап ететін тапсырмалар мазмұны, көлемі және орындалу тәсілі бойынша оқушылардың жас ерекшеліктеріне және дайындық деңгейлеріне, сонымен бірге олардың дене күші мен танымдық мүмкіндіктеріне сәйкес болуын талап етеді. Алайда, оқу тапсырмасы шамадан тыс жеңіл де болмауы тиіс, себебі күш салмай орындалған тапсырмалар оқушылардың дамуына мүмкіндік бермейді. Қолжетімділік тапсырманы біртіндеп қиындату арқылы оқушы мүмкіндігінің ең жоғары шегіне жетумен анықталады. Орындалатын жұмысты дұрыс жоспарлау үшін алдымен оқушылардың жеке қабілеттері және денсаулық жағдайлары ескерілуі тиіс. Егер материал үлкен көлемде берілсе, онда оқушы үшін ең қарапайым тапсырманың өзі қиындық туғызады. Сондықтан да, материалдарды сабақтар бойынша дұрыс бөлу қажет. Тапсырмалардың саны алдыңғы сабаққа қарағанда келесі сабақта көбірек болуы мүмкін. Келесі бұйымды жасау барысында 1 немесе 2 жұмыстың жаңа кезеңдерін енгізуге және жаңа кезеңдер бойынша қысқа мерзімді дайындық жаттығуларын орындауға болады. Мысалы, «Шегіргүл» ашықхаты (10-сурет) ауқымды жұмыс болғандықтан уақыт көлемі көбірек бөлінуі тиіс, сондықтан бірінші сабақта жұмыстың орындалу жолдары түсіндіріліп және гүл күлтелерінің және жапырақтардың суреттерін түрлі-түсті қағазға салып, қайшымен қиып алу жұмысын орындауға болады. Екінші сабақта жапсырумен айналысуға болады.

10-сурет – «Шегіргүл» ашықхаты

Бастауыш сыныптарда көркем еңбек сабақтарында декоративті сурет салу барысында оқушылар мұғалімнің басшылығымен алдымен кезеңдерге бөлінген сызбанұсқа бойынша өрнек құрастыруды үйренеді. Бұл ретпен тапсырмалардың біреуі ғана орындалуы мүмкін, келесісін басқаша өткізу қажет. Тапсырма орындалуының әдістемелік ретін көрсеткеннен кейін, мұғалім келесі тапсырманы оқушылардың өз беттерінше орындауларына, яғни балалардың шығармашылықпен айналысуларына мүмкіндік беруі тиіс. Бұл

оқушылардың бойында шығармашылық көзқарастың және өзіндік бастама жасау қабілеттерінің дамуына жағдай жасайды. Бастауыш сыныптарда оқушылардың әрдайым тек мұғалімнің көмегімен, басшылығымен жұмыс істеуінің нәтижесінде, олардың бойында енжарлықтың, селсоқтықтың қалыптасатынын ұмытпау қажет. Балалар әрдайым мұғалімнен көмек күтетін болады және өз беттерінше жұмыс істеу қорқынышы пайда болады. Бұндай жағдайда қолжетімділік және күш жетерлік принципі кері әсерге ие болады. Кері әсерді болдырмау үшін мұғалім сыныптағы әр оқушының неғұрлым жоғары нәтижелерге жетуіне жағдай жасауы тиіс.

Тапсырмаларды саралау қолжетімділік және күш жетерлік принципін жүзеге асырудың маңызды құралы болып табылады, яғни әр оқушының жеке қабілетін ескеріп отыру қажет. Қабілеті төмен оқушыларға біліміндегі олқылықтарды толықтыруға және негізгі жұмысты орындауға көмектесетін неғұрлым жеңіл тапсырмалар беруге болады, қабілеті жоғары оқушыларға қиындығы жоғары тапсырмалар беріледі.

Білімді меңгерудегі беріктік принципі. Бұл принципті жүзеге асырудың маңызды шарты сабақтың мақсатын дәл көрсету болып табылады. Мұғалім сабақтың басында оқушылардың сабақ соңында қандай нәтижеге жетулері керек, осы уақыттың ішінде қандай білім және біліктер алуы керек екені туралы айқын түсініктерді балалардың бойында қалыптастыруы керек.

Білімді меңгерудегі беріктік принципі ақпараттар санымен тығыз байланысты. Оған қайталау, жүйелі машықтандыру жаттығуларын бекіту, лабораториялық жұмыстар жүргізу және техника қауіпсіздігі ережелерін орындау арқылы ойдағыдай қол жеткізіледі.

Бұйымдарды, суреттерді, шығармашылық сипаттағы тапсырмаларды дұрыс тандау, шығармашылық мақсаттар қою, өздігінен жұмыстар жүргізу кезінде арттырылатын оқуға деген ықылас білім және біліктерді меңгерудің беріктігіне үлкен әсер етеді.

Теорияның тәжірибемен байланысы принципі. Бұл байланыс көркем еңбек сабақтарында екі жақты сипатта болады. Бір жағынан балалар математика, дүниетану және т.б. сабақтарда алған білімдерін, сондай-ақ көркем сурет сабақтарында алған техникалық құжаттар, құралдар, материалдар туралы білімдерін тәжірибеде пайдаланады. Сонымен бірге, теориялық білімдер тәжірибелік біліктерінде жүзеге асырылады.

Екінші жағынан, оқушылардың алдына шамалары келетін мәселелер қоя отырып, мұғалім балаларды тәжірибелік біліктерін жаңа теориялық білімдермен толықтыруға мәжбүрлейді (тәжірибелер, лабораториялық жұмыстар, бақылаулар арқылы). Мұның барлығы оқушылардың ойын пәрменді дамытады. Мысалы, математика сабақтарында сызғышпен ұзындықты өлшеуді үйренсе, сол біліктерін көркем еңбек сабақтарында заттың ұзындығын өлшеуге қолданады. «Дүниетану» пәнінің жыл мезгілдері, өсімдіктердің өмірі туралы тақырыптарын көркем еңбек сабақтарында бөлме өсімдіктерін күтуді үйренумен байланыстыруға болады.

Оқытудың политехникалық принципі. Көркем еңбек сабақтарында жүзеге асырылады. Бұл принцип нақты оқу материалында бірінші сыныптан бастап

оқушылардың бойында заманауи өндірістің ең типтік ерекшеліктері туралы түсініктердің қалыптасуын, оқушылар жаңа жұмыс жағдайына көшіре алатындай жинақталған политехникалық біліктердің қалыптасуын талап етеді.

Мұғалім көркем еңбектің затын дайын бұйымға айналдыру процесімен балаларды таныстыруы керек, ал бұл дегеніміз материалдан бұйым (еңбек өнімі) қалай жасалатынын балаларға рет-ретімен көрсету және айтып беруді білдіреді. Жұмыс уақытында балалар материалдардың қасиеттерімен, құралдармен және оларды қолдану ережелерімен, жұмыстағы адамның іс-әрекетімен, техникалық операциялармен танысады және еңбек бұйымдарын пайдалануды үйренеді.

Политехникалық принциптің мәні, оқушылардың білім алу және біліктерге ие болуында.

Осыған орай бастауыш мектептегі білім мазмұнын анықтауда осы ұсынылған әдістер сақталса, оқу мақсатына жету шарты жүзеге асырылатыны сөзсіз.

Сонымен, оқытудың барлық принциптері бір бірімен тығыз байланысты: ғылымилық принципі жүйелілік және бірізділік принципінсіз мүмкін емес, оқытудың қолжетімділігіне сүйене отырып қана жүзеге асырылуы мүмкін. Қолжетімділікті жүзеге асыру үшін көрнекілікті қолдану оқу материалын саналы және белсенді түрде меңгеруге мүмкіндік береді. Оқушылардың жастық және тұлғалық ерекшеліктеріне сәйкес келетін, яғни қолжетімді материалдар берік меңгеріледі.

Оқыту принциптері – оқытудың мақсаттарына тәуелді және олардың өзгеруіне байланысты өзгеріс отыратын тарихи санат. Сонымен бірге, кіріктірілген пәндерді оқыту кезіндегі тәсілдер мен принциптер бірін-бірі толықтырып отырады және өзара тығыз байланысты болады.

6 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқу жұмыстарын ұйымдастыру формасы

Техника мен ақпараттық технологиялардың қарқынды дамып отырған заманында қоғамның алдында тұрған ең маңызды және жауапты қызмет дені сау, жан жақты дамыған, аса өнегелі адам тәрбиелеу болып табылады. Қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер шығармашыл белсенді, күнделікті өмірде кездесетін проблемаларды тиімді және өздігінше шешу қабілетіне ие тұлға қалыптастыру қажеттілігін туындатып отыр.

Заманауи педагогиканың күрделі де қызықты міндеттерінің бірі – іс-әрекетке шығармашылдық көзқарас тәрбиелеу, яғни күнделікті өмірде кездесетін заттардың әдемілігін көре білу білігі, еңбекке араласу үдерісінен қуаныш сезіміне бөлену, әлемнің құпиялары мен заңдылықтарын білу ықыластарын арттыру, күнделікті өмірде кездесетін қиындықтан шығу жолдарын табу қабілеті.

«Білгенім – бір тоғыз, білмегенім – тоқсан тоғыз» дегендей, баланың өмірінде негізгі дағдылар мен біліктер, солардың ішінде елестету, қиялдау, жаңалыққа қызығушылық қалыптасатын кезеңді өткізіп алмау қажет. Баланың бойындағы бұл қасиеттерді мектепке дейінгі кезеңде дамытып бастап, мектепте оқыған кезінде жалғастыру арқылы шығармашылық ойлау мүмкіндіктерін, өнер мен шығармашылық іс-әрекет белсенділігін арттыруға болады.

Француз психологы Т.Рибо шығармашылық дамуының негізгі заңдылығын үш кезеңге бөліп көрсеткен, олар:

- балалық және балдәурен шақ – ертегілер, қиял, ойын, ойдан шығарудың қожалық кезеңі;

- жастық шақ – ойдан шығару мен іс-әрекеттің үйлесімділігі, яғни «өткір ақыл-парасат» кезеңі;

- ер жету – қиялдың ақыл-парасатқа бағыну кезеңі.

Баланың қиялындағы бейнелер түрлі жағдаяттарда өзіне тән мазмұны мен ерекшелігіне байланысты көрініс табады. Бастауыш сынып оқушыларын оқыту оның қоршаған әлемді қабылдауын және қоршаған орта туралы көзқарасын нақтылауы, сонымен бірге кеңейтуі тиіс. Балалардың ақиқатпен танысуына, оны бейнелеуіне, бейнелермен жұмыс істеу қабілеттерін дамытуға, сол бейнелердің негізінде жаңа образдар жасай білу дағдыларын дамытуға жағдай жасау қажет. Балалардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру өте маңызды болып табылады.

Балалық шақтан бастап шығармашылық әлеуетті дамыта отырып, біз балалардың танымдық қызығушылығы мен шығармашылық қабілеттерін шыңдаумен қатар, баланың тұлғалық қасиеттерін де қалыптастырамыз.

Әр оқушыны тұлға ретінде қалыптастыруда кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінің маңызы зор. «Көркем еңбек» пәні бойынша оқу жұмыстарын ұйымдастырудың формалары алуан түрлі. Солардың бірі «апликация» (бастырма).

Апликация – түрлі-түсті қағаз, мата, тері қиқымдарынан құрастырылған бейне шығарма (сурет, өрнек). Апликацияны негізгі бір түстің (қағаздың,

матаның, терінің және басқа да материалдардың) үстіне басқа түсті қағазды, матаны, теріні және басқа да материалдарды жапсыру немесе тігу арқылы орындалатын жұмыстың түрі. Ерте замандардан бері аппликацияны киім-кешекті, аяқ киімді, тұрмыс заттарын әшекейлеуге қолданған.

Аппликация тәсілімен қағаз және қатырма қағаздан жасалған түрлі шырша ойыншықтарын, бетбелгі (кітаптың бетін белгілеуге арналған қағаз, бау немесе қандайда бір басқа зат), қорап тәрізді бұйымдарды әшекейлеуге болады. Мазмұнына қарай аппликацияны бұйымдық немесе заттық, сюжеттік, ою-өрнектік, шрифтік деп бөлуге болады.

«Мамыргүл бұтағы» аппликациясы (11-сурет). Бұл аппликация гүлдері мен жапырағы бар бұтақтан тұрады. Гүлдерін ақ және ақшыл көк гофрленген немесе папирос қағазында орындалады. Ол барлық қабырғалары 5 мм болып келетін қағаз шаршылардан жинақталады. Әр шаршы жұмсақ негізге қойылады және қаламның басымен ортасынан жаншылады. Басудың нәтижесінде шаршылардың шеттері жоғары қарай көтеріледі.

Аппликацияның негізі барқыт қағаз немесе түрлі-түсті қатырма қағаз болуы мүмкін. Оның бетіне қарындашпен мамыргүлдің гүлдерінің кескінін салу және алдын ала әзірленген ортасы жаншылған ұсақ шаршылармен (желімдеп) толтыру қажет.

Шаршыларды бір-біріне өте жақын, тығыз орналастыру керек. Оларды қозғалту үшін қаламның өзегін қолдануға болады.

11-сурет – Мамыргүл ашықхаты

Осы тәсілді қолдана отырып гүлдері бір шоққа жинақталған басқа да гүлдерді жасауға болады, мысалы, сүмбілгүл, гүлдеп тұрған шетенгүл ағашының бұтағы, қызыл бүрген бұтағы. Төмендегі суреттерде осы тәсілмен орындалған аппликация-мозаикалардың үлгілері берілген (12-сурет).

12-сурет – Апликация-мозаикалардың үлгілері

Ашық хат әзірлеу және безендіру. Мерекелік ашық хаттар. Ашық хат – бұл өзіндік тарихы бар өнердің бір түрі. Оны оқушылар өздерінің туыстары мен достарына арнап өз қолдарымен жасай алады. Ашық хат жасау барысында бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық экспериментпен айналысуларына жағдай жасалады, себебі балалар мерекелік ашық хатты өз қиялдарынан шығарып қолдарымен жасау арқылы өз шығармашылығын жүзеге асыра алады. Сонымен қатар мерекенің пайда болу тарихымен танысуларына да жағдай жасалады. Мысалы, «Інжугүл» құттықтау ашық хатын әзірлеу барысында оқушыларды інжугүлдің өсетін жерлерімен таныстыра отырып, оны әсемдік үшін қыста да өсіруге болатын айта кетуге болады. Оқушыларға інжугүл туралы қосымша материалдар іздеу тапсырылуымен қатар, «ашық хатты қандай мерекеге және кімге сыйлар едің?», «неліктен?» сияқты сұрақтар қою арқылы балалардың сыни тұрғыдан ойлауына жағдай жасау

«Інжугүл» құттықтау ашық хаты.

Бұл ашық хат апликациясы інжугүлдің қоңырауларын еске түсіретін екі жапырақтан және гүлдерден тұрады. Жапырақтар ортасынан екіге бүктелген қою жасыл түсті қағаз кесіндісіне інжугүлдің жапырағына ұқсас жапырақтың кескінін салу, соңынан сол кескінді қайшымен қиып алу арқылы әзірленеді. Жапырақтардың үстіне жапырақ талшықтарына ұқсас өрнектер салуға болады

Інжугүлдің гүлдері 5-7 кішкене қоңыраулардан тұрады. Қоңырауларды әзірлей үшін диаметрі кішкентай күмістер қажет. Күмістің көмегімен жұқа ақ қағаздан 5-7 дөңгелекше қиып алынады. Әр дөңгелекшені алақанға салып қаламсаптың жұмыр жағымен жаншу қажет. Қоңыраушалар бір-бірінен онша алыс емес қашықтықта негізгі қағазға жапсырылады (9-сурет). Құттықтауға арналған «Інжугүл» ашық хаты дайын.

Бастауыш мектептің алғашқы жылдарында орындауға болатын жұмыстың қызықты түрі «апликациялық мозаика». Апликациялық мозаиканы орындау барысында «Математика», «Дүниетану» пәндерімен тығыз пәнаралық байланыс жүзеге асырылады, яғни өлшем жұмыстары орындалады және гүлдің өсу жағдайларымен таныстырылады.

«Күзгі ағаш» апликациялық мозаикасы (13-сурет) түрлі-түсті қағаздардың ұсақ қиындыларынан әзірленеді, оларды қайшымен қию немесе қағазды қолмен

үзу арқылы да дайындауға болады. Түрлі-түсті қағаздардың қалдықтарын қолдануға болады.

Негізгі түс ретінде қошқыл түсті қатырма қағаз пайдаланылады. Жасыл түсті қағаз қиындыларынан мозаика тәсілімен көгал жасалады. Көгал жасау үшін негізгі түсті қағазға алдымен желім жағып, содан кейін мозаиканың бөлшектері жапсырылады.

Ақ түсті қағаз кесіндісінен еркін формада ағаштың (қайың ағашының) діңі кесіліп алынады. Оның үстіне қара қаламмен немесе қарындашпен қара дақтар немесе бедерлер салынады, сондай-ақ бұл дақтарды қара түсті қағаздан ұсақ жолақтар кесіп алып, жапсыру арқылы да орындауға болады.

13-сурет – Күзгі ағаш

Ағаштың ұшар басын жасыл, қызыл, қызғылт сары түсті қағаз қиындыларынан, бір-біріне жақын орналастырылып, арасында саңылау болмайтындай етіп жапсыралады. Парақтың сол жақ немесе оң жақ жоғары бұрышында сары түсті қағаз қиындыларынан шуағын шашып тұрған Күннің көзі жапсырылады.

Жұмыстың бір нұсқасы ретінде орман әсерін беру үшін бірнеше ағаш жасауға болады.

Қағаз пластика – бұл бейнелеу өнерінің мүсіндеу, аппликация, сурет салу, қағаздан қиып құрастыру, коллаж тәрізді әртүрлі түрлерінің синтезі деп санауға болады. Орындалатын жұмыстың көлемділігі, қолданылатын материалдың әсемдігі оны мүсіндеумен және коллажбен, сондай-ақ, жазық форманы бүктеу, қию арқылы алғашқы түрін өзгерту – қағаздан қиып құрастырумен жақындатады. Нақты немесе ойдан шығарылғанды бейнелеу, қосымша бөлшектерді салуды аяқтау сурет салуды қағаз пластикамен байланыстырады.

Оқушыларды қағаз пластикаға үйретудің мақсаты мен міндеттері бейнелеу өнерінің міндеттерімен тығыз байланысты, олар: балалардың біліміне, білігіне және ойлау іс-әрекетіне қажетті қиялдау, елестету тәрізді шығармашылық қабілеттерін дамыту.

Қағаз пластика техникасын дайын материалдарды қолдану арқылы да жүзеге асыруға болады. Ол үшін күнделікті өмірде бір-ақ рет қолданылатын қағаз ыдыстарды (тәрелкелер, пластикалық қасықтар, шанышқылар т.б.) қолдануға болады. Қағаз ыдыстарды әдемі ашық түстерге бояу, жасалатын заттың бейнесін салу және қиып алып, басқа түсті қағазға жапсыру арқылы жасауға болады. Мысалы, *14 - суретте* қағаз тәрелкеден жасалған құстың бейнесі берілген.

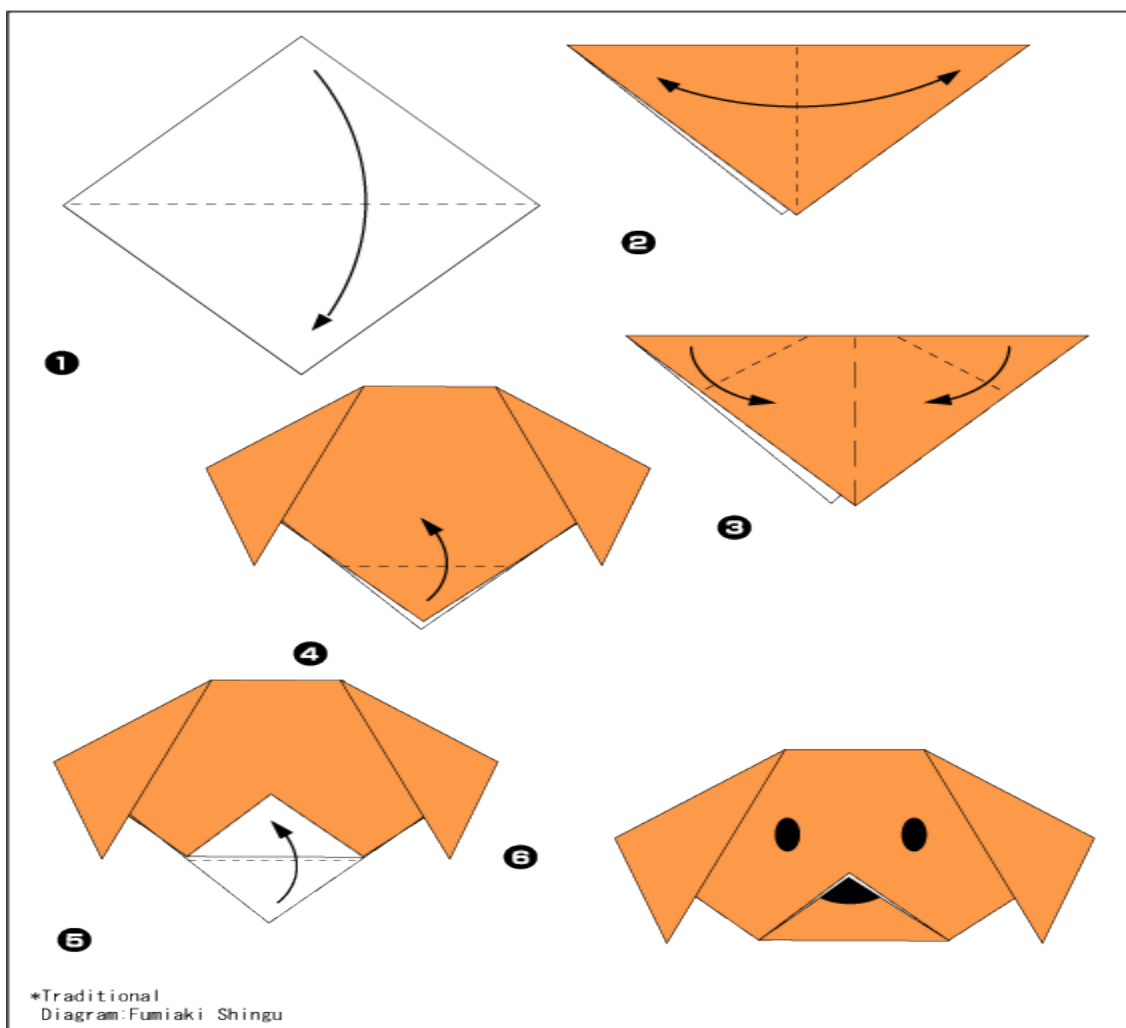

14-сурет – Қағаз тәрелкеден жасалған құс

Қағаз бұрау – бұл ұзындығы мен ені әртүрлі қағаз кесінділерін бумаға бұрау, оларды өзгерту және алынған бөлшектерден көлемді, жазықтықтық композициялар жасау шеберлігіне негізделген жұмыс түрі. Көркем еңбек сабағында орындалатын жұмыстың бұл түрі оқушы қолдарының шағын моторикасын дамытады, кеңістіктік ойлау қабілетін қалыптастырады, шыдамдылықты, мақсатқа жетуге талпынушылықты, білуге құмарлылықты дамытады, балалардың қиялдау және елестету қабілеттеріне әсер етеді, бақылауға, салыстыруға, талдау жасауға, соңғы нәтижені болжауға, нақты заттармен ұқсастығын көре білуге үйретеді.

Оригами техникасының көмегімен аппликациялық жұмыстар, өз ойынан шығарылған ойыншықтар, түрлі кілемшелер, фотосурет жиектемелерін, суреттер жасауға болады. Ол бала қолының моторикасының, құрастырушылық ойлауының, шығармашылық қабілеттерінің дамуына ықпал етеді. Бастауыш сыныптардың оқушылар оригами техникасы арқылы түрлі заттар жасап үйренеді, мысалы, *15-суретте* ит жасаудың сызба-нұсқасы берілген.

15-сурет – Ит жасаудың сызба-нұсқасы

Коллаж – (француз тілінде collage – жапсыру, желімдеу) бұл бейнелеу өнеріндегі қызықты техникалық әдіс, суретшілердің шығармашылық ізденісі кезінде пайда болған бейнелеу өнерінің бір тәсілі. Бейнелеу өнерінің бұл түрінде суретшілер кескіндемесінде қиялдарына байланысты өзіне ұнаған кез келген заттарды (түрлі матаның, қағаз, газеттің қиындыларын, әйнек, түйме, фольга, ағаш қалдықтарын) жапсыру, желімдеу арқылы шығармашылық жетістіктерге жеткен. Қазіргі кезде коллаж балалар шығармашылығында кең қолдау тапқан өнер түріне айналды. Коллаж өнері балалардың ой-өрісінің шырдалуына үлкен әсер етеді. Мектептің бастауыш сыныптарында орындалатын коллажға кәмпиттің орама қағаздарын, ескі газеттердің қалдықтарын, маталардың қиындыларын, түрлі ленталарды, пластмасс жайпақ ойыншықтарды және олардың қаптамаларын, ағаш жапырақтарын пайдалануға болады. Себебі коллаж өнерінде бастапқысында бір біріне қатысты болмаған элементтер қолданылады және қиыстырылады. Материалдар неғұрлым ерекше және стандартты емес болса, соңғы нәтиже соғұрлым қызықты болып шығады. Коллаж балалардың фантазиясын және шыдамдылығын көрсетуге, қиялын, салыстыру білігін дамытуға көмектеседі.

Жіп сурет – техникасы көне өнердің бір түрі. Жіп сурет техникасын «жіп графикасы» немесе «жіп дизайны» деп те атайды және ол сәндік-қолданбалы

өнер түріне жатады. Сәндік-қолданбалы өнер туындылары деп эстетикалық сапаларға ие, өзінің әдемілігімен адам көзін қуантатын суреттерді, заттарды, көркем туындыларды айтамыз. Сонымен бірге, сәндік өнерді меңгеру нәтижесінде оқушылардың бойында өзінің ұлттық мәдени тарихына үңілуге, этнографикалық ерекшелігін білуге ынталандырып, ұлттық өнерге деген қызығушылығы артып, жалпы өнерге деген құрмет сезімі пайда болады.

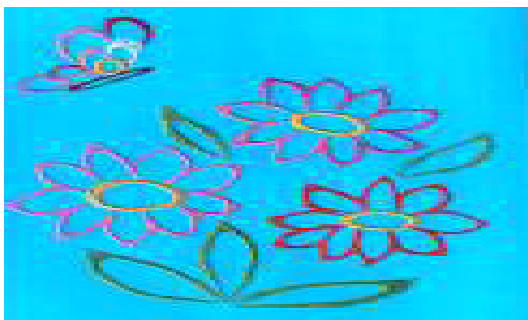
Жіп сурет техникасымен тігуге қажетті құрал-жабдықтар:

- жұмыстың негізгі фоны ретінде түрлі-түсті қатырма қағаз;
- былғары;
- барқыт қағазы;
- керілген бір түсті мата;
- CD дискілері, пластика тақтайшалар қолдануға болады.

Жіптің түрлері: шарғы жіп, ирис, мулина, гарус, жүн жіп, алтын, күміс түсті люрекс жіптерін пайдалануға болады. Сонымен бірге, ине, біз, оймақ, қайшы, желімді лента, пенопласт тақтайшасы қажет болады. Сызғыш түрлері, бұрыш шеңбер трафареттері, лекал түрлері, шаблондар.

Жіп сурет техникасымен жұмысты тігу барысында оқушылар түстердің үйлесімділігін айыра білуі керек, себебі жұмыстың әдемілігі түстерді сауатты қолданумен тығыз байланысты болады. Бұл мақсатқа жету үшін оқушыларды түстік спектрмен (негізгі, қосынды, ахроматикалық, хроматикалық, салқын, жылы, қосымша, контрасты) таныстыру қажет.

Жіп сурет техникасы деп қатырма қағазға барқыт қағазға салынған суреттің бойымен жіппен тігуді айтады. Қолөнердің бұл түрінде балалар сызғышпен, үлгімен, шаблонмен жұмыс істеуге үйренеді, ине-жіпті қолдану дағдыларын бекітеді. Көзбен өлшеу дағдылары дамиды, қол саусақтарының шағын моторикасы жетіледі, көркем-шығармашылық әрекетпен айналасу барысында ұқыптылыққа үйренеді. Бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшелігін ескере отырып сабақта жіп сурет техникасының бір түрі – суретті кескінді толтыру (16 - сурет) әдісін қолдануға болады.

16-сурет – Суретті кескінді толтыру

Жұмысты орындау үшін:

- негізгі түске гүлдің суретін салу (алдын ала дайындалған шаблонның көмегімен салуға болады);
- жіптердің бір-біріне сәйкес келетін түстерін таңдау;

- үстелді зақымдамау мақсатында пенопласт тақтайшасын қолдана отырып, суреттің бойымен бірдей қашықтықта инемен тесіктер жасап алуға болады, бұл тігу жұмысын жеңілдетеді;

- жіп және иненің көмегімен суреттің доғаларын тігіп шығу.

Тігу барысында түрлі доғалар қолданылады. Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып неғұрлым жеңіл суреттер алу қажет және суреттердің ұсақ элементтері көп болмауы тиіс. Суреттерді балаларға арналған кітаптардан және бояу кітапшаларынан алуға болады.

Сонымен, бастауыш сыныптардағы «Көркем еңбек» пәнінде оқушыларды шығармашылықпен жұмыс істеуге, қиялдауға, өз еңбегінің нәтижесін көруге тартатын жұмыстардың түрлері алуан түрлі. Еліміздің жалпы білім беретін мектептерінде «Көркем еңбек» пәні қолданысқа енгізілмегенімен өз тәжірибелерінде «Бейнелеу өнері» және «Еңбекке баулу» пәндерінің кейбір тақырыптарын кіріктіріп оқытып жүрген мұғалімдер баршылық.

Солтүстік Қазақстан облысы Петропавл қаласының әл-Фараби мектеп-лицейінің жоғары санатты, Қазақстан Республикасы педагог кадрларының біліктілігін арттырудың деңгейлі бағдарламалары аясында бірінші (ілгері) деңгей бағдарламасы бойынша мұғалімдерді оқыту курстарын аяқтаған Темирбулатова Гүлнар Салаутовна өзінің сабақтарында «Бейнелеу өнері» мен «Еңбекке баулу» пәндерін кіріктіріп оқытуды қолданып жүрген мұғалімдердің бірі. Гүлнар Салаутовна өзі өткізген «Сәукеле» тақырыбындағы сабақтың үлгісін ұсынады. Бұл сабақты екі сағат көлемінде өткізуге болады (бір сабақ теория, екінші сабақ практикалық жұмыс).

Кіріктірілген сабақ: еңбекке баулу және бейнелеу өнері Тақырыбы: Сәукеле	Мектеп : қазақ мектеп-гимназиясы	
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні:	
Сынып: 3	Қатысқандар:	Қатыспағандар:
Осы сабақ арқылы жүзеге асатын оқу мақсаттары	Үлгіге қарап, табиғи және жасанды материалдардан бұйымдар жасау. Ұлттық сәндік-қолданбалы өнер түрлерімен танысу, ұлттық бұйым сәукелені бейнелеу	
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар орындай алады:	
	Ұлттық бас киімдерді біледі.	
	Оқушылардың көпшілігі орындай алады:	
	Ұлттық бас киімдердің ерекшеліктерін атай алады.	
	Кейбір оқушылар орындай алады:	
	Бас киімдердің түрлерін, пайдалану және тұтыну ерекшеліктері туралы түсінік береді.	
Тілдік мақсат	Барлық оқушылар орындай алады:	
	Ұлттық бас киімдердің түрлерін, қажеттілігін түсінеді.	
	Түйінді сөздер мен сөз тіркестері:	
	Сәндік қолданбалы өнер, сәукеле	
	Сыныптағы диалог/ жазылым үшін сай келетін тіл стилі:	
	Үш тілде айтып үйрену: Өрнек, ою-өрнек, бас киім.	
	<i>Талқылауға арналған сұрақтар:</i>	

	Ою-өректердің түрлерін білеміз бе?	
	Не себепті..... деп ойласыз?	
	Не себепті олай ойлайсың?	
Алдыңғы оқу:	Қазақ халқының кәсіп түрлерін ажырату.	
Жоспар		
Жоспарланған уақыт есебі	Жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Басы	<p>Психологиялық тренинг «Менің көңіл-күйім»</p> <p>Шешуі келесі бас киімдерді білдіретін сөзжұмбақтар құрастыру: бөрік, тымақ, сәукеле, кимешек, тақия, шәлі, мұрақ. (Сөзжұмбақтар келесідей болуы мүмкін)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Әйелдер де, ер кісілер де киетін бас киім. 2. Ерлердің қыстық бас киімі. 3. Қалыңдықтың бас киімі. 4. Жас келін балалы болған соң киетін бас киім. 5. Тұрмыс құрмаған қыз балалар киетін бас киім. 6. Орамал тәрізді тоқылған әйел бас киімі. 7. Елбасы, ел ағалары киетін қалпақтың түрі. <p>Ой қозғау</p> <ul style="list-style-type: none"> - Балалар сөзжұмбақта қандай бас киімдер туралы айтылды? (Бөрік, тымақ, сәукеле, кимешек, тақия, шәлі, мұра). - Балалар, ер адамдар қандай бас киімдер киген? - Әйелдер қандай бас киімдер киген? - Әйелдер баскиімі мен қыз бала баскиімі арасында айырмашылық бар ма? - Сәукелені кімдер киеді? (қалыңдықтар, жас келіншектер). 	
Ортасы 8 минут.	<p>Халқымыз ұлттық киімге айрықша мән берген. Қазақ халқы ешқашан жалаң бас жүрмеген. Ер адам, әйел адам өзіне сай бас киім киген.</p> <p>Сын тұрғысынан ойлау</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Баскиімнің қандай пайдасы бар? (қыста аяздан, жазда күннің ыстығынан қорғайды) 2. Топтарға алдын ала жинақталған әдебиеттерден бас киімдердің шығу тарихы, әзірлену жолдары туралы мағлұматтар жинауға тапсырма беру. Мысалы: <ul style="list-style-type: none"> - бас киімдердің шығу тарихы; - жас ерекшеліктеріне және ер адамдар мен әйел адамдарға қатысты баскиімдердің бөлінуі; - сәукеленің әзірлену жолы; - ою-өрнектің түрлері. <p>Тапсырма: жеке-жеке тапсырма орындау.</p> <p>Бейнелеу.</p> <p>Сәукелені үлгілеу. Акварельмен/гуашпен, түрлі-түсті карандаштармен бояу, сәукеленің суретін салу.</p> <p>Көркем еңбек.</p> <p>Әртүрлі ою-өрнектермен безендіру.</p>	АКТ
Үштілділік: Үш тілде айтып үйрену: бас киім, өрнек, ою-өрнек, композиция		түсті бояулар альбом, қайшы, түсті қағаз желім
Соңы Киімдерге байланысты	<ol style="list-style-type: none"> 1. Жас қыздың басына ақ, қара орамал тартпайды. Ақ – жаулықтың, қара – қайғының белгісі. 2. Сыңар аяқ киім киген баланың әйелі ұры болады. 3. Киімнің түймесін айқастырып салса, қуанышты хабар келеді. 4. Ілулі тұрған киімнің түймесін салмайды. 5. Аяқ киімді оң аяқтан бастап киеді, сол 	

ырымдар.	аяқтан шешеді. 6. Қонаққа келген сәбиге көгендік береді немесе киім алып береді. 7. Киім сатып алғанда: «Киімнің күйрек, жаның берік болсын» деген тілек айтады. 8. Ақ жаулықты ортаға тастау. 9. Сәукеле – «сау келеді» деген мағына беріп, оны тек қалыңдық киген. 10. Бас киімді теріс киюге болмайды. Оқушылар жұмыстарынан көрме ұйымдастыру		
Үйге тапсырма:	Қалаған баскиімнің суретін салып, түйе табан, қос мүйіз өрнектерімен әшекейлеу.		
Қосымша мәліметтер	Ерлер баскиімі туралы мәлімет жинау		
Саралап-оқушыға мейлінше қолдау көрсетуді қалай жоспарлайсыз?	Бағалау - оқушы білімін қалай жоспарлайсыз? Табыс критерилерін құрамын Дескрипторлар бойынша	Пәнаралық байланыс. Денсаулық және қауіпсіздік. АКТ-мен байланысы	Математикамен Өмірмен байланыс Бейнелеу мен еңбекке баулу
Рефлексия Сабақтың мақсаттары мен міндеттері орындалды ма? Бүгін оқушылар не үйренді? Сабақ қалай өтті? Жоспарлау мен саралау жақсы іске асты ма? Мен жоспарыма қандай өзгерістер енгізер едім? Неліктен?	-иә, мақсаттарымен міндеттері орындалды Айтылым және тыңдалым бойынша тапсырма үлгілері: •шығармашылық жұмыс орындау үшін түрлі идеяларды талқылау		

Усаева Гульмира Елтаевна

I санатты, деңгейлі бағдарламалар аясында үшінші деңгейдегі

бастауыш сынып мұғалімі

Астана қаласы №72 мектеп-лицейі

Кіріктірілген сабақ: еңбекке баулу және бейнелеу өнері Тақырыбы: Ою-өрнек түрлері. Көрпе құрау.	Мектеп-лицейі:		
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Усаева Гульмира Елтаевна		
Сынып: 1	Қатысқандар:	Қатыспағандар:	
Осы сабақ арқылы жүзеге асатын оқу мақсаттары	1.2.4.2. Үлгіге қарап, геометриялық пішіндерді сала отырып, «Сегіз қанат» ою құрау. Ұлттық сәндік-қолданбалы өнер түрлерімен танысу, ұлттық бұйымды геометриялық фигурамен безендіру.		
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар:		
	Ұлттық үй жиһаздарды біледі.		
	Оқушылардың көпшілігі:		
	Ұлттық ою-өрнектердің түрлерін атай алады.		
	Кейбір оқушылар:		
	Ұлттық ою-өрнек түрлерін, құрақтың пайдалануы және тұтыну ерекшеліктері туралы түсінік береді.		
Жоспар			
Жоспарланған	Жоспарланған жаттығу түрлері		Ресурстар

Уақыт есебі		
Басы	<p>Психологиялық тренинг Оқушыларға үшбұрыш таратып беру.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Үшбұрыштың үш бұрышына сыныптағы үш оқушының атын жазу. - Бірінші бұрышқа жазған оқушымен қол алысу. - Екінші бұрышқа жазған оқушының басын сипау. - Үшінші бұрышқа жазған оқушымен құшақтасу. <p>Ой қозғау</p> <ul style="list-style-type: none"> - Құрақтың қандай түрлерін білесіңдер. - Үйлеріңде құралған көрпеше, жастықшалар бар ма? - Құрақты кімдер құрайды? - Құрақ қандай маталардан құралады? 	
<p>Ортасы</p> <p>Үштілділік: Үш тілде айтып үйрену: өрнек, ою-өрнек, композиция</p>	<p>Құрақ – мата қалдықтарынан жасалатын үй бұйымының бірі. Құрақты қазақ халқы тек төсеніш ретінде емес, сонымен бірге сәндік үшін жастық бетіне де жасаған. Еш оқытатын мектеп жоқ кездің өзінде шеберлер геометрияны оқымасы да түрлі геометриялық фигуралардан тұратын құрақты сәндеп құрай білгендігін оқушыларға үлгі етіп, ежелгі мәдениетіміз тек сәнді емес, үнемді де болғандығын айтып кетемін. Бүгінгі күнде де құрақ бұйымынсыз бірде бір қазақтың үйі жоқ екендігі бәрімізге мәлім.</p> <p>Құрақтың қолдануы – үй жиһаздарының бірі: құрақ көрпе, көрпеше ата-бабаларымыздың дәстүрлі төсеніші болған және тұрмысымызға көрік беретін сәндік бұйымдырдың бірі. Құрақтан қолдорба да жасалған, керме, аяққап, шайдорба, сандық жапқыш т.б. көптеген бұйымдар жасалғанына мысалдар келтірейік.</p> <p>Киіз үй жиһаздары – құрақпен безендірілген бұйымдарды естеріңе түсіріңдер.</p> <p>Тапсырма: Жеке-жеке тапсырма орындау.</p> <p>Бейнелеу .</p> <p>Сегіз қанат құрақты құрау үшін:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жалпы құрақ құрауда аса шеберлік қажет екендігі ескертіледі. - Құрақ құрағанда мата таңдау және мата түстері туралы ұлттық ұғымдар айтылады. Қызыл түс – гүлдің, қызғалдақтың, көктемнің белгісін білдіреді; сары түс – күннің белгісін білдіреді; көк түс – аспанның түсін білдіреді; жасыл түс – даланың көгал шөбінің, жердің белгісі. - Сегіз қанат құрағы геометриялық фигуралар арқылы құрылады. Ендеше үшбұрыш фигурасын салуға кірісеміз. - Сегіз қанат құрағын құрау үшін сегіз бір түсті үшбұрыш, сегіз басқа түсті үшбұрыш салып бояймыз. - Үшбұрыштың суретін салып гуашпен бояу. <p>Еңбекке баулу.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Үшбұрыштарды қиып, бір-бірімен беттестіріп, екі-екіден түстері бойынша ақ картонға жапсыру. 	<p>АКТ</p> <p>Түсті бояулар альбом, қайшы, түсті қағаз, желім</p>

Соңы	<p>- Құрақ – қазақ халқының үй тұрмысының бұйымдарында ұрпақтан-ұрпаққа ұласқан ұлттық тәсілдегі өнер екендігіне көз жеткіздік.</p> <p>- Құрақ қырау өнерінің шығуы тікелей үй жиһаздарының сәнділігі, мата түрлерін пайдаланудағы үнемділігі адам баласы күнделікті тұтынатын төсеніш екенін меңгердік</p> <p>Қорытынды сұрақтар:</p> <p>- Ұлттық үйлесім бойынша қанша түсті білесіңдер?</p> <p>- Сегіз қанат құрағының үлгісінің бөлшектері қандай геометриялық фигурадан тұрады ?</p> <p>- Қауіпсіздік сақтау ережелерінің қолдануын ата.</p> <p>- Ұлттық қолөнер құрақ құрағынан шығатын бұйымдарды ата.</p>
<p>Рефлексия</p> <p>Сабақтың мақсаттары мен міндеттері орындалды ма?</p> <p>Бүгін оқушылар не үйренді?</p> <p>Сабақ қалай өтті?</p> <p>Жоспарлау мен саралау іске жақсы асты ма?</p> <p>Мен жоспарыма қандай өзгерістер енгізер едім? Неліктен?</p>	<p>- иә, мақсаттарымен міндеттері орындалды</p> <p>Айтылым және тыңдалым бойынша тапсырма үлгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> •шығармашылық жұмыс орындау үшін түрлі идеяларды талқылау

Қарлығаш Дулатқызы Сулейменова

I санатты бастауыш сынып мұғалімі

№ 9 орта мектебі Степногорск қаласы

Ақмола облысы

Еңбекке баулу және бейнелеу өнерінен кіріктірілген сабақ жоспары

2-сынып

Сабақтың тақырыбы: Ұлттық ою-өрнек туралы түсінік.

Сабақтың мақсаты:

білімдік: қазақ ұлтының ою-өрнегі туралы түсінік беру;

дамытушылық: өрнектердің орналастыру ерекшеліктерімен таныстыру, графикалық білімдер мен дағдыларды дамыту;

тәрбиелік: туған мәдениетке қызығушылық туғызу және оны құрметтеуге баулу.

Сабақтың түрі: жаңа сабақ

Сабақта қолданатын технология түрі: АКТ, СТО

Сабақтың әдісі: сұрақ-жауап, түсіндіру, сурет салу, жапсыру

Көрнекі құралдар: ою-өрнек түрлері, суреттер, слайдтар.

Сабақтың барысы:

I. Ұйымдастыру кезеңі.

Психологиялық дайындық.

Күннен шуақ аламыз.

Биікке қанат қағамыз,

Болашаққа талпынып

Оттай лаулап жанамыз

Сабақты жақсы оқып,

Кілең бестік аламыз.

II. Өткен сабаққа шолу жасап, техника қауіпсіздігі ережесін еске түсіру.

Еңбек сабағына арналған ұшы доғал қайшыны пайдалан.
 Қайшыны тек өз жұмыс орнында ғана пайдалан.
 Қайшының ұшын жоғары қаратып ұстама.
 Қайшыны ашық күйінде қалдырма.
 Екінші адамға қайшыны жабық түрінде сабы жағымен ұсын.
 Қайшымен қию кезінде жүрме, ешкімге жақындама.
 Қайшының алмасына зер салып қи.
 Жұмыс соңында қайшыны қабына салып қой.
 Желімнің қақпағын абайлап аш.
 Қағазға ұқыпты, керегінше жақ.
 Артығын сүрткішпен алып таста.
 Қолыңды сүрткішпен сүрт.
 Жұмыс соңында қақпағын жауып, орнына қой.
 Қылқаламды қажетті уақытта ғана ұста.
 Қылқаламды ешкімге нұсқама.
 III. Жаңа сабақты түсіндіру

«Ою-өрнек» сөзі – латынның «орнамент» деген сөзінің баламасы. «Орнамент» сөзі – «сәндеу» немесе «әсемдеу» деген ұғымды білдіреді. «Ою» сөзі, біріншіден, ағаш немесе темір материалдарын ойып, затты көркемдеу дегенді білдірсе, екіншіден, материалды ою немесе ою үлгісін дайындау деген ұғымды білдіреді. Ал «өрнек» сөзі – бірнеше көркемдеп сызылған сызықтар жиынтығынан құралған әсемдік сызба. Ою-өрнек – бұл сызба. Халық ерте заманнан ою-өрнекті дамытып келеді. Ою-өрнек түрлері көп. Ол – көркем қолөнердің бір саласы. Халық шеберлері ою-өрнекті өсімдік, құс, жануарлар, ғарыштық денелер бейнесіне ұқсатып құрастыра білген. Ою-өрнекті тұрмыстық мүліктер мен бұйымдарды безендіруге қолданған.

Ою-өрнек түрлері

IV. Практикалық жұмыс.

Сурет дәптеріне қошқармүйіз өрнегін салып және оны қағаздан қию, жапсыру жұмыстарын ұйымдастыру.

«Қошқармүйіз» оюын қию

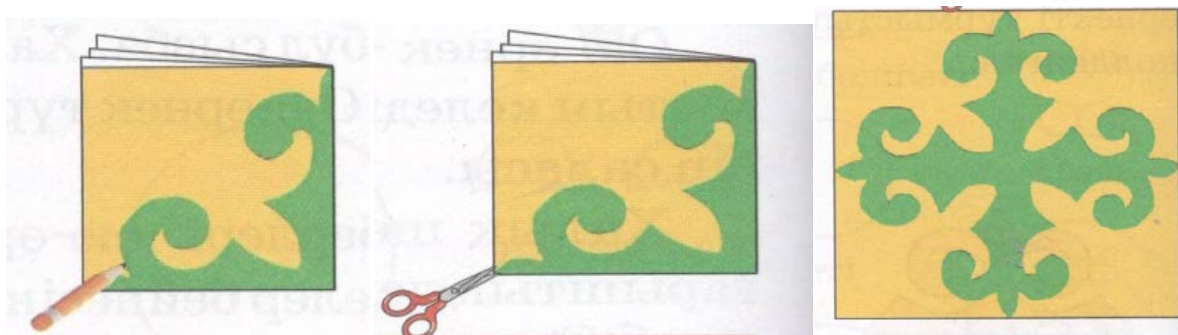

Төрт бөліктен құралған «қошқармүйіз» оюын қиып үйрену үшін өлшемі 10x10 см шаршы пішінді қағаз қиып аламыз, өлшемін өз қалауыңша алуға да болады.

Жұмыстың орындалу реті:

- қағазды төрт қабаттап бүктейміз.
- төртке бүктелген қазақдың бетіне үлгінің көмегімен оюды сыз.
- сызылған оюды сызық боймен қиып ал.
- оюынды жазып, тегісте.

Төрт бөліктен тұратын «қошқармүйіз» оюы дайын. Оюды басқа түсті қағазға жапсырамыз.

V. Сабақты қорытындылау.

Жұмыстың орындалу барысына талдау жасау.

VI. Сабақты бекіту сұрақтары:

1. Қандай ою-өрнек түрлерін білесіңдер?
2. Ою-өрнекті қайда қолданады?

Сабақ соңында оқушылардың сабақ барысында көрсеткен белсенділік ынталарына қорытынды жасай отырып, жұмыстарын сапасына қарай бағау.

VII. Үйге тапсырма беру.

Солтанбекова Алтын Алпысбаевна

Жоғары санатты бастауыш сынып мұғалімі

№72 мектеп-лицейі

Астана қаласы

«Бейнелеу өнері» пәніндегі «Еске түсіру арқылы көбелектің суретін саламыз» тақырыбы мен «Еңбекке баулу» пәніндегі «Көбелек және гүл» композициясы тақырыптарын кіріктіру

Сабақ тақырыбы: «Көбелек»

Мақсаты: Табиғатқа деген өзінің құнтты қарым-қатынасын көрсете білуге үйрету; күрделі пішіндегі затты бейнелеу және көлемді заттың композициясын жапсырмалау әдісіне баулу. Өзіндік көзқарасын білдіру және бағалау. Шығарма мазмұны бойынша түйінді ой қорытады, басқалардың пікірі мен көзқарасына баға береді.

I. Ұйымдастыру. «Үш көбелек» ертегісін тыңдау

Ертегіні тыңдап болғаннан кейін: «Шын достар – тек қиындықта сыналады» деген сөздің мағынасын қалай түсінесіңдер? деген сұрақ қою арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлауларына мүмкіндік жасау.

II. Ой қозғау. «Суреттер сыры».

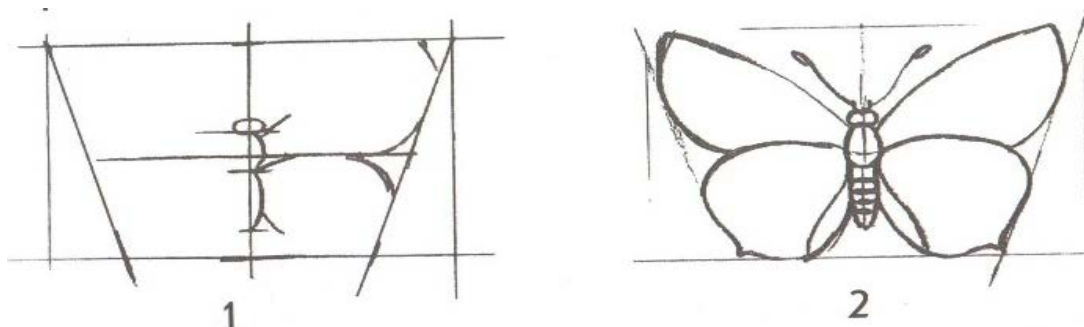
Төменде ұсынылған суреттерге назар аударту. Суреттерде не бейнеленгені туралы ойланып, өз ойларын ортаға салу

Дереккөзі: <http://erketai.kz/balalarga/ertegiler-alemi/ush-kobelek-nemis-ertegisi/>

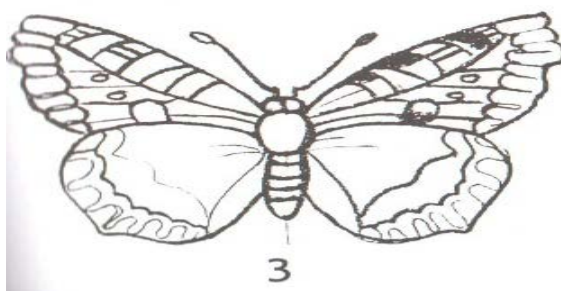
III. Практикалық жұмыс

Көбелек салудан бастаймыз. Негізгі өлшемін белгілейміз. Кеудесінің пішінін бейнелеу үшін барлық ұзындығын тең бөліп, ортасынан көлденең сызық жүргіземіз. Кеудесінің ортасын алдыңғы қанаттарының көлденең жатқан төменгі сызығы белгілейді. Оның түзу сызықпен белгілеп қойып, кеудесін сопақшалау етіп көрсетміз.

Басын, құрсағын саламыз. Қанаттарын сызба түрінде көрсетеміз. Негізгі бөліктердің кескініне қарап, алдыңғы қанаттарының жоғарғы бұрышын қосатын түзу көлденең сызық жүргіземіз. Алдыңғы және артқы қанаттарын қосатын иілген сызықтар, артқы қанаттарының төменгі жағынан көлденең сызықтар сызамыз. Сөйтіп, трапеция пішініндегі көбелек дайын.

Көбелектердің оң жақ бөлігі мен сол жақ бөлігінің өрнектері бірдей болады.

Бояу жұмысы

Бояуларды араластыра отырып, қаншама тамаша түсті алуға болатындығын еске түсіру.

қызыл + сары = қызғылтсары

сары + көк = жасыл

қызыл + көк = күлгін

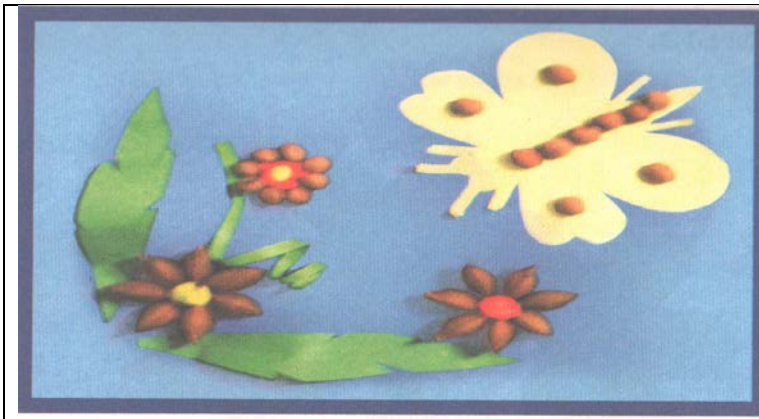

Жіңішке қылқаламмен басы, кеудесі, сосын көзі, мұрты салынады.

«Көбелек және гүл» композициясын жасау

Оқушыларға әртүрлі дәндер (өрік, шиесі, т.б.) таратылады. Ермексазбен біріктіріп гүл пішінін құрастыру жұмысы орындалады.

	<p>Өздері бейнелеген көбелек суретін қиып алып таңдалған өңге жапсырады. Көбелектің қанатына, денесіне шиесі сүйектерін желімдеуге болады.</p>
	<p>Гүлдерді өрік пен шиесі жемістерінің сүйектерінен жасауға болады. Оларды ермексаздың көмегімен біріктіру</p>
	<p>Гүлдердің жапырақтарын үлгіде көрсетілгендей жасыл қағаздан жасауға болады</p>
	<p>Жапырақтың ортасын дөңес етіп көтеріп, екі ұшын ғана желімдеу.</p>

Әр оқушы өзінің біткен жұмысын қорғайды. Нені бейнеледі, қандай заттарды қолдана білді, т.б. (бұл жұмысты топта да орындауға болады).

Үйге тапсырма: Көбелектің басқа да түрлерінен композиция құрастырып келу.

7 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары

Соңғы онжылдықтарда әлемде болып жатқан өзгерістер, білім беру жүйесі қызметіне қоғамның жасайтын әлеуметтік тапсырысын анықтап отыр. Білім берудің мақсаттарын және мектеп жұмысын ұйымдастырудың жүйесін түбегейлі қарастырмайынша білім алушылардың қоғамның әлеуметтік жана жағдайларына және «ақпараттық жарылысқа» бейімделуі күрделі болады.

Педагогикалық әдебиеттерде педагогикалық технологияларды сипаттайтын көптеген терминдер кездеседі, мысалы: бағдарламалық оқыту, проблемалық оқыту, дәстүрлі технология, авторлық технология және т.б.

Заманауи педагогикалық технологиялардың шетелдік танымал авторларына Дж. Кэрролл, Б.Блум, Д.Брунер, Г.Гейс, В.Коскарелли және т.б. жатады. Оқытудың технологиялық тәсілдерінің ресейлік теориясы мен практикасының тәжірибесі П.Я.Гальпериннің, Н.Ф.Талызинаның, Ю.К.Бабанскийдің, П.М.Эрдниевтің, В.П.Беспальконың, М.В.Клариннің және т.б. ғылыми еңбектерінде көрініс тапқан. Педагогикалық технологиялардың тәрбиелік мағынасы қазақстандық ғалымдар В.М.Коротовтың, Н.Е.Щурковтың, В.Ю.Питюковтың және т.б. зерттеулерінің нысаны болып отыр. А.Е.Абылқасымова, М.Ж.Жадрина, С.Н.Лактионова, А.К.Рысбаева және т.б. педагогикалық технологияны жаңа оқу пәні ретінде зерттеді.

В.П.Беспалько педагогикалық технологиялардың келесі белгілерін атап көрсетеді:

- оқытудың, тәрбиелеудің нақты, бірізді педагогикалық, дидактикалық мақсаттарын әзірлеу;
- қабылдануға тиісті ақпаратты құрылымдау, реттеу, нығыздау;
- оқытудың және бақылаудың дидактикалық, техникалық, сонымен қатар компьютерлік құралдарын кешенді қолдану;
- оқыту мен тәрбиелеудің диагностикалық функцияларын мүмкіндігінше күшейту;
- оқыту сапасының жеткілікті биік деңгейін кепілдендіру.

Педагогикалық технология педагогикалық шеберлікпен өзара байланысты, ол қажетті мазмұнды іріктеп алуды, оқытудың бағдарламаға және білім берудің міндеттеріне сәйкес қолайлы әдістері мен құралдарын пайдалануды қарастырады. Педагогикалық технологияны толық меңгеру педагогикалық шеберлік дегенді білдіреді. Бір технологияны әр мұғалім өзінше жүзеге асырады және оның жүзеге асыру ерекшелігінен педагогикалық шеберлікті көруге болады.

Дамыта оқыту технологиясы.

1. Л.В.Занков дамыта оқытуды келесідей жүйелейді:

- бала тұлғасын дамыту;
- жеке тұлғаның жалпы дамуының жоғары деңгейі;
- тұлғаның жан-жақты үйлесімді дамуына негіз жасау.

Іс-әрекетті жүзеге асыруға үйрену оқытудың мақсаты болып табылады.

2. Д.Б.Эльконин мен В.В.Давыдовтың дамыта оқыту технологиясының

мақсаттары:

- теориялық сана-сезім және ойлау қабілетін қалыптастыру, білімді ғылыми ұғымдар деңгейінде меңгеру;
- іс-әрекетті жүзеге асыруға үйрену;
- балалардың оқу қызметінде ғылыми таным логикасын еске түсіру;
- оқушылар мазмұнды қорытынды жасай білулері тиіс, яғни бастапқы ұғымдарды нақтылау, іс-әрекетті ойша орындаудан нақты орындауға ауыса алу;
- белгілер моделі түрінде берілген оқу іс-әрекетінің жаңа құралдарын меңгеру.

3. А.А.Востриковтың диагностикалық тура дамыта оқыту технологиясының мақсаты:

- туа біткен және өмір сүру барысында пайда болған қабілеттерді тура дамыту және оларды оқу үдерісіне қосу;
- баланың оқу және мінез-құлықтық енжарлығын серпінді жеңу;
- баланың табысты іс-әрекет жасауына және ұйымдастырушылық тәжірибесіне қажетті белсенділік қалыптастыру;
- оқыту әдістерінің жүйесіне және мазмұнына енгізілген педагогикалық психотерапия кешенінің көмегімен баланың жүйкелік мазасыздануын болдырмау (денсаулық сақтау технологиялары және қолайлылық принципі);
- құрбыларымен және отбасы мүшелерімен достық қарым-қатынас қабілеттерін қалыптастыру және адамгершілік қасиеттерін дамыту;
- жеке және топтық шығармашылық жұмыс істеу барысында ауқымды ақпаратпен жұмыс істеу, сол ақпаратты күнделікті өмірде қолдану, іздеу, өңдеу дағдыларын қалыптастыру және дамыту;
- дамыған ақыл-парасат көрінісі ретінде сезім және жан толғанысы мәдениетін дамыту;

4. Тұлғаның шығармашылық дарынын дамытуға бағытталған дамыта оқыту жүйесінің мақсаттары (И. П. Волков, Г. С. Альтшуллер, И. П. Иванов):

- шығармашылық қабілеттерді анықтау, есепке алу және дамыту;
- оқушыларды нақты нәтиже алуға болатын шығармашылық іс-әрекетке тарту;
- шығармашылық қиялдың түрлерімен таныстыру;
- ойлап тапқыштық міндеттерін шешуге үйрету;
- құқықтық демократиялық қоғам құруға өз үлесін қосатын, қоғамның мәдениетін арттыратын қоғамдық-белсенді тұлға тәрбиелеу.

5. И.С Якиманскаяның тұлғаға бағытталған дамыта оқыту технологиясының мақсаты:

- әр оқушының тұлғалық танымдық қабілеттерін дамыту;
- баланың жеке тәжірибесін анықтау, ынталандыру, пайдалану;
- баланың бойында бұрын пайда болған қасиеттерді қалыптастырмай, оның өзін-өзі тануына, өз тағдырын өзі шешуіне көмектесу.

6. А.А.Ухтомский және Г.К.Селевконың оқушы тұлғасының өздігінен дамыту технологиясының мақсаты – өз бетінше кемелдене алатын адам қалыптастыру.

7. Л.Г Петерсонның дамыта оқытудың кіріктірілген технологиясының

(жүйелі-әрекеттік педагогиканың технологиясы) мақсаттары:

- өскелең ұрпақтың бойында өздігінен дамуға дайын болу қасиетін қалыптастыру;
- жалпы адамзаттық құндылықтар жүйесін және оның жеке тұлғалық сапаларда көрініс табуын қалыптастыру;
- іс-әрекеттік оқыту арқылы ойлауды қалыптастыру;
- белгілі бір жүйеде ондағы қалыптасқан тәртіптерге сәйкес бейімделе алу шеберлігін қалыптастыру;
- өзінің іс-әрекетін мақсатқа жетуге бағыттап жоспарлау және өзінің іс-әрекеті мен нәтижелерін бағалай білу дағдысын қалыптастыру;
- білім беру бағдарламалары деңгейіне және заманауи білім деңгейіне сәйкес әлем бейнесін қалыптастыру.

Қазіргі кезде білім саласында қолданылып жүрген көптеген технологиялардың ішінде дамыта оқыту технологиясы көпшілікке неғұрлым танылған технологиялардың бірі болып отыр.

Егер бастауыш сыныптардағы кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінде дамыта оқыту технологиясын қолдану туралы айтатын болсақ, мақсаттар жүйесі білімді дамытып отыруға негізделген. Мысалы, «Қоршаған ортаны білу және түсіну» бөлімшесін қарастырайық.

1-сыныпта мақсат – Қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін, таныс бейнелер мен пішіндерін білу (түс, фактура, пішін және т.б.).

2-сыныпта мақсат – Қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін таныс бейнелер мен пішіндерді зерттеу барысында сипаттау (түс, фактура, пішін және т.б.).

3-сыныпта мақсат – Бейнелер мен пішіндерді зерттеу барысында олардың айырмашылығы мен ұқсастықтарын меңгере отырып, қоршаған ортаның ерекшеліктерін түсіндіру (түс, фактура, пішін және т.б.).

4-сыныпта мақсат – Қоршаған ортаның ерекшеліктерін, аса күрделі бейнелері мен пішіндерін зерттеу барысында олардың, айырмашылығын, ұқсастығын және өзара байланыс себептерін түсіну және түсіндіру (түс, фактура, пішін және т.б.).

Мақсаттар жүйесінен бір тақырып аясы жылдан жылға тереңдетілу арқылы, оқушылардың білімі, білігі, дағдысы дамытылатынын көруге болады.

Ақыл-ой қызметін кезең-кезеңмен қалыптастыру технологиясы.

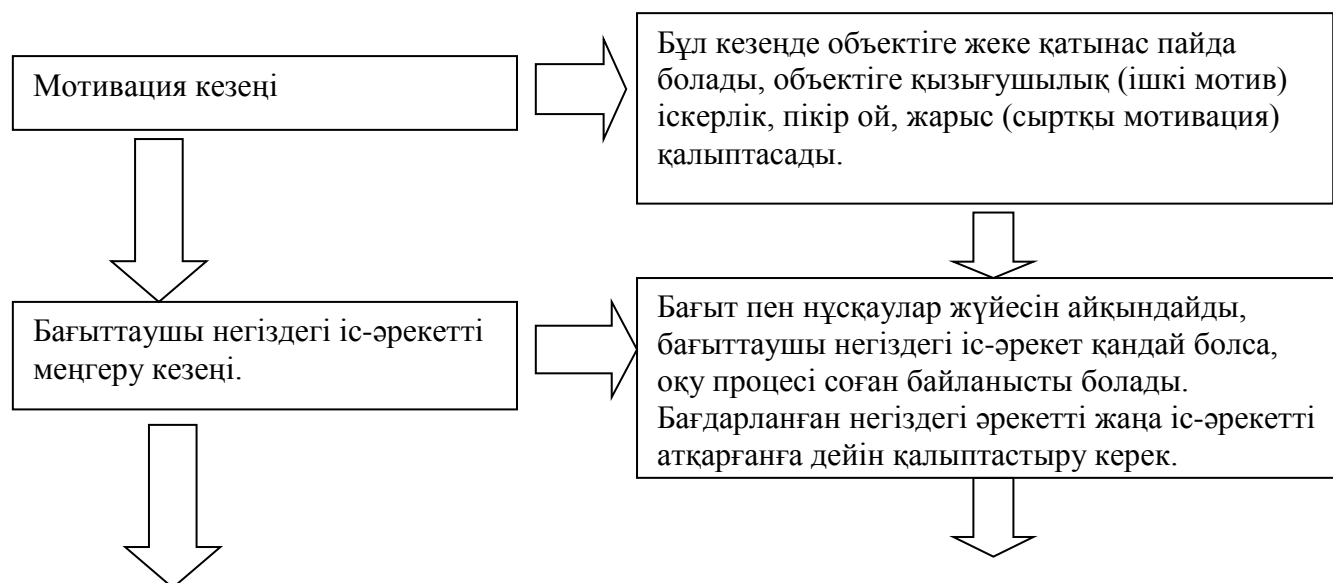
Ақыл-ой қызметін кезең-кезеңмен қалыптастыру технологиясы П.Я.Гальпериннің, Д.Б.Элькониннің, Н.Ф.Талызинаның және басқалардың теориясы негізіне сәйкес әзірленген. Аталған теорияның авторлары білім, біліктер және дағдылар адамның іс-әрекетінен сытқары қабылдануы және сақталуы мүмкін еместігін анықтады. Тәжірибелік іс-әрекет барысында әрекетті жүзеге асырудың мақсаты, жоспары және құралдары жүйесі ретінде адамның бойында бағдарлы негіз қалыптасады. Яғни адам іс-әрекетті дұрыс орындауы үшін жұмыс істеу барысында қандай өзгерістер болуы мүмкін, қандай мәселелерге көңіл аудару, нені бақылауда ұстау қажет екенін алдын ала ойластырып отыруы тиіс. Бұл жағдайлар ақыл-ой қызметін кезең-кезеңмен қалыптастыру теориясының негізін құрайды.

Аталған технологияны кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнінде қолдану бойынша, жоғарыда қарастырылған «Қоршаған ортаны білу және түсіну» бөлімшесіндегі (1-сынып) – Қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін, таныс бейнелер мен пішіндерін білу (түс, фактура, пішін және т.б.) мақсатына мысал келтірейік. Мысалы, көбелек суретін салу және қиып алу жұмысына балалардың ынтасын арттыру үшін, көбелектер туралы мультфильм тамашалауға болады. Мультфильмді тамашалағаннан соң, «көбелектердің түстері қандай?», «олардың пішіні қандай?», «көбелектер қандай өсімдіктерді жақсы көреді?» т.с.с. сұрақтар қою арқылы мұғалім оқушыларды іс-әрекетке бағыттады. Іс-әрекетті меңгеру кезеңде мұғалім оқушыларға көбелектің дайын пішінінің көмегімен сурет салуды ұсынады, яғни оқушылар ақыл-ой қызметін объектілермен (пішінді қолдану арқылы) бірге орындайды.

Келесі сатыда мұғалім қатты сөйлеу әрекетін орындауды жүзеге асырады немесе «көбелектің пішінін парақтың үстіне қоямыз. Пішінді сол қолымызбен басып тұрамыз, көбелек жылжымауы тиіс. Оң қолымызбен пішінді айнала қарындашпен сызамыз. Көбелектің пішінін алып партаның шетіне қоямыз. ...» (одан әрі орындалатын әрекеттерді дауыстап айтып отырады). Оқушылар мұғаліммен бірге қайталап отыруларына да болады, ал келесі кезеңде оқушылар осы әрекеттерді іштей қайталай отырып, өз беттерінше жұмыс істейді. Соңғы кезеңде оқушылар дайын суреттен бұйымды (көбелекті) қиып алып, өз еріктерінше немесе қиялдарындағы көбектің түсіне ұқсатып бояп, соңғы нәтижені көреді.

Сонымен, Гальпериннің ақыл-ой қызметін кезең-кезеңмен қалыптастыру теориясы бойынша білімді меңгеру – бұл игерілген ұғымды қолдану бойынша іс-әрекеттің меңгерілу негізінде жүзеге асырылатын үдеріс. Білім– бұл біріншіден ұғым, ал міндеттерді шешу – нысанның айрықша белгілерін пайдалану. Белгілерін пайдалану бойынша іс-әрекетті меңгеру ұғымды түсінуге әкеледі. Іс-әрекетті және білімді меңгеру 6 кезеңнен тұрады: мотивациялау; бағыттаушы негіздегі іс-әрекетті меңгеру; материалдық формадағы іс-әрекетті меңгеру; қатты сөйлеу әрекетін орындау; «іштей» сөйлеу әрекетін орындау; ақыл-ой формасындағы әрекетті орындау (17-сурет).

17-сурет – Гальпериннің ақыл-ой қызметін кезең-кезеңмен қалыптастыру теориясы

Шебер ұстаздың арнайы ұйымдастырған дамытушылық кеңістігі оқушыларға білімді меңгерудің (ашудың) ұжымдық бірлескен ізденісін құруға мүмкіндік береді, бұл *ұжымдық қарым-қатынас технологиясының* мәні болып табылады. Оқушылардың сана-сезімінің, ойлауының, тәжірибелік іс-әрекетінің қолайлы жаққа өзгеруі бұндай білім беру кеңістігінің нәтижелілік критерийлері болып табылады.

Ұжымдық қарым-қатынас (ұйымдастырылған диалог, үйлесімді диалог, оқытудың ұжымдық тәсілі, жұптық жұмыс) технологиясын А.Г.Ривин және оның шәкірттері В.В. Архипова, В.К.Дьяченко, А.С.Соколов және басқалардың қатысуымен әзірленген.

Ұжымдық қарым-қатынас технологиясы үш компоненттен тұрады:

- оқу материалын дайындау;
- оқушыларды бағыттау;
- сабақтың технологиялық кезеңі.

Оқу материалын дайындау оқу мәтіндерін, тақырып бойынша қосымша және анықтамалық әдебиеттерді іріктеуден тұрады; оқу материалын меңгеру бірліктеріне бөлу (мағыналық абзацтар); мақсатқа бағытталған тапсырмалар (сонымен қатар үй тапсырмаларын да) әзірлеу.

Кіріктірілген «Көркем еңбек» пәніндегі ұжымдық қарым-қатынас технологиясы, балаларды ұжымда бірлесіп жұмыс істеуге, өз ойын дәлелдеуге, достарын тындай білуге, бір-біріне көмек көрсетуге тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Алдыңғы технологияларда қарастырылған «Қоршаған ортаны білу және түсіну» бөлімшесіндегі (1-сынып) – Қоршаған ортаның кейбір ерекшеліктерін, таныс бейнелер мен пішіндерін білу (түс, фактура, пішін және т.б.) мақсаты бойынша тағы бір мысал келтіруге болады. Дайын көбелек бейнелерін қолданып, оқушыларға топта «Жазғы дала» немесе «Көбелектер алаңы» атты шығармашылық жұмыс орындауды тапсыруға болады. Бұл жұмысты орындау барысында оқушылар өздері әзірлеген көбелектерді пайдаланады, сонымен қатар бірлесе отырып шығармашылық жұмыс орындайды, яғни біреуі гүлдердің суретін салады, біреуі бояйды т.с.с.

Профессор Ж.Қараевтың *деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы* жаңаша өзгерген мақсатпен оқушылардың өздігінен танып, іздену іс-әрекеттерін меңгертуді талап етеді. Бұл технологияда бірінші орында оқушы тұрады және өз бетімен білім алудағы белсенділігіне аса назар аударылды.

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясында жұмыс міндетті үш деңгейлік, қосымша шығармашылық деңгей талаптарынан тұрады. Оның басты мақсаты – сынып оқушыларын «қабілетті», «қабілетсіз» деген жіктерге бөлуді болдырмау. Сабақта қандай оқушы болмасын, жақсы оқитынына қарамастан жұмысты І деңгейден орындайды. І деңгей тапсырмаларын орындау мемлекеттік білім стандарты талаптарының орындалуына кепілдік береді. І деңгейді орындаған оқушы «3» деген бағамен бағаланады. Әрбір оқушы І деңгейді орындауға міндетті және одан жоғарғы деңгейдегі тапсырмаларды орындауға құқылы. Осы тұрғыдан алғанда «үлгерімі төмен, баяу» оқушы жақсы оқитын оқушыға ілесе алмай жатса не істеуге болады? - деген сұрақ туады. І деңгейден аса алмай жатқан жағдайда қалған тапсырмаларды үйде орындауға беру керек. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясының екінші бір жағы – оқушыларды дүниежүзілік білім жүйесінде қолдананылаты рейтинг – ұпай жинау әдісіне баулу.

Деңгейлік тапсырмалар рейтинг-ұпай – балл жинау әдісімен бағаланатынын ескерсек, оқушылардың деңгейлік сабақ өткеннен кейін де сол тапсырмаларда жіберген қателіктеріне, тапсырмаларын орындауда қолданған тәсілдеріне талдау жасап, қателіктері мен кемшіліктерін анықтай білуге мүмкіндік береді. Келесі тапсырмаларда оқушы неғұрлым көбірек ұпай жинау үшін ізденіп оқытушыдан, жолдастарынан, қосымша материалдардан білім жинайды

Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы:

- оқушының өз қабілетіне, болашағына сенуіне;
- оқушының ынталандыруға;
- оқушы мен оқытушының ынтымақтастық қарым-қатынас достығына;
- оқушының өз білімін өзі бағалай білуіне;
- баға әділдігіне;
- білім көрсетудің әділ сайысына мүмкіндік береді [19].

Толық меңгеру технологиясы.

Американдық ғалымдар Дж.Кэрролл және Б.Блум толық меңгеру технологиясының авторлары болып табылады. Олардың айтуынша баланың қабілеті оның білім алуына қолайлы жағдай жасалған кезде оның оқу темпімен анықталады. Толық меңгеру технологиясы бойынша барлық оқушылардың білімді, білікті және дағдыларды меңгеруіне арналған белгілі бір деңгей ұсынылады, бірақ әр оқушы үшін уақыт, әдіс-тәсілдер, жұмыс істеу жағдайы әр түрлі болады.

Аталған технология:

- балаларды оқу мақсатымен таныстыру;
- берілген тарау бойынша сыныпты жалпы оқу жоспарымен таныстыру;
- мұғалімнің материалды баяндауы;
- ағымдық тексеруді диагностикалық тест бойынша жүргізу;
- тексеру нәтижесін бағалау арқылы, тарау мазмұнын толық меңгерген оқушыларды анықтау;
- тарауды толық меңгермеген оқушылармен түзету оқуларын жүргізуді қарастырады [20].

Сонымен, барлық оқушылардың қол жеткізуі тиіс, оқытудың жоспарлы нәтижесі, яғни толық меңгеру үлгісі – бұл технологияның анықтаушысы болып табылады. Толық меңгеру үлгісі жүйеленген мақсаттар таксономиясының көмегімен беріледі немесе ойлау, сана-сезімдік және психомоторлық салаларға арнап әзірленген педагогикалық мақсаттар жүйесінің өзара байланысы.

Модульдік оқыту технологиясы – білім мазмұны, білімді игеру қарқыны, өз бетінше жұмыс істей алу мүмкіндігі, оқудың әдіс-тәсілдері бойынша оқытудың дербестігін қамтамасыз етеді.

«Модуль» дегеніміз – іс-әрекеттің мақсатты бағдарламасы белгілеген деңгейіне (алдын-ала жоспарланған нәтиже) жету үшін іріктелген, дидактикалық тұрғыдан өңделген білім, білік, дағдының белгілі мазмұнының бірлігі және оның әдістемелік нұсқауы немесе аяқталған оқу ақпараты болып табылатын модульдік бағдарламаның негізгі құралы. Басқаша айтқанда, адамның өзіндік дамуының шамасы. Жалпы «модуль» сөзі «оқытудың мазмұны мен технологиясын» білдіреді. «Модуль мазмұны» өзіндік мағына беретін оқу материалының көлемі ретінде ұсынылады.

Модуль – оқу мазмұны мен технологияны біріктіріп тұрған мақсатты функционалды байланыстырушы. Оқу модулі үш құрылымды бөліктен: кіріспе, сөйлесу және қорытынды бөлімінен тұрады.

Модульдік оқыту технологиясы – жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға қажетті шеберліктері мен дағдыларын қалыптастыратын технология.

Модульдік оқыту технологиясының тиімділігі:

- қысқаша сызбалар арқылы түсіндірілуі;
- оқушылардың әрбір сабақта іс-әрекетін бағалау үшін диалогтік қарым-қатынас негізінде танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру;
- барлық тақырыптар бойынша сынақ жүргізу [21].

Мазмұны жаңартылған білім беру бағдарламаларында негізінен оқушылардың ойлау қабілетін, ізденушілік, өзбетінше талдау жасау, өз

көзқарасын дәлелдеу, өзіне-өзі баға беру қабілеттерін дамытатын жобалау-зерттеушілік технологиясына басым көңіл аударылады.

Жобалау әдісі – бұл оқу үдерісін тұлғаландыруды мүмкін қылатын, білім алушының өз бетінше жоспар құруына, өз іс-әрекетін ұйымдастыруына және бақылауына жағдай жасайтын кешенді оқыту әдісі. Оқушылар жобалық практикалық тапсырмаларды жоспарлау және орындау барысында өз беттерінше білім алады. Жобалық әдістің басты мақсаты – білім алушының практикалық міндеттерді немесе проблемаларды шешуі барысында түрлі білім салаларынан алған білімдерін кіріктіру арқылы, өз бетінше білімін толықтыруына жағдай жасау.

Жобалық оқыту технологиясы – бұл белгілі бір нәтижеге қол жеткізуге бағытталған оқушының өзіндік іс-әрекетін ұйымдастыру тәсілі. Ол тұлғаның шығармашылық дербестігіне, қызығушылықтарына, өзін қызықтыратын мәселенің шешімін табу жолындағы іс-әрекет үстінде оның интеллектуалдық және дене мүмкіндіктерінің, еріктік қасиеттері мен шығармашылық қабілеттерінің дамуына бағытталған.

Заманауи педагогикада жобалық оқыту жүйелі пәндік оқытудың орнына емес, сонымен қатар білім беру жүйелерінің компоненті ретінде қолданылады.

Жобалық оқыту технологиясы оқу жобасын орындау барысында оқушының қиыншылықтарды жеңу үшін нақты жағдаяттарды басынан кешіруді, құбылыстың, үдерістің түбіне жетуді қатыстыруды көздейді.

Оқу жобасына қойылатын талаптар:

1. Әлеуметтік маңызы бар зерттеушілік, ақпараттық, тәжірибелік міндеттің (мәселенің) бар болуы қажет.

2. Жобаны орындау мәселені шешу бойынша іс-әрекетті жоспарлаудан, басқаша айтқанда – жобаны жобалаудан, атап айтқанда – өнімнің түрі мен презентацияның түрін анықтаудан басталады.

3. Әр жоба, міндетті түрде, оқушылардың зерттеушілік жұмысын талап етеді.

Жобалық іс-әрекеттің басты ерекшелігі – ақпарат іздеу. Ол кейін өңделеді, зерделенеді және жобалау тобының қатысушыларына ұсынылады.

Жоба бойынша жұмыстың нәтижесі өнім болып табылады

Кешенді және көп мақсатты әдіс ретінде оқыту жобасының түрлері де көп. Жобадағы іс-әрекет түрінің басымдылығына қарай олар:

- тәжірибелік бағытты;

- зерттеушілік;

- ақпараттық;

- шығармашылық;

- рөлдік болып бөлінеді.

Жобаға қатысушылар санына қарай:

- жеке-дара

- топтық болады.

Ұзақтығына қарай:

- шағын жобалар (1 сабақ көлемінде орындалады);

- қысқа мерзімді (3-4 сабақ);

- орта мерзімді;
- Ұзақ мерзімді болып бөлінеді.

Отандық және шетелдік педагогтер мен психологтердің пікірлерімен келіспеуге болмайды. Олардың пайымдауынша «жобалық оқыту сыныптық-сабақтық жүйені ығыстырып тастамау керек, оны «оқытудың тура және жанама түрлеріне» қосымша ретінде қолданған жөн».

Жобалық технологияның тиімділігі мен 7-10 жасар оқушылардың жас мүмкіншіліктерін ескере отырып, оны мектептік оқытудың бастауыш буынында қолдана бастаған жөн. Соған байланысты жобалау әдісінің ерекшеліктері мен оны бастауыш мектеп оқушыларымен ұйымдастырудың нұсқаларын қарастыру қажет.

Орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында әзірленген «Көркем еңбек» пәні оқу бағдарламасының «материалдар және шығармашылық жұмыс техникалары» бөлімшесіндегі «әртүрлі әдістер мен тәсілдерді пайдаланып, өздігімен таңдалған материалдарды (*табиғи және жасанды*) және құралдарды қолданып, эксперимент жүргізу» мақсатын жобалық технология арқылы жүзеге асыруға болады. Тапсырма: табиғи материалдардың қандай түрлерін және қай жерлерде қолдануға болатынын анықтау; табиғи материалдарды қолданып ойыншықтар жасау.

Мысалы: оқушылар жаңғақтар туралы мәліметтер жинайды.

- жаңғақтардың түрлері (грек жаңғағы; орман жаңғағы; жер жаңғағы; самырсын жаңғағы т.б.);

- олардың өсетін жерлері, өсуіне қажетті жағдайлар;

- көркем еңбекте қолданылуы (қандай бұйымдар жасауға болады).

Самырсын жаңғақтарын аңдардың аяқтарын, орман адамдарын жасау барысында қолдануға болады. Бұл жаңғақтарды бізбен тесуге болады, жеңіл желімденеді.

Көркем еңбек туындыларын жасауда сандық компьютерлік технологияларды қолданудың негізінде, Д.Дьюидің оқу іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша күнделікті өмірден алынған практикалық мәселелерді шешу идеялары жатыр. Д.Дьюи білім мазмұнын стандарттаудың қажеттілігін теріске шығарады және оқытуды балалардың қызығушылығына бағытталуы тиіс деген көзқарас айтады.

Жоба – бұл ой, жоспар; бір құрылыстың, механизмнің алдын ала әзірленген жоспары; кезкелген бір құжаттың алдын ала әзірленген мәтіні.

Жобаның түрлері: пәнаралық, көппәндік болады.

Жобалық технологияның мәні: оқушылардың нақты мәселелерді шешуге деген қызығушылығын арттыру. Мәселенің шешімін табу үшін оқушының сол саладан жинақтаған білімі болуы және ол мәселені шешу үшін білім мен тәжірибелік іс-әрекеттерді сабақтастыра отырып нәтижесін практикалық жолмен көрсете білуі тиіс.

Сонымен жобалық оқыту технологиясы өнім ала отырып оқыту идеясын жүзеге асырудың тәжірибелік нұсқасының бірі болып табылады. Өнімді оқыту дегеніміз – оқыту үдерісі барысында орындалған іс-әрекеттің жеке нәтижесін көрсету арқылы түсіндіріледі.

Ойын технологиясы.

Жалпы білім беретін мектептердегі оқу-тәрбие жұмысының негізгі саласы сабақ. Сабақ барысында бастауыш сынып оқушылардың білімі, біліктілігі, іскерлігі, дағдысы, дүниетанымы дамиды. Кез келген сабақтың басты мақсаты – оқушы білімінің сапасын арттыру, яғни түпкі нәтижені көре білу, сабақ барысында берген білімнің қайтарымын көру. Ол үшін сабаққа сыныптағы оқушының барлығын қызықтыра отырып қатыстыру қажет. Әр оқушының жас және даму ерекшелігіне байланысты сабаққа қызығушылығы, дүниетанымы, даму ерекшеліктері әртүрлі болады. Сондықтан оқушылардың осы топтарына әртүрлі деңгейде талап қоюға тура келеді. Ал ойын элементтері кез-келген оқушының қызығушылығын тудырады. Бастауыш сынып оқушылары ойын арқылы берілген тапсырмаларды асқан қызығушылықпен, белсенділікпен орындайды. Оқушылардың қызығушылықтарын туғызатын ойындардың бірі – дидактикалық ойындар.

Ойын элементтерін қолдана отырып мұғалім оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын, зейінін арттырады. Атап айтқанда, мұғалім ойын жағдаяттарын туғыза отырып, әртүрлі заттарды қолдану арқылы сұрақтар қойып, затты көрсетіп, түсіндіріп ойын сюжетін құрастырады. Бастауыш сынып оқушылары жас ерекшеліктеріне қарай әлі де ойын баласы, сондықтан мұғалім оларды жалықтырмай әртүрлі ойындарды қолдану арқылы сабақты қызықты өткізуге тырысуы қажет. Бастауыш сыныптардың барлық пәндерінде, сонымен қатар «Көркем еңбек» сабақтарында да дидактикалық ойындарды жана тақырыпты түсіндіру барысында, қайталау, пысықтау, сурет салу, құрастыру, желімдеу т.б. жұмыс түрлерін ойын элементтерін пайдалану арқылы өткізуге болады.

Ойын технологиясы оқушылардың ой-өрісін, сана-сезімін дамытып, ойлау қабілетін арттырумен қатар, тақырыптарды саналы да берік меңгеруге үлкен әсер етеді. Шығармашылық ойлау қабілеттерін жетілдірумен қатар, сөздік қорларын молайтып, сауатты жазуға да баулиды. Ойын ойнау барысында үйренген сөздерін айтып қана қоймай, оның қандай мағынада қолданылатынын да біледі. Ойын оқу пәндерінің мазмұнымен тығыз байланыста жүргізілгенде ғана дұрыс нәтижелер береді.

Ойын арқылы оқушы нені меңгереді?

Оқушылар нақты қызмет тәжірибесін меңгереді.

Оқушылар тек бақылаушы ғана емес, өздері қатыса отырып қиын мәселелерді өз бетінше шеше білуге үйренеді.

Оқу процесінде алған білімдерін нақты істе қолдана білуге мүмкіндік алады.

Оқушы әрекетіне негізделген оқу көлемін басқарады.

Уақытты үнемдеуге үйренеді.

Психологиялық жағымды ортада білім алады.

Шешім қабылдауға, жауапкершілікке үйренеді.

Қауіпсіздік ережелерін сақтауға үйренеді.

Ойын арқылы оқушылар өздері жеткен жетістіктері, әсерлері, алған білімі туралы ата-аналарымен, өзге балалармен, мұғалімдермен бөлісе алады.

Ойын технологиясын тиімді пайдалану сабақтың әсерлілігін, тартымдылығын күшейтеді, оқушылардың сабаққа ынтасы мен қызығушылығын арттырады.

Педагогикалық технологиялардың мәні оқушыны, оның қабілеттерін, қажеттіліктерін дамыту және сол арқылы оның қоршаған ортада еркін және өздігінше өмір сүруге бейімделуін қамтамасыз ету.

Сонымен, кіріктірілген «Көркем еңбек» пәнін оқыту барысында пән бойынша білім стандарты және оқу бағдарламалары қойған мақсаттарға жетуге жағдай жасайтын, яғни оқушылардың бойында:

- топта жұмыс істеу шеберлігін;
- өз ойын дәлелді және ашық айту дағдысын;
- сыныптастарының, достарының ойын тыңдау дағдысын;
- қолайлы психологиялық жағдай қалыптастыра алатын технологиялар қолданылады.

8 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқушылардың білімдерін бағалау

Бағалау – оқытудың тиімділігін арттыратын ықпалды шаралардың бірі.

Бағалау мақсаты: білім алушылардың оқу уәждемесі мен оқу дербестігін арттыру; білім алушылардың теориялық және практикалық білімнің, олардың оқу жоспарының міндетті компонент пәндері бойынша білігі мен дағдысының нақты деңгейін белгілеу; білім алушылардың білім сапасын арттыру.

Білім берудің жаңартылған мазмұндағы стандарты тек білім мазмұнын саралау принциптеріне ғана емес, білім алушылардың білімін бағалау жүйесіне де әсер етті. Білім беру стандартында көрсетілген маңызды ережелердің бірі бағалаудың әділдігін арттыру қызметі болып табылады. Қазіргі мектепте білім алушылардың жұмысын бағалаудың критериалды тәсілі кеңінен танылған, себебі осындай тәсіл ең алдымен процеске қатысушылардың барлығына зерделенген материалды меңгеру деңгейін түсінуге мүмкіндік беретін кері байланысты жүзеге асыруға көмектеседі. Кері байланыс мазмұнды болған сайын, оған реакция конструктивті болуы мүмкін. Критериалды бағалау – бұл өлшемшарттар бойынша бағалау, яғни оқушылардың оқу-танымдық құзыреттілігін дамытудың әртүрлі бағыты бойынша олардың жетістігін көрсететін баға құраушылардан (өлшемшарттардан) құрылады.

Критериалды бағалау жүйесі білім беру процесіне қатысушылардың барлығына әр оқушының оқудағы жетістіктерін қадағалап отыруға, сонымен қатар мұғалімге:

- сапалы нәтижелер алуға жағдай жасайтын критерийлер әзірлеуге;
- өз іс-әрекетін жоспарлау және талдау үшін қажетті ақпаратты меңгеруіне;
- оқыту сапасын жақсартуына;
- әр оқушының тұлғалық қабілеттері мен ерекшеліктерін ескере отырып оқытудың тұлғалық траекториясын құруына;
- бағалаудың түрлі тәсілдері мен құралдарын қолдануына;
- оқу бағдарламасын жетілдіру бойынша өз ұсыныстарын жасауға мүмкіндік береді.

Білім алушыларға:

- оқудың түрлі әдістерін, ойлау әрекетінің түрлерін және өз түсінігін айту қабілеттерін дамытуына;
- өзінің оқу нәтижелерін және жетістіктерін болжау және түзету үшін бағалау критерийлерін білуі және түсінуіне;
- өзін және достарын бағалай отырып рефлексияға қатысуына;
- білімін нақты мәселелерді шешуге қолдануына, өзінің түрлі көзқарастарын айтуына, сыни ойлауына жағдай жасайды.

Ата-аналарға:

- өз баласының білім деңгейінің нақты дәлелдерін алуларына;
- бала оқуының үдерісін қадағалауына;
- оқу үдерісі барысында балаға қолдау көрсетуіне;
- мұғаліммен және мектеп әкімшілігімен кері байланыс жасауларына;
- баласының мектепте және сыныпта өзін жайлы сезінетіне сенімді

болуына мүмкіндік береді.

Оқу мақсаттарына жеткендікті бағалау үшін бағалаудың формативтік және ішкі суммативтік түрлері қолданылады.

Формативтік бағалау – ағымдағы бағалау, оны оқу бағдарламалары мен оқу жоспарларының мақсаттарына сәйкес мұғалім жүргізеді және бағалаудың бұл түрі оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады.

Формативті бағалауды жүргізу алдында оқушыларды оқу мақсаттарымен және жетістік критерийлерімен таныстырып отыру өте маңызды. Мысалы, егер «Әртүрлі тәсілдермен материалдарды және компоненттерді өлшеу, белгілеу, қию, формасын келтіру, жинақтау, қосу және біріктіру» мақсатын қолданатын болса, онда бұл мақсатқа жету жетістік критерийлері келесідей болуы мүмкін:

- табиғи материалдарды анықтай, іріктей, топтастыра алу, қолданылу аясын білу,

- олардың қасиеттерін білу т.б.

Бастауыш сынып оқушыларына түсінікті болу үшін мұғалім жетістік критерийлерін және жұмыс істеу барысында неге аса көңіл аудару қажеттігін түсіндіруі тиіс.

«Көркем еңбек» пәнінің бағдарламасы оқушылардың түсінуін, өз қобалжуларының мәнін түсінулерін дамытуды басты мақсат ретінде қарастырады. Аталған бағдарлама бойынша жұмыс істейтін мұғалімдер балалардың суреттерін, қолдан жасаған бұйымдарын бағалау барысында баланың туа біткен тұлғалық қасиетін көрсететін қоршаған ортамен байланысын көрсететін шығармашылығы ретінде қарайды. Бір мұғалімдер баланың жұмысын бағалауда бейнелеу сауаттылығы негізіне қараса, басқалары – баланың қоршаған әлемге қатынасы бойынша авторлық негізіне көңіл аударады.

Оқушылардың сабақтағы көркем-шығармашылық іс-әрекеттерін бағалаудың проблемалы маңызды аспектілерінің бірі қолданыста жүрген бағалау жүйесі. Қолданыстағы бағалау жүйесінде оқушылардың сабақтағы танымдық әрекеттері есепке алынбайды, тек соңғы нәтиже ретінде дайын сурет немесе бұйым бағаланады.

Сондықтан да оқушылардың көркем шығармашылық жетістіктерін бағалау жүйесін қайта қарау мәселесі туындап отыр. Баланың шығармашылық мүмкіндіктерінің дамуы, сондай-ақ оның өз бетінше еңбек ету белсенділігін арттыру (өз бетінше бақылау-бағалау іс-әрекеттері элементтерінің қалыптасуы және дамуы) туралы мәселелер туындайды, бұл оның есеюінің негізгі белгісі болып табылады. Бұл қолданыстағы «Технология және өнер» білім саласының міндеттерін түбегейлі өзгертуге әкеледі. Жалпы сауаттылық пен түзетуді қалыптастыру және оқушылардың табиғи қасиеттерінің дамуы мәселелерінің арасында, соңғысы басым болып табылады. Әрине бұл мұғалімнің бақылау-бағалау әрекетіндегі рөліне жаңаша көзқарас тудырады.

Көркем еңбек сабақтарында осындай бағалау жүйесін қолдану, қажеттілігі туындайды, ол өзінің бойында бақылау мен диагностиканы үйлестіреді, яғни мұғалім, мектеп әкімшілігі, ата-аналар тарапынан болатын бақылауды шеткерілетпей, керісінше оқушының өздігінен бақылау және өзін-өзі бағалауын

күшейтер еді.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде бастауыш сыныптардың мұғалімі «Көркем еңбек» пәнінен оқушылардың көркем шығармашылық жетістіктерін бағалау жүйесін алдын ала анықтаулары тиіс. Заманауи білім беру жағдайында бағалау жүйесі келесі құрылымнан шығуы тиіс:

- нені бағалау керек? (нақты нені бағалау керек?);
- қалай бағалау керек? (бағаланатын нәтиже қандай құралдармен және қандай критерийлер бойынша бағалануы тиіс?);
- қандай жағдайда бағалау керек? (бағалау дегеніміз не және қандай кезеңдерден тұрады?).

Сабақта оқушының көркем еңбекке қатысты арнайы қабілеттерін ғана бағалап қоймай, оның шығармашылығын да бағалау қажет. Әсіресе өнердің өмірмен байланысын есепке алатын болсақ, онда оқушының мектептен тыс танымдық әрекетін де бағалауды назардан тыс қалдырмау керек. Оқушы үй тапсырмасын орындау барысында іздеу-зерттеушілік қызметпен айналысуы мүмкін немесе шығармашылық жұмыстың өз үлгісін көрсетуі де мүмкін.

Оқушылардың көркем шығармашылығын бағалаумен қатар, олардың шығармашылық интеллектуалдық бастамаларын: оқушының қойған сұрақтарының бірегейлігі, қосымша материалды өз бетінше іздеуі, оқушы тарапынан айтылған қызықты көзқарастар және т.б. бағалау өте маңызды

Бағалаудың бұл жүйесі бойынша жұмыс істеу барысында, мұғалімнің оқушылармен бірлесе отырып шығармашылық жұмыстың орындалу критерийлерін талқылауы маңызды болып табылады. Танымдық-шығармашылық жетістіктерді ағымдық бағалау жоғарыда айтылған, яғни оқушының өзін-өзі бағалауына, оның өздігінен дамуына ерекше назар аударылатын әдіспен жүзеге асырылады.

Оқушының сабақтағы барлық танымдық және жасампаз қызметін төрт критерий бойынша бағалау ұсынылады:

- мұғаліммен серіктестікке дайындығы;
- балалардың көркем шығармашылықта көрінетін (оның ішінде өзін-өзі тексеруде) қарым-қатынасы, қызығушылығы, қабілеті;
- балалар еңбегінің сапасын есепке алумен шеберлігі(шығармашылық әрекет тәсілдері);
- нәтиженің мәнін оқушыларды және айналадағыларды дамыту ретінде қарастыратын оқушылардың көркем еңбек нәтижесінің қоғамдық-пайдалы мәні.

Мұғаліммен серіктестікке дайындық критерийі қажетті көркем материалдардың, орындалған үй тапсырмасының көпдеңгейлі көлемінің, ізденушілік-зерттеушілік қабілетінің бар болуын айқындайды.

Екінші критерий – *қарым-қатынас, қызығушылық* – оқушылардың деңгейлерді анықтау арқылы жұмыстағы қабылданған және бейнеленген құбылыстарға өздерінің көзқарастарын білдіруге әуесқойлығы, шабыттануы мен ынталылық деңгейін бейнелейді.

- қабылданған және бейнеленген құбылыстарға (әрекет мотиві, олардың өзгерісі, егер балалардың жұмыстары сүйсінуге және өз нәтижелеріне қанағаттануға мүмкіндік беретін болса) эмоциялық қарым-қатынасы;

- шығармашылық ойларын (жаңа шығарма шешімін іздеудегі табандылығы мен қайсарлығы) тәжірибеде жүзеге асыруды қамтамасыз ететін тұлғаның еркітілік қасиеті;

Үшінші критерий – шеберлік (шығармашылық әрекет тәсілдері) – оқушылардың сызықтар мен шектерден тұратын форманы беру арқылы бейнелік сауаттылыққа қатысты көркемдік қабілеті мен суреттің және осы форманы берудегі кескіннің бейнелік құралын қолдану мен қажетті дағдыларды меңгеру деңгейін анықтауға арналған.

Төртінші критерий – *оқушылардың көркем еңбек нәтижесінің қоғамдық пайдалы мәні* – төмендегілерді құрайды:

- балалар жұмысының тақырыпқа, белгілі бір идеяға (егер тақырып пен идея берілген болса) сәйкестігі, танымдық және жасампаздық қызметте (оқушылар бағаланады) қолданылған көркем-шығармашылық жетістіктерге талдау;

- оқушылардың өзін-өзі бағалауын мұғалімнің бағалауымен салыстыру (осы құрамдас бөлік мұғаліммен бағаланады).

Осы критерий бойынша бағалау оқушының тұлғалық жетістігі, оның көркем-шығармашылық дамуы, орындалған жұмысының әртүрлі деңгейдегі көрмелерге қатысу мүмкіндігі арқылы жүргізіледі. Ол қорытынды болып табылады, балалар жұмысының (оның құндылығы) мәні туралы, олардың сол немесе басқа да көрмелерге қатысу мүмкіндігі жөнінде толық түсінік береді, онсыз шығармашылық қызмет толық емес, яғни аяқталмаған деп саналады.

Сонымен қатар, балалардың көрмелерге қатысуы балалар ұжымының (студиялар, үйірмелер, көркемөнер мектептері) шығармашылық қызметін бағалау критерийлерінің міндетті шарты болып табылады. Оның бейнелеу әрекеті (сурет салуға, телехабар көруге, мұражайға және т.б. баруға кететін уақыт көлемі) саласындағы әуестігі көрсетілетін «оқушылардың жеке жетістіктерінің портфелін» енгізу. «Портфель» жеке жұмыстар жиынтығын көрсетеді.

Сонымен, осы критерийлерді қолдану жиынтығы оқушының танымдық және жасампаздық әрекетін бағалауға мүмкіндік беретін болады, яғни орындаушының өзі емес, орындаған жұмысы бағаланады.

Қорытынды

Ұлағатты ұстаз Ахмет Байтұрсыновтың «*Мұғалім қандай болса мектеп те сондай*» деген сөзінде терең мағына жатыр. Сол үшін де қазіргі ұстаз – ертеңгі болашақтың кепілі. Ұстаздарға үлкен жауапкершілік туын бекем ұстап, өздерінің білімдері мен тәрбиесін келер алдыңғы буынға тапсыру міндеті тұр.

Ұстазға қойылатын басты талап – ақпараттандырған жан-жақты, дүниетанымы кең, тәрбиелі әрі саналы шәкірт тәрбиелеу. Сапалы білімге жету жолында ұстаздың аянбай еңбек етуі керек. Оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін, қазіргі заманауи инновациялық технологияларды меңгеруі шарт.

Жаңартылған білім мазмұны негізінде білім жүйесінің жаңа болмысы қалыптасуда. Білім берудің әдіс-тәсілдері түбегейлі өзгеруіне байланысты инновациялық процестің қарқындылығы артуда. Бүгінгі күннің талабы – ұстаздық әрекеттің жеке тұлға дамуына жағдай туғызуы. Осыған орай білім беру жүйесінде әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген, алдыңғы қатарлы оқыту әдіс-тәсілдері арасында кіріктірілген оқытуға негізделген әдіс-тәсіл кең таралып отыр.

Қазіргі кезде ғылым мен техниканың даму деңгейі әрбір оқушының сапалы және терең білім мен іскерліктің болуын, олардың шығармашылықпен жұмыс істеуін, ойлауға қабілетті болуын талап етеді. Осындай ерекше мәнге ие болып отырған кезде бүгінгі мектеп алдында оқушыларға білім берумен қатар, олардың ақыл-ой белсенділігін, шығармашылық іс-әрекетін дамыту мәселесі тұр. Оқушылардың шығармашылық іс-әрекеті мен ізденімпаздық дағдыларын қалыптастыру, жүйелі қорытынды жасай білу, дәлелді пікір айту іскерлігін арттыру, жалпылай алу, дедуктивті ойлау, логикалық икемдіктер - салыстыру, талдау, жинақтау, жүйеге келтіру пәнді оқытуды өн бойында жүзеге асыруға болады.

«Бәсекеге қабілетті Қазақстан үшін, бәсекеге қабілетті экономика үшін, бәсекеге қабілетті халық үшін!» жолдауында: «Білім берудегі жаңалық – Қазақстанның бәсекеге нақтылы қабілеттілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін аса маңызды құралдың бірі» - делінген. Немесе бұл орынды пікірді Елбасымыздың тағы бір: «Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі, ақыл-ой – азаттығымыздың алдаспаны» - деген пікірімен жалғауға болады. ХХІ ғасыр бой жарыстыратын емес, ой жарыстыратын ғасыр екендігін ескерсек, сол ғасырда үздік оқытудың үлгісі бола алатын көшбасшы, ұлттың зияткерлік әлеуетін арттыратын ұрпақ тәрбиелеуді мақсат тұтатын жаңартылған білім мазмұны мәнмәтініндегі кіріктірілген оқу бағдарламалары бірден-бір тиімді құрал болып табылады. Жалпы кіріктірілген білім бағдарламасы, ондағы оқушыларды критериялды бағалау - заман талабына сай шәкірт білімін дәл айқындауға мүмкіндік беретін әмбебап бақылау жүйесі.

Әдістемелік құралдың міндеті мұғалімдердің кіріктірілген пәндерді оқыту процесінде қолданылатын әдіс-тәсілдерді, сондай-ақ тарауларда келтірілген негіздерді нұсқаулық ретінде пайдалана білулеріне көмектесу.

Қорыта келе, мектептегі білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқу-тәрбиелік процесті ұйымдастыру жаңа көзқарас мәселесі қазіргі күн талабына

сәйкес білім беру жүйесін жаңарту мен жетілдірудің аса маңызды кезеңінде үлкен мән беріліп отырған көкейтесті тақырып. Қазіргі қоғам алдындағы қойылып отырған міндеттердің ең өзектісі – бүкіл білім жүйесін түбегейлі жаңартып, әлемдік деңгейге сәйкес келетін оқыту мазмұнын жаңарту. Оқушыларға лайықты мазмұн мен оны оқытудың әдісін саралау, бала жанына жақын қарым-қатынас арқылы оларды дамыту мәселесін ғылыми жолға қою оңай мәселе емес екендігіне, оқу-тәрбие процесінің небір қиын проблемаларына тап болып, оны шешу жолындағы басқару әрекеттерін дұрыс ұйымдастыра білгенде ғана жұмысымыз нәтижелі болмақ.

Пайдаланған әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2014-2018 жылдарға арналған стратегиялық жоспары. 1-стратегиялық бағыт. Сапалы білімге қолжетімділікті қамтамасыз ету.
- 2 Роль интегрированных уроков в обучении английскому языку. <http://ext.spb.ru/2011-03-29-09-03-14/110-foreignlang/7523-2015-04-05-10-32-06.html>
- 3 «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Кіріктірілген Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламасы (екінші тіл ретінде – Т2) Негізгі мектеп; Астана 2015.
- 4 «Кіріктірілген Қазақ тілі мен әдебиеті» пәні бойынша оқу бағдарламасы (екінші тіл ретінде – Т2). Негізгі мектеп Астана 2014.
- 5 Астана қаласындағы физика-математикалық бағыттағы НЗМ қазақ тілі мұғалімі К.М. Барманбекова., қысқа мерзімді жоспары.
- 6 Павлодар қаласындағы химия-биологиялық бағыттағы НЗМ қазақ тілі мұғалімі Ә.О. Досмағамбетова., қысқа мерзімді жоспары.
- 7 НЗМ қазақ тілі мұғалімдері: Хасенова А.Т., Сүлейменова М.М., қысқа мерзімді жоспары.
- 8 Көкшетау қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің мұғалімі. Шамиганова Р.М., қысқа мерзімді жоспары.
- 9 Көкшетау қаласындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің мұғалімі. Сабитова С.С., қысқа мерзімді жоспары.
- 10 Талдықорған қаласындағы физика-математика бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің мұғалімдері: Бердібаева А.М., Кушерова Л.Қ., қысқа мерзімді жоспарлары.
- 11 Аницибор М.М. Активные формы и методы обучения.-Тула, 2002.
- 12 <http://www.so.orley-kost.kz/> Қазақ тілі сабағында Блум таксономиясын қолдану әдістері.
- 13 <https://szh.kz/student/1202/> «Оқу және жазу арқылы сын тұрғысынан ойлау технологиясы» RWCT стратегиялары.
- 14 <http://u-s.kz/publ/9205> - «Сыныптағы диалогтік оқыту - Кембридж бағдарламасының тиімді әдісі».
- 15 Лизинский В.М. Приемы и формы учебной деятельности. - М.: 2004.
- Кіріктірілген білім беру бағдарламасы бойынша қазақ тілін оқыту
- 16 Атырау қаласындағы Назарбаев зияткерлік мектебі Қойшыбаева Нұргүл Оңғарқызы - Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі izdenis.kz/ критериялды бағалау – сапалы білім өлшемі.
- 17 Көркем еңбек. Оқу бағдарламасы (орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында). Бастауыш білім беру (1-4 сыныптар). Наурыз 2016 ж.
- 18 Бабаев С.Б., Оңалбек Ж.К. Жалпы педагогика: Оқулық – Алматы: «Нұр-пресс», 2005 – 228 б.
- 19 <http://bauka.kz/index.php/2011-08-20-05-59-56/2>
- 20 <http://kk.convdocs.org/docs/index-60633.html?page=8>
- 21 <http://bigox.kz/moduldik-okytu-texnologiyasy/>

Мазмұны

Кіріспе	3
1 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндерін оқыту кезіндегі тәсілдер мен принциптер	5
2 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқу жұмыстарын ұйымдастыру формасы	19
3 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары	43
4 «Қазақ тілі мен әдебиеті (Т2)» кіріктірілген пәндері бойынша оқушылардың білімдерін бағалау	63
5 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндерін оқыту кезіндегі тәсілдер мен принциптер	86
6 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқу жұмыстарын ұйымдастыру формасы	100
7 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқытудың қазіргі заманғы педагогикалық технологиялары	117
8 «Көркем еңбек» кіріктірілген пәндері бойынша оқушылардың білімдерін бағалау	128
Қорытынды	132
Пайдаланған әдебиеттер	134

Введение

Инновационные процессы, идущие сегодня в системе педагогического образования, наиболее остро ставят вопрос о поисках резервов совершенствования подготовки высокообразованной, интеллектуально развитой личности. Введение интеграции предметов в систему образования позволит решить задачи, поставленные в настоящее время перед школой, а именно, всестороннее развитие личности учащихся, формирование, закрепление, углубление знаний. Интегрированное обучение влияет на развитие творческого мышления учащихся, оно способствует систематизации, активизации учебно-познавательной деятельности.

Интеграция предметов в современной школе – одно из направлений активных поисков новых педагогических решений, способствующих улучшению качества знаний, развитию творческих потенциалов учащихся. Интеграция – не только средство достижения общих целей обучения, всестороннего развития личности школьника, но и один из необходимых факторов формирования конкретных педагогических задач, определения общепредметных систем знаний, умений. Проведение интегрированных уроков считается одной из новинок современной методики. Эта педагогическая технология смело вторгается в школьные программы и связывает, казалось бы, несовместимые предметы. Интегрированным называется урок, в ходе которого реализуется взаимосвязь (от минимальной до максимальной) смежных учебных дисциплин, в результате чего образуется неразрывное целое, обусловленное разумным взаимодополнением знаний по разным предметам.

При освоении второго языка обучение является первичным и основным, а извлечение и участие в естественной коммуникации по временной последовательности и по целеполаганию вторично, следует за обучением. Овладение языком есть формирование его языкового сознания, которое составляют языковые и неязыковые знания.

Для эффективного обучения русскому языку и литературе необходимо осмыслить систему языка в функциональном ключе, что возможно лишь при обращении к тексту. Через текст устанавливаются взаимосвязи между всеми филологическими дисциплинами и прежде всего – между русским языком и литературой. Обращение к интеграции предметов «Русский язык» и «Литература» позволяет выстроить интегративную системность филологического знания, под которой подразумевается «множество закономерно связанных друг с другом элементов (предметов, явлений, взглядов, принципов, знаний и др.), представляющее собой определенное целостное образование, единство» [1].

Предмет «Художественный труд» для начальной школы представляет собой интегрированный курс, в котором реализуется содержание образовательной области «Технология и искусство» в эстетическом контексте на основе общих закономерностей эстетического сознания и восприятия искусства как целостной картины мира. Целью данного курса является саморазвитие личности ребенка, выявление и развитие его творческого

потенциала, осознание учеником его собственной деятельности. На основе интегрированного подхода учащиеся учатся целостно воспринимать художественные произведения, видеть эстетическое в окружающем мире и технических конструкциях и выявлять общие закономерности художественно-творческого процесса.

Интегрированные уроки расширяют рамки обычного урока, а, значит, увеличивается возможность развития творческих способностей каждого ученика. Интеграция позволяет научить учащихся добывать знания самостоятельно, повышать интеллектуальный уровень, развивать интерес к учению, расширить их кругозор, развить потенциальные возможности младших школьников. При проведении интегрированных уроков успешнее решается такая проблема, как индивидуальный дифференцированный подход в обучении детей с разными способностями.

Уроки по интегрированным предметам «Русский язык и литература», «Художественный труд» будут способствовать формированию целостной картины мира у учащихся, пониманию связей между явлениями в природе, развитию и совершенствованию коммуникативной компетенции, расширению творческого потенциала. Они призваны обеспечить развитие орфографической зоркости, обогащение словарного запаса ребят, совершенствование эстетического вкуса, умение понимать и ценить произведения искусства, красоту и богатство родной природы. Таким образом, интеграция нескольких предметов является средством интенсификации урока, расширяет его информативную емкость, способствует развитию интереса к предметам.

1 Подходы и принципы интегрированного обучения предмета «Русский язык и литература» (Я2)

В настоящее время одной из важнейших тенденций развития современной образовательной системы, осуществляющейся в период фундаментальных изменений в социальной и экономической сферах общества, является усиленное внимание к таким педагогическим проблемам, как координация и интеграция в преподавании отдельных предметов. Педагогической общественностью широко обсуждаются интегрированные программы, учебники и, в целом, проблема интегрированности самого образования как такового. В условиях школ с казахским языком обучения преподавание учебного предмета «Русский язык и литература» целесообразно строить и вести на интегрированной основе.

Интеграция (от латинского языка - воссоединение, воспроизведение) - объединение в одно целое, упорядочение, структурирование ранее разъединенных, неупорядоченных явлений, частей какого-либо целого... Под интеграцией может пониматься результат процесса объединения и сплочения, т.е. состояние гармонической уравновешенности, упорядоченное функционирование частей целого [2].

Ряд внешних и внутренних факторов инициируют процессы превращения интеграции в ведущую закономерность развития педагогической науки, в том числе методики преподавания русского языка как неродного. Необходимость и правомерность использования понятия "интегративная деятельность" обусловлена рядом обстоятельств. Во-первых, потребностью отделения друг от друга "управляемой" интеграции от "стихийной". Будучи закономерностью развития современной методической науки, она способна сегодня реализовываться в сфере целенаправленно осуществляемой интегративной деятельности. Во-вторых, рассмотрение интеграции как учебной методической деятельности делает возможным предметный анализ её технологических параметров. А в-третьих, в педагогической науке, в том числе методике преподавания русского языка как неродного, уже имеют место прецеденты успешного применения интегративного обучения – это обучение на «интегрированной основе», развитие "интегративно-коммуникативного мышления". Нельзя сбрасывать со счётов этот последний фактор как широкое распространение категорий коммуникативной деятельности и коммуникативной компетенции в процессе осуществления диалога языков и культур, и в целом успешной реализации межкультурной коммуникации.

Интегративное обучение или обучение на интегрированной основе - это специфический вид педагогической деятельности, в ходе которого актуализируются конкретные интегративные задачи.

Обучение на интегративной основе играет значительную роль в систематизации, углублении и упрочении знаний учащихся, формировании научного и синтезирующего миропонимания, способствует расширению кругозора учащихся, развитию устойчивых познавательных интересов.

Под уроками русского языка и литературы на интегрированной основе

понимаются комплексные занятия, в ходе которых учащиеся – носители казахского языка - овладевают определённой системой лингвистических и литературных понятий, помогающих осознать языковые основы образности и выразительности художественных текстов.

Интегрированное обучение русскому языку на основе текстов русской литературы в школах с казахским языком обучения стало реальным и бесповоротным фактором. Оно позволяет отказаться от прежних односторонних подходов, имевших место в методике обучения русскому языку, помогает объединить задачи преподавания русской литературы с задачами обучения русскому языку и развития коммуникативной компетенции учащихся.

Обучение на интегрированной основе предполагает:

- обучение русскому языку как средству межнационального общения в условиях национально-русского (казахско-русского) двуязычия на материале художественных текстов;

- выработку сознательно-когнитивного подхода к изучению нерусскими учащимися русского языка;

- понимание учащимися лингвокультурологической характеристики слова в художественном тексте;

- развитие лингвокультурологической коммуникативной компетенции учащихся.

В отечественной и мировой педагогике имеется достаточно богатый опыт исследования проблем интеграции. В педагогической науке к настоящему времени накоплен достаточный объём знаний, необходимый для постановки и решения исследуемой проблемы.

В методике обучения русскому языку и русской литературе не ставился вопрос о необходимости тесной взаимосвязи в изучении учащимися этих двух предметов. Существует много работ, посвящённых взаимосвязанному обучению учащихся родному языку и литературе в русской школе (Буслаев Ф.И., Ушинский К.Д., Пешковский А.М., Щерба Л.В., Рыбникова М.А., Кудряшев Н.И. и др.). Применительно к национальной школе можно говорить о взаимосвязанном обучении русскому и родному языкам и литературе в тесной связи с другими гуманитарными науками, что способствует формированию мировоззрения учащихся, координации межпредметных связей, привитию навыков и умений работы с книгой (Рябов Г.И., Черкезова М.В., Мальцева К.В. и др.).

Интегрированные уроки раньше называли старым русским словом словесность. Ещё в XIX веке так называли все филологические науки (лингвистику, стилистику, литературоведение), исследующие письменный текст в языковом, стилистическом, содержательном аспектах с тем, чтобы через слово лучше узнать и понять историю и сущность духовной культуры русского народа. Словесностью также считали и всю совокупность произведений словесного искусства. Русской словесностью назывался и курс, который преподавался в учебных заведениях России в XIX - начале XX века. М.В. Ломоносов, в частности, говорил о том, что успешное овладение риторикой обуславливается связью литературы с грамматикой и знанием её правил на

основе изучения лучших произведений художественной литературы [3].

По мнению Ф.И. Буслаева, источником обучения отечественному языку является язык писателя, ибо при анализе языка произведений развивается и совершенствуется речь учащихся. Всё грамматическое учение должно быть основано на чтении произведений писателя. Чтение всегда являлось основой не только теоретических знаний, но и практических умений [4].

Активно выступал за интегрированный принцип обучения в школе К.Д. Ушинский. Уроки литературы и уроки грамматики, по его мнению, - единый, неразрывный процесс. В учебнике «Родное слово» он предлагал использовать для бесед с детьми пословицы, поговорки, стихи. К.Д.Ушинский считал, что в процессе работы над подобными текстами школьники незаметно для себя знакомятся с грамматическим строем языка[5].

К вопросу взаимосвязанного изучения русского языка и литературы обращались в своих трудах методисты второй половины XIX века, такие как Л.И. Поливанов, И.С. Срезневский, В.Я. Стоюнин, Ц.П. Балталон, В.П. Острогорский, В.П. Шереметевский, А.Д. Алферов и др. Языковой стороне художественного текста отдаёт предпочтение в процессе преподавания литературы видный педагог-словесник Л.И. Поливанов. Он предлагал анализировать художественные тексты на уроках русского языка и упражнять учащихся в понимании литературного языка и приобретении навыков правописания.

Другой методист И.И. Срезневский утверждает, что на уроках русского языка в качестве иллюстративного материала следует шире привлекать образцовые художественные произведения писателей, так как они оказывают положительное влияние на развитие устной и письменной речи учащихся [6].

Огромный шаг в разработке многих практических вопросов, в том числе взаимосвязи русского языка и литературы, сделала методическая наука. По мнению Пешковского А.М., работая самостоятельно над текстом, осмысливая его содержание, учащиеся приобретают попутно речевые навыки, знания о языке и письме [7]. Рыбникова М.А. особо подчеркивает важность установления связи между уроками русского языка и литературы, которые вместе выполняют задачу воспитания в ученике сознательного отношения к слову [8].

Современными учёными-методистами постоянно ведутся поиски решения проблемы взаимосвязи в обучении русскому языку и литературе, особенно в национальной школе. Хотя при изучении неродного (русского) языка эта связь и носит несколько иной характер, однако она представляется еще более органичной. Всё больше учёных обращается к проблеме взаимосвязи языка и литературы в обучении учащихся национальной школы. Неоднократно высказывалась мысль о том, что укрепление такой взаимосвязи приведет к улучшению преподавания обоих предметов. В результате в учебники по русскому языку включаются законченные по содержанию фрагменты адаптированных литературных текстов.

Большинством учёных, методистов и учителей-практиков активно поддерживалась идея использования художественных текстов в процессе

обучения неродному языку, поскольку яркость и эмоциональность, образность и поэтичность, информативность литературных текстов хорошо влияют на запоминание лексики. Академик Шанский Н.М. отмечал, что изучение языка художественной литературы играет важную роль в обучении русскому языку, так как язык художественной литературы наиболее ярко воплощает лучшие качества литературного языка. Подобного рода изучение языка произведений поможет глубже и точнее постичь смысл и значение слова, его многозначность, т.е. дополнительные коннотативные оттенки, его скрытые возможности, которые не выявляются в нехудожественном тексте [9].

На всех этапах развития методической мысли проблема взаимосвязанного изучения русского языка и литературы являлась предметом пристального внимания учёных – методистов. Несмотря на то, что вопрос взаимосвязанного изучения русского языка и литературы не раз ставился учёными-методистами в разное время, в современных условиях следует решать проблему в иной плоскости - интегрированного обучения русскому языку и литературе. В настоящее время учёными и методистами ведется поиск научного решения данной проблемы. Это, прежде всего, совершенствование учебной программы и учебников по русскому языку для школ с казахским языком обучения, создание учебно-методических комплексов, проведение научно-методических исследований и др.

По мнению многих ученых, поиски новых методов интенсивного обучения состоят в широком развертывании активной самостоятельной деятельности школьников, умении сопоставлять явления родного и русского языков.

Проблемы использования родного языка в обучении второму привлекали внимание ученых-методистов, психологов. Над этой проблемой работали еще в XIX веке К.Д.Ушинский, Н.И.Ильминский, И.Алтынсарин, И.Я.Яковлев, Я.С.Гогебашвили, К.Насыри; ученые-методисты XX века А.А.Миртов, В.М.Чистяков, Н.К.Дмитриев; казахстанские ученые М.Р.Кондубаева, К.Е.Абдыкулова, М.С.Джумабаева, Р.А.Казина, Б.Х.Исмагулова и другие.

Кондубаева М.Р. рассматривает систему реализации принципа взаимосвязанного обучения, который может быть претворен в жизнь достаточно последовательно только в двуязычных или параллельно подготовленных учебниках единым авторским коллективом [10].

Абдыкулова К.Е., Джумабаева М.С., Казина Р.А. касаются проблемы опоры на родной язык в процессе взаимосвязанного изучения грамматической темы [11].

Вопрос о взаимосвязанном обучении родному и русскому языкам в национальной школе, в частности казахской, как одному из средств решения общеобразовательных и социальных задач, стоящих перед школой в условиях билингвизма, исследован пока недостаточно. И хотя проблеме реализации межпредметных связей уделяется довольно много внимания в теоретических трудах, она, в сущности, еще по-настоящему не разработана.

Важнейшим психологическим компонентом интегрированного обучения русскому языку в национальной школе является обеспечение познавательной мотивации обучения. Из общего комплекса мотивированности в изучении и

овладении русским языком можно выделить два направления в стремлении учащихся – носителей казахского языка:

1) стремление к максимальному обогащению языковым и литературным материалом;

2) стремление к овладению русским языком как средством расширенной коммуникации, что создаёт благоприятные условия для интенсивной работы над расширением словарно-фразеологического запаса и развитием лингвокультурологической компетенции учащихся.

Следует больше внимания обращать на возможности учета способностей памяти учащихся в процессе интегрированного обучения русскому языку и литературе в национальной школе. В условиях школьного обучения, где в обязательном порядке учитываются возрастные и психологические особенности учащихся, к возможностям человеческой памяти следует подходить разумно. Живая нормированная речь, коммуникативная активность каждого обучаемого, выполнение им необходимых упражнений, реализующих позитивную интеграцию русского языка и литературы, позволяют активно использовать изучаемый материал, окрасить его положительными эмоциями.

В интегрированной программе по русскому языку и литературе должны быть отражены новые тенденции в практике преподавания русского языка. В ней по-новому необходимо сформулировать цели и задачи преподавания русского языка и литературы в национальной школе, принципы и методы обучения неродному языку. В связи с переориентировкой всего процесса обучения русскому языку как неродному на приобретение школьниками практических навыков во всех видах речевой деятельности, в программе должны быть изменены принципы организации языкового материала. Это коммуникативные темы, вокруг которых группируется языковой материал различных уровней языка. В программе необходимо описать основные принципы организации учебного материала по русскому языку. Среди перечисленных принципов преподавания русского языка и литературы в общеобразовательной школе с казахским языком обучения одним из важнейших является *принцип интегрированного обучения русскому языку и литературе*.

В связи с новыми условиями преподавания русского языка и литературы в программе предусматривается интегрированное обучение русскому языку и литературе, ведущей целью является коммуникативная, т.е. практическое овладение русским языком как средством общения, а языковой материал вводится постольку, поскольку он необходим для формирования речевых умений.

Основной целью обучения является развитие коммуникативных навыков школьников, последовательная реализация интегрированного принципа обучения, т. е. практическое овладение русским языком на материале русской литературы. Учителям необходимо строить обучение русскому языку на основе практических методов и приёмов. Языковые упражнения должны быть представлены в минимальном объеме, должны преобладать речевые (коммуникативные) упражнения, построенные на основе текстов.

Каким будет казахстанское образование завтра? На каких принципах должно строиться образование сегодня? Вот вопросы, на которые хотел бы получить ответ любой здравомыслящий человек нашего общества.

Ответы на эти вопросы можно найти в статьях ученых, которые рассматривают новые подходы к содержанию образования, учитывая индивидуально-психологические особенности учащихся.

В.Ситаров и В.Грачев, профессора МГУ, в статье «Персонализация обучения: требования к содержанию образования», опубликованной в журнале «Almamater» №8/2010 г., остро ставят вопрос о новых технологиях образования. Авторы статьи пишут: «В наши дни (как никогда) актуальной становится задача возвращения знания (уже на новом витке цивилизованного движения) в лоно первичного целостного постижения мира, человека и того места, которое он в нем занимает. Содержание образования должно стать источником универсальных общечеловеческих знаний и смыслов, ведущих обучаемого к целостному миропониманию и нравственному самостроительству. ...Человек всегда воспринимает окружающий мир целостно».

Ученые рассматривают принципы, на которых должно строиться образование сегодня.

1 принцип - обобщенности и фундаментальности.

Содержание образования необходимо сориентировать на формирование целостного системного мировоззрения; развитие эрудиции учащихся; понимание основ мироздания и феноменологии человека. Сам по себе этот принцип отвечает онтологической сути постижения человека, присущей ему способности «схватывать» общее раньше частного. Как известно, именно фундаментальные знания ответственны за целостное восприятие мира, они дольше служат человеку, позволяя глубже понимать, раньше видеть, больше осознавать.

2 принцип - принцип смысловой направленности.

Этот принцип содержания обучения предполагает особое внимание к смыслопорождающему знанию, позволяющему получить ответы на предельные экзистенциальные вопросы: «К чему стремиться? Ради чего жить?». Содержание обучения должно выстраиваться за счет знаний онтологически - смысловых, универсально-ценностных, позволяющих обратиться к подлинным смыслам и сущности человеческого бытия.

3 принцип - принцип проблемности.

Концентрация содержания образования вокруг научных, гуманитарных, социальных проблем; предполагает развитие межпредметных связей, интеграцию знаний из разных отраслей науки. Этот принцип призван стимулировать активность учащегося, порождая у него потребность в самостоятельном поиске и решении учебных задач как задач саморазвития.

4 принцип - принцип открытости.

Предполагает построение содержания обучения на основе отбора и предъявления знаний в открытом, диалектическом виде, их незавершенности и движении. Достоверность знания заключена в его открытости, содержащейся в

нем возможности развития, наращивания объяснительно-эвристической составляющей.

5 принцип - принцип гуманизации.

Предполагает необходимость «очеловечивания» содержания обучения за счет включения в него знаний, в центре которых - человек, взаимодействующий с природным и рукотворным миром. Сегодня образование чаще не приближает человека к пониманию себя как индивида и личности, как явления, включенного в мир. Одна из бед современного образования в том, что оно готовит человека к тому, чтобы действовать и творить, не соотнося свои намерения и действия с категориями добра и зла, нравственными ориентирами.

6 принцип - принцип альтернативности.

Этот принцип исключительно важен как с точки зрения раскрепощения сознания, так и развития плюралистичности мышления учащихся - понимания всей сложности и неоднозначности мира и человека. Реализация этого принципа создает условия для стимулирования учащихся, самостоятельного свободного и ответственного отношения к учебе.

Сегодня все более очевидно, что нет не только абсолютных истин, но и абсолютных знаний, позволяющих предложить исчерпывающие ответы на все вопросы, возникающие в жизни. Поэтому очень важно научить человека не только различать добро и зло, истину и ложь, но и жить в условиях множества истин и многих правд. Пора преодолеть ситуацию, когда учащимся сообщается не только готовое, но и, якобы, единственное, безальтернативное знание. Именно такое образование создает условия для становления культуры сознательного выбора; научит уважать и учитывать иную точку зрения; сформирует широту взглядов[12].

Каждому учителю необходимо также помнить заповеди:

- уважай в ученике человека, личность;
- постоянно ищи возможности саморазвития и самосовершенствования;
- передавай ученику знания так, чтобы он хотел и мог их осваивать, был готов их использовать в различных ситуациях.

Учитель обязан быть личностью, чтобы воспитать личность. Быть учителем - это большая ответственность перед обществом и перед собой. Об этом тоже не следует забывать. Школьный учитель должен обладать и определенными умениями.

Маркова А.К. выделила 9 групп основных педагогических умений:

1. Умение увидеть в педагогической ситуации проблему и оформить ее в виде педагогических задач (обязательно при этом ориентироваться на ученика); гибко перестраивать педагогические цели и задачи по мере изменения ситуации.

2. Умение работать с содержанием учебного материала (новые технологии обучения), обновлять учебный предмет, устанавливать межпредметные связи - «чему учить».

3. «Кого учить». Изучать состояние отдельных психических функций (памяти, мышления, речи...)

4. «Как учить». Умение отбирать и применять сочетание приемов и форм

обучения и воспитания; применять дифференцированные и индивидуальные подходы к учащимся.

5. Умение использовать знания (психологические); передового педагогического опыта; анализировать и обобщать свой опыт, соотносить его с опытом других учителей.

6. Приемы, способствующие достижению высокого уровня общения. Это умение понять позицию другого, использовать демократический стиль руководства; воздействовать на ученика не прямо, а косвенно.

7. Умение осознавать перспективу своего профессионального роста; определять особенности своего индивидуального стиля; укреплять свои сильные стороны; устранять слабые.

8. Умение определять характеристики знаний учащихся в начале и в конце года; умение осуществлять индивидуальный и дифференцированный подход; стимулировать готовность к самообразованию.

9. Умение оценивать воспитанность и воспитуемость школьников; видеть личность ученика в целом.

Таким образом, педагогические умения - это устойчивые системы отношений учителя и ученика [13].

Щербаков А. и Мудрик А.В. обобщили умения и выделили в дидактическом плане 3 основных педагогических умения:

1. Переносить известные учителю знания, варианты решения, приемы обучения и воспитания в условиях новой педагогической ситуации.

2. Умение находить для каждой педагогической ситуации новое решение.

3. Создавать новые элементы педагогических знаний и идей; конструировать новые приемы для решения конкретной педагогической ситуации [14].

Главное, надо уметь ориентироваться в сложной педагогической ситуации и принимать верные решения. Это, конечно, сложно. Нужен опыт работы в школе, нужны хорошие знания психологии, педагогики.

Таким образом, рассматриваются следующие педагогические подходы в обучении русскому языку как второму:

1. Использование заданий с учетом индивидуальных возможностей ученика и изучение их ошибок не для классификации, а с целью организации работы по их устранению.

2. Создание атмосферы доверия между учителем и учащимися, а также среди самих учащихся.

3. Дифференциация заданий согласно индивидуальным способностям учащихся.

4. Создание условий для работы в группах (каждый учащийся может исполнять различную роль при работе в группе, например, роль лидера, «следовать за лидером» и др.).

5. Предоставление пространства для самостоятельного решения, выбора, обсуждения и выражения собственных мыслей.

6. Использование заданий, связанных с реальной жизнью, где учитель только направляет, а учащиеся добывают знания самостоятельно.

7. Использование различных целей обучения развивает критическое мышление, учит учащихся работать самостоятельно при постановке целей, исследовании проблем, поиске ответов, обсуждении проблем и выражении своего собственного мнения во время внимательного слушания мнений других учащихся.

8. Использование интерактивных методов обучения помогает учащимся развивать личную точку зрения и принимать во внимание мнения других.

9. Использование совместных методов обучения заключается в формировании у учащихся навыков, при выполнении командной работы, при обсуждении и сотрудничестве для достижения соглашения, принятии на себя ответственности за члена команды, в процессе самоуправления и управления.

Идея нового подхода к содержанию образования - формирование личности, обладающей духовно-нравственным потенциалом.

2 Формы организации учебной работы интегрированного предмета «Русский язык и литература» (Я2)

Интегрированное обучение русского языка и литературы всегда было в центре внимания педагогов. Результативность качества обученности учащихся будет выше, если использовать межпредметную интеграцию, так как язык и литература способствуют формированию целостной картины мира у детей, пониманию связей между явлениями в природе, обществе и мире целом. Литература не только не препятствует творческой работе на уроках русского языка, но, напротив, стимулирует познавательную и коммуникативную деятельность. Такой подход к обучению обеспечивает успешное решение образовательных, развивающих и воспитательных задач обучения. Правильное установление межпредметных связей русского языка и литературы, умелое их внедрение важны для усиления практической и коммуникативной направленности обучения русскому языку на материале художественных текстов.

На уроках русского языка и литературы используются тексты, которые выполняют двойную функцию: обучение русскому языку, анализ и синтез духовно-нравственных ценностей литературы. Учащиеся, постигая увлекательный, удивительный мир слова, его жизнь в речи, тексте, постепенно приходят к выводу, что подлинная любовь к литературе, чтению невозможна без любви к языку, слову: именно глубокий, вдумчивый языковой анализ текста – надёжный путь к разгадке авторского замысла, ведь литература – это искусство слова.

В начальных классах учащиеся обогащают словарный запас, приобщаясь к чтению сказок, рассказов, детских стихов. Перед учащимися среднего звена стоят более сложные задачи: чтение текстов, их анализ, анализ речевых средств. Степень интегративного взаимодействия русского языка и литературы должна постоянно расширяться: от наблюдения за языковыми средствами, изучения их стилистической роли в художественных текстах, учащиеся переходят к синтезу и переработке, созданию собственных текстов (сочинений и изложений), учатся использовать полученные знания в самостоятельной текстовой деятельности.

Целью уроков, интегрирующих русский язык и литературу, является формирование языковой, коммуникативной и литературной компетенций, а также развитие языкового чутья, воспитание эстетического чувства языка. Это является основной задачей Государственного общеобязательного стандарта образования, способствующего развитию функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка и литературы. «Если мы будем учить сегодня так, как мы учили вчера, мы украдем у детей завтра»- говорил Джон Дьюи, американский философ, психолог, педагог[15].

Указанные цели будут реализованы, если ученик освоит конкретные лингвистические понятия, которые изучаются в школьном курсе русского языка:

- а) фонетико-синтаксические (если ученик правильно понимает значение

знаков препинания в тексте, он читает его с правильной интонацией, при письме – наоборот: ориентируясь на интонацию, правильно ставит знаки препинания);

б) лексико-семантические (при анализе и создании собственного текста особое внимание обращает на синонимию, антонимию, омонимию слов, словосочетаний и синтаксических конструкций);

в) парадигматические (понимает роль частей речи в тексте);

г) синтагматические (знает возможные варианты оформления законченной мысли, понимает значение порядка слов в предложении);

д) стилистические (понимает особенности построения текста: жанровые характеристики, композицию, язык персонажей, сюжетные линии при анализе и создании текста).

Использование лингвистических понятий в разных видах речевой деятельности, обращение к лингвистическому анализу текстов способствуют закреплению и углублению знаний по русскому языку, а грамотное владение литературоведческими понятиями обеспечивает развитие навыков осмысленного литературоведческого анализа[16].

Всему этому способствует использование на уроках различных стратегий предтекстовой работы, таких как «Облако мыслей», «Горячий стул», «Роль на стене», «Аллея сознания» и многие другие. Учащиеся лучше усваивают и грамматический материал при работе с текстом. Они имеют возможность работать с лексикой, после чего вырабатывают определённые выводы, что красота текста художественных произведений проявляется в грамотном использовании средств языка. Умелое использование эпитетов, метафор, фразеологизмов в текстах способствует закреплению всех разделов русского языка.

На интегрированных уроках русского языка и литературы работу с текстом делят на нескольких этапов. Первый этап урока - отработка навыков устной речи. Основной метод работы на данном этапе – это интерпретация текста, т.е. учащиеся высказывают свою точку зрения на произведение, опираясь на текст и аргументируя свои высказывания. Художественный текст содержит новую для учащихся лингвокультуроведческую информацию, в которой прослеживается история и самобытная культура народа, сокровища народной мудрости. Школьники не просто читают, а входят через тексты в окружающий мир, ощущая себя частью этого мира. Вопросы к тексту возникают в ходе чтения, а не после него. Анализируя тексты, учащиеся должны понять, что слово в тексте зачастую имеет скрытый смысл, заложенный в произведении. Беседа по тексту всегда завершается осмыслением учащимися собственных способов действий, направленных на понимание отрывка из произведения.

На следующем этапе урока учитель обращается к словесно-художественной структуре, исследуя авторскую речь. Учащиеся отвечают на следующие вопросы:

1. Элементы каких стилей используются в тексте...?
2. Прочитайте текст, какие исторические реалии в нём встречаются?
3. Какую картину вы мысленно видите, прочитав этот текст?

4. Какие средства языка использует автор в описании её?

5. Найдите архаизмы и историзмы в текстах. Пользуясь словарём, объясните их значение.

6. В чём особенности разговорных конструкций, встречающихся в тексте...?

7. Какие речевые стандарты используются в тексте...?

8. Выразите своё отношение к теме, которая волнует автора.

На интегрированных уроках русского языка и литературы учащиеся должны научиться не только грамотно говорить (в соответствии с языковыми нормами), но и научиться задавать вопросы собеседнику, выражать согласие или несогласие с услышанным, высказывать пожелание, просьбу, оценивать высказывание, поступок, т.е. овладеть умениями и навыками вступать в общение и вести его.

При интегрированном подходе к структурированию учебного материала во время изучения каждой темы актуализируются все прежние знания учащихся, что прямо выводит на многоаспектные задания, в которых сочетаются разный уровень обобщения, теоретический и практический материал из разделов курса и других учебных предметов. Знания представлены также на репродуктивном, логическом, проблемном, креативно-творческом уровнях. Это дает каждому ребенку возможность проявить свои сильные стороны и развить недостаточно сформированные.

Интегрированный урок становится одним из новшеств современной методики. Эта технология смело вторгается в школьные программы и связывает предметы.

Преимущества интеграции на уроке:

1. Интегрированные уроки развивают потенциал самих учащихся, побуждают к активному познанию окружающей действительности, осмыслению и нахождению причинно-следственных связей, развитию логики, мышления, коммуникативных способностей. В большей степени, чем обычные, они способствуют развитию речи, формированию умения сравнивать, обобщать, делать выводы.

2. Формы проведения интегрированных уроков, безусловно, нестандартны и потому увлекательны. Вот некоторые из них:

1) Урок обмена знаниями, когда учащиеся делятся на группы и каждая из них сообщает другим о своих изысканиях на заданную тему. Наиболее эффективна такая форма при совпадении тем учебных предметов.

2) Урок взаимопроверки. Идёт работа в группах и парах, требуется большая подготовка учащихся. При всех видах деятельности ощущается острая необходимость в объективных и точных критериях оценки, чтобы, проверяя знания одноклассников, каждый школьник имел удобную и всем известную шкалу (систему) показателей для оценки.

3) Урок творческого поиска: дети самостоятельно ищут решение поставленной проблемы.

4) Урок-издание газеты или альманаха. Группам учащихся и отдельным учащимся даются задания творческого поискового характера по определённым

темам, а результаты работы и составляют содержание предполагаемого издания.

5) Уроки, основанные на имитации деятельности или организации: «Учёный совет», «Суд», «Следствие», «Патентное бюро» и др.

6) Уроки, основанные на формах, жанрах, методах работы, известных в общественной практике: исследование, изобретательство, анализ первоисточников, комментариев, мозговая атака, интервью, репортаж, рецензия.

7) Уроки, напоминающие публичные формы общения: «Пресс-конференция», «Аукцион», «Бенефис», «Митинг», «Панорама», «Телемост», «Рапорт», «Живая газета», «Устный журнал» и др.

8) Уроки с использованием традиционных форм внеклассной работы: КВН, «Поле чудес», «Клуб знатоков» и др.

9) Уроки, трансформирующие традиционные способы организации урока: лекция-парадокс, экспресс-опрос, урок-зачёт, урок-консультация, урок-практикум, урок-семинар.

10) Уроки, опирающиеся на фантазию: урок-сказка, урок-сюрприз и др.

Использование различных видов работы поддерживает внимание учащихся на высоком уровне, что позволяет говорить о развивающей эффективности таких уроков. Они снимают утомляемость, перенапряжение учащихся за счет переключений на разнообразные виды деятельности. Интеграция является источником нахождения новых фактов, которые подтверждают или углубляют определенные выводы, наблюдения учащихся в различных предметах.

Основной акцент в интегрированном уроке приходится на развитие образного мышления. Интегрированные уроки также предполагают обязательное развитие творческой активности учащихся. Структура интегрированных уроков отличается от обычных уроков следующими особенностями: предельной четкостью, компактностью, сжатостью учебного материала; логической взаимообусловленностью, взаимообязанностью материала интегрируемых предметов на каждом этапе урока; большой информативной ёмкостью учебного материала, используемого на уроке.

При планировании и организации таких уроков учителю важно учитывать следующие условия:

1. В интегрированном уроке объединяются блоки знаний двухразных предметов, поэтому чрезвычайно важно правильно определить главную цель интегрированного урока. Если общая цель определена, то из содержания предметов берутся только те сведения, которые необходимы для ее реализации.

2. При планировании требуется тщательное определение оптимальной нагрузки различными видами деятельности учащихся на уроке.

3. При проведении интегрированного урока учителям требуется тщательная координация действий.

Использование информационных и коммуникационных технологий в учебном процессе является актуальной проблемой современного школьного образования. Необходимо расширять кругозор учащихся, повышать уровень их культурного образования, развивать языковые и коммуникативные навыки и

умения. Современный урок ценен не столько получаемой на нём информацией, сколько обучением, в ходе его приемам работы с информацией: добывания, систематизации, обмена, эстетического оформления результатов.

Обучение русскому языку и литературе на современном этапе направлено на формирование языковой, лингвистической и коммуникативной компетенций учащегося. С учетом этого учителю приходится создавать эффективную методическую систему обучения. Использование ИКТ позволит повысить мотивацию учащихся, оптимизировать учебный процесс, формировать языковые и коммуникативные компетенции. Различного рода задания могут предлагаться учащимся с 5 по 11 класс. Вопрос лишь в объеме работы, характере их выполнения (групповой, под руководством учителя, с родителем, самостоятельно), критериях оценки.

С использованием ИКТ в образовании связывают возможность выхода из кризиса и перспективы развития сферы образования, потому что компьютеризация и информатизация образования – это средства для увеличения производительности труда учителей и учащихся, рациональный способ повышения эффективности и интенсификации обучения и самообучения. Использование ИКТ на уроках русского языка и литературы позволяет разнообразить формы работы, деятельность учащихся, активизировать внимание, повышает творческий потенциал личности. Построение схем, таблиц в презентации позволяет экономить время, более эстетично оформить материал. Задания с последующей проверкой активизируют внимание учащихся, формируют орфографическую зоркость. Использование кроссвордов, иллюстраций, рисунков, различных занимательных заданий, тестов, воспитывают интерес к уроку; делают урок более интересным. На уроках русского языка и литературы применение ИКТ позволяет использовать разнообразный иллюстративно-информационный материал. Причем материал находят сами учащиеся в Интернете, составляют презентации, таким образом, ИКТ развивает самостоятельность учащихся, умение находить, отбирать и оформлять материал к уроку. Уроки с использованием ИКТ развивают умение учащихся работать с компьютером, самостоятельно решать учебные задачи. Использование тестов помогает не только экономить время учителя, но и дает возможность учащимся самим оценить свои знания, возможности.

При обучении русскому языку как второму существуют языковые барьеры, низкий словарный запас. Для устранения перечисленного используется занимательный материал, заучиваются чистоговорки и скороговорки, проводится работа в паре и в группе с поочередным выступлением всех членов группы.

Словарный запас учащихся ближе к бытовому, так как не все учащиеся могут четко выразить мысли на русском языке (преобладает мышление на родном языке). Учащиеся легче обучаются в случае, когда имеется возможность диалога с другими, более знающими, в роли которых могут выступать одноклассники или учитель. Совместная беседа учащихся приносит существенную пользу, так как помогает учащимся выразить свое понимание

темы, содействует аргументированию учащимися своих идей; помогает учащимся осознавать, что у людей могут быть разные мнения. Необходимо работать над развитием таких практических навыков, как работа в группе, умение принять необходимое решение, выделить главное в тексте, составить схему, аргументировать ответ. При проведении урока-презентации в 8 классе «Однородные члены предложения. Экскурсия по Эрмитажу» наравне с использованием интерактивной доски можно провести следующие виды работ: лингвистическая разминка с взаимопроверкой, чтение текста по учебнику, графический диктант и др. Все это способствует активному участию на уроке всех учащихся, что в свою очередь повышает их коммуникативную активность. Работа по интерактивной доске является одним из обязательных приемом проведения как открытых, так и рабочих уроков. Это способствует экономному использованию времени урока, привитию интереса к предмету и, самое главное, повышению качества знаний учащихся. Возможности информационно-коммуникационных технологий позволяют разнообразить и наполнить новым интересным содержанием не только уроки, но и внеурочную деятельность [17].

Можно систематизировать, где и как целесообразно использовать информационные технологии в обучении, учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать в рамках одной программы тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы, высококачественные фотоизображения, достаточно большие объемы полноэкранного видео, качество которого не уступает телевизионному. Но надо всегда помнить, что компьютер на уроке применяется не как цель, а как средство!

Интегрированным уроком может быть любой урок со своей структурой, если для его проведения привлекаются знания, умения и результаты анализа изучаемого материала методами других наук, других учебных предметов.

Например, интегрированный урок в 6 классе.

Разработка урока русского языка и литературы (Учитель: Абуова К.М., школа № 65 г. Астаны)

Тема урока: Отрывок стихотворения «Мужичок с ноготок» из поэмы Н. Некрасова «Крестьянские дети»

Цель: раскрыть основную идею произведения.

Задачи:

- *учебные:* научить школьников анализировать поэтическое произведение;
- *развивающие:* развивать устную и письменную речь учащихся;
- *воспитательные:* формировать потребности сознательного и творческого отношения к труду, трудолюбия, чувства личной ответственности за результаты труда.

Тип урока: интеграция предметов (русский язык + литература)

Технология, применяемая на уроке: критическое мышление через «Чтение и Письмо».

Оборудование: портрет поэта, иллюстративный и наглядный материал на электронном носителе (<http://www.skazayka.ru/muzhichok-s-nogotok-iz-poemyi->

krestyanskie-deti/) - отрывок стихотворения "Мужичок с ноготок" из поэмы Н.А. Некрасова "Крестьянские дети", толковые словари.

Комментарии к аббревиатурам: К - коллективная работа, Г - групповая, П - работа в парах, И – индивидуальная.

№	Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность ученика
1	Организационный момент Вызов	Учитель обращается к детям: "Улыбнитесь! Поприветствуйте друг друга! А теперь подарите частичку своего хорошего настроения". Учитель читает строки, написанные на доске, просит учащихся обратить внимание на их смысл. "Играйте же, дети, растите на воле, на то вам и красное детство дано" Учитель предлагает учащимся составить кластер на тему "Детство".	Ребята становятся в круг, берутся за руки и дарят друг другу добрые слова. Ученики стараются совместно с учителем обсудить смысл этих строк. Учащиеся подбирают ассоциативные слова.
	Осмысление	На предыдущем уроке учитель предварительно ознакомил учащихся с творчеством Н.Некрасова. Учитель демонстрирует аудиовизуальный материал. На основе прослушанного проводится беседа с учащимися: - Кто главный герой произведения? - Опишите его. - Что вас больше всего удивило? Проводит словарную работу с учащимися по словарю. После прослушанного материала учитель использует прием "Корзина" идей, понятий, имен. Все сведения кратко в виде тезисов записываются учителем в "корзинке" идей. В корзину идей можно "сбрасывать" факты, мнения, имена, проблемы, понятия, имеющие отношение к теме урока. Далее в ходе урока эти разрозненные в сознании учащегося факты или мнения, проблемы или понятия могут быть связаны в логические цепи. Учитель направляет учащихся на составление плана по содержанию текста. Во время деятельности учитель оказывает поддержку учащимся. Заранее раздает отрывок стихотворения "Мужичок с ноготок" На основе прочитанного и прослушанного, аудиовизуального материала учитель предлагает учащимся изложить в письменной форме содержание текста (подробно).	https://www.youtube.com/watch?v=4neya2Ot0C0 Учащиеся после внимательного просмотра работают с <i>незнакомыми словами</i> из текста: шествоя, полушубок, чинно, вестимо, уздцы, миновал. Находят в словарях значение слов, делятся мнениями. Каждая группа по кругу называет какое-то одно сведение или факт, при этом, не повторяя ранее сказанного. Составляется список идей. Г Учащиеся, опираясь на текстовый материал, составляют простой план и в парах пересказывают друг другу. П https://www.youtube.com/watch?v=4neya2Ot0C0 Каждый ученик в своей

	<p>Учитель наблюдает за работой учащихся, помогает менее подготовленным учащимся в составлении плана. Предлагает свой вариант.</p> <p>Примерный план</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. В студеную зимнюю пору. 2. Мужичок с ноготок. 3. Топор дровосека. <p>В письменной работе учащихся учитель обращает внимание на правильное применение знаков препинания в предложениях с прямой речью. Заранее предлагает памятку "Знаки препинания в предложениях с прямой речью"</p> <p>Ф взаимооценивание и оценивание учителем</p>	<p>тетради пишет подробное изложение текста, согласно составленному плану. При затруднении учащиеся обращаются к учителю за помощью. При письменной работе ученикам разрешается пользоваться памяткой.</p> <p>(см. табл. №1 в приложении)</p> <p>И</p>
<p>Рефлексия</p> <p>Итог урока</p> <p>Домашнее задание:</p> <p>выучить стихотворение</p>	<p>Учитель предлагает учащимся облако "тегов", которые необходимо дополнить. Например, на интерактивной доске учитель выводит слайд, где указаны варианты:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ сегодня я узнал... ○ было трудно... ○ я понял, что... ○ я научился... ○ я смог... ○ мне захотелось... 	<p>После письменной работы учащиеся на отдельных листочках дополняют облака "тегов". Данный вид деятельности дает возможность учащимся осознать содержание пройденного, оценить эффективность собственной работы на уроке.</p>

ПРИЛОЖЕНИЕ к уроку

Отрывок стихотворения из поэмы Н. Некрасова "Крестьянские дети"

"Мужичок с ноготок"

Однажды, в студеную зимнюю пору,
Я из лесу вышел; был сильный мороз.

Гляжу, поднимается медленно в гору

Лошадка, везущая хворосту воз.

И, шествуя важно, в спокойствии чинном,

Лошадку ведет под уздцы мужичок

В больших сапогах, в полушубке овчинном,

В больших рукавицах... а сам с ноготок!

- Здорово, парнище! -

«Ступай себе мимо!» -

Уж больно ты грозен, как я погляжу! Откуда дровишки?

- «Из лесу вестимо; Отец, слышишь, рубит, а я отвожу».

(В лесу раздавался топор дровосека).

- А что, у отца-то большая семья?
  - «Семья-то большая, да два человека. Всего мужиков-то: отец мой да я...»
  - Так вот оно что! А как звать тебя?
  - «Власом». - А кой тебе годик? - «Шестой миновал... Ну, мертвая!» - крикнул малюточка басом,
- Рванул под уздцы и быстрее зашагал.

Таблица 1 – Знаки препинания в предложениях с прямой речью

ЗНАКИ ПРЕПИНАНИЯ В ПРЕДЛОЖЕНИЯХ С ПРЯМОЙ РЕЧЬЮ

Прямая речь – это передача чужой речи, сохраняющая содержание и форму.

Прямая речь после слов автора	Прямая речь перед словами автора	Прямая речь прерывается словами автора	Прямая речь стоит внутри авторских слов
<p>А: "П". Мальчик сказал: "Я приду сегодня вечером".</p> <p>А: "П?"</p> <p>Он спросил: "Что ты делаешь?"</p> <p>А: "П!"</p> <p>Он возмутился: "Что ты делаешь!"</p>	<p>"П", –а. "Я приду сегодня вечером", - сказал мальчик.</p> <p>"П?" –а.</p> <p>"Что ты делаешь?" – спросил он.</p> <p>"П!" –а.</p> <p>"Что ты делаешь!" – возмутился он.</p>	<p>"П, –а, – п".</p> <p>"Плыви вперед, - сказал он, - я за тобой последую".</p> <p>"П, –а. – П".</p> <p>"Я приду завтра вечером, – сказал он. – Принесу тебе книгу".</p> <p>"П! –а. – П".</p> <p>"Какой чудесный человек, не правда ли?! – воскликнула Саша. – Я не видела его грустным".</p>	<p>А: "П", –а.</p> <p>Он сказал: "Я очень устал", – и сразу же замолчал.</p> <p>А: "П!(?)" –а.</p> <p>Раздался чей-то голос: "К вам можно?" – и кто-то вошел в комнату.</p> <p>А: "П..." –а.</p> <p>Сергей говорит: "Ветру бы теперь дунуть..." – и отвернулся.</p>

Важны интегрированные уроки по русскому языку на материале текстов из художественной литературы, в ходе которых у учащихся формируются не только языковые компетенции, но и появляется возможность иметь целостное представление о художественных произведениях, способах раскрытия сходных тем в творчестве разных авторов, особенностях того или иного жанра. Перед учителями ставится задача привития учащимся коммуникативной компетенции, любви к литературе, формирования и выработки художественного вкуса, привычки читать и анализировать художественные тексты.

При проведении интегрированных уроков предусмотрена реализация принципа преемственности на всех этапах обучения. Так, изучение русского языка в 5, 6 классах осуществляется на базе текстов или цельных отрывков из них, где предпочтение отдаётся произведениям художественной литературы. Текстовый материал в целом служит формированию коммуникативной компетенции и усилению внимания к этнокультуроведческой составляющей. Тексты подбираются с учетом сфер общения: социально-бытовой, социально-культурной, учебной и общественной деятельности. Что касается старших классов, то содержание курса русского языка в них определяется стандартом базового образования по русскому языку.

Особенности обучения русскому языку в 10, 11 классах заключаются в новых подходах и решениях. Внимание учителя акцентируется, главным образом, на развитии культуры устной и письменной речи: учащиеся должны приобщаться к культуре и литературе русского народа через использование

текстов художественной литературы. Интегрированный урок для учителей – понятие не только знакомое, но и привычное. Но, исходя из реалий современной педагогической практики, повышается роль всестороннего развития учащихся.

Методика интегрированного урока

Первый этап работы подготовительный. Он включает следующие элементы: планирование, организация, конструирование содержания урока. Цель интегрированного урока – достичь целостного представления об изучаемом (явлении, событии, процессе, которые отражаются в теме, разделе программы).

Анализ педагогической практики показывает, что при проведении интегрированных уроков учебный материал, как правило, изучается индуктивным методом, шаг за шагом от частного к общему.

При конструировании урока содержание на первом этапе моделируется в общих чертах, без конкретизации материала. Необходимо разработать композицию урока, определить ее основные части.

Следующий этап работы над содержанием урока – этап творчества. Каждый учитель самостоятельно подбирает материал по своему направлению. Задача состоит в том, чтобы найти по возможности исчерпывающий материал по тематике урока, выявить интересные факты, подобрать необходимые иллюстрации, музыкальные произведения и другой материал. Затем учитель приступает к созданию плана-конспекта урока. На данном этапе, рассмотрев весь собранный материал, производится отбор лишь самого необходимого из всего массива информации. Это связано с необходимостью соблюдения временных рамок урока. Главная задача этого этапа заключается в том, чтобы создать целостную ткань урока без четких границ между интегрируемыми частями.

Второй этап подготовки и проведения урока – исполнительский. Начало урока должно оказать на учащихся сильное эмоциональное воздействие, чтобы настроить их на его восприятие. В современной дидактике этот этап урока называется фазой вызова. Цель этого этапа – вызвать интерес учащихся к теме урока, содержанию. Способы вызова интереса учащихся могут быть различные, например, описание проблемной ситуации или интересного случая.

В заключительной части урока необходимо обобщить все сказанное на уроке, подвести итог рассуждениям учащихся, сформулировать четкие выводы. Как и начало урока, концовка должна произвести на учащихся сильное эмоциональное воздействие.

На обобщающем уроке также можно сформулировать вопросы, которые учащиеся будут рассматривать самостоятельно во внеурочное время. Третий этап – рефлексивный. На этом этапе проводится анализ урока.

При проведении интегрированных уроков особое внимание следует уделить воспитанию интереса к изучению русского языка и литературы через использование нестандартных форм проведения уроков.

Наиболее эффективным в формировании мотиваций учебной деятельности школьников является обучение, не ограничивающееся сообщением знаний и

многократным повторением учебного материала, а направленное на развитие у них познавательных процессов и их творческой активности. В современной школе вопрос о мотивации учения без преувеличения может быть назван центральным. Большую роль в этом играют нестандартные формы проведения уроков. К примеру, обычные и необычные уроки:

1) уроки с измененными способами организации: урок-лекция, лекция-парадокс, защита знаний, защита идей, урок встреча;

2) уроки, опирающиеся на фантазию: урок-сказка, урок-творчество: урок-сочинение, урок-изобретательство, урок-творческий отчет, комплексно-творческий отчет, урок-выставка, урок изобретательства, урок-«удивительное рядом», урок фантастического проекта, урок-рассказ об ученых, урок-бенефис, урок-портрет, урок-сюрприз;

3) уроки, имитирующие какие-либо занятия или виды работ: экскурсия, заочная экскурсия, прогулка, гостиная, путешествие в прошлое (будущее), путешествие по стране, поездка на поезде, урок-экспедиция, защита туристических проектов;

4) уроки с игровой состязательной основой: урок-игра, урок-«домино», проверочный кроссворд, урок в форме игры «Лото», урок типа: «Следствие ведут знатоки», урок-деловая игра, урок-обобщение, урок типа КВН, урок: «Что? Где? Когда?», урок-эстафета, конкурс, игра, дуэль, соревнование;

5) уроки, предусматривающие трансформацию стандартных способов организации: парный опрос, экспресс-опрос, урок-зачет, защита оценки, урок-консультация, урок-практикум, урок-семинар, защита читательского формуляра, телеурок без телевидения, урок-общественный смотр знаний, урок-консультация, итоговое собеседование, ученическая конференция.

**Разработки уроков русского языка и литературы
(Учителя: Кожаметов К.Д., Кемельбаева З.С.)
школы №№ 2, 48 г. Астаны**

1) 9 класс

Тема: Все мы на земле разные.

Обобщение по теме: Сложноподчинённые предложения с придаточными обстоятельственными.

Цель урока: формирование и обобщение знаний о сложноподчинённых предложениях с придаточными обстоятельственными на материале повести И.Щеголихина «Белые метели».

Задачи урока:

1. Научить находить придаточные условия, причины и цели в сложноподчинённом предложении по характерным признакам, правильно употреблять их в речи.

2. Научить ставить вопросы к придаточным условиям, причинам, целям; уточнять средства связи придаточного с главным, место придаточного по отношению к главному; отличать обозначенные виды придаточных от других видов на материале художественного текста.

3. Воспитывать любовь и преданность своей профессии, самоотверженность и готовность помочь.

	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	наглядности
3 мин.	I. Организационный момент. Приветствует учеников, проверяет готовность к уроку, желает успеха. Для создания психологической атмосферы проводит игру «Мне в тебе нравится»	Ученики осмысливают поставленную цель. Проводят игру «Мне в тебе нравится»	Мяч
5 мин.	II. Проверка домашней работы С помощью метода «Ассоциативная карта» осуществляет проверку домашней работы. Домашнее задание. Выполните тест “СПП с придаточными места и времени”. 1. Укажите СПП с придаточным места (знаки препинания не расставлены). Расставьте знаки препинания. А. Счастье грибника в том чтобы в субботу на заре попасть в заветное место. Б. Надо в себе воспитывать вкус к хорошему языку как воспитывают вкус к гравюрам и хорошей музыке. В. Настоящего человека всегда тянет туда где трудно. Г. Близкого человека только тогда поймешь когда с ним расстанешься. 2. Укажите СПП с придаточным времени. А. Я вернусь, когда раскинет ветви по-весеннему наш белый сад. Б. Нет величия там, где нет простоты, добра и правды. В. Человеку никак нельзя жить без родины, как нельзя жить без сердца. Г. Молодежь должна быть достойна эпохи, в которой она живет. 3. Укажите СПП, в котором союз как находится в главном предложении. А. Как только приду я на гулянье, он танцует и поет... Б. Только я вошел в гостиную, как вдруг дверь бильярдной распахнулась. В. Я помню, бедный, он слезами обливался, как с вами расставался! Г. Уже более трех часов прошло с тех пор, как я присоединился к мальчикам.	Ученики составляют ассоциативную карту. Отвечают на вопросы теста на обобщение и повторение.	Бумага А-4
20 мин.	III. Актуализация знаний 1. Беседа по теме «СПП». - На какие вопросы отвечают придаточные цели, причины, времени, следствия, условия, места? - Как они присоединяются к главной части? - Как ставятся знаки препинания при составных союзах?	Ученики отвечают на вопросы учителя. Демонстрируют свои знания. Ученики выполняют	учебник карточки Таблицы по теме «СПП»

	<p>Предлагает ученикам 1-3 упражнение. 2. Обобщение новой информации. С помощью метода «Подумать – сговориться - обсудить» осуществляет усвоение нового материала. — Вот такая она, целина,— заключил Ваня.— По всей планете известная.2. Заполнение таблицы предсказаний (1 часть)</p> <table border="1"> <tr> <td><i>Что произойдет?</i></td> <td><i>Что произошло?</i></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> </tr> </table> <p>3. Чтение рассказа (заполнение 2 части таблицы) - Чьи предсказания сбылись? 4. Проводит игру «Хочу спросить» 5. Работа с текстом.</p>	<i>Что произойдет?</i>	<i>Что произошло?</i>			<p>упражнения. Учащиеся читают текст и выполняют рекомендованные задания, прогнозируют продолжение по началу. Заполняют таблицу. Читают содержание. Играют в ответы и вопросы. Работают с текстом над СПП устно.</p>	
<i>Что произойдет?</i>	<i>Что произошло?</i>						
10 мин.	<p>IV. Закрепление урока Работа в парах по методике «КСО» 1. Что вы поняли по данной теме? 2. Расскажите друг другу, что обозначают придаточные уступки, на какие вопросы отвечают и где располагаются в предложении? 3. Соответствует ли название произведения его содержанию? Аргументируйте вкратце свой ответ. 4. Для чего автор использует в предложении СПП?</p>	<p>Ученики обсуждают между собой, отвечают на вопросы своих одноклассников.</p>					
5 мин.	<p>V. Итог урока Этап рефлексии: Стратегия «Телеграмма» - Что тебе понравилось на уроке? - Что не понравилось? - Насколько трудным был урок? Кратко написать самое важное, что уяснил с урока с пожеланиями соседу по парте и отправить.</p>	<p>Оценивают работу своих одноклассников, пишут телеграммы.</p>	<p>фишки стикеры</p>				
2 мин.	<p>VI. Домашнее задание Объясняет особенности выполнения домашней работы.</p>	<p>Записывают домашнее задание в дневниках.</p>					

2) 11 класс

Тема: Обособленные обстоятельства.

Цель урока: Способствовать обобщению знаний об обособленных обстоятельствах; сформировать навыки постановки знаков препинания при обособленных обстоятельствах; воспитывать языковое чутье, подготовить учащихся к выполнению заданий ЕНТ по указанной теме.

1. Орг. момент. Работа с эпиграфом. Определение целей урока.

Притча. «Жил мудрец, который знал все. Один человек захотел доказать, что мудрец знает не все. Зажав в ладонях бабочку, он спросил: «Скажи, мудрец,

какая бабочка у меня в руках: мертвая или живая?» А сам думает: «Скажет живая – я ее умертвлю, скажет мертвая – выпущу». Мудрец, подумав, ответил: «Все в твоих руках».

На сегодняшнем уроке все будет зависеть от вас, насколько вы освоите тему и сможете ее применить. Работать вы будете в группах, парах и индивидуально. На столах лежат карточки трех цветов: пятерка – красная карточка, четверка – голубая карточка, тройка – желтая карточка. За каждое выполненное задание вы берете себе карточку определенного цвета. Критерии оценивания: 0 -- «5» 1-- «4» 2--«3».

Обособленные обстоятельства (слайд)

"Еще Пушкин говорил о знаках препинания. Они существуют, чтобы выделить мысль, привести слова в правильное соотношение и дать фразе легкость и правильное звучание. Знаки препинания – это как нотные знаки. Они твердо держат текст и не дают ему рассыпаться".

К.Г.Паустовский

Лестница успеха. Цели: повторить правила обособления второстепенных членов предложения, углубить знания об обособленных обстоятельствах, отработать навыки анализа постановки знаков препинания при обособленных обстоятельствах. (3 мин.)

Повторение изученного материала. (ЕНТ). Орфоэпическая разминка.

(Слайд)

Августовский, артиллерия, апостроф, аристократия, асимметрия, афера, баловать, бармен, банты, благовест, бочковый. (3 мин.)

Вызов “Корзина” понятий. Метод: информация для размышления.

Реализация смысла. Новая тема. Составление корзины понятий.

Дайте объяснение ключевых понятий: “Обособление”, “Обособленные обстоятельства”, “Деепричастный оборот”. (Слайд). (Выходят к доске и записывают то, что знают о терминах) Нам предстоит вспомнить, в каких случаях обособляются или не обособляются обстоятельства. 3 мин.

Изучение нового материала. Метод: самостоятельная работа в группах. Создание схем, таблиц. Подготовить информацию об обособлении обстоятельств.

1 группа. Подготовить информацию в схеме или в таблице об обособлении обстоятельств, выраженных деепричастиями и деепричастными оборотами.

2 группа. Подготовить информацию в схеме или в таблице об обособлении обстоятельств, выраженных существительными с предлогами

3 группа. Подготовить информацию в схеме или в таблице о случаях, когда обстоятельства не обособляются. (5 мин.)

Актуализация знаний. Отработка умений и навыков. Метод: объяснение, работа в группах, тестирование, самостоятельная работа.

1. Представитель от каждой группы рассказывает свой вопрос в других группах.

2. Верно-неверно.

1. Обстоятельства, выраженные деепричастным оборотом, обособляются всегда (да).

2.Обстоятельства не обособляются, если они выражены существительными с предлогами несмотря на, невзирая на(нет).

3.Одиночные деепричастия обособляются, если они, указывают на время, место, причину действия (да).

4.Обстоятельство, выраженное фразеологизмом, обособляется (нет).

5. Обстоятельство, выраженное одиночным деепричастием, обособляется, если близко по значению глаголу (нет).

7.Практическая работа. Задание для групп: (устное).

- В предложении найти обстоятельства, определить, чем выражено, объяснить условия обособления.

- Из данного текста выпишите номера предложений, в которых есть обособленные обстоятельства.

1)Уже было начало июля, когда князь Андрей, возвращаясь домой, въехал опять в ту берёзовую рощу, в которой этот старый корявый дуб так странно и памятно поразил его. 2) Бубенчики ещё глуше звенели в лесу, чем месяц тому назад... 3) И молодые ели, рассыпанные по лесу, не нарушали общей красоты и, подделываясь под общий характер, нежно зеленели нежными молодыми побегами. 4) Целый день был жаркий: где-то собиралась гроза, но только небольшая тучка брызнула на пыль дороги и на сочные листья. 5) Левая сторона леса была тёмная, правая – мокрая и глянцевитая, блестела на солнце, чуть колыхаясь от ветра. 6) Всё было в цвету; соловьи трещали и перекатывались то близко, то далеко. (взаимопроверка)

Группа 1. Спишите, раскройте скобки, поставьте знаки препинания, графически выделите основу, затем обособленные обстоятельства.

1) Обогнув высокий мыс, пароход вошёл в залив.

2) Ветер крепчал, сильнее закутывая город пеленой морских туманов.

3) На севере, слабо мерцая, подымались какие-то белесоватые облака.

4) Далеко в вышине, взглядевшись, молодой человек различил неясные очертания.

5) Казаки разъехались не договорившись.

Группа 2. Запишите предложения, выделяя запятыми обстоятельства, выраженные существительными с предлогами. Подчеркните их.

1) Во дворе, несмотря на апрель, стоял пронизывающий холод.

2) Благодаря массе новых впечатлений, день прошел для Каштанки незаметно.

3) Вопреки плохой погоде, в этом году был хороший урожай.

4) Несмотря на осень, день был тёплым и ясным.

Группа 3. Из данных предложений выпишите фразеологизмы и объясните их лексическое значение.

1. Работал он не покладая рук.

2. И пошёл домой журавель несолонохлебавши. (Из русской народной сказки)

3. Я занимался спустя рукава.

4. Он примчался сюда, не переводя духа.

5. Мальчики бросились в проход и спрятались там, затаив дыхание.

Какова стилистическая роль обстоятельств, выраженных деепричастиями или деепричастным оборотом? Они создают экспрессивность, усиливают динамику эпизода. Им отдается предпочтение в художественной речи. Предложения с деепричастными оборотами кратки, лаконичны, выразительны. Обстоятельства, выраженные фразеологическими оборотами, употребляются в разговорной речи. Они придают речи живость и выразительность.

В группах. Задание на замену придаточных предложений деепричастными оборотами.

В группах. А теперь следующее задание. Замените, где возможно, придаточные предложения синонимичными деепричастными оборотами:

1. Ребенок горько заплакал, потому что он потерял любимую игрушку.

2. Когда мы приехали на станцию, поезд уже ушел.

3. Ученики хорошо усвоили материал по данному разделу истории литературы, после того как дополнительно прочитали несколько критических статей.

4. Мой собеседник зажег свечу – я продолжил свой рассказ.

5. Когда он остался один, он восстановил в памяти все подробности вчерашнего разговора.

6. Мы вошли в театр, когда подходило к концу первое действие спектакля. (Замена невозможна, потому что в главном и придаточном предложениях два разных подлежащих)

Вывод: Такая замена возможна в том случае, если основное и добавочное действие совершает один деятель.

Мини–тест

1. Найди предложение, в котором необходимо обособить обстоятельство.

1) Выполняли они свою работу спустя рукава.

2) Он постоял несколько минут молча.

3) Несмотря на усталость путешественники отправились в путь.

4) Ленивый сидя спит, лёжа работает.

2. Найдите предложения, в которых неправильно обособлен деепричастный оборот.

1) Мир осинам, что раскинув ветки, загляделись в розовую вдову.

2) Напившись чаю, перед рассветом я выходил на охоту.

3) В окно весело играя, заглядывал юный солнечный луч.

4) Вон, покинув звездный хоровод, на трубе сидит звезда-красавица.

3. Укажите предложение, в котором не нужно обособлять одиночное деепричастие (знаки препинания не расставлены).

1) Прощаясь молодые люди раскланивались.

2) Отец не оборачиваясь кивнул головой.

3) Смотрел на бабушку прищурясь.

4) Мальчик вздрогнув уронил ложку.

4. Отметь предложение, в котором НЕТ пунктуационных ошибок.

1) Снег сошёл, оставшись кое-где грязными клочками в лощинах.

2) Воробьи обсыпав придорожные ветлы, кричали громко.

3) Я долго сидел у открытого окна, не зажигая огня и задумчиво глядел в

тёмное пространство, перебирая в памяти прошедшие годы.

4) Оглянувшись по сторонам, и, никого не обнаружив он осторожно стал пробираться к дому. (1.- 3 2.- 1 3 -3. 4. - 1)

Рефлексия. Лестница успеха. Что вы ожидали от урока и что получилось? Сравните свои предварительные цели и реально достигнутые результаты. 2 мин.

Подведение итогов. Оценки за урок. (2 мин.)

Задание на дом. Метод: объяснение

1. Подбор предложений из художественных текстов с обособленными обстоятельствами. (1мин.)

3) 11 класс

Тема урока: "Второстепенные члены предложения. Н.Назарбаев "Слово о Независимости".

Тип урока: Урок закрепления знаний о главных и второстепенных членах предложения.

Цель урока: Повторение второстепенных членов предложения на основе анализа эссе Н.А.Назарбаева "Слово о Независимости".

Задачи:

1) обобщение, систематизация и углубление знаний по теме «Простое предложение», научиться определять второстепенные члены предложения;

2) развитие умения анализировать языковой материал, обобщать, делать выводы;

3) работа с текстом, умение выделять главное в его содержании, строить связное высказывание.

Методические приемы: рассказ учителя, работа с иллюстрациями, выразительное чтение, комментированное письмо, беседа по вопросам, работа со справочным материалом.

УУД, отрабатываемые на уроке:

-коммуникативные: строить продуктивное речевое взаимодействие со сверстниками и учителем, адекватно воспринимать устную и письменную речь, логично излагать свою точку зрения по поставленной проблеме;

-познавательные: выдвигать аргументы, строить логическую цепь рассуждения, находить доказательства, перерабатывать и систематизировать информацию и предъявлять её разными способами;

-регулятивные: осуществлять самоконтроль, самооценку, самокоррекцию.

Оборудование: слайдовый материал, компьютер, интерактивная доска, индивидуальные рабочие листы.

Примечание: На протяжении урока обучающиеся пишут в рабочих листах, а в конце сдают их учителю. На рабочих листах прописаны все письменные задания, после каждого задания прописаны критерии оценивания работы. Учащиеся на протяжении всего урока самостоятельно оценивают себя.

Ход урока

1. Организационный момент

Чтобы хорошо себя чувствовать, предлагается пожелать здоровья друг другу на разных языках. Раздаются несколько карточек с пожеланиями здоровья, кто получает карточку, приветствует всех громко, позитивно, не забывая называть, на каком языке приветствие, а учащиеся хором отвечают на этом же языке.

- Учитель   начинает   на   русском   языке
- Здравствуйте!
  - Саламатсызба
  - Нихао ! (Китай)
  - ГомарДжоба ! (Грузия)
  - Хэллоу! (Англия)
  - Бонжур! (Франция)
  - Здравей! (Болгария)
  - Здоровэньки булы! (Украина)
  - Норуонноргуй! (Якутия)
  - Джечьбуречь (Удмуртия)
  - Добры дзень! (Белоруссия)
  - Ola! (Португалия)
  - Namaste! (Индия)
  - Merhaba! (Турецкий)
  - Ave! (Латинский)
  - Konnichiwa! (Япония)

Спасибо всем. И если, как говорят ученые, мысль материальна, то наше здоровье должно удесяттериться, уже чувствуется это. А как вы? Тогда приступим к уроку.

Перед изучением темы. Зададимся вопросом: А что мы знаем о простом предложении?

2. СТАДИЯ ВЫЗОВА. Прием «Кластер»

1. Напишите ключевое слово или предложение в середине листа или доски.
2. Далее запишите слова или предложения, которые приходят на ум в связи с данной темой.
3. По мере того как возникают идеи необходимо устанавливать связи между ними.

Работа с эпиграфом

«Нас всех объединяет и хранит, делает крепче и увереннее Великий Дух Независимости!»

Н.Назарбаев

Вопрос: О чем сказал Н.А.Назарбаев?

Слово учителя

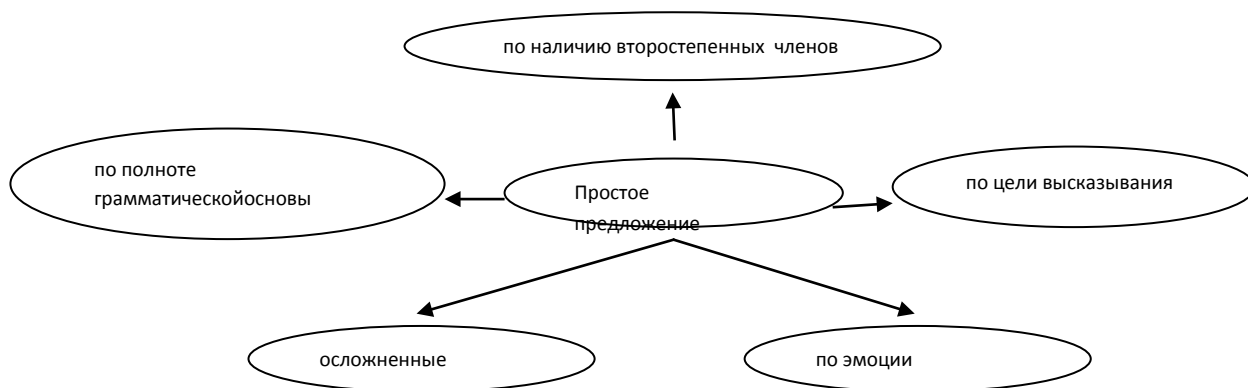
Тема нашего урока «Второстепенные члены предложения.

Н.Назарбаев "Слово о Независимости». Обсудим выступление нашего Президента 14.12.14 года, что такое «Независимость», «Независимость Казахстана», «толерантность», «гражданственность», «патриотизм».

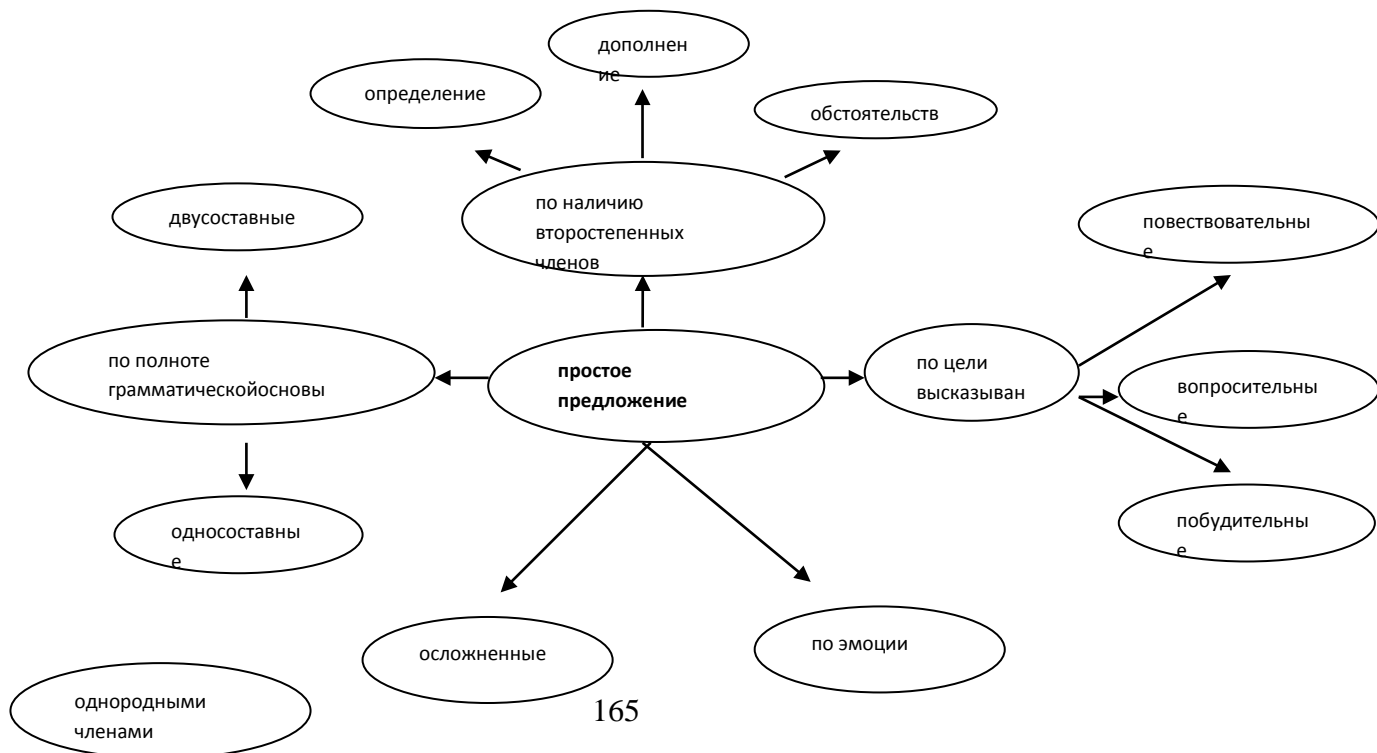
3. СТАДИЯ ОСМЫСЛЕНИЯ. Прием №1 «Пометки на полях»

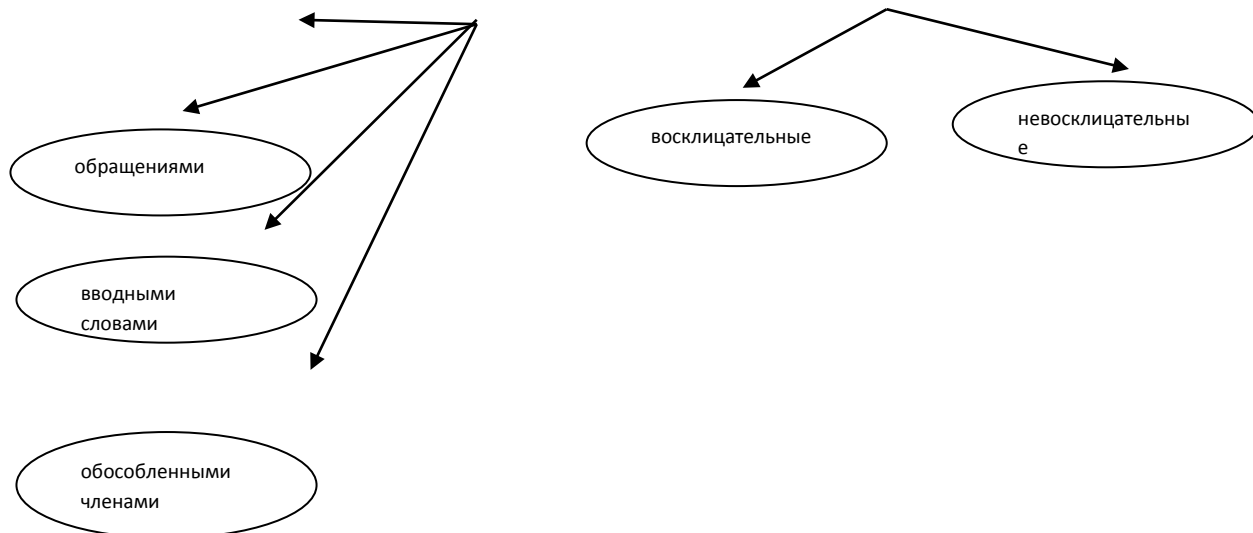
Прочитайте внимательно по себе текст.

Сегодня мы уверенно переходим ещё один рубеж нашей Великой Истории. Поток времени стремительно отдаляет нас от великого дня 16 декабря 1991 года, когда Республика Казахстан впервые заявила о себе как о независимом государстве. И с каждым годом мы глубже осознаем непреходящую историческую силу выбора, сделанного народом. Выбора жить в свободной, суверенной стране, в мире, согласии и доверии друг с другом. На все времена самим определять свою судьбу и строить своё Будущее.

Получаем вторичный кластер.

Нас всех объединяет и хранит, делает крепче и увереннее Великий Дух Независимости! Он воплощается в каждом младенце, родившемся на свет под ясным и солнечным казахстанским небом. Он – в каждом гражданине страны и каждой казахстанской семье, каждом новом построенном доме, каждом городе, ауле и селе. Он крепнет с ростом нашей экономики, каждым новым индустриальным проектом, каждой новой магистралью, проложенной в безбрежных просторах нашей Родины, каждой тонной золотой пшеницы, собранной с наших полей.

Независимость выстрадана многими поколениями наших предков, защищавших кровью и потом нашу священную землю. Независимость - непоколебимая решимость каждого гражданина до последней капли крови защищать Казахстан, как завещали нам наши героические предки.

Проводимая нами внутренняя и внешняя политика исходит от мудрости нашего народа. Мудрость дружбы, поддержки и единства всех казахстанцев. Мудрость нашей Стратегии «Казахстан - 2050», всех ответственных решений. Мудрость достоинства нашего народа, гостеприимства и великодушия к нашим друзьям и партнёрам по всему свету.

Независимость - это всеобщий труд. Труд школьников и студентов, постигающих науки. Труд людей всех профессий, приумножающих национальное богатство. Это труд казахстанцев, воспитывающих каждое новое поколение в безграничной преданности к нашей Родине.

Независимость - это Великое единство нашего народа с его уникальным государственным языком, историей и культурой, уважением этнических языков всех казахстанцев. Всё это - жизненная философия Независимости. Строго следуя ей, мы будем вечно нести небесный стяг нашей Родины, гордо поднимать его на новых и новых вершинах развития Казахстана. Пусть так будет всегда!

1. Перескажите текст. Какова его основная мысль?
  2. Какое слово является ключевым? Почему?
  3. Каков тип текста? Определите стиль.
  4. В прямом или переносном смысле употреблено слово *золотой*?
  5. Какие предложения в большей степени употребляет автор, простые, сложные?
2. Охарактеризуйте текст, используя данные выражения:
- *Автора волнует тема...*
  - *По способу изложения текст является...*
  - *Автор убедительно призывает нас... и т.д.*

Читая текст, делайте пометки карандашом (прием Инсорта). Используя ключевые слова и фразы, заполните таблицу с графами «V», «+», «-», «?»

«+» - поставьте на полях, если то, что вы читаете соответствует тому, что вы знаете;
«-» - поставьте на полях, если то, что вы читаете, противоречит тому, что вы знали или думали, что это знаете;

«V» - поставьте на полях, если то, что вы читаете является новым;

«?» - поставьте на полях, если то, что вы читаете является непонятным или вы хотели бы получить более подробные сведения по данному вопросу.

Полученные данные обсудить в малых группах или в парах и составить общую маркировочную таблицу.

Прием № 2 «Маркировочная таблица»

После прочтения текста ученик составляет маркировочную таблицу, в каждый столбик которой вписываются предложения с соответствующими пометками:

+	-	V	?

Материал обсуждается в парах, ученик от пары сообщает информацию, которая фиксируется учителем на доске. Обсуждение информации способствует ее систематизации и дает возможность ответить на возникшие вопросы.

4. СТАДИЯ РЕФЛЕКСИИ (Подводятся итоги). Прием «Эссе»

А начнем мы с Новой Экономической Политики «Нұрлыжол» (слайд с текстом, в котором пропущены знаки препинания.)

Задание 1. Расставьте недостающие знаки препинания, объясните их постановку (работа в парах)

«Нашим достойным ответом на глобальные вызовы стала Новая Экономическая Политика «Нұрлыжол». Во-первых, ставка на инфраструктурное развитие в условиях мировой волатильности – это общий тренд успешных наций современного мира. Во-вторых, построив качественные дороги и коммуникации, мы глубже кооперируемся в региональные и глобальные экономические связи. В-третьих, грандиозные проекты строительства инфраструктуры – это стабильность зарубежных инвестиций. Они обеспечат долговременный экономический рост. В-четвёртых, это прочная гарантия достойной занятости, роста производительности труда и благосостояния народа. В-пятых, «Нұрлыжол» - это новые возможности для всех регионов».

Проверьте правильность выполнения. Взаимопроверка.

Задание 2. Игра «Крестики-нолики». Отвечая на вопросы, заполните табличку, которая лежит перед вами. Если вы согласны с моим суждением, напротив номера вопроса ставьте «х», не согласны - «о».

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Вопросы:

1. Второстепенные члены предложения распространяют грамматическую основу предложения, но не могут относиться к другим второстепенным членам предложения.
2. Прямые дополнения выражаются всеми падежами.
3. Дополнение обозначает место, время, причину, образ действия и др.
4. Несогласованные определения выражаются местоимениями, причастиями, числительными.
5. По способам связи с определяемыми словами определения делятся на согласованные и несогласованные.
6. Определение обозначает признак предмета и отвечает на вопросы: какой? чей? который? и др.
7. По цели высказывания предложения делятся на повествовательные, вопросительные, и восклицательные.
8. Обстоятельство обозначает место, время, причину, образ действия, и др.
9. В роли обстоятельств выступают наречия, деепричастия и деепричастные обороты, неопределенная форма глагола.
10. Виды обстоятельств по значению определяются путём постановки вопросов.

Обменяйтесь карточками и проверьте ответы товарища, сравнивая с ответами на доске. Кто выполнил задание без ошибок?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
о	о	о	о	х	х	о	х	х	х

Задание 3. Составление мини-текста-рассуждения. Развитие монологической речи.

Астана - столица нашей Родины стала для всех казахстанцев настоящей святыней, символом нашей общей любви к Отечеству.

Почему Астана является символом нашей общей любви к Отечеству?

5. Домашнее задание.

Напишите мини-сочинение о том, какими качествами должен обладать гражданин, патриот своей Родины.

При работе вы можете опираться на следующие высказывания Н.А.Назарбаева:

1. Независимость - это всеобщий труд. Труд школьников и студентов, постигающих науки. Труд людей всех профессий, приумножающих национальное богатство. Это труд казахстанцев, воспитывающих каждое новое поколение в безграничной преданности к нашей Родине.
2. Вся история казахов, вся история независимого Казахстана – это история сплочения и единения. Беречь и укреплять единство – самая высшая добродетель.
3. В XXI веке только та страна заживёт счастливо, которая будет сильна единством, радостна своим трудом, дружна своими людьми. Мы, казахстанцы, осознали это своими сердцами. За годы Независимости мы закалились, окрепли духом.

6. Подведение итогов урока.

Заключительное слово учителя. Вернемся к нашему эпитафю.

Как же справедливо утверждение Н.А.Назарбаева, что Независимость выстрадана многими поколениями наших предков, защищавших кровью и потом нашу священную землю. Независимость - непоколебимая решимость каждого гражданина до последней капли крови защищать Казахстан, как завещали нам наши героические предки.

Верю, что каждый из вас вырастет достойным гражданином нашей великой Родины и приложит все усилия для дальнейшего процветания нашей многонациональной страны.

**Разработки уроков учителей русского языка и литературы
(Учитель: Евстратова Н. А., Гладышева Г. Г.,
школа-лицей № 7, г. Семей)**

Интегрированный урок по русскому языку и литературе:

«Стилистические особенности синтаксических конструкций на примере комедии Н.В. Гоголя «Ревизор»».

Цели урока:

Личностные: Продолжать работу по формированию у учащихся устойчивой мотивации к речевому самосовершенствованию.

Метапредметные: Способствовать развитию творческого потенциала учащихся через совершенствования операций сопоставления, анализа и обобщения.

Предметные: Продолжить формирование системы знаний о стилистике простых и сложных предложений через художественный анализ текста Н.В. Гоголя «Ревизор».

Оборудование урока: проектор, тексты произведений, элементы театральных декораций, музыкальное сопровождение.

Ход урока:

(На экране изображение театра и крупным шрифтом дата. Звучит музыка, появляются шумовые эффекты)

Учитель:

1.«Вечером 19 апреля 1836 года необычайное оживление царило на площади у Александринского театра в Петербурге. Подъезжали экипажи, хлопали дверцы карет. Ложи и кресла заполняла высшая петербургская знать. В этот вечер театр впервые давал комедию Гоголя «Ревизор».

Показывается слайд (афиша)

Автор был в театре. Задумчиво глядя вверх мундиров и орденов, он припоминал переводные пьесы - безделушки с выдуманными характерами и страстями, которые так нравились публике.

В одной из статей Гоголь писал: «Ради бога, дайте нам русских характеров, нас самих дайте нам!»

Гоголь мечтал об искусстве, которое волнует, исторгает слезы, клеймит публично «прячущийся порок».

Гоголь писал: «В «Ревизоре» я стремился собрать в одну кучу все дурное в России и одним разом посмеяться над всем».

2. Но... после постановки «Ревизора» на сцене Гоголь полон мрачных мыслей. Его не во всем удовлетворила игра актеров, превративших комедию в фарс и не

донёвших до зрителя остроту гоголевского смеха. Это и расстроило писателя, ведь герои Н. В. Гоголя разоблачаются не при помощи морали и нравоучений, а путем осмеяния. “Только смехом поражается здесь порок”, беспощадным, карающим смехом, который он считал “единственным честным, благородным лицом своей комедии”.

Комедия

Комизм

Приёмы авторского комизма

(Ремарки, движение, поведение, костюмы, речь)

Комментарий: В основе любой комедии лежит комизм, который не возможен без авторских приёмов. Гоголь блестяще использовал эти приёмы. Давайте вспомним, что более всего показалось вам смешным при чтении комедии или просмотре спектакля? (Ответы ребят).

1. И сейчас предлагаем вам найти авторские приёмы комизма в некоторых сценах комедии.

Работа с текстом (сцены из комедии: действие второе, явление восьмое Городничий и Хлестаков (первая встреча); действие 3, явление 5 после обеда в богоугодном заведении; действие 4, явление 7 и 8 любовные игры Хлестакова).

Проверка задания.

Инсценирование первой сцены.

Комментарий: На примере прочитанных сцен комедии и сыгранной ребятами, мы убедились в важности приёмов авторского комизма, позволяющих донести до зрителя глубину образа.

2. А теперь попробуем выразить своё мнение о главных героях комедии на основе вашего читательского восприятия, зрительского впечатления и актёрского воплощения. (Задания в конвертах).

Учитель:

1. Комедия прочитана, роли сыграны и, наверное, пришло время обратиться к финалу пьесы. Вы помните, какой сценой она заканчивается?

2. Немая сцена символизирует собой... (На экране по замыслу Гоголя парад...)

Выходит Городничий с выступлением в свою защиту (потом Хлестаков).

Ребята, вы прослушали защитную речь героев комедии. А теперь мы бы хотели предложить вам небольшую работу с текстами этих выступлений:

1 группа: ищет признаки разговорной речи.

2 группа: ищет признаки публицистики;

3 группа: ищет признаки и средства художественного стиля.

1. Комментарий: 1 вариант. Ребята, вы рассмотрели стилистические особенности предложений на примере данных текстов, а теперь нам бы хотелось предложить вам выполнить задания к тексту с выборочным ответом. Оно важно, так как... (Проблема? - Дискуссия).

2 вариант. Ребята, вы рассмотрели стилистические особенности предложений на примере данных текстов, и пришло время для домашнего задания.

Рефлексия: _____

Дом. задание. Написать сочинение – рассуждение (объём: 8 класс – от 50 слов; 9 класс не менее 70 слов).

Разработка интегрированного урока в 7-м классе
Возможности языкового и литературного употребления деепричастных оборотов
(Учитель: Гладышева Г.Г.)

Цели урока:

- 1) Формирование представлений о роли деепричастия в художественных произведениях (на примере поэтического творчества Ф.И.Тютчева).
- 2) Актуализация опорных знаний и умений по теме “Деепричастие”.

Задачи урока:

- 1) Развивать чуткое отношение к родному языку, поэзии.
- 2) Совершенствовать навыки постановки знаков препинания при одиночных деепричастиях и деепричастном обороте.
- 3) Развивать речевые навыки при построении устных и письменных высказываний.

Оборудование:

- 1) Портрет Ф.И.Тютчева и сборники его стихотворений.
- 2) Схема обозначения пунктограммы “Выделение запятыми деепричастий и деепричастных оборотов”.
- 3) Контрольные карточки для индивидуальной работы, карточки с отпечатанным текстом.

Ход урока

I. Организационный момент.

- проверка готовности к уроку;
- запись числа, классной работы, темы (при объявлении темы может сразу состояться короткий разговор по вопросу темы, с привлечением примеров из стихотворения А.С. Пушкина “Зимнее утро”: что изменится в стихотворении, если убрать использованные поэтом деепричастия?)

Под голубыми небесами,
Великолепными коврами,
(Блестя на солнце), снег лежит...

или

(Скользя по утреннему снегу),
Друг милый, предадимся бегу
Нетерпеливого коня...

Вступительное слово учителя:

II. Вступительное слово учителя.

Мы продолжаем изучение темы “Деепричастный оборот и знаки препинания при нём”. Кроме этого на сегодняшнем уроке у нас произойдёт необычная встреча лингвистики и литературы. Тема этой встречи “Роль деепричастий в поэзии Ф.И.Тютчева”.

Результатом урока должны стать ваши творческие работы, в которых вы покажете умение не только правильно расставлять знаки препинания в предложении с деепричастиями и деепричастными оборотами, но и умение использовать деепричастия в речи для создания более образных рассуждений и описаний.

III. Актуализация прежних знаний.

Составление коллективного портрета деепричастия (групповая работа по рядам: Приложение 3).

Последовательно передавая листок-заготовку по своему ряду, указать признаки деепричастия как части речи (пока составляется коллективный портрет деепричастия, ребята работают в парах: один называет глагол, другой образует от него деепричастие, в тетрадь каждый записывает по 1-2 предложения с одиночными деепричастиями и деепричастным оборотом):

- грамматические признаки;
- морфологические признаки;
- синтаксические признаки;
- морфемные признаки;
- примеры деепричастий.

(ученик за последней партой читает описание получившегося портрета, остальные ребята класса слушают и рецензируют коллективную работу своих товарищей).

Дополнительные вопросы всему классу:

- Что называется деепричастным оборотом?
- Что вы знаете о знаках препинания при одиночных деепричастиях и деепричастных оборотах? (объяснение у доски, с использованием схемы “Знаки препинания при одиночных деепричастиях и деепричастных оборотах”).

2) Проверка домашней работы (упр. 169, учебник 7кл. М.Т.Баранова, Т.А.Ладыженской и др., 2002 года издания):

- назвать деепричастия:

- передающие только движения героев;
- передающие душевное состояние героев.

- Какую роль выполняют деепричастия в повести Н.В.Гоголя “Тарас Бульба”? (дорисовывают движения героев, делают их более живописными).

(в момент проверки д/з 3 ученика класса выполняют индивидуальную работу по карточкам контроля)

IV. Отчёт об исследовательской работе на тему “Роль деепричастий в поэзии Ф.И.Тютчева.

Деепричастия используются не только в прозе, но и в поэзии. Убедиться в этом позволит обращение к лирике Ф.И.Тютчева, исследовав которую, учащиеся класса готовы ответить на вопрос: “Какова роль деепричастий в поэзии Ф.И.Тютчева?”. К творчеству Ф.И.Тютчева мы обращаемся не случайно. 5 декабря 2004 года этому замечательному русскому поэту исполнился 201 год со дня рождения. Более подробно с его творчеством мы познакомимся в старших классах, а сегодня лишь прикоснёмся к его поэтическому наследию.

1. У доски 2 девочки рассказывают о результатах своих исследований, зачитывают примеры стихотворений, в которых деепричастия выражают внешние движения лирических образов и душевное состояние.

2. Завершается отчёт общей работой класса. Ребятам предстоит выполнить выборочный диктант с распределением деепричастий из зачитанных учителем отрывков из стихотворений Ф.И.Тютчева в 2 колонки (*Приложение 7*):

- деепричастия, обозначающие внешние действия;
- деепричастия, выражающие душевное состояние.

Дополнительное задание: указать вид деепричастий, выделить у них суффиксы, с помощью которых они образуются от глаголов.

V. Проба пера (работа в парах:

- восстановить по подсказкам авторский текст – отрывки из стихотворений Ф.И.Тютчева (подсказками является один из двух глаголов, записанных в скобках, от которого нужно образовать подходящее по смыслу деепричастие).

- при чтении полученные результаты сравниваются с оригиналом (*Приложение б*).

VI. Анализ текста.

Текст посвящён творчеству Ф.И.Тютчева. На каждой парте распечатанные экземпляры.

Задания к тексту:

- прочитать, определить стиль и тип речи (публиц., рассуждение), ответить на вопрос, что узнали о Тютчеве из этого текста;
- списать, вставить пропущенные буквы, расставить знаки препинания;
- подчеркнуть обстоятельства, выраженные деепричастиями и деепричастным оборотом.

VII. Подведение итогов урока.

- Знание какого пунктуационного правила помогло вам сегодня в работе?

- Как бы вы ответили на вопрос темы сегодняшнего урока?

VIII. Домашнее задание (на выбор).

• написать продолжение текста в виде сочинения-рассуждения на тему “Согласен ли я со взглядом Ф.И.Тютчева на природу?”;

• письменно ответить на вопрос темы урока “Нужны ли деепричастия поэзии?”.

Обязательным условием творческих работ является использование деепричастий и деепричастных оборотов.

Разработка интегрированного урока по русскому языку и литературе в 11 классе

(Учитель: Евстратова Н.А.)

Тема «Использование изобразительно – выразительных средств в поэзии С.Есенина».

Цель: показать поэтическое мастерство Сергея Есенина в раскрытии образа Родины через средства языковой выразительности.

Задачи: 1. Пробудить желание глубже познакомиться с личностью и творчеством Сергея Есенина.

2. Вызвать интерес к поэзии Сергея Есенина.

3. Раскрыть лексические средства образа Родины лирике Сергея Есенина.

4. Помочь почувствовать патриотический характер, поэтическое обаяние и лиризм стихотворений Сергея Есенина.

5. Развивать умение анализировать лирическое произведение.

Оборудование:

1. Презентация к уроку
2. Видеоролик
3. Рабочие материалы (распечатать для каждого обучающегося)
4. Экран
5. Компьютер
6. Мультимедийный проектор

Ход урока

Вступительное слово учителя

Сергей Есенин прожил короткую жизнь (1895—1925), но в памяти и сознании народа жив. Его поэзия стала неотъемлемой частью духовной культуры нации. Есенин принадлежит к тем художникам, произведениям которых свойственна великая простота. Они понятны любому читателю. Стихи поэта входят в душу, сливаются с чувством любви к Родине. Быть может, именно это чувство нерасторжимой связи с родной землей и есть суть есенинского поэтического мира. Есенин – очень своеобразный и противоречивый поэт, бунтарь и лирик, который бесконечно любил Россию, посвящал ей свои лучшие стихи, связывал свою жизнь только с ней. Родина у поэта – все то, что он видит, чувствует, все, что его окружает. Это русская природа, занимающая важное место в его произведениях.

Работа с текстом (слайд)

(1) Можно с уверенностью сказать, что в мире мало поэтов, являющихся, подобно Есенину, душой нации и пользующихся безграничной любовью народа. (2) Есенина любят разные слои общества: молодёжь и старики, рабочие и профессора.

(3) Чем же объяснить такую любовь русского народа к творчеству Есенина? (4) Ведь это очень сложный поэт, и нет человека, который бы его до конца понял, нет пока и критика, который смог бы объяснить и прокомментировать всё богатство содержания есенинской поэзии. (5) Его простота и доступность подчас как бы скрывают от глаз те огромные духовные глубины, которые в нём подспудно содержатся.

(6) Есенин – это национальный мыслитель, и этим прежде всего определяется любовь к поэту. (7) Смотрите, как он масштабно и крупно мыслит, причём он мыслит по самым существенным проблемам мира, которые так волнуют человека: о жизни и смерти, о крестьянстве, о русской истории, о судьбе отдельной личности и всего народа.

(8) Есенин – великий художник интуиции, и это тоже определяет особое отношение народа к творчеству поэта. (9) Мысли Есенина рождаются вместе со взрывом эмоций – они подобны ослепительным вспышкам, это чаще всего глубочайшие духовные прозрения. (10) Недаром он предположил: "Зато в глазах моих прозрений дивных свет". (11) Всей своей великой интуицией художника он безошибочно угадывал правду, писал только правду, ничего, кроме правды, и поэтому написанное им с каждым годом звучит громче и громче.

(12) Есенин – певец любви. (13) Эта тема тоже близка каждому человеку. (14) Поэт рыцарски стоял за высокое духовное понимание любви, за предельную одухотворённость чувства, не примирялся с компромиссом, требовал максимального любовного напряжения, максимального переживания.

(15) Поэт – это сейсмограф, компас. (16) Он передаёт колебания эпохи, он философ, мы по нему определяем пути истории, силу подземных толчков. (17) Надо только, чтобы этот сейсмограф был чуток, компас – точен. (18) А Есенин был идеальным в этом смысле инструментом – он был обнажённой совестью нации. (По Е. Винокурову)

Евгений Михайлович Винокуров – советский поэт.

Заполнение таблицы и общий вывод по тексту (слайд)

2. Закрепление знаний о средствах языковой выразительности;
3. Формирование умений работы в группах при подготовке к уроку;
5. Умение критически оценивать самих себя в учебной деятельности (устное выступление)

Выступление 1 группы учащихся(слайд)

«Эпитеты, сравнения и метафоры»

В лирике Сергея Есенина наблюдаем многообразие *изобразительных эпитетов*.

Взволнованная дума о России « люблю до радости и до боли твою озёрную тоску». Стихи звучали и благоухали: « роса медвяная», «духовитые дубравы». В предложении « опять я тёплой грустью болен от овсяного ветерка». Эпитет «тёплый» можно использовать, как ласковый, нежный, а «овсяной ветерок» не столько ветер, пахнувший овсом сколько несущий запах с родных полей.

«Хижины хилые», «борозды милые», «веселый покос», «озерная тоска», «усопшие вербы», «чахоточный свет луны»...

Строй сравнений, образов, метафор, всех словесных средств, взят из крестьянской жизни, родной и понятной. В его стихах и любовь к родному краю, и нежное чувство родины, выраженное удивительно свежими и точными сравнениями...

«Воробушки игривые, как детки сиротливые»

«Золотую лягушкою луна распласталась на тихой воде»

«Сыплет черемуха снегом»

«Распоясала зарница в пенных струях поясок»

«Дымом половодье зализало».

«Небо словно вымя, звезды как сосцы»

«Тучи ржут, как сто кобыл»

«Тополя, как телки, уткнули босые ноги под ворота»

« Заря на крыше, как котенок, моет лапкой рот»

Выступление 2 группы учащихся(слайд)

«*Олицетворения*»

В лирических стихах Есенин обращает внимание на одухотворенность мира. Предмет, который он рисует и прежде всего природа всегда движется. Отсюда обилие отглагольных форм.

К примеру, месяц всегда сравнивается с кудрявым ягненком, который «гуляет в голубой траве». Рога месяца, отразившегося в затихшем озере, «бодается с осокой». Сад не цветет, а «колышет, как пенный пожар». Полынь не пахнет, а «веет запахом». Такое представление Есенин почерпнул в народных сказках, поверьях, мифологии. Часто Есенин, используя богатый опыт поэзии, прибегает к приему олицетворения: Черемуха у него « спит в белой накидке», вербы - плачут, тополя – шепчут, «пригорюнились девушки – ели» и др.

Главнейшая особенность есенинской природы – ее очеловеченность. В этом как будто нет ничего нового: олицетворение – один из основных законов художественного творчества, пришедший в литературу из фольклора.

Но Есенин, оживляя природу не только для сопоставления с человеческой жизнью. Да ему и не надо было « оживлять» природу: она для него живое существо, которое чувствует и мыслит, страдает и радуется.

«Как метель, черемуха машет рукавом...»

«Тучи рваные кутают лес...»

«Темными елями снится гомон косарей...»

«О красном вечере задумалась дорога...»

«Желтые поводья месяц уронил...»

«На бору со звонами плачут глухари...»

«Заколдован невидимкой, дремлет лес под сказку сна...»

Выступление 3 группы учащихся(слайд)

«Цветопись»

Есенин – едва ли не самый лунный поэт. Его можно назвать лунатиком, для осторожности пояснив: его долгий диалог с лунным светом вызван ощущением, что именно луна оказывается наилучшим выразителем лирической сущности. Лунный спектр у Есенина очень разнообразен и его можно подразделить на две группы:

1) Белый, серебряный, жемчужный, бледный.

2) Алый, рыжий, золотой, синий.

Стихи Есенина насыщены золотым и серебряным цветом и переливаются как драгоценные оклады икон. Алый, синий и золотой – три главных цвета древнерусской живописи. Именно к этой палитре чаще всего прибегал Есенин.

Звени, звени, златая Русь,

Волнуйся, неумный ветер.

Здесь золотой фон приобретает символическое значение, как на древнерусской иконе. Золотом иконописец писал небо и небесный свет. Золотой фон символизирует изначальный свет, из которого все возникает и в котором все растворяется.

Есенин низводит это небо на землю, золотой становится сама Русь. Русская земля – храм, небо и рай поэта.

Для С. Есенина эти цвета соединяются с конкретными цветовыми образами русской действительности.

Белый – символ чистоты.

Голубой – символ устремленности к небу, т.е. к чему – то недостижимому.

Синий – цвет небесного пространства.

Золотой – цвет солнца.

Красный – цвет человеческой крови, а следовательно, животворящей крови Христа.

«Лижет теленок горбатый вечера красный подол»

«Синий сумрак как стадо овец»

«Золотою лягушкой луна распласталась на тихой воде»

«Слышу плеск голубого ливня»

«Закружилась листва золотая в розовой воде на пруду»

«Вяжут кружево над лесом в желтой пене облаков»

«И горят снежинки в голубом огне»

Золотой и алый цвет чаще всего растворяется в белом. Алое становится розовым, наступает «златое затишье»

Выступление 4 группы учащихся(слайд)

«Народная лексика»

В творчестве Есенина обильно представлена народная лексика. Конкретность и отчетливость поэтического видения выражается самой обиходной бытовой лексикой, словарь прост, в нем отсутствуют книжные и тем более абстрактные слова и выражения. Этим языком пользовались односельчане и земляки. В его стихотворениях часто встречаются диалектизмы.

Крестьянский быт, описанный в стихотворении «В хате», с его дежками, пазами, рыхлыми драченами шелухой яиц с махоткой и сохой, петухами, сенями воплощает крестьянский космос. Утварь здесь – образ духовной благодати.

Пахнет рыхлыми драченами
У порога в дежке квас,
Над печурками точеными
Тараканы лезут в паз.
Вьется сажа над заслонкою
В печке нитки попелиц,
А на лавке за солонкою
Шелуха сырых яиц.
Мать с ухватами не сладится,
Нагибается низко,
Старый кот к махотке крадется
На парное молоко.
Квохчут куры беспокойные
Над оглоблями сохи,
На дворе обедню стройную
Запевают петухи.
А в окне на сени скатые,
От пугливой шумоты,
Из углов щенки кудлатые
Заползают в хомуты.

Что ни фраза – то художественная деталь. И мы чувствуем: каждая подробность вызывает нежность поэта. Все это – родное для него.

Дёжка – это ёмкость для замеса и брожения теста.

Печурка – уменьшительно-ласкательный суффикс.

Паз – это щель, в которую вставляют выступ другого предмета при скреплении.

Заслонка – это железный лист с ручкой, закрывающий отверстие печи.

Ухват – это приспособление для подхватывания в печи горшков, чугунов, железное полукольцо в виде двух рогов на длинной рукояти.

Махотка – это горшок.

Хомут – это часть упряжки, надеваемой на шею лошади, округлый, деревянный остов с мягким валиком на внутренней стороне.

Избы забоченились,

А их все – то пять.

Крыши их запенились

В заревую гать.

Выйду на озеро в синюю гать,

К сердцу вечерняя льнет благодать.

Гать – это то, чем покрыто тонкое болотистое место.

Употребление кратких существительных типа «темь», «синь», «глядь», «водь».

Развивая эту особенность русской речи поэт вводит такие слова, как «звень», «березь да цветь», «теплынь».

Только видели березь да цветь.

Спит ковыль. Равнина дорогая,

И свинцовой свежести полынь.

Никакая Родина другая

Не вольет мне в грудь мою теплынь.

Выступление 5 группы учащихся (слайд 15-16)

«Фольклор, христианская образность»

Сергей Есенин – талантливейший поэт земли родной. Его творчество неотделимо от духовной жизни России, ее богатой национальными традициями песенной культуры. Он в особом характере природного таланта, с поразительной естественностью соединившего в себе высокую поэзию и живую действительность, фольклорно – песенное начало и глубокую индивидуальность.

К вершинам художественного мастерства Есенин поднялся из глубин народной жизни, что определяет весь характер его поэзии.

Любовь к деревенской России, к природе, быту, устной поэзии Есенин пронес через все творчество.

Фольклорное начало отчетливо просматривается уже в первых стихах поэта. Некоторые из них целиком построены на традиционном - песенном материале.

Потерял я колечко,

Потерял я любовь.

А по этому колечку

Буду плакать день и ночь.

Или:

Не нашлось мое колечко,

Я пошел с тоски на луг,

Мне вдогон смеялась речка:

У милашки новый друг.

В такой лирической манере написаны «Выткался на озере алый цвет зори». Его лексика, образы, ритмы казались настолько точными и выразительными, как если бы это было подобранно самим народным певцом.

Есенин утверждает, что в слове «Россия» заключено и «роса» и «сила», и синее что-то. Любовь к родине чувствуется не только в содержании произведений, но и в самой художественной форме. Это прежде всего обнаруживается в глубокой внутренней связи его поэзии с народным устно – поэтическим творчеством.

Любовь к фольклору, знатоком и собирателем которого он был, Есенин пронес через всю жизнь. В своей поэзии часто использовал песенные и частушечные сюжеты, мотивы, образы, видоизменяя и преобразовывая их порою до неузнаваемости.

Лирический герой его поэзии необыкновенно близок лирическому герою народных песен. Близок прежде всего ощущением нерасторжимой связи с родной природой и с тем жизненным укладом деревни, который нашел отражение в произведениях фольклора.

(Месяц - ягненок, всадник, пастух; река - санки; ветер - конь; мельница - птица)

Есенин исповедовал христианскую веру. Христос для него совершенство! Его лирика наполнена христианской образностью.

«И березы стоят, как большие свечи...»

«Слышится запах ладана...»

«У лесного аналая воробей псалтырь читает...»

«Закачались лампадки небес...»

В его стихах статичный деревенский пейзаж освещен «Божьей благодатью». «К

сердцу вечерняя льнет благодать». Пейзажная метафора соединена с евангельскими образами.

Так, в стихотворение «Сохнет стаявшая глина» образ ветра «рыжего ласкового осленка» сочетается с образом Христа (Кто – то в солнечной сермяге на осленке рыжем едет), которому подчиняется вся природа.

В стихотворении «Чую радуницу Божью...» природа - олицетворение Христа:

Между сосен, между елок,
Меж берез кудрявых бус,
Бор венком, в кольце иголок
Мне мерещится Иисус.

Иисус зовет лирического героя в дубравы «как во царствие небес»

Лирический герой той поры кроток, как сама Русь. Он – пастух в хоромах природы. Он носитель библейской ментальности.

Само определение «пастух», уже в ранней лирике Есенина обрело философский смысл. Само слово ассоциируется с сочетанием «пас – дух» мистически выбран. Как и сама Русь, есенинский лирический герой храним Небом.

В мировоззрении Есенина органично объединились два начала – христианское и крестьянское. Тема крестьянской России, тема избы в творчестве поэта обрела философскую значимость, ее следует рассматривать и в контексте Нового Завета; крестьянский образ жизни олицетворяет земной рай, который был адекватен царствию небесному. Образ крестьянского рая воссоздан в христоматичном есенинском стихе «Гой ты, Русь, моя родная...»

Лирический герой – богомolec; дух на Руси – благодатный, райский. «Пахнет яблоком и медом по церквам твой кроткий Спас.»

Крестьянская Русь в этом стихотворении- олицетворение неба «Только синь сосет глаза...», сами хаты обретают религиозное звучание – это «в ризах образа». Синим цветом, традиционно ассоциировавшимся с образом Богородицы, стал доминирующим в цветовой образности есенинского стиха.

Для Есенина Отец Небесный – своего рода аллегория царства природы.

Все полно божественной, неизреченной тайной, повсюду мерещится Христос.

Троица Рублева в стихах С. Есенина – сложнейший символ превращается в зримый образ Руси, объединенный общей жертвенностью и общей любовью.

А образ Нерукотворного Спаса становится символом страдающей Родины:

По тебе ль моей сторонке
В половодье каждый год
С подожочка и котомки
Богомольный льется пот.
Лица смуглы, загорелы
Веки выглодала даль.
И впилась в худое тело
Спаса кроткого печаль.
Последние строки поражают иконной строгостью.

Часто Сергей Александрович сравнивает многострадальную Родину с монашкой:

Занеслись залетною пташкой
Панихидные вести к нам.

Родина, черная монашка
Читает псалмы по сынам.

С. Есенин употребляет в своих стихотворениях церковные обряды:

«И под плач панихид, под кадилый канон,
Все мне чудился тихий раскованный звон»

Кадильный канон – церковный обряд курения благовоний во время богослужения. Есенин часто превращает религиозные христианские обряды в языческие обряды.

И часто я в вечерней мгле
Под звон надломленной осоки,
Молюсь дымящийся земле
О не возвратных и далеких.
Край родной! Поля как святцы,
Роши в венчиках иконных
Я хотел бы затеряться
В зеленях твоих стозвонных.

4. Формирование умений самостоятельно находить средства языковой выразительности в лирике Сергея Есенина

Просмотр видеоролика, самостоятельная работа

Проверка самостоятельной работы

Домашнее задание. Определить средства выразительности в стихотворении

«Отговорила роща золотая»

В целях максимального сближения уроков русского языка и литературы и компенсации в значительной мере тот недостаток времени на работу со словом, мы предлагаем материал и систему заданий и упражнений по программе русского языка для старшеклассников на основе литературного материала, который изучается параллельно.

Установка на целостное изучение текста как комплексного филологического явления, освоение изобразительно – выразительных возможностей художественного слова позволяет в максимальной степени сблизить уроки русского языка и литературы.

Предлагаемые материалы отражают основные вехи жизненного и творческого пути писателей, представляют важнейшие точки зрения на произведения, освещают в некоторой степени литературное окружение, эпоху. Система вопросов и заданий позволяют закрепить навыки устной и письменной речи, повторить основные разделы орфографии и пунктуации, глубже постичь эмоционально-образный мир писателя.

Материалы имеют цельный, законченный характер и позволяют вести разговор об особенностях художественного мастерства и стиля писателей, о путях, по которым они приходят к эстетическим открытиям, на которых обретаются неповторимые приметы художественного мира.

Биографические материалы и документы дополняют картину сложной и противоречивой эпохи, в границах которой развивалось творчество писателей.

Данный дидактический материал позволяет учителю-словеснику выстроить систему уроков русского языка, продолжающих и развивающих разговор, ведущийся на

занятиях по литературе. Такой подход помогает значительно повысить эффективность освоения материала, обогатить представления о выразительных возможностях языка, развить способности ассоциативного, образного мышления, сделать урок интереснее. При подборе текстов учитывается принцип преемственности в обучении.

ДИДАКТИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ

1 Текст

В доме деда была непринужденность, была свобода полная...нигде больше не видел такой ясной, простой, законченной целесообразности, как в жилище деда-крестьянина, таких естественных, правдивых, добрых, в сущности, отношений между людьми... Там жилашутка, песня по праздникам, там много, очень много работали... Собственно, вокруг работы и вращалась вся жизнь. Она начиналась рано утром и затихала поздно вечером, но она как-то не угнетала людей, не озлобляла - с ней засыпали, к ней просыпались. Никто не хвастался сделанным, не оскорбляли за промах, но – учили... Никак не могу внушить себе что это все глупо некультурно а думаю что отсюда оттакого устройства и самочувствия в мире очень близко к самым высоким понятиям о чести достоинстве и прочим мерилам нравственногороста человека неужели в том только и беда что слов этих "честь""достоинство" там не знали? Но там знали все, чем жив и крепок человек и чем он - нищий: ложь есть ложь, корысть есть корысть, праздность и суесловие... Нет явления в жизни, нет такого качества в человеке, которое бы там не знали, или, положим, знали его так, а пришло время, и стало это качество человеческое на поверку, в результате научных открытий, вовсе не плохим, а хорошим, ценным. Ни в чем тамне заблуждались, больше того, мало-мальски заметные недостатки вчеловеке, еще в маленьком, губились на корню. Если в человекке обнаруживалась склонность к лени, то она никак не выгораживалась, необъяснялась никакими редкими способностями ребенка - она была просто лень, потому высмеивалась, истреблялась. Зазнайство, хвастливость, завистливость - все было на виду в людях, никак нельзя было спрятаться ни за слова, ни за фокусы. Я не стремлюсь здеського-то обмануть или себя, например, обмануть - нарисовать зачем-то картину жизни идеальной, нет, она, конечно, была далеко не идеальная, но коренное русло жизни всегда оставалось - правда, справедливость. И даже очень и очень развитое чувство правды и справедливости, здесь нет сомнений. Только с этим чувством люди живут значительно. Этот кровный закон - соблюдение правды - вселяет в человеке уверенность и ценность его пребывания здесь, я так думаю, потому что все остальное прилагается к этому, труд в том числе, ибо правда и в том, что - надо есть. В.Шукшин. Слово о малой родине.

Вопросы и задания:

- Какие качества традиционного крестьянского мира ценит писатель?
- Назовите произведения и героев, которые их воплощают.
- Разделите текст на тезис, аргументы и вывод.
- К какому стилю и типу речи его можно отнести?
- В предложениях расставьте знаки препинания.

Еще помню такое стоит у нас посреди избы страшный маленький человек с рыжей бородой Яша Горячий грозит пальцем и говорит Ты меня не пужай не пужайотпужались, а мама стоит перед ним и говорит негромко Ну смотри Яша смотри... Я тебя не пужаю... Недоактивничать бы тебе.

...В 1933 году отца "взяли"... Остались мы с мамой: мне три с лишним года, Наташке, сестре, - семь месяцев. Маме - двадцать два.

Нас хотели выгнать из избы. Пришли двое: "Вытряхивайтесь".

Мы были молоды и не поняли серьезности момента. Кроме того, нам некуда было идти. Мама наотрез отказалась "вытряхиваться". Мы с Наташкой промолчали Один вынул из кармана наган и опять сказал, чтобы мы вытряхивались. И тогда мама взяла безмен и стала на пороге. И сказала: "Иди, иди. Как дам безменом по башке, куда твой наган девается". И не пустила - ушли. А мама потом говорила: "Я знала, что он не станет стрелять. Что он, дурак, что ли?"

В. Шукшин. Автобиографические записки.

Вопросы и задания:

-Охарактеризуйте подчеркнутые предложения по составу.

-Расставьте знаки препинания.

-Укажите виды связи между простыми предложениями в составе сложного.

-Вспомните о гражданской позиции и драматических судьбах других писателей в 30 годы.

-Какие средства и способы связи между предложениями использованы в тексте?

-Объясните авторское разделение текста на абзацы.

Больно вспоминать. Мне шел семнадцатый год, когда я ранним утром, по весне, уходил из дома. Мне еще хотелось разбежаться и прокатиться на ногах по гладкому светлому как стеклышко ледку а надо было уходить в огромную неведомую жизнь где ни одного человека родного или просто знакомого. Было грустно и немножко страшно. Мать проводила меня за село, перекрестила на дорогу, села на землю и заплакала. Я понимал, ей больно и тоже страшно, но еще больней, видно, смотреть матери на голодных детей. Еще там оставалась сестра, она маленькая. А я мог уйти. И ушел.

В.Шукшин. Только это не будет экономическая статья

Вопросы и задания:

-В каких художественных произведениях отразились детские воспоминания писателя?

-Расставьте знаки препинания в подчеркнутом предложении.

-Охарактеризуйте каждое из предложений текста по плану: простое - сложное; если простое - односоставное-двусоставное, полное-неполное, распространенное-нераспространенное, осложненное(чем?)-неосложненное; если сложное - «состоит из ... простых, соединенных ... связью».

Работал в Калуге на строительстве турбинного завода. Во Владимире на тракторном заводе, на стройках Подмосковья. Работал попеременно разнорабочим, слесарем-такелажником, грузчиком.

В 1948 году я как парень сообразительный и абсолютно здоровый был направлен в авиационное училище в Тамбовской области. Все мои документы повез сам. И

потерял их дорогой. В училище явиться не посмел и во Владимир тоже не вернулся - там, в военкомате, были добрые люди, и мне больно было огорчить их, что я такая "шляпа".

И еще раз, из-под Москвы посылали меня в военное училище, в автомобильное, в Рязань. Тут провалился на экзаменах. По математике...

Служил на Чёрном море, в Севастополе. Военское звание - старший матрос, специальность - радист.

Во все времена много читал. Решил, что смогу, пожалуй, сдать экстерном экзамен на аттестат зрелости. Сдал... считаю это своим маленьким подвигом - аттестат. Такого напряжения сил я больше никогда не испытывал.

В.Шукшин. Из автобиографии.

Вопросы и задания:

-Расскажите о происхождении и значении слова "автобиография".

-В чем отличие "официальной" служебной автобиографии от написанной в свободной литературной форме?

-К какому типу можно отнести автобиографию Шукшина?

-Найдите в тексте признаки художественного стиля речи.

Наталья Макаровна Зиновьева, сестра Шукшина, вспоминает: "Однажды... ехали мы с ним... в Москву, на одной из подмосковных станций - название я забыла уже - Василий показывает в окно и говорит: "Видишь скамеечку? Я спал на ней когда-то". Из автобиографии писателя узнаём: "На стройках Подмосковья работал попеременно разнорабочим, слесарем-такелажником, грузчиком". А в рассказе "Мечты" писатель так вспоминает те годы: "Скулила душа, тосковала: работу свою на стройке я ненавидел. Мы были... разнорабочими, гоняли нас туда-сюда, обижали часто. Особенно почему-то нехорошо возбуждало всех что мы только что из деревни хоть как я теперь понимаю сами они многие в недалёком прошлом тоже пришли из деревни. Но они никак этого не показывали и всё время шпыняли нас: "Что, мать-перемать, неохота в колхозе работать?"

Вопросы и задания:

1.С кем из русских писателей можно сравнить Шукшина по характеру первоначальных жизненных впечатлений?

2.Сделайте фонетический разбор выделенных слов.

3.В подчеркнутом предложении расставьте знаки препинания, разберите его по составу и составьте схему.

Чудик", "Штрихи к портрету"

Рано утром Чудик шагал с чемоданом по селу. "На Урал! На Урал!" отвечал он на вопрос: куда это он собрался? - Проветриться надо! при этом круглое мясистое лицо его, круглые глаза выражали в высшей степени плевое отношение к дальним дорогам - они его не пугали. - На Урал!"

"Чудик"

Князев в хорошем, мирном расположении духа прошелся по деревне, понаблюдал, как возвращаются с работы домой "колхозники-совхозники" (он так называл сельских людей). Поздоровался с двумя- тремя... Все спешили, поэтому никто с ним не остановился, только один попросил прийти глянуть телевизор: "Включишь - снег какой- то идет...".

"Штрихи к портрету"

Вопросы и задания.

- Укажите сходство и различие сюжетных ситуаций из рассказов.
- Подыщите примеры иных сюжетных переключек в рассказах.
- Кому принадлежат выделенные слова? Охарактеризуйте их по сфере употребления.
- Найдите примеры стилового сходства и различия речи повествователя и героев в рассказах. В чем в этих случаях состоит авторская цель?

Чудик прибрал постель, умылся и стал думать, что бы такое приятное сделать снохе. Тут на глаза ему попала детская коляска. "Эге! - подумал Чудик. - Разрисую-ка я ее". Он дома так разрисовал печь, что все дивились. Нашел ребячьи краски, кисточку и принялся за дело. Через час все было кончено, коляску не узнать. Поверху колясочки Чудик пустил журавликов - стайку уголком, по низу - цветочки разные, травку-муравку, пару петушков, цыпляток... Осмотрел коляску со всех сторон - загляденье. Не колясочка, а игрушка. Представил, как будет приятно изумлена сноха, усмехнулся. "А ты говоришь - деревня. Чудачка, - он хотел мира со снохой. - Ребеночек-то как в корзиночке будет".

"Чудик".

Вопросы и задания:

Речь повествователя может включать оценки и отражать позицию не только автора, но и героев. Охарактеризуйте с этой точки зрения выделенные слова.

Найдите в тексте сравнения, эпитеты, другие тропы.

В чем особенность синтаксиса рассказа?

Родился Валентин Распутин 15 марта 1937 года в Иркутской области, в поселке Усть-Уда, расположенном на берегу Ангары, в трехстах километрах от Иркутска. И рос в этих же местах, в приютившейся неподалеку (по сибирским меркам), всего в полусотне километров от Усть-Уды, деревне с красивым, напевным именем Аталанка. Это название мы не увидим в произведениях писателя, но именно она, Аталанка, явится нам и в "Прощании с Матерой", и в "Последнем сроке", и в повести "Живи и помни", где отдаленно, но явно угадывается созвучие: Атамановка. Природа, ставшая близкой в детстве, оживет и заговорит неповторимым своим языком в книгах. Конкретные люди станут литературными героями.

И.Панкеев.

Вопросы и задания:

- Сделайте синтаксический разбор предложений.
- Объясните расстановку знаков препинания.
- Сделайте транскрипцию и фонетический разбор выделенных слов.

Я уверен, что писателем человека делает его детство, способность в раннем детстве увидеть и почувствовать все то, что дает ему затем право взяться за перо. Образование, книги, жизненный опыт воспитывают и укрепляют затем этот дар, но родиться ему следует в детстве...

Свое знакомство с книгами я начал... с воровства. Мы с приятелем одно лето частенько забирались в библиотеку. Вынимали стеклину, влазили в комнату и брали книги. Потом приходили, возвращали прочитанные и брали новые... За лето я настолько пристрастился к чтению, что придя в школу, почувствовал себя несчастным человеком: читать-то стало нечего. А без книг я уже не мог. В то время я прочитывал все, что могло попасться на глаза - будь то брошюра, обрывок газеты

или плакат. А когда перешел в пятый класс, учиться стал в районном центре. Там уже была библиотека. По сравнению с сельской - неплохая. И книги в ней были доступны.

В.Распутин. Автобиографические записки.

Вопросы и задания:

-Охарактеризуйте все предложения с точки зрения односоставности-двусоставности и полноты-неполноты.

-Определите целесообразность использования именно этих синтаксических конструкций.

В подчеркнутых предложениях объясните расстановку знаков препинания.

Разработки уроков и внеклассных мероприятий более широкого применения интегрированного методического поля (казахский, русский, английский языки) с учетом полиязычного современного образования

План-конспект внеклассного интегрированного мероприятия «Полиглот»

(Учитель:Гладышева Г.Г.)

Цель: пробудить интерес учащихся к изучению языков.

Задачи:

Образовательная: повторить и систематизировать пройденный лексический и лингвострановедческий материал.

Коммуникативная: сформировать навыки общения на 4 языках .

Развивающая: развить устную речь, мышление, кругозор, память, языковые способности.

Воспитательная: способствовать формированию творческих умений и навыков, формировать представление о языках как духовной ценности, форме выражения национальной культуры, воспитывать толерантность.

Оборудование: название мероприятия на плакате, шары, жетоны, листы с заданиями, слайды презентации

Форма проведения: конкурс

Ход мероприятия.

1.Орг. момент. Слайд

2.Вступительное слово учителя. Слайд

Good morning, pupils and teachers, guests! Willkommen zu unserem Spiel!

Здравствуйте, уважаемые учителя, дорогие ученики и гости нашего мероприятия!

Сегодня мы собрались здесь, чтобы поговорить о том, как важна роль языков в нашем государстве, чтобы узнать, насколько вы владеете и любите языки.

Тіл – халықтыңжаны, сәні, тұтастайкескін-келбеті, болмысы.

Адамдымұратқажеткізетін – анатілі мен атадәстүрі. Қазақстан – көпұлттымемлекет.

Осындатұратынбарлықұлттардыңқұқтарыбір.

Республика Казахстан – многонациональное государство с богатой историей, культурой и традициями народов, проживающих на её территории

Слайд

2. Исторически сложилось так, что на территории Казахстана действует и развивается более 100 языков, но государственным языком является казахский язык. В основном законе государства – Конституции Республики Казахстан – записано, что русский язык является языком межнационального общения. Good afternoon, dear boys and girls! We are glad to see you today. It is an important day in our country. The President of our Republic pays a great attention for development of the languages.

Президент нашего государства Нурсултан Назарбаев выступает за знание нескольких языков. И сегодня вы, нынешнее поколение, изучаете английский язык, немецкий, так как это языки международного уровня. English is a world language. It's the language of progressive science and technology, trade and Cultural relations, commerce and business. English is spoken by more than 350 million people. Geographically, it's the most widespread language on earth. Сколько же существует языков на планете? Ученые предполагают, что около 7000. Однако каждые две недели в мире исчезает один язык. Вы только задумайтесь над этим! Нет никакой уверенности в том, что все языки, существующие на планете, известны науке.

Кто же способен помочь сохраниться языкам? Слайд

Возможно, *ПОЛИГЛОТЫ*.

Кого же мы можем назвать настоящими полиглотами?

ПОЛИГЛОТ-(от греч. *poly* «много» и *glotta* «язык») - человек, владеющий многими языками.

Слайд

Итальянский кардинал Меццофанти, императрица Екатерина Вторая, председатель наркома просвещения Луначарский Англичанин Кристофер Тейлер в 35 лет знал 18 языков, за 24 часа он изучил голландский. Бразилец Зияд Фавзи, владеющий 58 языками, преподаёт иностранные языки в Сан-Паулу. Русский лингвист Сергей Старостин знает 120 языков.

А сколько языков знаете вы, ребята? Вот это мы с вами сегодня и выясним в ходе интеллектуальной игры «Полиглот». Конкурс состоит из 5 туров. За каждый правильный ответ команда получает жетон. Оценивать игру будут наши уважаемые гости, которых мы приглашаем занять места в жюри.

Итак, начинаем игру. Слайд

Первый тур называется « Визитная карточка»

Теперь готовы нам, друзья

Участники представиться

Представление команд.

1. Команда «Знатоки»

2. Команда «Полиглот»

3. Команда «Эрудит»

Слайд

Тур 2. «Знатоки»

- A man who knows many languages has no barriers and difficulties, especially in the 1-st level "Znatoki"

-Для человека, знающего языки, не существует границ, и он может проходить через них без всяких трудностей, особенно в конкурсе «Знатоки»

Well let's start 1-st level. Are you ready?

1. What is the best river in Great Britain?(the Thames)
2. What's the capital of Great Britain? (London)
3. Who is the president of our Republic? (NursultanNazarbayev)

Ключответов Слайд

Казахский язык Слайд

- 1) Қазақстанның астанасын атаңдар?
- 2) Қазақстанда наурыз мейрамы қашан тойланады?
- 3) Қазақ ұлы ақыны, ойшысы, философы кім?

Ключответов. Слайд

Русский язык Слайд

- 1) Это герой многих казахских сказок и называют его безбородый обманщик? (Алдар – Косе)
- 2) Назовите автора произведения «Каменный цветок»? (Павел Петрович Бажов)
- 3) К какому жанру относится произведение Н.В.Гоголя «Ночь перед Рождеством»? (повесть)

Ключответов. Слайд

Тур 3

-Молодцы! А мы переходим к нашему следующему туру «Полиглот»

В данном конкурсе вам будут представлены пословицы и поговорки на 4 языках. Ваша задача - найти эквивалент похожих по смыслу пословиц и поговорок и соединить их стрелочками (каждой команде раздаются листы с заданием, фломастер) На выполнение задания 1 мин

Ключ ответов Слайд

Далее ребятам представляется ключ к заданию, сравниваются ответы, оценивается каждый правильный ответ 1 жетоном.

Русский	Английский	Казахский
Не все то золото, что блестит	All is not gold that glitters.	Жылтыраганның бәрі алтын емес.
Старый друг лучше новых двух	Friend in need is a friend indeed.	Ескідос жана екідос танартық.
В гостях хорошо, а дома лучше.	East or west home is best	Туған жердей жерболмас, туганелдей ел болмас.

Слово предоставляется членам жюри. Подведение итогов.

Тур 4 Слайд

-Следующий тур «Загадки». Данный конкурс будет проходить на русском языке. Ваша задача – отгадать загадку и дать ответ на всех известных вам языках. Желаем удачи!

Загадки проецируются на доске, ответы учащиеся пишут на листах бумаги и зачитывают

Ключ ответов Слайд

1. Лежал, лежал, да и в речку побежал (снег, кар, snow, schnee)
2. Длинное хвостище, рыжее волосище, сама хитрища (лиса, т лкі, fox, fuchs)
3. Они стоят на месте, но всегда идут (часы, сагат, a clock, die Uhr).

Слово учителя

Уже, наверное, наши игроки немного подустали. Пришло время отдохнуть. Вашему вниманию предоставляется литературно – музыкальная пауза.

Ученики читают стихотворение М.Ю.Лермонтова «Горные вершины» на 3 языках (русском, казахском, немецком) на фоне слайдов и музыки.

Благодаря русскому языку, мы, даже того не подозревая, знаем много слов из иностранных языков. По исследованиям ученых, заимствованные слова в лексике современного русского литературного языка составляют 10% всего его словарного состава. В своем подавляющем большинстве иноязычные слова были заимствованы вместе с вещью, явлением, понятием.

Вот несколько примеров «путешествий» слов.

Слайд

Выступления учащихся.

1. Типично русское слово «Ярмарка» пришло к нам из немецкого языка. Оно звучало раньше *Jahrmarkt*, что означает «ежегодная распродажа». Что интересно, это слово, немного изменившись, вошло и в казахский язык. Здесь оно звучит как «жарменке».

2. Слово хулиган - нам всем хорошо известно. Но знаете ли вы, что Хулиган было английской фамилией, а не словом? В 1890 году в Лондоне жил человек по фамилии Хулигэн. Он содержал гостиницу, и часто грабил, обманывал и попросту избивал своих постояльцев. Таким же буйным нравом отличались и его сыновья. Вскоре, когда кто-то начинал вести себя плохо, люди говорили: «Он ведет себя как Хулигэн». Таким образом, родилось новое слово. Его можно найти не только в английском и русском, но и в других языках.

3. А вот слово «богатырь» пришло из языка тюрков и родственно казахскому «Батыр». Русское же название для могучего воина – «хоробр», в русском языке не прижилось, и стало архаизмом.

Слайд

Тур 5 « Слова – путешественники» Итак, после небольшой информации о заимствованных словах мы переходим к следующему туру, который называется «Слова - путешественники»

Ваша задача – распределить заимствованные слова по их исходным языкам.

Подсказка: к каждому языку относятся по 5 слов (за каждый правильный ответ – 1 балл – 1 жетон).

Слова даны вперемежку. Капитаны по жребию вытягивают происхождение слов. На выполнение задания 1 мин

Ключ ответов Слайд

Тюркские слова: арба, диван, ярлык, орда, шатер

Английский: вокзал, джентльмен, бульдог, катер, дизайн

Немецкий: рюкзак, галстук, стул, бухгалтер, вундеркинд

Тур 6. Конкурс капитанов

-Ребята, наверное, каждый из вас мечтал или мечтает, особенно мальчишки, стать капитаном? Но это сложная и ответственная профессия. А у ваших капитанов данная миссия не менее ответственная. Сейчас мы узнаем, насколько сильны капитаны ваших команд. Приглашаем капитанов для участия в конкурсе капитанов. Для капитанов мы подготовили различные вопросы на логическое мышление и эрудицию. Итак, вперед!

1. С какой тарелки нельзя есть? (с пустой)

2. Какой город летает?(Орел)

3. Как называют самого умного ребенка? (вундеркинд)
4. Какая птица украшает собой герб Казахстана? (орел)
5. Какой язык самый распространенный? (китайский)
6. Что говорит на всех языках мира? (эхо)

Рефлексия

- Дорогие ребята, наш конкурс подошел к концу,

Пока жюри подводит итоги сегодняшнего конкурса, мы тоже подведем итог. Я предлагаю всем желающим на ладошках, которые есть у вас на столах, написать пожелание народу Казахстана и всего мира и прикрепить к земному шару на нашем стенде. Ваши пожелания услышат не только у нас в стране, но и во всем мире.

Заполнение карты мира(учащиеся приклеивают ладони к глобусу)

Итоги конкурса. Слово жюри.

Звание «Почетный полиглот» получает команда _____

Вручение грамот. ПОЗДРАВЛЯЕМ!

Заключение. Слово учителя

Для будущего процветания нашей страны необходимы стабильность внутри государства, дружба и согласие между народами, населяющими её. Конечно, основой вашей жизненной позиции в будущем должны явиться все ваши знания, приобретаемые в школе, в жизни... И мне хотелось бы закончить наше мероприятие строками из стихотворения о Казахстане:

Сегодня очень много споров,

Ненужных мировых раздоров,

А мы должны сплотиться вместе,

Когда народ един, заметьте,

Пусть даже он и многолик,

Народ сплочённый — он велик

Спасибо всем участникам команд, зрителям за внимание.

До свидания!GOODBAY! Надеемся, что наша игра прошла интересно, вы узнали много нового у вас появился заряд энергии и у вас еще больше появилось желание изучать языки.

Интегрированный урок информатики, русского, казахского и английского языков по теме: «Человек и современный мир бизнеса. Ключи к успеху в жизни и в работе. Работа в MSWord, Excel, PowerPoint»

(Учитель: Евстратова Н.А.

предметники: Сангалиева Г.К., Кибатбаева М.В., Шалаганова Г.К.)

Класс: 11

Цели урока: научить учащихся ориентироваться в современном информационном мире, помочь познать мир современных и востребованных профессий; дать рецепты успешности в жизни и в работе; показать владение русским, казахским и английским языками; уметь показать способность работы в офисных приложениях MSWord, Excel, PowerPoint.

Задачи:

Обучающая: познакомиться с биографиями знаменитых людей; с особенностями делового стиля; пополнить словарный запас современной терминологии через знакомство с интересными профессиями в сфере деловой жизни человека;

научиться преодолевать ошибки языкового характера; пользоваться богатством языков; уметь использовать знания на компьютере.

Развивающая: формировать навыки информационного пространства, умение систематизировать, обобщать, логически мыслить, аргументировать, делать выводы; развивать внимательность учащихся, логику и мышление, повышать компетентность учащихся.

Воспитательная: научить ценить основные качества личности, обеспечивающие успех в жизни человека, иметь активную гражданскую позицию, чувство долга, чести, ответственности.

Оборудование: мультимедиапроектор, ПК, карточки с заданиями, проекты учащихся.

Тип урока: комбинированный

Методы и приёмы: рекламная информация, проверка домашнего задания, тестирование, самостоятельная работа, ИКТ, презентация, дайджест, проектная работа, рефлексия.

План урока

1. Организационный этап.
2. Повторение правил техники безопасности.
3. Объявление темы и цели урока.
4. Рекламная информация о профессиях, имеющих спрос на рынке труда.
5. Контроль домашнего задания. Презентация профессий. Проектная работа.
6. Информ-дайджест «Биографии знаменитых людей».
7. Тест «Вы и безработица» на ПК.
8. Самостоятельная работа с образцами деловых бумаг.
9. Составление резюме на ПК (казахский, английский и русский языки).
10. Знакомство с советами психологов.
11. Обобщение материала, изученного на уроке, и подведение итогов на основе рефлексий.

Ход урока

I. Организационный момент.

В течение урока ведущим преподавателем будет учитель русского языка.

- Сегодня мы проводим интегрированный урок, материал которого будет звучать на трех языках: русском, казахском, английском, согласно языковой государственной политики с использованием новых информационных технологий.

II. Общие требования безопасности во время работы на компьютере (учитель информатики):

1. запрещается трогать провода, вилки, розетки, штекеры; передвигать без разрешения учителя оборудование;
2. запрещается класть на стол рядом с ПК портфели, сумки, книги; на столе должны лежать только учебники, ручки и тетради;
3. во время работы установить расстояние глаз от экрана - на расстоянии вытянутой руки;
4. учащимся не следует вставать с места при входе посетителей;
5. в случае возникновения зрительного напряжения или усталости можно, не вставая с места, выполнить несколько упражнений для глаз и рук.

III. Объявление темы и цели урока.

(Оглашают учителя русского и английского, казахского языков)

Тема, которую мы попытаемся сегодня раскрыть, звучит солидно: «Человек и современный мир бизнеса. Ключи к успеху в жизни и в работе». Нам необходимо научиться ориентироваться в большом современном мире, познать широкий круг востребованных профессий, уяснить рецепты успешности в жизни и в работе; показать уровень владения русским, казахским и английскими языками в совершенстве, как следствие государственной языковой политики.

Today at our rather unusual lesson we are going to speak about the theme: A person and the world of business. The keys to success in life and job. It is necessary for us to learn to orientate ourselves in the modern world, to get to know the wide choice of new professions, to see what you can do to be successful in life and job, to show the level of mastering the Kazakh, Russian and English languages as a result of the state policy concerning the three languages.

Бүгінгі біз қарастыратын тақырыптың аты: «Адам және қазіргі бизнес әлемі. Өмірде және жұмыста табысқа жету кілті». Бізге қазіргі үлкен әлемге бейімделе білуге үйрену қажет, сұранысқа ие болып отырған мамандықтарды танып, өмірде және жұмыста табысты болудың жолдарын ұға білу керек; мемлекеттің үштілділік саясаты бағытындағы орысша, қазақша, ағылшынша тілдерді жетік білу деңгейін көрсетуіміз керек.

IV. Рекламная информация о профессиях. (Выступления учащихся. На экране идет демонстрация фотослайдов с изображением людей, занимающихся любимым делом – Приложение 1.)

- Как известно, рынок труда обширный и жесткий, часто меняющийся. Ознакомьтесь с рекламной информацией о профессиях, имеющих широкий спрос на рынке труда. Постарайтесь мысленно акцентировать свое внимание на понравившейся вам профессии.

Выступления учащихся:

1) PR-manager. This job appeared in Kazakhstan some years ago. This is a special form of government, which helps to support communication, mutual understanding and cooperation between the organization and the public and helps to decide different problems. RP manager helps the head of the organization to be well-informed about public opinion. So the main task of PR specialist is to achieve mutual understanding between the company where he or she works and its clients, partners, journalists.

Пиар-менеджер (специалист по связям с общественностью). Способствует установлению и поддержанию общения, взаимопонимания и сотрудничества между организацией и общественностью; способствует решению различных проблем и задач; помогает руководству организации быть информированным об общественном мнении и реагировать на него.

Пиар-менеджер (қоғаммен байланыс жасау жөніндегі маман). Ұйымдар мен қоғам адамдары арасындағы байланыс, өзара түсінушілік пен ынтымақты қарым-қатынасты орнату және қолдауға жағдай жасайды; Өртүрлі мәселелер мен міндеттерді шешуге жағдай жасайды; басшыларға қоғамдық пікір туралы біліп, оған жауап беруге көмектеседі.

2) Social worker helps and gives material and judicial support to lonely, disable people, children who lost their parents, people who are in a deep depression after ecological catastrophes, international wars etc. Social workers should be honest, ambitious, calm, hard-working and watchful. Social worker should be well-informed in questions of medicine, economy and law.

Социальный работник – оказывает материально-бытовую помощь и морально-правовую поддержку инвалидам, одиноким престарелым людям, многодетным матерям, бедствующим гражданам, находящимся в психической депрессии в связи с экологическими катастрофами, международными конфликтами и войнами. Требуется осведомлённость в социально-гуманитарных и нравственных вопросах, проявление интереса к вопросам этики, права, социологии, медицины, экономики.

Әлеуметтік жұмысшы – мүгедектерге, жалғызбасты қарттарға, көпбалалы аналарға, экологиялық апаттар, халықаралық қақтығысулар мен соғыс салдарынан зардап шеккен, психикалық ауытқуларға ұшыраған азаматтарға материалдық-тұрмыстық және ізгілікті-құқықтық қолдау көрсетеді. Әлеуметтік-ізгілік және адамгершілік мәселелерінен жан-жақты хабардар болу, әдеп, құқық, әлеуметтану, медицина, экономика сұрақтарына қызығушылық таныту талап етіледі.

3) Image-maker. This profession appeared in our country not long ago. The main task of an image-maker is not only to create a pleasant appearance of a person (hairstyle and a style of clothes) but to change his / her behavior. Good and pleasant manners, confident movements, sympathetic smile – all this is the work of an image-maker. He is also responsible for working out of texts, sceneries, organization of meeting and shows. Experienced image-maker is at the same time a good psychologist and PR specialist.

Имиджмейкер. Английское слово image означает изображение (внешность предмета).

Представление о человеке, складывающееся на основе его внешнего облика, привычек, манеры говорить, менталитета, поступков, - всё это важно для имиджмейкера. В задачи имиджмейкера входит не только создание внешне приятного облика человека (прически, стиля одежды), но и изменение самого человека. Хорошие, приятные манеры, уверенные движения, располагающая улыбка – всё это входит в работу имиджмейкера. Также они отвечают за разработку текстов, сценариев, организацию выступлений. Имиджмейкер выстраивает для своего клиента любые комбинации событий, которые бы способствовали возвышению его имиджа.

Имиджмейкер. Ағылшынның image сөзі бейне (заттың сырт бейнесі) дегенді білдіреді. Адамды танып білуде оның сырт келбеті, әдеті, сөйлеу мәнері, ділі, қылықтары – бәрі де имиджмейкер үшін маңызды. Имиджмейкердің міндетіне адамның сүйкімді сырт келбетін жасау (шашы, киімі) ғана емес, адамның өзін де өзгерту кіреді. Жақсы, сүйкімді мәнері, сенімді әрекеттері, тартымды күлкісі- бұның бәрі имиджмейкердің жұмысы. Сонымен бірге олар мәтіндер, сценарилер, қойылымдарды ұйымдастырудың әзірлемесін жасауға жауапты. Имиджмейкер өз клиентінің имиджін көтеруге себеп болатын барлық оқиғаларды қисындастырады.

4) Brand manager. In English the word “brand” means a trade mark. There is no exact translation of the word brand manager in Russian/ Brand manager governs the sale of a group of goods of a definite brand (such as computer technique, clothes, food)/ He tries to make a trade popular, that’s why brand manager must be well-informed in the field commercial, marketing.

Бренд-менеджер. В российской практике человека со сходными обязанностями часто называют просто начальником отдела продаж. Но в отличии от менеджера по продажам, бренд-менеджер занимается не столько самими продажами, сколько раскруткой торговой марки, что подразумевает наличие у него серьёзных познаний в области рекламы, маркетинга, связей с общественностью.

Бренд-менеджер. Ресей тәжірибесінде осыған ұқсас міндеттерді атқаратын адамды жай ғана сату бөлімінің бастығы деп атайды. Бірақ сату менеджерінен айырмашылығы бренд-менеджер сатумен ғана емес, сату маркасын тарқатумен айналысады. Бұл оның жарнама, маркетинг, көпшілікпен байланыс ауқымындағы білімін көрсетеді.

5) Merchandiser works with users on a definite territory to achieve positive results in advertising of goods and deciding the problems of quality of these goods. The duty of merchandiser is the direction of trade pavilions, organization of presentations of goods. So its aim is to increase the volume of sells and find new clients.

Мейчердайзер. Мерчедайзер работает с потребителями (заказчиками) на определённой территории с целью достижения положительных результатов в рекламе продаваемого товара и решении проблем, связанных с качеством товара. В обязанности мерчедайзера входит оформление торгового зала, организация рекламных акций, презентация продуктов, дегустации и др. – одним словом, непосредственная реклама товара, исходя из его свойств.

Мейчердайзер. Мейчердайзер сатылатын тауарды жарнамалауда оң нәтижелерге жету және тауар сапасына байланысты мәселелерді шешу мақсатында тұтынушылармен (тапсырыс берушімен) белгілі бір аумақта жұмыс істейді. Мейчердайзер міндетіне сату орнын безендіру, жарнама акцияларын, өнімдерді таныстыру, дегустация т.б. ұйымдастырады – бір сөзбен айтқанда, тауар қасиетіне байланысты оның жарнамасын жасайды.

6) Reception means in Russian “ приём, получение”. So reception is a secretary whose main task is to take up telephone calls or visitors. This job is for girls under 30 with a pleasant voice and appearance. The knowledge of computer, fax, Xerox is required. Reception is the first step in a career of a secretary, and then comes office-manager, manager.

Секретарь-диспетчер. В переводе с английского дословно значит «приём, получение». Для многих должность секретаря на приеме или на телефоне является первой ступенью для начала карьеры.

Хатшы-диспетчер. Ағылшын тілінен сөзбе-сөз аударғанда «қабылдау, алу» дегенді білдіреді. Көп адамдарға қабылдау орнында хатшы болу қызметі мансап жолындағы алғашқы баспалдақ болып табылады.

7) Auditor is a specialist whose aim is to control different financial and bookkeeping operations.

Аудитор. Аудиторская деятельность представляет собой разновидность предпринимательской деятельности. Она состоит в осуществлении независимых вневедомственных проверок бухгалтерской и финансовой отчетности. Зарплаты колеблются в пределах от 800 до 1500 долларов.

Аудитор. Тексерушілік қызмет кәсіпкерлік қызметтің бір түрі. Есепшілік және қаржы есептерін тәуелсіз тексеруді жүзеге асырудан тұрады. Жалақысы 800-ден 1500 долларға дейінгі аралықты құрайды.

V. Учитель русского языка:

VI. Учитель русского языка: А сейчас мы приступаем к защите творческих проектов (учащиеся демонстрируют свои презентации-проекты, выполненные в MS PowerPoint), к проверке домашнего задания (защита профессий косметолога, диетолога и дизайнера - Приложение 2_косметолог.pps, Приложение 3_дизайнер.pps, Приложение 4_диетолог.pps).

Выступления учащихся:

1) Диетолог

I am a dietitian. I work in the center of health and fitness. I don't think that all people should be supermodels, but I think it is very important to be fit and healthy and look nice. Some firms don't employ people who are overweight. I agree with that too. I advice you to pay a lot of attention to your health. Try to eat only low – fat food, more fruit and vegetables rich in vitamins and less sweets if you don't want to have unhealthy skin and teeth. And don't forget doing aerobics for a year. I'm sure you'll look great.

2) Дизайнер. Орыс тіліне бұл сөз бірнеше он жыл бұрын кірген. Ағылшын тілінде designer өзгеше нобай, бейне, өрнектер т.б. жобалаушы, құрастырушы дегенді білдіреді. Дизайнер болып, әлбетте, суретші мамандығы бар адам жұмыс істейді. Қазіргі кезде полиграфия, интерьер саласына байланысты дизайнерлер жиі сұранысқа ие. Киім, аяқ киім, матаға байланысты тапсырыстар сирек кездеседі.

3) Косметолог. Эта профессия находит всё больший спрос и в Казахстане. Высшего косметологического образования в Казахстане ещё не существует. Профессиональными косметологами становятся, как правило, врачи.

Косметолог должен уметь определить тип кожи человека и назначать процедуры, подходящие именно для этого типа. Врач-косметолог должен, кроме этого, знать болезни кожи и методы их лечения, уметь поставить диагноз и предложить методы лечения. Современных косметолог, помимо выполнения рядовых процедур по уходу за кожей, должен владеть практически всеми методами терапевтической косметологии «по лицу» и «по телу»: массажем, аппаратной косметологией. Также получают распространение процедуры по введению гелей и рестилайна, иглоукалыванию гомеопатическими препаратами.

VII. Учитель русского языка:

Возникает правомерный вопрос: что же помогает людям стать успешными?

Вашему вниманию предлагается информ–дайджест «Биография знаменитых людей».

Нам необходимо понять, какие качества личности обеспечивают успех того или иного человека, каковы ключи к успеху?

Дейл Карнеги – знаменитый американский специалист в области человеческих отношений, автор известных в мире книг, предлагает шесть простых правил, соблюдение которых позволяет нравиться людям. Вот они:

1. искренне интересуйтесь другими людьми;
2. улыбайтесь;
3. помните, что имя человека – это самый сладостный и самый важный для него звук на любом языке;
4. будьте хорошим слушателем, поощряйте других говорить о себе;
5. говорите о том, что интересует вашего собеседника;
6. внушайте своему собеседнику сознание его значительности, значимости и делайте это искренне.

А теперь прослушаем биографии некоторых знаменитых людей (Уолта Диснея, Вячеслава Зайцева, Дариги Назарбаевой - Приложение 5_ три_ из трех.ppsx)

Выступления учащихся:

1) Walt Disney is known as a famous cartoonist and a creator of studios and entertainment theme parks. He made many wonderful enjoyable movies: like Pinocchio, Bامby and

many more. He also created Mickey Mouse. Walt Disney was a brilliant man and he will always be remembered for the enjoyment he gave so many people.

He was born on the 5 of December, 1901 in Chicago, Illinois.

He worked hard when he was a schoolboy. Walt developed his talent when he attended the Academy of Fine Arts at night. At the same time he worked as a paper boy to earn money. In 1923 his brother and he moved to Los Angeles to set up a cartoon studio and at this time he became famous. It was he who created a special place for children and their parents to have fun together. He built Disneyland in California.

Walt Disney was very hard-working, talented and motivated. He was also generous to the young and the old in the entertainment world.

2) Вячеслав Зайцев. Первая ласточка высокой моды в унылом море советского ширпотреба. Первый российский Кутюрье, признанный западными метрами, равным себе. Человек-явление, человек- эпоха в мире моды, Вячеслав Зайцев удивляет многогранностью своей натуры: он автор книг и член Союза художников РФ, поэт и руководитель Московского Дома моды, телеведущий программы «Модный приговор» и, конечно же, Кутюрье с большой буквы. И за что бы он ни брался, всё получается на высшем уровне: внутреннее стремление к гармонии, красоте, неизменная требовательность к себе не позволяют маэстро снижать планку – он должен быть лучшим!

Кто же он, прославленный Вячеслав Зайцев? Представитель золотой молодёжи? Сын партийного функционера? Вундеркинд из профессорской семьи? Нет, он обычный парень, который родился в городе Иванове, в небогатой рабочей семье и проделал обычный для большинства советских граждан путь: школа, техникум, институт. Но зато как! Ивановский технологический техникум – с отличием, Московский Текстильный институт – с отличием! Верно говорят, что настоящий талант сумеет пробить себе дорогу, а если талант еще и невероятно работоспособен, как Зайцев, то успех обеспечен.

Но до чего велик путь от экспериментальной швейной фабрики Моссовнархоза до главы Московского Дома Моды, от выпускника института до звезды мировой величины! Сколько труда, самоотречения, веры в себя понадобилось, чтобы пройти его и не только не сломаться, а стать сильнее и, если такое возможно, ещё талантливей? Ответ на этот вопрос знает только сам Вячеслав. И сейчас маэстро не собирается почивать на лаврах: Московский Дом Моды процветает, на базе его основана Лаборатория моды – одногодичная школа для одарённой молодёжи. Театр Моды пользуется мировой славой. Проводимые под патронажем Зайцева конкурсы Молодых модельеров им. Ломановой и «Золотая игла» позволяют проявиться молодым талантам, открыть новые имена, такие как Ольга Солдатова, Олег Бирюков, Андрей Шаров, Султан Французов.

В марте 2006 года состоялась презентация новой книги Зайцева «Тайны соблазна». С августа этого года он принимает участие в новом проекте Первого канала «Модный приговор». При этом Кутюрье не прекращает работы над новыми коллекциями.

Просто удивительно, как удаётся почётному гражданину Иванова и Парижа справляться со всеми поставленными задачами? И вот ещё один невероятный факт: стильный, подтянутый, интеллигентный, с фирменным ежиком волос, невероятно обаятельный и неизменно молодой Вячеслав Зайцев отметил своё семидесятилетие!

3) Дариға Назарбаева. М.Қашқари сонау ХІ ғасырда «Білім-нұрлы әлем» деген екен. Осы нұрлы дүниені жете таныған, танымдық қабілеті ерекше дамыған, үлгі болатын, парасатты, туған халқының ұлы тұлғасы Дариға Нұрсұлтанқызы.

Дариға Нұрсұлтанқызы Назарбаева-1963 жылы жетінші мамырда, Қарағанды облысы Теміртау қаласында дүниеге келген.

Сабаққа алғыр, зерек, білімқұмар, дарынды бала болып өсті. Сол кездің өзінде ұйымдастырушылық қабілеті байқалып қалатын.

1985 жылы С.Киров атындағы Қазақ Мемлекеттік университетін үздік бітірді.

Дариғаның білім жолындағы ынтасы, өршілдігі өзгеше еді. Университеттегі барлық қоғамдық жұмыстарға жетекшілік ете жүріп, студенттердің де белсенділігін арттыруға, олардың қабілетінің ашылуына ықпал ете білуші еді. Сондай-ақ өз бетімен жеке дара ізденуіне де уақыт тауып отырды.

1992-1994 жылдары ол «Бөбек» балалар қайырымдылық қорында вице-президент болып жұмыс істеген.

1994 жылы «Хабар» жаңалық ақпаратында директор болып қызмет атқарды. 2005 жылы «Аймақ» депутаттық тобының төрайымы болып сайланды. 2006 жылы «Асар» партиясымен басқа партияларды біріктіріп, президенттік «Отан» партиясын құрастырды.

Ол - сегіз қырлы бір сырлы адам. Ол көптеген тілдерді жетік біледі, саяси ғылым докторы. Бала кезінен ән салып, аты шыға бастайды. Оның нәзік лирикасы тындаушысын бірден баурап алатын болған.

2004 жылдан бастап Парламент депутаты. Барлық ақыл-ойы, жігер-күші парламент жұмысына бағытталды.

Ақыл-ойын қару қылып сақтаған,

Демократия, парасатты жақтаған.

Тұңғыш басшы – қызымыз нұр тұлғалы -

Есіл ер ғой ел үмітін ақтаған – Дариға деген қызымыз.

- Вы познакомились и интересными биографиями деловых и успешных людей.

- Какие качества личности, по-вашему, необходимы для успешности человека в жизни?

Практическая работа на ПК - Приложение 6_таблица.doc

Выделите качества по мере их значимости. (Учащиеся выполняют работу в MSWord путем перетаскивания соответствующих слов по категориям)

Русский язык	Английский язык	Казахский язык
Работоспособность	erudition	қуаттылық
Целеустремлённость	modesty	қатерге дайын болу
Изобретательность	will	жұмысқа қабілеттілік
Энергичность	energy	білімділік
Самоуверенность	hardworking	мақсаттылық
Скромность	intellect	кәсіптілік
Силаволи	purposefulness	қарапайымдылық
Ум	enterprise	өнертапқыштық

Готовность к риску	readiness for risk	сенімділік
Предприимчивость	self-confidence	күш қуат
Образованность	inventiveness	ақыл

VIII. Тест «Вы и безработица» на ПК - Приложение 7_Тест.xlsx

Учащиеся в MSExcel изучают вопросы, отмечают для себя необходимый вариант, в итоге видят подсчитанную сумму, по которой определяют для себя соответствующую категорию. Обращение к учащимся:

- Прочтите вопросы и выберите те варианты ответов, которые больше всего соответствуют вашим взглядам на жизнь и привычкам. И вы узнаете, есть ли у вас шанс в жизни быть успешными.

1. Что бы вы предпочли:

- а) быть капитаном торгового судна;
- б) стать космонавтом;
- в) быть музыкантом.

2. Если вы увидите человека в опасности, то вы:

- а) броситесь спасать его даже с риском для жизни;
- б) обдумаете все возможности спасения и потом примете решение;
- в) позовёте кого-нибудь на помощь.

3. Какую игру вы предпочитаете?

- а) карты;
- б) домино;
- в) разгадывание кроссвордов.

4. Когда звонит телефон, вы сразу думаете, что:

- а) вас ищут из школы;
- б) о вас вспомнил приятель;
- в) случилось какое-нибудь несчастье.

5. Если пожилой человек что-либо рассказывает вам, то вы:

- а) интересуетесь подробностями;
- б) скучаете;
- в) прерываете его и уходите.

6. Если вы находитесь в обществе знакомых, то вы:

- а) от души развлекаетесь;
- б) скучаете;
- в) думаете о своём.

7. Если вы попали в трудное положение, то вы:

- а) советуется со школьными друзьями;
- б) обсуждаете проблему со своими родителями, родными;
- в) никому ничего не рассказываете.

8. Вы оказались вовлечёнными в спор и:

- а) упорствуете, пока противники не отступят;
- б) ищите решение, устраивающее всех;
- в) уступаете перед напором других.

9. Вы просыпаетесь утром и обычно чувствуете:

- а) бодрость;

- б) зависть к тем, кто ещё спит;
 в) готовность сразу идти в школу.
 10. Своё свободное время вы заполняете:
 а) занятиями спортом;
 б) встречами с друзьями;
 в) чтением.

Оценка ответов

ответ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	10	5	5	3	10	10	3	5	10	5
Б	5	10	10	10	3	3	5	10	3	10
В	3	3	3	5	5	5	1	3	5	3

70-100 очков. У вас есть возможность добиться успеха в жизни и не остаться без работы. В вашем характере хорошо сочетаются и разум и эмоции, личные и общественные интересы, готовность к действию и размышлению.

35-69 очков. Вы обладаете качествами, необходимыми для того, чтобы утвердиться в обществе, на работе. Но вам нужно научиться контролировать себя и не допускать, что ваши действия были непродуманными, вели к конфликтам.

30-34 очка. Вам нужна большая вера в себя и большая открытость перед окружающими. Только так вы сможете стать нужным специалистом, работником.

КРАТКОСРОЧНЫЙ ПЛАН

Тема урока: «Кем я хочу стать, когда вырасту»		Школа: ШГ 69
Дата:		ФИО учителя
Класс: 5		Количество присутствующих: Количество отсутствующих:
Изучаемое худ. произведение		Джанни Родари стихотворение «Чем пахнут ремесла?»
Цели обучения:		- Ч1. Ч2. Ч.6 - П1. П2. П3. П7.
Все учащиеся смогут:	<ul style="list-style-type: none"> - понимать общее содержание текста, определяя ключевые слова и словосочетания. - излагать основное содержание текста на основе прослушанного, прочитанного и аудиовизуального материала. 	
Большинство учащихся сможет:	<ul style="list-style-type: none"> - смогут определить художественный стиль (стихотворение). - создавать тексты (стихотворение), используя элементы разговорного и художественного стиля. 	
Некоторые учащиеся смогут:	<ul style="list-style-type: none"> - представлять информацию в виде иллюстрации, сюжетных рисунков, комиксов. 	
Языковая цель: ИЕЯ 1.2	Учащиеся могут: <ul style="list-style-type: none"> - образовывать падежные формы существительных (Вин, Твор,) - использовать глаголы с зависимыми словами... - через словарную работу лексические задания: объяснение значения устаревших слов, подбор синонимов; - через словарную работу задания по синтаксису: составление словосочетаний, предложений; - через словарную работу задания на перевод слова на казахский и английский язык. 	
	Ключевые слова и фразы: дело, работа, ремесло, лодырь, запах, пахнуть, делать.	

	Стиль языка, подходящий для диалога/письма в классе:	
	Вопросы для обсуждения: - Какие запахи вы часто ощущаете на пути в школу? - Кем работают ваши родители? - Чем пахнет мама? и т.д. - А кто ничем не пахнет?	
	Можете ли вы сказать, почему...? Почему пекарь пахнет хлебом? Почему доктор пахнет лекарством? Почему заправщик пахнет бензином?	
	Подсказка: У каждого дела запах особый?	
Предыдущее обучение:		
ПЛАН		
Планируемые сроки	Планируемые действия	Ресурсы
Начало урока 7 минут	<p>ВЫЗОВ ГР «Карта «Дорога в школу» или «Карта запахов». Ученик проходит мимо АЗС, кулинарии, строящегося дома, парикмахерской и «KFC» и т.д. В: - Какие запахи вы часто ощущаете на пути в школу? З: Прикрепить флипчарты с названиями запахов. Итоги: Рассказать по карте о запахах. В: - А кто работает в этих местах? И чем они пахнут? Итоги: Кулинар пахнет пирогами и тортом. Строитель пахнет цементом и красками. Заправщик пахнет бензином и ГСМ. и т.д. – <u>ФО №1</u> ИР В: - Кем работают ваши родители? И чем они пахнут? Итоги: Мой папа работает врачом. Он пахнет лекарствами и ... Моя мама работает поваром. Она пахнет котлетами и ... Мой папа работает банкиром. Он пахнет ..... .</p>	Карта «Дорога в школу». Флипчарты.
Середина урока 5 минут	<p>ОСМЫСЛЕНИЕ ГР Задание: внимательно просмотрите и прослушайте запись! ❖ Просмотр диафильма на стихотворение Джанни Родари «Чем пахнут ремесла?» - аудио-визуальный просмотр. Вопросы (тонкие и толстые вопросы): - Назовите (перечислите - сколько) профессии (ремесла) о которых рассказывается в стихотворении. Ответ: пекарь, столяр, маляр, стекольщик, шофер, рабочий, кондитер, доктор, крестьянин, рыбак. – 10. Вопрос: - Чем пахнут эти ремесла? А почему они так пахнут? – <u>ФО №2</u></p>	Диафильм «Чем пахнут ремесла?» 1965 года
3 минуты	<p>ГР «Роль на стене» - расписать внутри запахи ремесла; - снаружи написать какую работу выполняет; - А кто ничем не пахнет? Почему? Ответ: лодырь, лентяй, бездельник.</p>	Постер.

<p>10 минут</p>	<p>ИР «Чтение с пометками»: чтение по куплету, отметить трудные для понимания слова. Ответ: ремесло, сдоба, стружка, скипидар, замазка, мускат, крестьянин, плуг, лодырь. – 8 слов. ПР Задание: в парах заполняем «Словарную карту»! Рассказать о слове по своей СК. Образец заполнения СК:</p> <div style="text-align: center;"> </div>	<p>Текст.</p> <p>Толковый словарь, словарь синонимов, русско-английский словарь, казахско-русский словарь или интернет ресурсы (википедия)</p>
<p>3 минуты</p>	<p>– <u>ФО №3 ВЗАИМООЦЕНИВАНИЕ</u></p> <p>РАЗМИНКА игра «Кто что делает?» Ученики встают в круг. Учитель стоит в центре и называет профессию и действие, ученики показывают движения. Рабочий – копает, доярка – доит, плотник – пилит, штангист – поднимает штангу, кассир – отпускает товар, писатель – пишет, художник – рисует, водитель – водит.</p>	<p>Музыкальное сопровождение</p>
<p>7 минут</p>	<p>ИР Задание: «Кто больше?» Выписываем названия ремесел (профессий) и составляет предложение по образцу с использованием однородных членов предложения на определенное время (5 минут). <i>Пекарь печет булочки и хлеб.</i> <i>Столяр делает стол и табуретки.</i> <i>Маляр красит стены и окна. и т.д.</i> - зачитывание ответов – <u>ФО №4 ВЗАИМООЦЕНИВАНИЕ</u></p>	<p>Рабочие тетради</p>

Конец урока 5 мин.	РЕФЛЕКСИЯ «Аллея аргументов» «Лодырь» стоит по центру. Каждый выбирает из корзины название ремесла и высказывает аргументы в пользу своей профессии. «Лодырь» делает свой выбор.			Сумка почтальона корона «Лодырь»
Д/З 2 минуты	Задание для всех: •написать предложения о 10 современных профессиях и указать чем они занимаются. Творческое задание по желанию и способностям: •нарисовать комиксы по сюжету стихотворения; •создать похожий текст (стихотворение) о профессиях.			
Дополнительная информация				
Формативное оценивание на данном уроке				
– <u>ФО №1</u> «Карта запахов».				
№	Критерии оценивания	3 балла	2 балла	1 балл
1	Все пункты остановки			
2	Правильно описаны запахи			
3	Правильно названы профессии			
– <u>ФО №2</u>				
№	Критерии оценивания	3 балла	2 балла	1 балл
1	Правильно описаны запахи			
2	Правильно названы действия			
3	Постер оформлен правильно			
<u>ФО №3 ВЗАИМООЦЕНИВАНИЕ</u>				
№	Критерии оценивания	3 балла	2 балла	1 балл
1	Объяснение значения слова			
2	Пример словосочетания			
3	Пример предложения			
4	Пример синонима			
5	Перевод на казахский язык			
6	Перевод на английский язык			
<u>ФО №4 ВЗАИМООЦЕНИВАНИЕ</u>				
№	Критерии оценивания	3 балла	2 балла	1 балл
1	Количество профессий			
2	Правильно определены действия			
3	Наличие грамматических ошибок			
Дифференциация. Как вы планируете поддерживать учащихся? Как вы планируете стимулировать способных учащихся?		Оценивание. Как вы планируете увидеть приобретенные знания учащихся?		Межпредметные связи, соблюдение СанПиН. ИКТ-компетентность. Связи с ценностями.
Рефлексия Были ли цели обучения реализованы? Что учащиеся сегодня изучили? На что было направлено обучение? Хорошо ли сработала запланированная дифференциация? Выдерживалось ли время обучения? Какие изменения из данного плана я реализовал (а)?				
Итоговая оценка Какие два аспекта в обучении прошли очень хорошо (с учетом преподавания и учения)? 1. 2. Какие два обстоятельства могли бы улучшить урок (с учетом преподавания и учения)?				

1. 2. Что узнал об учениках в целом или отдельных лицах? 1. 2.

Интегрированный урок русского языка и литературы 5 класс

Тема урока: Братья Гримм "Храбрый портной"

Задачи:

1. Продолжить работать над произведением, учить определять основную мысль сказки, учить характеризовать персонажей сказки по их поступкам.
2. Развивать речь учащихся; совершенствовать технику чтения; умение анализировать
3. Воспитать умение находить выход из создавшейся ситуации с долей юмора.

Ход занятия.

1. Организационный момент.
2. Работа со скороговоркой.
3. Работа в парах. Игра "Секретный приказ".

Лишь буквы – те, что в этих строчках

Даны не более, чем раз,

Тебе помогут быстро, точно

Секретный выполнить приказ.

СБТКУШЭДЯЖЬ

ШВЗКРСАГПОМ

ЛЮЕКНШИТИЗ

Задание: зачеркнуть буквы, которые встречаются более, чем раз, и прочитать приказ ("Будь врагом лени").

4. Чтение блоков. Работа с таблицей слов. Столбик слов. Чтение за минуту.

Поочередно читать слова вслух в столбике слов, стараясь за минуту прочитать все большее количество раз этот столбик. (3 раза)

5. III. Изучение нового материала

- Сегодня мы продолжаем работу над литературной сказкой Братьев Гримм "Храбрый портной».

- Какие виды сказок вы знаете?

- Почему сказка называется литературной?

- Кто автор сказки «Храбрый портной»?

Имя братьев Гримм прославили известные во всем мире сказки, которые читают и взрослые, и дети. Братья разыскивали людей, хранивших в своей памяти народные сказки и записывали тексты с их слов. Это не всегда было просто - некоторые смущались, когда их записывали. А некий полковник в отставке выдал "секрет" нескольких сказок только в обмен на старое платье.

- 1) Работа над сказкой.

- Назовите главного героя сказки.

- Почему сказка называется "Храбрый портной"? (ведь ему помогла хитрость, находчивость и смекалка)?

- Почему Ганс считал себя храбрым?

- Что он имел ввиду, когда делал вышивку на поясе? (хотел прославиться, чтобы узнать весь мир).

1. “Игра в прятки”

Ведущий начинает читать не сначала, а с любого места, называя только страницу, остальные должны найти это место в тексте и подстроиться под чтение ведущего. Дети очень радуются, когда первыми успевают найти абзац, который читает ведущий.

2. Работа по группам.

Выборочное чтение.

1 группа (с. 75-76) Прочитать отрывок, как Ганс в первый раз доказал, что он храбрый? (выжал воду из куска творожного сыра).

- Каким образом ему удалось еще доказать, что он смелый?

2 группа (с.76) Прочитать. (Птицу вместо камня запустил в небольшое дерево в лесу).

- О каких качествах Ганса можно говорить, прочитав эти отрывки?

- Характеризуют эти отрывки его как храброго? (нет, находчивый, проявляет смекалку).3 группа. Прочитать. (с.77), "Шли, шли и пришли в пещеру" до "и разбеж. велик. в разные стороны).

Найти ответ на вопрос: Что помогло Гансу избежать смерти?

2) Работа над фонетическим разбором слов.

Дерево

Шел

- Найдите в сказке 3 слова, в которых букв меньше, чем звуков.

3) Списать предложение из текста и подчеркнуть грамматическую основу..

4.Выписать из текста 5 сущ. И 5 глаголов

«Тут портной соскочил с ветки и ухватился за дерево обеими руками, как будто он всё время шёл позади великана».

1. Прочитаем это предложение орфографически правильно.

2. Спишите себе в тетради это предложение.

3. Взаимопроверка.

4) Работа с текстом

а) Цепочкой (начало) - (до с.78 "посматрив.")

б) По ролям (великан, портной, автор)

в) Выразительное чтение отрывка (шли, шли...)

С какой интонацией ты прочтешь этот отрывок? Должна ли чувствоваться смешинка?

IV. Д/з: придумать юмористическую ситуацию, в которой может оказаться этот герой.

V. Рефлексия.

Чему научила эта сказка?

Какие выводы вы сделали для себя?

Можно ли сказку назвать юмористической? Почему?

Критерии оценивания:

Фамилии ученика	Знание текста	Выразительность чтения по ролям	Грамматическое задание по тексту

Класс: 5

Тема урока: Транспорт. Виды транспорта.

Цель обучения: Ч1 читать и понимать основную информацию прочитанного, называя тему текста.

Цели урока: учащиеся смогут:

- определить основные идеи прочитанного текста;
- передать основное содержание текста, используя соответствующую теме лексику.

Этап, время	Деятельность	ресурс	примечания
1. Орг. 3 мин	<i>Приветствие:</i> («Круг радости»). Каждый по очереди произносит одно приветственное слово, не повторяя слова предыдущего. Приветствия могут звучать на разных языках, можно в необычной форме. - <i>Ребята, наша тема зашифрована в таблице. Что вы должны сделать, чтобы прочитать зашифрованное слово? Ваши идеи?</i>	Таблица	Эмоц.настрой
2. Целеполаг 5 мин	(дети расшифровывают) <i>Вопросы:</i> Но для начала давайте выясним, что такое транспорт, зачем он нужен и каким он бывает. (Пары обменялись записями и зачитали)	листки	Вызов ПР
3. Актуализ. 5 мин	<i>Стратегия «30 секунд»</i> <i>Деление на группы.</i> ГР. Учитель раздает по 5 текстов о разных видах транспорта и развесит по классу пять рисунков. Каждый текст пронумерован от 1-5, а каждая картинка отмечена буквами А-Е. Группы изучают тексты и решают, какая картинка соответствует определенному тексту. В тексте подчеркивают ключевые слова/фразы, указывающие на правильную картинку. Как только группы выполнят задание, они обменяются работами друг с другом, чтобы сравнить свои ответы.	тексты рисунки	ФО (листы с критер)
4. Иссл. этап 15 мин	Заполняются интеллектуальные карты - <i>О чем ты расскажешь другу, соседу по парте, дома?</i>	карты	на доске
5.Обобщ 5мин	<i>Стратегия «Незаконченные предложения»</i> - Я знаю, что... - Я хорошо знаю, что... - Я должен узнать, что... Составление текста.		КСТ

IX. Самостоятельная работа с образцами деловых бумаг (на компьютере) - Приложение8_упражнения.docx

Деловое письмо

Официально-деловой стиль

Цель	Адресат	Сфера применения	Общие стилевые черты
Сообщение о факте. Предписание выполнять те или иные действия. Констатация события	Государственные учреждения, физические лица, официальные учреждения	Государственная, правовая, административная, канцелярская	Точность, отсутствие образности, прямой порядок слов, предписывающий характер, безличность, стандартность, лаконичность

Деловое письмо — разновидность письменной речи, связанная с официально-деловым, канцелярским стилем, применительно к языку документов.

Деловое письмо — это письменные тексты, которые имеют юридическую значимость в официально-деловых отношениях, т.е. документы. Такие документы, как закон, указ, постановление, приказ, инструкция, носят предписывающий характер (рекомендательный, обязывающий).

Такие документы, как протокол, справка, заявление, расписка, акт, отчет, характеристика носят констатирующий характер (подтверждающий, сообщающий). Слово документ происходит от лат. documentum— «свидетельство, доказательство».

Требования к составлению документов:

1. стандартность языка и формы при изложении однотипных ситуаций;
2. использование готовых языковых форм, клише, например: «Мы, нижеподписавшиеся...»; «Согласно распоряжению...»; «По причине неявки на учебу...»;
3. официальный речевой этикет, подобающий характеру социальных отношений, например: «Уважаемый господин...»; «Уважаемые члены экзаменационной комиссии...»; «Гражданин Касымов...»;
4. нейтральный тон изложения, отсутствие образности и оценки;
5. точность слов, не допускающих двоякого понимания;
6. краткость формулировок, объективность.

Упражнение 1. Выпишите слова и словосочетания, применяемые для делового письма.

Нижеподписавшиеся, уведомление, рапорт, небеса, записка, подлежит изъятию, истец, ответчик, администрация, домовладелец, текущий период, мещанин, указка, инвентаризация, апелляция, расчетный счет, сертификат, надлежит, квартиросъемщик, красавица, ехидничать.

Протокол — вид делового письма, содержащий запись выступлений участников собрания, совещания, заседания и принятых решений по обсуждаемым вопросам.

Стандартная форма:

- 1)наименование документа;
- 2)дата проведения мероприятия;
- 3)перечень присутствующих или их общее количество;
- 4)повестка дня;
- 5)ход собрания — «слушали»;
- 6)«постановили» — решения по обсуждаемым вопросам;
- 7)подписи председателя и секретаря собрания.

Упражнение 2. Проанализируйте текст протокола с точки зрения его формы и использования слов и выражений.

Протокол № 2заседания геологического кружка школы № 46

20 ноября 2005 г.

Присутствовали 24 человека.

Повестка дня:

1. об участии в городской олимпиаде;
2. организация летней геологической практики в районе Чарына.

Слушали: об участии членов кружка в городской олимпиаде.

Постановили: выдвинуть кандидатуры учащихся 11 класса Бердыгулову А., Петренко О., Джадкишева Н. в качестве участников Итура олимпиады.

Слушали: руководителя кружка Ситникова С.Н. о проведении летней практики в период каникул в живописной местности р. Чарын.

Постановили: разработать план экспедиции, выбрать 2-3 ответственных за проведение практики.

Председатель заседания — староста кружка Салимбекова С.

Секретарь — Ковалева О.

Упражнение 3. Аналитическое чтение. Прочитайте. Определите стиль и жанр речи, основную мысль текста и запишите ее как тезис. К нему выпишите из текста 2-3 аргумента.

О канцелярите

Помню, как смеялся А.М. Горький, когда бывший сенатор, почтенный старик, уверявший его, что умеет переводить с «десяти языков», принес в издательство «Всемирная литература» такой перевод романтической сказки:

«За неимением красной розы жизнь моя будет разбита». Горький сказал ему, что канцеляритский оборот «за неимением» неуместен в романтической сказке. Старик согласился и написал по-другому:

«Ввиду отсутствия красной розы жизнь моя будет разбита», чем доказал полную свою непригодность для перевода романтических сказок.

Этим стилем бывший сенатор перевел весь текст:

«Мне нужна красная роза, и я добуду себе таковую».

«А что касается моего сердца, то оно отдано принцу».

«За неимением», «ввиду отсутствия», «что касается» — все это было необходимо в тех казенных бумагах, которые всю жизнь подписывал почтенный сенатор, но в сказке Оскара Уайльда это кажется бездарной чушью.

Поэтому книжка «Деловые бумаги» была бы еще лучше, еще благодетельнее, если бы её составитель обратился к детям с таким увещанием:

«Запомните раз навсегда, что рекомендуемые здесь формы речи надлежит употреблять исключительно в официальных бумагах. А во всех других случаях — в письмах к родным и друзьям, в разговорах с товарищами, в устных ответах у классной доски — говорить этим языком воспрещается.

Не для того наш народ вместе с гениями русского слова – от Пушкина до Чехова и Горького – создал для нас и наших потомков богатый, свободный и сильный язык, поражающий своими изощренными, гибкими, бесконечно разнообразными формами, не для того нам оставлено в дар это величайшее сокровище нашей национальной культуры, чтобы мы, с презрением забросив его, свели свою речь к нескольким десяткам штампованных фраз».

Сказать это нужно с категорической строгостью, ибо в том и заключается главная наша беда, что среди нас появилось немало людей, буквально влюбленных в канцелярский шаблон, щеголяющих даже в самом простом разговоре бюрократическими формами речи.

Я слышал своими ушами, как некий посетитель ресторана, желая заказать себе свиную котлету, сказал официанту без тени улыбки:

-А теперь заострим вопрос на мясе.

И как один дачник во время прогулки в лесу заботливо спросил у жены:

-Тебя не лимитирует плащ? Обратившись ко мне, он тут же сообщил не без гордости:

-Мы с женою никогда не конфликтуем!

Причем я почувствовал, что он гордится не только отличной женой, но и тем, что ему доступны такие слова, как конфликтовать, лимитировать.

В поезде молодая женщина, разговорившись со мной, расхваливала свой дом в подмосковном колхозе:

-Чуть выйдешь за калитку, сейчас же зеленый массив! В нашем зеленом массиве так много грибов и ягод! И видно было, что она очень гордится собою: у неё такая «культурная» речь.

(К.И. Чуковский)

Х. Составление резюме

Принимая во внимание большой информационный багаж, полученный в результате работы на уроке, приступаем к составлению резюме.

Что же такое резюме?

Это вид деловой бумаги, в которой кратко излагаются необходимые для нанимателя сведения о том, кто претендует на предложенную работу.

В последнее время в газетах часто можно прочесть объявления какого-либо учреждения или фирмы о найме, подборе сотрудников. В одних указан телефон, в других – адрес для корреспонденции. Предположим, вас заинтересовало какое-то объявление. Позвонить легко, а что делать в ином случае? Если фирма указывает адрес для писем, необходимо отправить резюме по нему.

Что же предписывает международный стандарт по оформлению резюме?

Вам необходимо по предложенному образцу набрать текст резюме на компьютере на русском, английском и казахском языках согласно своей выбранной профессии, если бумаги направляются в иностранную фирму.

Иногда к резюме прикладывается письмо, в котором должны быть изложены аргументы в пользу выбора вами именно этой фирмы, компании, а также доказательства того, почему именно вы им нужны, копии статей о вас и вашей деятельности, отзывы о вашей работе.

Возможно, что ваше резюме вызовет интерес, и вас пригласят для собеседования, в противном случае вы получите отказ, выраженный в письменной форме.

В резюме в следующем порядке указываются:

Резюме

1. фамилия, имя, отчество;
2. дата рождения;
3. семейное положение;
4. национальность;
5. знание языков;
6. владение компьютером;
7. домашний адрес, телефон;
8. образование;
9. опыт работы;
10. хобби.

Resume

1. Name:
2. Date of birth:
3. Married or not:
4. Nationality:
5. Knowledge of Foreign Language:

6. Personal Computers:
7. Address:
8. Education:
9. Employment:
10. Hobby:

Түйіндеме

1. Аты, жөні, тегі:
2. Туған жылы:
3. Отбасылық жағдайы:
4. Ұлты:
5. Білетін тілдері:
6. Компьютерлік сауаттылығы:
7. Мекен-жайы, телефон:
8. Білімі:
9. Еңбек тәжірибесі:
10. Икемі:

Учащиеся по шаблону Мастера резюме в MSWord заполняют на одном из языков: казахском, русском, английском свои данные по определенным категориям, которые отображены в карточках.

XI. Знакомство с советами психологов. Дэвид Бернс – известный врач – психиатр Пресвитерианского Медицинского центра и профессор психиатрии и профессор медицинского факультета Пенсильванского университета, находящиеся в Филадельфии, советуют:

- будьте готовы к трудностям;
- постарайтесь проанализировать все плюсы и минусы;
- маленькими шажками к большим победам;
- доверяйте себе;
- просто начните немедленно.

-А каков возраст успеха?

- В каком возрасте приходит успех?

- Что такое «законченный неудачник»?

- Существует ли «критический возраст» успеха?

Эти вопросы волнуют всех, и, может быть, взволновали вас.

XII. Обобщение материала. Подведение итогов: выступления учащихся, оценивание проектов, словарная работа, практическое выполнение работы на компьютере.

Рефлексия

Сформулируйте в одном предложении мысль, которую вы вынесли из урока и которая вас взволновала.

3 Педагогические технологии обучения интегрированному предмету «Русский язык и литература» (Я2)

Что же такое педагогическая технология?

Технология - это совокупность приемов, применяемых в каком-либо деле, мастерстве, искусстве. (Толковый словарь)

Педагогическая технология - это совокупность психолого-педагогических установок, определяющих специальный набор и компоновку форм, методов, способов, приемов обучения, воспитательных средств, она есть организационно-методический инструментарий педагогического процесса [18]

Каждый учитель, используя ту или иную технологию, помнит, что, прежде всего она предназначена для учащегося. А учащийся - это человек. Применяя ту или иную технологию, любой учитель должен учитывать возрастные, психологические особенности детей.

Принцип активности ребенка всегда был основным в дидактике. Но активность учащихся старшего (и среднего) школьного возраста сама по себе возникает нечасто (в отличие от детей младшего школьного возраста).

Школьный учитель должен уметь целенаправленно воздействовать и организовывать любой вид деятельности учащихся, т.е. применять нужную технологию, а затем ждать положительных результатов.

Система образования в Казахстане постепенно приобретает личностно-ориентированный и плюралистический характер, что совпадает с основными тенденциями развития образования во всем мире. Этот процесс предполагает существенные изменения в педагогической теории и практике. Соответствующие изменения происходят и в методике преподавания русского языка в национальной школе.

Новая парадигма образования предполагает существенное обновление содержания образования, выработку и освоение педагогами новых концептуально-содержательных подходов, педагогической технологии, формирование нового педагогического менталитета.

В технологии процесса обучения происходит смещение акцентов на самостоятельность, предприимчивость, активность, изобретательность обучающихся, а педагогическая роль учителя приобретает патронажный характер. Учитель является менеджером, модератором на уроке, а не источником готовых знаний. В этой связи все больше сторонников приобретает метод проектов. Этот метод нашел широкое применение во многих странах мира главным образом потому, что он направлен на реализацию личностного потенциала учащегося, предполагает овладение коммуникативной компетенцией в процессе иноязычной речевой деятельности.

Развивающемуся обществу нужны современные, образованные, нравственные предприимчивые люди, которые могут сами принимать ответственные решения в ситуации выбора, прогнозируя их последствия, способны к сотрудничеству, отличаются мобильностью, динамизмом, обладают чувством ответственности.

При использовании проектного метода учитель на уроке организует продуктивную

работу учащихся. На уроках учителю необходимо делать все вместе с учащимися, стремиться к тому, чтобы уроки учили мыслить самостоятельно, сопоставлять факты и искать информацию. Учащимся нравятся такие уроки, а значит, они научатся учиться, принимать решения, оценивать свои действия. Слово «проект» происходит от итальянского глагола и означает «разрабатывает», «берётся за что-либо».

Метод проектов не является новым в мировой педагогике. Он возник ещё в 20-е годы прошлого столетия и связан с гуманистическими идеями американского философа, педагога Дьюи. Полат Е.С. даёт такое определение методу проектов в современном понимании: «...метод, предполагающий определённую совокупность учебно - познавательных приёмов, которые позволяют решить ту или иную проблему в результате самостоятельных действий учащихся с обязательной презентацией этих результатов»[19].

Метод проектов есть целенаправленная, в целом самостоятельная деятельность учащихся, осуществляемая под мудрым, гибким руководством учителя, направленная на решение исследовательской или социально значимой проблемы и для получения конкретного результата. Иными словами, итогом работы учащегося над проектом может быть и коллаж, альбом, дневник, письмо, газета, эссе и др.

Метод проектов предусматривает сочетание индивидуальной самостоятельной работы с работой в сотрудничестве, малых группах, коллективе. При обучении языкам это в основном работа с разнообразными источниками информации, использованием поисковых и исследовательских методов, позволяющих выявить вариативные точки зрения на рассматриваемую проблему, а также сформировать свою точку зрения, обобщить собранный материал и предъявить его в наглядной эстетически значимой форме.

В основе методов проектов лежит развитие познавательных навыков учащихся, умение самостоятельно добывать информацию, ориентироваться в этой информации, уметь обобщать её.

Особенности использования метода проектов при обучении русскому языку как неродному заключаются в следующем:

- проект чаще всего бывает тематическим или сопоставительным и требует актуальных знаний из различных образовательных областей, способствуя тем самым интеграции учебных предметов;

- включение неродного языка в другие виды деятельности: исследовательскую, трудовую, эстетическую.

Работа над проектом – это сочетание самостоятельной работы учащегося с работой в паре, группе, коллективе по решению какой-либо проблемы, что требует умения поставить проблему, наметить способы её решения, спланировать работу, подобрать необходимый материал, систематизировать его, обсудить с членами группы, как лучше представить и, наконец, выступить на самой презентации. Затруднение вызывает завершающий этап проекта, когда учащимся предстоит выступить перед аудиторией и донести до неё свои выводы.

Таким образом, обучение языку с использованием метода проектов приобретает личностный смысл, приводя в действие воспитательную стратегию становления индивидуальности, формирования «Я–концепции».

При организации интегрированных уроков можно использовать технологию проблемного обучения, дифференцированное обучение и информационно-коммуникативные технологии, уделить внимание игровой деятельности, что помогает органично включить проектно-исследовательскую деятельность в общую систему работы. Данные технологии связывают общие идеи, они дополняют друг друга.

Структура формирования общих и специальных умений и навыков, приобщение школьников к началам проектно – исследовательской деятельности включает урок, внеклассную работу и дополнительное образование. Процесс обучения началам исследования представляет собой поэтапное, с учётом возрастных особенностей, целенаправленное формирование всех компонентов исследовательской культуры школьника.

Этапы развития проектно-исследовательских умений:

1. Диагностический, который позволяет выявить уровень сформированности общих умений и навыков учащихся. С помощью срезовых работ с использованием стандартных и нестандартных заданий отслеживается развитие организационных, интеллектуальных, коммуникативных навыков. В диагностические данные включаются умение работать с научной и справочной литературой, обрабатывать информацию, выделять главное, умение работать в группах, планировать и анализировать. На основе полученных данных прогнозируется уровень самостоятельности данной группы учащихся. Дифференцируется задание на уроке для коррекции и развития определённых умений.

2. Практический, где происходит непосредственный выход учащихся на проектный уровень. Первая задача – познакомить учащихся с общими требованиями к подготовке, выполнению и оформлению учебной работы. Это могут быть сообщения, исследования, проекты. Информация доводится до учащихся в форме консультации. Даются теоретические знания, учащиеся знакомятся с рекомендациями, приводятся образцы примеров. В итоге – создание инструктивной карточки для организации последующей работы.

Вторая задача этого этапа – упражнения, тренировка, создание небольших мини-проектов.

3. Заключительный. Данный этап сопровождается анализом деятельности, мониторингом результатов, выявляет целесообразность проектно-исследовательской деятельности для ученика и для учителя. Выполнение проекта происходит на 3 уровнях самостоятельности. - 1 уровень. Учащиеся выполняют проект в рамках внеклассной работы по предмету под непосредственным руководством учителя. Проект реализуется в рамках коллективной работы, не содержит глубоких исследований. Скорее всего носит исторический или информационный характер. Работа основывается на использовании одного источника. Примерами таких проектов могут служить проекты «Заповедники Казахстана», «Домашние птицы»...

- 2 уровень. Учащиеся самостоятельно изучают учебный материал. Тема проектной работы совпадает с тематикой учебной деятельности. На уроке даются азы, опора коллективной проектной работы, которая, в свою очередь расширяет, углубляет знания урока. Материал выходит за рамки учебника. Растёт уровень самостоятельности учащихся в реализации этого проекта. Результат может быть представлен на уроке обобщения или систематизации знаний. Создаётся компьютерная версия презентации.

Примером такого проекта является урок – проект в 7 классе по теме «Лексика».

Продолжительность выполнения: 1 урок по теме.

В качестве проблемы предлагается вопрос, что содействует созданию атмосферы заинтересованности в изучении нового материала. При проектировании урока учитель понимает, что семиклассники находятся на начальном уровне по формированию проектной деятельности. Осуществляются помощь и координация в данной работе. Предлагается учащимся самостоятельно разделиться на группы по желанию и интересам, выбрать лидера. Каждая группа выполняет мини–проект. По итогам мини-проектов идёт реализация проекта. Участники процесса самостоятельно распределяют роли в группе, выполняют задание по алгоритму работ над проектом.

Первый шаг– изучение теории вопроса.

Второй шаг– исследование, наблюдение.

Третий шаг– формулирование проблемы.

Четвёртый шаг – составление плана деятельности по реализации проблемы.

Проверка результативности в форме защиты синквейна, правил изучения.

Рефлексия полученных знаний обеспечивается составлением кластера.

3 уровень. Учащиеся выполняют проектно-исследовательскую работу на высоком уровне самостоятельности: постановка цели, планирование, поиск и обработка информации, согласование и консультации в группе, создание продукта деятельности и его представление. Проект обычно представляется на конференциях, фестивалях, конкурсах с использованием компьютерной версии презентации.

Возможность использования современных информационных технологий позволяет изучать практику жизни средствами русского языка в реальном информационном пространстве (книги – художественные, учебные, справочная и научно-популярная литература; периодическая печать; радио и телевидение; мультимедийные средства; глобальные и локальные сети).

Современные технологии, применяемые при обучении русскому языку и литературе

В школе, учителя, работая с детьми, чаще всего, конечно же, применяют игровую технологию. Именно игра выполняет в жизни ребенка очень важные функции; не только развлекательную, но и коммуникативную, и диагностическую. Это очень важно для учителя.

Игра - очень хороший метод обучения. Очень важно, что игра еще и воспитывает (можно применять и в технологии внеклассную работу).

Феномен любой игры в том, что она способна перерасти в обучение, творчество...

«Игровая технология обладает существенным признаком - четко поставленной целью обучения и соответствующим ей педагогическим результатом, которые могут быть обоснованы, выделены в явном виде и характеризуются учебно-воспитательной направленностью» [20].

Классификационные параметры игровых технологий:

- по уровню применения: все уровни;
- по философской основе: приспособляющиеся;
- по основному фактору развития: психогенные;
- по ориентации: на личностные структуры.

Какие, к примеру, используются в практике игровые технологии? Деловые игры. Здесь применяются различные модификации: имитационные, ролевые игры, деловой театр.

Проводят такие игры, как: «Турнир поэтов», «Бой ораторов», «Пресс-конференции», «КВН». Довольно интересно проводить общественный смотр знаний. Сюда же включаются игры, домашние заготовки.

Игровая технология соответствует всем методологическим требованиям:

1. Концептуальность (научное обоснование).
2. Системность (все части игры взаимосвязаны).
3. Управляемость (можно провести диагностику и провести коррекцию результатов).
4. Эффективность (любая технология должна будет достичь определенных результатов).
5. Воспроизводимость (может применяться, например, в другой школе).

В настоящее время прочно вошла в школу технология компьютерного обучения. Это, конечно, очень удобно, но у данной технологии есть свои плюсы и минусы.

Таблица 2 - Игровые компьютерные технологии

Плюсы	Минусы
1) технологии индивидуализированного обучения 2) интеллектуальную обучающую среду и мотивацию обучения 3) организацию учебного процесса 4) комплексное управление учебным процессом 5) глобализацию высшего образования 6) создают новые формы общения между учащимися и учителем 7) развивают самостоятельность 8) реализуют принцип наглядности	1) отрицательное воздействие на зрение (здоровьесберегающие технологии нарушаются) 2) «погружение» в виртуальную действительность, которая может вызвать отчуждение от внешнего мира, что особенно опасно для детской и подростковой психики 3) отсутствие реального общения

В основном применяют данную технологию на уроках закрепления материала (и то в старших классах).

На уроках русского языка и литературы используют также и технологию группового обучения. Это и общественные смотры знаний, и уроки-конференции, и уроки-суды, и уроки-путешествия, и мастерские. Для того, чтобы верно использовать данную технологию, нужно очень хорошо знать класс (индивидуальные особенности интеллектуального и психического развития

ребенка). Иначе, работа в группах просто не получится (обязательно учитывать типы темпераментов).

Любая технология, применяемая учителем, требует отличных знаний психологии ребенка. Необходимо учитывать все, начиная с интеллектуальных способностей, заканчивая вопросами психического и физического здоровья.

В чем же положительные стороны интегрированных уроков?

Что предполагает интеграция и каковы ее функции?

Интегрированные уроки усиливают активность учащихся, у них возникает новый ход мысли путем соединения одних учебных дисциплин с содержанием других. Это способствует образованию всесторонних, целостных представлений, формированию научных понятий, познанию закономерностей, лучшему пониманию сложных общественных явлений.

Интеграция предполагает прежде всего существенное развитие межпредметных связей, переход от согласования преподавания ряда предметов и глубокому их взаимодействию. Это взаимодействие может быть реализовано на разных уровнях.

Первый начальный уровень интеграции соответствует принципу «вторжения в чужую область». Он заключается в том, что на уроки по одному предмету привлекаются понятия, образы и представления из других дисциплин, т.е. в рамках одного предмета активно используются знания, полученные по другим предметам. Это способствует не только формированию целостной системы знаний об окружающем мире, но и лучшему усвоению собственноматериала.

Интеграция обеспечивает гибкость классно-урочной системы. Проведение интегрированных уроков требует от учителей особой подготовки. Надо заранее продумать все до мелочей.

Интеграция в обучении выполняет ряд функций:

- Методологическая функция выражена в том, что только на основании интеграции возможно формирование у учащихся целостного представления о мире.
- Образовательная функция интегрированных уроков состоит в том, что с их помощью формируются такие качества знаний учащихся, как системность, глубина, осознанность, гибкость.
- Развивающая функция таких уроков определяется их ролью в развитии системного и творческого мышления учащихся, в формировании их познавательной активности, самостоятельности. Интеграция уроков помогает преодолеть предметную инертность мышления и расширяет кругозор учащихся.
- Воспитывающая функция реализует комплексный подход к воспитанию, повышает идейно-воспитательную и политическую направленность обучения.
- Конструктивная функция интегрированных уроков состоит в том, что с их помощью совершенствуется содержание учебного материала, методы и формы организации обучения[21].

Интегрированные уроки могут быть различными по форме их проведения. Это может быть дискуссия, конференция, лекция. Все зависит от творчества учителя, темы урока.

Для того чтобы воспитать личность, самому учителю необходимо быть личностью - обладать такими качествами, как: принципиальность, выдержка, терпение, уметь

широко использовать такие методы, как поощрение и наказание. И, конечно же, быть компетентным в своей области.

Современный урок требует от учителя не только обширных знаний по своему предмету, но и знаний психологии, биологии, риторики.

Таким образом, изучив все умения, можно выделить 7 основных качеств, которыми должен обладать учитель:

1. Учитель должен владеть методами обучения (организация учебно-познавательной деятельности, стимулирование, контроль).
2. Уметь осуществлять логические операции любой сложности.
3. Обладать правильной, точной, красивой речью. Уметь убеждать.
4. Быть психологически внутренне подготовленным к любой ситуации в классе.
5. Ориентироваться на сильных, но развивать всех учащихся.
6. Учитывать уровень развития учащихся (и интеллектуальный, и личностный).
7. Уметь увидеть педагогическую проблему и ее разрешить.

Последний аспект довольно сложный в плане реализации. Проблему, увиденную учителем, не всегда легко разрешить, даже опытному учителю.

4 Оценивание знаний учащихся по интегрированному предмету «Русский язык и литература» (Я2)

Совершенствование общего среднего образования направлено на переориентацию процесса обучения, развитие личности учащегося, обучение его самостоятельно овладевать новыми знаниями. Современный молодой человек объективно вынужден быть более мобильным, информированным, критически и творчески мыслящим, а значит и более мотивирован к самообучению и саморазвитию.

Новый этап в развитии школьного образования связан с внедрением компетентностного подхода к формированию содержания и организации учебного процесса. В действующих учебных программах на принципах компетентностного подхода переструктурировано содержание предметов, разработаны результативные составляющие содержания. К каждой теме программы определены обязательные результаты обучения - требования к знаниям, умениям учащихся, которые выражаются в различных видах учебной деятельности (ученик называет, приводит примеры, характеризует, определяет, распознает, анализирует, сравнивает, делает выводы и др.).

Оценивание должно основываться на положительном принципе, что прежде всего предполагает учет уровня достижений учащегося а не степени его неудач. Результаты учебной деятельности учащихся на всех этапах школьного образования не могут ограничиваться знаниями, умениями и навыками, целью обучения должно быть формирование компетентности, *как общие способности, основанные на знаниях, опыте и ценностях личности.*

Основными функциями оценивания знаний учащихся являются:

- *Контролирующая* - определяет уровень достижений каждого ученика, готовность к усвоению нового материала, что позволяет учителю соответственно планировать и излагать учебный материал.
- *Учебная* - способствует повторению, уточнению и углублению знаний, их систематизации, совершенствованию умений и навыков.
- *Диагностико-корректирующая* - выясняет причины трудностей, возникающих у учащегося в процессе обучения; обнаруживает пробелы в усвоенном, вносит коррективы, направленные на их устранение.
- *Стимулирующее-мотивационная* - формирует положительные мотивы обучения.
- *Воспитательная* - способствует формированию умений ответственно и сосредоточенно работать, применять приемы контроля и самоконтроля, рефлексии учебной деятельности.

При оценке знаний учащихся должны учитываться:

- характеристики ответа ученика: правильность, логичность, обоснованность, целостность;
- качество знаний: полнота, глубина, гибкость, системность, прочность;
- сформированность общеучебных и предметных умений и навыков;
- уровень владения умственными операциями: умение анализировать, синтезировать, сравнивать, абстрагировать, классифицировать, обобщать, делать выводы и др.;

- опыт творческой деятельности (умение выявлять проблемы и разрешать их, формулировать гипотезы);
- самостоятельность оценочных суждений.

Характеристики качества знаний взаимосвязаны между собой и дополняют друг друга.

Полнота знаний - количество знаний, определенных учебной программой.

Глубина знаний - осознанность существующих связей между группами знаний.

Гибкость знаний - умения учащихся применять полученные знания в стандартных и нестандартных ситуациях; находить вариативные способы использования знаний, умение комбинировать новый способ деятельности с уже известными.

Системность знаний - осознание структуры знаний, их иерархии и последовательности, то есть осознание одних знаний как базовых для других.

Прочность знаний - продолжительность сохранения их в памяти, воспроизведение их в необходимых ситуациях.

Знание является составной частью умений учащихся действовать. *Умения* проявляются в различных видах деятельности и подразделяются на умственные и практические.

Навыки - действия доведены до автоматизма в результате выполнения упражнений.

Для сформированных навыков характерны быстрота и точность воспроизведения.

Ценностные отношения выражают личный опыт учащихся, их действия, переживания, чувства, которые проявляются в отношениях к окружающему (людей, явлений, природы, познания и др.). В контексте компетентностей образования это проявляется в ответственности учащихся, стремлении закреплять позитивные достижения в учебной деятельности, росте требований к своим знаниям.

Видами оценки знаний учащихся является *текущее, тематическое, четвертное, годовое* *оценивание* *и* *итоговое*.

Текущее оценивание - это процесс установления уровня знаний учащегося в овладении содержанием предмета, умениями и навыками в соответствии с требованиями *учебных* *программ*.

Объектом текущего оценивания уровня знаний учащихся являются знания, умения и навыки, самостоятельность оценочных суждений, опыт творческой деятельности и эмоционально-ценностного отношения к окружающей действительности.

Текущее оценивание осуществляется в процессе поурочного изучения темы. Его основными задачами являются: установление и оценка уровней понимания и первичного усвоения отдельных элементов содержания темы, установление связей между ними и усвоенным содержанием предыдущих тем, закрепление знаний, умений *и* *навыков*.

Формами текущего оценивания является индивидуальный, групповой и фронтальный опрос, работа с диаграммами, графиками, схемами; зарисовки биологических объектов; работа с контурными картами; выполнение учащимися различных видов письменных работ; взаимоконтроль учащихся в парах и группах; самоконтроль и др.

В условиях внедрения внешнего независимого оценивания особое значение приобретает тестовая форма контроля и оценки знаний учащихся.

Информация, полученная на основании текущего контроля, является для корректировки работы учителя на уроке.

Тематическому оцениванию учебных достижений подлежат основные результаты изучения темы (раздела).

Тематическое оценивание знаний учащихся обеспечивает:

- устранение бессистемности в оценке;
- повышение объективности оценки знаний, навыков и умений;
- индивидуальный и дифференцированный подход к организации обучения;
- систематизацию и обобщение учебного материала;
- концентрацию внимания учащихся к наиболее существенным в системе знаний по каждому предмету.

Тематическая оценка выставляется на основании результатов изучения учащимися материала темы протяжении ее изучения с учетом текущих оценок, различных видов учебных работ (практических, лабораторных, самостоятельных, творческих, контрольных работ) и учебной активности школьников. Перед началом изучения очередной темы все учащиеся должны быть ознакомлены с продолжительностью изучения темы (количество занятий); количеством и тематикой обязательных работ и срокам их проведения; условиями оценивания. Оценка за четверть выставляется по результатам тематического оценивания, а годовая - на основе четвертных оценок.

В более гибкой, разноплановой системе оценивания нуждается *старшая школа*, на основе дифференцированного обучения она должна учитывать не только учебные достижения, но и творческие, проектно-исследовательские, личностные, социально значимые результаты, умение решать проблемы, возникающие в различных жизненных ситуациях.

В процессе обучения, в частности при оценке, учителю важно проявлять доброжелательность, требовательность сочетать с индивидуальным подходом, то есть сравнивать обнаруженные достижения учащегося не только с нормой, а с его предыдущими неудачами или успехами.

Контроль— это важная составляющая процесса обучения. На уроках русского языка также как и на уроках по другим предметам, контроль выполняет две функции - собственно проверочную и диагностическую. В первом случае целью контроля является определение уровня подготовки учащихся по русскому языку, во втором — выявление недостаточно прочно усвоенных тем, выяснение причин, затрудняющих усвоение материала.

В любом случае контроль обеспечивает обратную связь: он вовремя сигнализирует учителю об успехах или пробелах в знаниях учащихся, о необходимости вернуться со всем классом к ранее пройденному и недостаточно освоенному большинством учащихся материалу или оказать своевременную помощь отдельным отставшим учащимся.

Общеизвестна также обучающая и воспитывающая роль контроля. Регулярно проводимый тематический и итоговый контроль организует труд учащихся и учителя, обеспечивает достаточно высокий уровень преподавания всех разделов курса, способствует систематизации знаний учащихся, выработке у них более прочных умений и навыков, помогает учащимся объективно оценивать свои

успехи, порождает стимулы к учению, формирует ответственное, уважительное отношение к собственной учебной деятельности. По месту в учебном процессе выделяют текущий (тематический) и итоговый контроль. Текущий контроль проводится в процессе изучения той или иной темы и, как правило, заключается в проверке усвоения нового материала. Итоговый контроль, как ясно из названия, проводится в конце изучения темы, раздела, всего курса русского языка и литературы и проверяет усвоение всех основных, базовых понятий, изученных ко времени проведения проверки, и овладение ведущими целевыми умениями.

В качестве измерителей уровня подготовки по русскому языку и литературе в школе традиционно используются следующие виды работ: устный опрос, диктант, изложение, сочинение, различные виды работ, связанные с анализом текста (вопросы по содержанию текста, формулирование темы и основной мысли высказывания, составление плана текста, тезисов и др.). В последнее время к указанным измерителям прибавились тесты. Ни один из указанных измерителей не является универсальным, однако, использованные в комплексе, они дают возможность проверить подготовку учащихся с достаточной полнотой.

Выбор измерителя обусловлен проверяемым объектом и условиями проверки. Знания и учебные умения проверяются с помощью устного опроса или тестирования; практическая грамотность (орфографическая, пунктуационная, культурно-речевая) — посредством письменной работы того или иного вида (диктанта, изложения, сочинения), рецептивные коммуникативные умения — посредством анализа текста, продуктивные коммуникативные умения — путем создания текста (сочинения) или устного высказывания.

Выбор измерителя для проверки должен соответствовать целям проверки и проверяемому объекту.

Для проверки практической грамотности (навыков) следует пользоваться другими измерителями — диктантом, изложением или сочинением. Практика показывает, что одни и те же учащиеся, неплохо выполнившие тестовые задания по орфографии, допускают много орфографических ошибок в сочинении.

Таким образом, проверяя правописную подготовку учащихся, следует различать два уровня грамотности — уровень орфографических умений и уровень орфографических навыков. Каждый из них проверяется «своим» измерителем: первый посредством тестирования, второй при помощи письменной работы.

При выборе измерителя следует учитывать его потенциальные возможности. Есть измерители однонаправленные, узкоцелевые (например, диктант проверяет только навыки правописания), и есть измерители комплексные, которые позволяют одновременно проверить разные аспекты подготовки по родному языку. К таким комплексным измерителям относятся изложения и сочинения.

С помощью изложения, например, проверяется ряд умений в двух видах речевой деятельности — слушании и письме: умения понять и запомнить содержание высказывания, воспринятого на слух или зрительно, усвоить логику развития мысли, удержать в памяти наиболее характерные языковые средства, создать на основе услышанного более или менее адекватный вторичный текст, на основании

которого можно будет сделать вывод о том, как ученик владеет речью, в частности, нормами литературного языка, и какова его орфографическая и пунктуационная грамотность.

При использовании комплексного измерителя критериально-ориентированным должен быть анализ работы и ее оценка, то есть проверять и оценивать нужно не изложение (или сочинение) в целом, а те навыки и умения, которые с его помощью проверяются. Рекомендуется каждое изложение и сочинение оценивать по меньшей мере двумя отметками («за содержание и речь» и «за грамотность»). Для текущей проверки знаний и умений используются и устный опрос, и тестирование. Для итогового контроля наиболее удобным измерителем представляется тест. С помощью хорошо составленного итогового теста можно проверить подготовку каждого учащегося по всем основным разделам курса. Преимущества тестовой проверки по сравнению с устным опросом в этом случае очевидны. По той же причине тестирование представляется наиболее удобной формой проверки компетенций - лингвистической и языковой. Сразу отметим, что для проверки продуктивных коммуникативных умений тестовый контроль не годится.

Тестирование обеспечивает:

- валидность проверки, полноту охвата контролируемого объекта - компетенции раздела или целого курса;
- демократичность процедуры: все учащиеся находятся в равных условиях, выполняя одни и те же (аналогичные) задания;
- чистоту результата: рядом сидящие учащиеся выполняют разные варианты одного и того же теста;
- объективность оценки и существенную экономию времени, затрачиваемого на проверку, особенно в том случае, если для обработки результатов используются компьютеры;
- возможность аттестовать учащегося на основе интегральной оценки - суммы набранных им баллов за выполнение работы, охватывающей полный курс русского языка.

Эти достоинства тестирования в сумме перекрывают такие его слабые стороны, как невозможность обеспечить глубину проверки и избежать определенной доли ответов-угадываний.

Таким образом, обучение и контроль — два звена одного процесса. Они регламентируются одними и теми же государственными документами, в частности Государственным общеобязательным стандартом образования. Содержание контроля определяется целями обучения, сформулированными в стандарте на языке компетенций.

Компетентностный подход, реализованный в системе контроля, предполагает, что объектом проверки являются не отдельные знания, умения и навыки, а три компетенции - лингвистическая, языковая и коммуникативная. В этом случае итоговая работа полностью контролирует процесс обучения. При проведении такой работы используются в качестве измерителей различного рода тестовые задания: с выбором ответа, кратким ответом, развернутым ответом (сочинение).

Оценивание является постоянным процессом, естественным образом, интегрированным в образовательную практику.

При этом должны быть сформулированы следующие принципы оценивания:

- Оценивание может быть только критериальным. Основными критериями оценивания выступают планируемые результаты, соответствующие учебным целям.
- Оцениваться с помощью отметки могут только результаты деятельности учащегося, но не его личные качества.
- Критерии оценивания и алгоритм выставления отметки заранее известны и педагогам, и учащимся. Они могут вырабатываться ими совместно.
- Система оценивания выстраивается таким образом, чтобы учащиеся включались в контрольно-оценочную деятельность, приобретая навыки и привычку к самооценке.

Государственный общеобязательный стандарт образования предусматривает комплексный подход к оценке и использованию разнообразных методов и форм оценивания. Основной акцент делается на оценку динамики индивидуальных достижений учащихся в процессе освоения программы основного среднего и общего среднего образования по русскому языку и литературе.

Целью итоговых проверочных работ по русскому языку и другим учебным предметам является оценка способности учащихся общеобразовательной школы решать учебно-познавательные и учебно-практические задачи средствами русского языка и литературы. Поэтому и задача учителя на протяжении всего этапа обучения учащихся контролировать достижение ими планируемых результатов. Каждый элемент планируемого результата подкрепляется заданиями, с помощью которых можно оценить, достиг ли учащийся заданного планируемого результата или нет. При этом важно оценить, может ли учащийся применить освоенное знание или умение в простых знакомых ситуациях, которые встречались, в учебниках и на уроках, или он способен применить данное знание и умение в новой ситуации. Данная информация является основой для эффективной организации учебного процесса, учитывающего интересы и способности учащихся, а также определения направлений оказания помощи учащимся и выстраивания их образовательных траекторий. Для этого необходимо не только оценить способности учащихся решать учебно-практические и учебно-познавательные задачи, но и дифференцировать их по уровню достижений. В идеале итоговая проверочная работа по предмету должна полностью охватить все планируемые результаты или такую совокупность планируемых результатов, которую можно принять за 100%.

5 Подходы и принципы интегрированного обучения предмету «Художественный труд»

В последнее время в начальных классах уделяется особое внимание интегрированному обучению. И это не случайно. Именно на начальной ступени обучения интеграция предметов в единое целое наиболее эффективна, так как младший школьник целостно воспринимает окружающий мир, и для него не должно быть границ между предметами.

Интегрированный подход все больше осознается как актуальная потребность современного образования. Анализ программ по разным учебным предметам свидетельствует о том, что они допускают возможность использования процесса интеграции. Существует множество «перекрестных» тем при изучении каждого из предметов. Однако эти темы во времени редко совпадают, полного согласования в содержании рассматриваемых вопросов не бывает. Для устранения барьеров между предметами их объединяют вокруг главных понятий и тем. Это позволяет рассмотреть предмет с разных сторон, раскрыть его взаимосвязи.

Интеграция на разных ступенях обучения имеет свои особенности. Интегрированные уроки в начальной школе призваны открыть для ребенка с первых шагов обучения мир как единое целое, в котором все элементы взаимосвязаны. Таким образом, интегрированное обучение в начальной школе целесообразно строить на объединении достаточно близких областей знаний.

Интеграция в начальном обучении позволяет перейти от локального, изолированного рассмотрения различных явлений действительности к их взаимосвязанному, комплексному изучению.

Введение интеграционной системы может в большей степени, чем традиционное предметное обучение, способствовать воспитанию эрудированного человека, обладающего целостным мировоззрением, способностью самостоятельно систематизировать имеющиеся у него знания и нетрадиционно подходить к решению проблем. Систематическое использование интегрированных занятий создает возможности для широкого применения разнообразных наглядных пособий.

Преподавать знания нужно так, чтобы оно вызывало реакцию удивления.

Для правильного планирования, организации и проведения интегрированных уроков рекомендуется выполнять требования:

- тщательное планирование каждого урока, выделение главных и сопутствующих целей;
- моделирование содержания уроков, наполнение тем содержанием, которое поддерживает главную цель;
- тщательный выбор типа и структуры урока, методов, средств обучения, форм организации учебной деятельности;
- оптимальная нагрузка детей впечатлениями [22].

Методика работы на таком уроке предполагает широкое использование учебной техники, проблемных задач, наглядности, групповых форм обучения, работы с книгой; необходима также связь с внеклассной работой.

Педагогическая наука доказала, что «развитие младшего школьника находится на кончиках пальцев», базируется на манипулятивной деятельности. Кого из родителей всерьез интересовало то, как ребенок рисует, конструирует? Кого обеспокоили не очень высокие результаты по изобразительному искусству, ручному труду, физической культуре? Главная проблема для большинства – это успеваемость по «основным» предметам – русскому языку и математике. Так может и надо определять ребенка в математические кружки и лингвистические, а не в спортивные и художественные? Но малыша разовьют те занятия, где есть живая связь между ощущением и разумом.

Известно, что даже взрослый человек «мыслит всем телом», ребенок тоже. Подобная связь лучше всего может быть обеспечена всевозможными занятиями по конструированию и моделированию, где практические действия рук помогают интенсивному развитию абстрактного мышления. И художественному труду, незаслуженно отнесенному к необязательным предметам, соответствует более высокий статус.

В системе преподавания уроков придерживаются двух основных направлений:

1) Обеспечение активного «общения» ребенка с самыми различными материалами: картон, пластилин, природный материал, ткань, пряжа, нетрадиционные материалы (полимерные материалы, проволока).

2) Привлечение детей к разумному творчеству, которое не сводится к механическому упражнению рук.

Работая с детьми, наблюдаем, как из неумелых, робких малышей, они превращаются в художников, которые достаточно умело, интеллектуально и духовно развиты, способны проникнуть в философию материального мира. Систематическая творческая работа на уроках художественного труда радует своими результатами; очень скоро заметным станет, что именно дети, занимающиеся ручным трудом, отличаются более гибким умом, у таких детей лучше развита логика, именно поэтому быстрее справляются с математическими задачами, интереснее рассуждают, более организованны, креативны, они с желанием и интересом учатся. У них сформировано понимание того, что вещи, которые создает человек, не могут появляться ни с того ни с сего, и чтобы что-то сделать необходимо приложить усилие, применить воображение и творческое мышление. И для всего этого необходима жизненная сила – ресурс. Это состояние, в котором ребенок может действовать эффективно и все мыслительные процессы (восприятие, память, мышление, внимание) проходят на высоком уровне, и ребенок в таком состоянии чувствует себя успешным.

Обучение художественному труду, начинается с непосредственного наблюдения природы. Ученик вначале зрительно знакомится с природой, а педагог направляет его внимание на характерные признаки модели, пропорции, особенности формы, цвета и освещения. Такое предварительное ознакомление с природой служит поводом к дальнейшему анализу объекта. Обратив внимание на природу, учитель постепенно подводит своих воспитанников к более углубленному наблюдению: он указывает на основные особенности строения модели, отделяя их от второстепенных, раскрывает конструктивное строение формы.

Наблюдаемые учеником отдельные, несущественные детали предмета часто заслоняют собой целостный образ изучаемой природы, не дают возможность понять ее строение, а, следовательно, мешают правильному изображению. Чтобы ученик ясно представил себе изучаемый объект, он должен, прежде всего, охватить его форму в целом, а затем ясно осознать существенные признаки данного предмета, все его важные детали и свойства в их взаимосвязи и взаимозависимости и вместе с тем четко представить взаимное расположение этих элементов, т.е. структурное единство.

Для этого педагогу необходимо приучить школьников сочетать процессы анализа и синтеза – процессы расчленения целого на части и обратного воссоединения их в единое целое. Такой порядок изложения и рассмотрения фактов – от целого к детали и от детали к целому – всеми педагогами признан наилучшим. Целостное восприятие образа служит не только исходным моментом для детального рассмотрения изучаемого объекта, но и постоянным фоном, на котором выделяется и изучается каждая часть в отдельности.

При обучении художественному труду учитель должен дать ученикам понятным им языком правильные научные понятия об изучаемых явлениях и процессах (объяснить детям: почему корабль не тонет, самолет летает, подъемный кран не падает), который можно сформировать на основе наблюдений, опытов, лабораторных работ. Учитель должен использовать строгую техническую терминологию, пользоваться принятыми в науке символическими обозначениями, оформлять чертежи по стандарту, правильно называть инструменты, материалы, оборудования.

Таким образом, там, где обучение поставлено на серьезную научную основу, ученик может достигнуть поразительных успехов.

На уроках художественного труда необходимо в комплексе использовать все виды наглядности:

- демонстрация рабочих операций (технические карты, чертежи и др.);
- образцы изделий;
- показ моделей, макетов, плакатов, диафильмов, таблиц, слайдов и др.).

При показе задаются вопросы, которые направляют внимание детей на более существенные стороны изучаемых предметов и объектов [23].

Принцип наглядности состоит в том, что учащиеся идут к достоверным знаниям, обращаясь к самим предметам и явлениям как источнику познания.

Психологические основы наглядности заключаются в том, что в сознании человека решающую роль играют ощущения, т.е., если человек не видел, не слышал, не ощущал, у него нет необходимых данных для суждения. Чем больше органов чувств участвует в восприятии, тем познание предмета у человека глубже и вернее.

Педагогу необходимо чаще обращаться к чувствам ребенка, так как первая его реакция на окружающее бывает почти всегда в основе своей правильна. Это поможет и усвоению того, что объяснил учитель.

На уроках художественного труда в качестве наглядного материала могут быть использованы: иллюстрации, таблицы, предметы народного творчества (резьба по дереву, вышивка, народные игрушки). Особенно часто к наглядности

приходится прибегать при обучении элементарным основам художественного труда. Перечислим основные средства наглядности, используемые на уроках:

- схематические рисунки и таблицы, гипсовые модели геометрических тел, слепки с классических образцов скульптуры;
- модели из проволоки и картона, наглядно раскрывающие конструктивные особенности строения натуры;
- специальные модели и приборы для демонстрации явлений перспективы и светотени;
- рисунки и таблицы методической последовательности работы над изображением;
- репродукции картин и рисунков мастеров;
- кинофильмы, раскрывающие технику работы;
- специальные приборы – «Цветовой круг» и «Тоновый круг» для развития у детей чувства цвета и тона.

Все эти средства наглядности помогают ученику правильно видеть и понимать натуру – ее форму, структуру, цвет и фактуру. И все же наилучшим средством наглядного обучения является рисунок самого педагога на классной доске, на листе бумаги или на полях работы ученика. Наглядность, как правило, оказывает более эффективное действие, чем словесное объяснение. Не случайно Я.А. Коменский провозгласил принцип наглядности «золотым правилом дидактики». Указывая на «золотое правило обучения», Я.А. Коменский писал: «Следовательно, о том, чтобы надо знать, надо не только рассказать, чтобы это было воспринято слухом, но это же следует зарисовать, чтобы через зрение предмет запечатлился в воображении». А для этой цели, говорит Коменский, полезно все, что обыкновенно изучается в каждом классе, будь то теоремы или правила, или образы предметов, изображать наглядно на доске. К сожалению, учителя недостаточно используют возможности рисования на классной доске[24].

Например, методическую последовательность работы над лепкой животного рассматривают как механическое расчленение целого на части или как процесс последовательного изготовления частей животного (голова, тело, хвост, лапы). Далее каждая часть снова расчленяется на части, только уже на более мелкие (голова: глаза, рот, уши; лапы: пальцы, когти и др.). Дети начинают лепку с более общих деталей: тело или голова. Далее, соблюдая пропорции, следует изготовить оставшиеся части.

Для соблюдения пропорций необходимо рассмотреть это животное в натуре. Это может быть изображение этого животного на доске педагогом или картинка, но эффективнее сочетать рисунок с натуральным макетом. Например, детям можно раздать пластиковые макеты, либо они сами принесут из дома игрушки.

Методика наглядной демонстрации техники исполнения должна быть очень продуманной и тонкой. Искусство преподавания состоит в том, чтобы уметь почувствовать, что и в какой форме надо показать ученику, уметь продемонстрировать это так, чтобы ученик двигался вперед, верил в свои силы, а не был подавлен учителем.

Наглядный показ приемов работы, способов передачи объема предметов в рисунке, живописи, поделке должен быть доступен ученику, а для этого преподавателю надо хорошо знать возрастные особенности детей, их возможности.

На занятиях художественного труда, где в основном идет практическая работа, без активности и сознательности ученика добиться успеха в обучении невозможно. Поэтому учителю надо постоянно приучать учащихся к самостоятельной и активной учебной работе. Этого можно добиться самыми различными методами. Например, многие учителя на уроках тематического рисования (иллюстрировании сказок), чтобы активизировать работу учащихся, читают отрывки из сказок, включают магнитофонные записи с фрагментами музыкальных произведений. При этом педагог обращает внимание детей на то, как мастера искусств – поэты, музыканты, живописцы – своими средствами решали подобные темы.

Эффективное использование на уроках художественного труда декоративного и тематического рисования живых фрагментов природы – листьев и веток растений; скомпонованные фрагменты природы в виде гербариев, но подобранные в определенной цветовой гамме.

Такие художественно скомпонованные гербарии помогают развить у школьников чувство колорита, цветовой гармонии. В начале эти занятия связываются с несложными заданиями по декоративному рисованию (составление узоров, мозаичных работ из цветной бумаги), а затем и при решении тематических картин, рисовании с натуры.

В практике наблюдаем, что учащиеся плохо усваивают учебный материал, если они пассивно воспринимали объяснения учителя, а активно включиться в работу не успели. Так, если при изучении конструктивного строения формы предмета дети внимательно слушали объяснение педагога, рассматривали модель и натуру, но практически закрепить эти знания не пытались, этот учебный материал будет усвоен слабо. При активной же работе усвоение материала значительно улучшится. Отсюда возникает требование к учителю: направить активность учащихся, дать им возможность самим решить поставленные задачи.

Учитель вызывает активность детей наводящими вопросами, предложением сделать новое решение композиции рисунка и др. Например, ученик приступил к построению изображения куба, но пассивно срисовывает его и дает искаженный перспективный вид формы, а как исправить изображение, не знает. Учитель, ничего не показывая, задает ему ряд наводящих вопросов, чтобы он сам догадался, как надо вести построение изображения: «Что находится рядом с гипсовым кубом?» Ученик смотрит на натуру, видит рядом проволочную модель куба и правильно отвечает: «Что необходимо понять, прежде чем начать рисовать?» Ученик вспоминает предварительные объяснения учителя и отвечает: «Надо понять строение куба, чтобы правильно наметить основу его формы, представить, как располагаются все поверхности куба в пространстве, а потом изобразить куб «прозрачным», наметить его видимые и невидимые стороны». – «Так. А что необходимо сделать, чтобы изображение получилось правильное, отвечало законам перспективы?» Ученик отвечает: «Надо определить линию горизонта (уровень

зрения), точки схода и использовать их при построении. А потом показать объем с помощью светотени».

Таким образом, учитель помогает школьнику активно работать, анализировать форму натуры и сознательно строить ее изображение на плоскости.

Другой пример. На уроке дети составляют узор в квадрате. Многие хорошо справились с заданием. Учитель направляет их дальнейшую активную работу. Он дает следующее задание: составить узор для квадратной коробки. Дети начинают самостоятельно работать. При этом они используют домашние зарисовки, составляют целый ряд эскизов, ищут наиболее удачное композиционное и цветовое решение. Работа идет с большим увлечением.

На уроках художественного труда целесообразно в каждом классе работу начинать с обработки бумаги, затем ткани и др.

Особое внимание должно быть уделено принципу систематичности и последовательности при обучении основам живописи и композиции.

В практике принцип систематичности и последовательности по этим дисциплинам соблюдается формально: по живописи – в порядке перечисления и усложнения натюрмортных постановок, композиции – в порядке усложнения тематики, художественному труду – в порядке усложнения формы. Усложнения научно-теоретического материала должно быть систематичным и последовательным.

Строя систему изложения учебного материала, педагог не только разбивает теоретический курс по классам, исходя из учебной программы, но и продумывает методику изложения этого материала. Одни и те же законы (цветоведения, композиции) требуют разного по объему и содержанию изложения. Например, об основах композиции приходится говорить и в начальных классах, и в средних – говорить, по сути дела, об одном и том же, но в начальных классах в более простой форме, чем в пятых-шестых. Эта неизбежная повторяемость учебного материала иногда приводит к тому, что учитель начинает нарушать систему последовательного усложнения научно-теоретического материала. Чтобы избежать этого, педагогу следует наметить для себя, что нового он будет давать детям в каждом классе. Внутри каждой темы должна быть заложена своя последовательность, например в теме «Работа с бумагой и картоном» обработка бумаги осваивается в следующей последовательности: сгибание, сгибание и резание, склеивание, комплексные работы.

Объяснение материала на уроках художественного труда должно осуществляться от простого к сложному, от известного к неизвестному, от трудовых действий к приемам, от приемов к операциям, от операций к комплексным операциям.

Методы обучения художественному труду имеют специфические черты, обусловленные познавательной деятельностью младших школьников:

- характером технических процессов и трудовых операций;
- развитием политехнического мышления, технических способностей;
- формированием обобщающих политехнических знаний и умений.

Учитель начальных классов должен отдавать предпочтение методам, которые делают работу активной и интересной, вносят элементы игры и занимательности, проблемности и творчества.

Для урока художественного труда характерна классификация методов по способам деятельности учителя и учащихся, так как при обучении этим предметам более ясно выступают два взаимосвязанных процесса: практическая самостоятельная деятельность учащихся и руководящая роль учителя.

Соответственно и методы делятся на 2 группы:

Методы самостоятельной работы учащихся под руководством учителя.

Методы преподавания, обучения.

Методы обучения, которые определяются по источнику полученных знаний, включают в себя 3 основных вида: словесные; наглядные; практические.

Формирование умений и навыков связано с практической деятельностью учащихся. Из этого следует, что в основу методов формирования умений необходимо положить вид деятельности учащихся.

По видам деятельности учащихся (классификация по типу познавательной деятельности И.Я. Лернера и М.Н. Скаткина) методы подразделяются на репродуктивные, частично-поисковые, проблемные, исследовательские, объяснительно-иллюстративные.

Все вышеперечисленные методы относятся к методам организации учебно-познавательной деятельности (классификация Ю.К. Бабанского).

При рассмотрении метода стимулирования учебной деятельности на уроках художественного труда и изобразительного искусства эффективно использование метода формирования познавательного интереса. Не стоит также забывать использовать метод контроля и самоконтроля.

Методы организации и осуществления учебно-познавательной деятельности – группа методов обучения, направленных на организацию учебно-познавательной деятельности учащихся, выделенная Ю.К. Бабанским и включающая все существующие по другим классификациям методы обучения в виде подгрупп [24].

Словесные методы обучения

Словесные методы позволяют в кратчайший срок передать большую по объему информацию, поставить перед обучающими проблему и указать пути их решения. С помощью слова учитель может вызвать в сознании детей яркие картины прошлого, настоящего и будущего человечества. Слово активизирует воображение, память, чувства учащихся.

К словесным методам обучения относят рассказ, лекция, беседа и др. В процессе их применения учитель посредством слова излагает, объясняет учебный материал, а ученики посредством слушания, запоминания и осмысливания активно его усваивают.

Рассказ. Метод рассказа предполагает устное повествовательное изложение содержания учебного материала. Этот метод применяется на всех этапах школьного обучения. На уроках художественного труда он употребляется учителем в основном для сообщения новой информации (интересные сведения из жизни знаменитых художников), новых требований. Рассказ должен соответствовать

следующим дидактическим требованиям: быть убедительным, лаконичным, эмоциональным, доступным для понимания учениками начальных классов.

На рассказ учителя на уроках художественного труда отводится очень мало времени, а, следовательно, его содержание должно быть коротким, строго соответствовать целям урока и практической трудовой задаче. При использовании в рассказе новых терминов учитель должен выразительно выговаривать их и записывать на доске.

Возможно несколько видов рассказа: рассказ-вступление, рассказ-изложение, рассказ-заключение.

Цель первого – подготовка учащихся к восприятию нового учебного материала, которое может быть проведено другими методами, например беседой. Этот вид рассказа характеризуется относительной краткостью, яркостью, занимательностью и эмоциональностью изложения, позволяет вызвать интерес к новой теме, возбудить потребность в ее активном усвоении. Во время такого рассказа сообщаются задачи деятельности учеников на уроке.

Во время рассказа-изложения учитель раскрывает содержание новой темы, осуществляет изложение по определенному логически развивающемуся плану, в четкой последовательности, с вычлениением главного, приведением иллюстраций и убедительных примеров.

Рассказ-заключение обычно проводится в конце урока. Учитель резюмирует главные мысли, делает выводы и обобщения, дает задание для дальнейшей самостоятельной работы по этой теме.

В ходе применения метода рассказа используются такие методические приемы как изложение информации, активизация внимания, приемы ускорения запоминания, логические приемы сравнения, сопоставления, выделения главного.

Условиями эффективного применения рассказа является тщательное продумывание плана, выбор наиболее рациональной последовательности раскрытия темы, удачный подбор примеров и иллюстраций, поддержание эмоционального тонуса изложения.

Беседа. Беседа – диалогический метод обучения, при котором учитель путем постановки тщательно продуманной системы вопросов подводит учеников к пониманию нового материала или проверяет усвоение ими уже изученного.

Беседа относится к наиболее старым методам дидактической работы. Ее мастерски использовал Сократ, от имени которого и произошло понятие «сократическая беседа».

На уроках художественного труда рассказ часто переходит в беседу. Беседа имеет цель получения новых знаний и закрепления их путем устного обмена мыслями учителя и ученика. Беседа способствует активизации детского мышления и бывает более убедительной, когда сочетается с демонстрацией натуральных предметов, их изображением.

В зависимости от конкретных задач, таких как содержание учебного материала, уровень творческой познавательной деятельности учащихся, место беседы в дидактическом процессе выделяются различные виды бесед.

Широкое распространение в преподавании художественного труда имеет эвристическая беседа (от слова «эврика» – нахожу, открываю). В ходе

эвристической беседы учитель, опираясь на имеющиеся у учащихся знания и практический опыт, приводит к пониманию и усвоению новых знаний, формулированию правил и выводов.

Для сообщения новых знаний используются сообщающие беседы. Если беседа предшествует изучению нового материала, ее называют вводной или вступительной. Цель такой беседы состоит в том, чтобы вызвать у учащихся состояние готовности к познанию нового. Необходимость в проведении текущей беседы может возникнуть в ходе практической работы. Путем «вопрос – ответ» учащиеся получают дополнительную информацию. Закрепляющие или итоговые беседы применяются после изучения нового материала. Их цель – обсуждение и оценка работ учащихся.

В ходе беседы вопросы могут быть адресованы одному ученику (индивидуальная беседа) или учащимся всего класса (фронтальная беседа).

Требования к проведению бесед.

Успех проведения бесед во многом зависит от правильности постановки вопросов. Вопросы задаются учителем всему классу, чтобы все учащиеся готовились к ответу. Вопросы должны быть краткими, четкими, содержательными, сформулированными так, чтобы будили мысль ученика. Не следует ставить двойных, подсказывающих вопросов или наталкивающих на угадывание ответа. Не следует формулировать альтернативных вопросов, требующих однозначных ответов типа «да» или «нет».

В целом, метод беседы имеет следующие преимущества: активизирует учащихся, развивает их память и речь, делает открытыми знания учащихся, имеет большую воспитательную силу, является хорошим диагностическим средством.

Недостатки метода беседы: требует много времени, необходим запас знаний.

Объяснение. Объяснение – словесное истолкование закономерностей, существенных свойств изучаемого объекта, отдельных понятий, явлений.

На уроках художественного труда метод объяснения может использоваться во вводной части урока для знакомства с исполнением различных швов, совместно с демонстрацией изделия, при знакомстве с различными приемами работы кистью и др.

При подготовке к работе учитель объясняет, как рационально организовать рабочее место; при планировании объясняет, как определить последовательность операций.

В процессе объяснения учитель знакомит учащихся со свойствами материалов и назначением инструментов, рациональными трудовыми действиями, приемами и операциями, новыми техническими терминами (на уроках художественного труда); приемами работы кисточкой и последовательностью рисования, построения предметов (на уроках рисования).

Требования к методу объяснения. Использование метода объяснения требует точного и четкого формулирования задачи, сути проблемы, вопроса; последовательного раскрытия причинно-следственных связей, аргументации и доказательств; использования сравнения, сопоставления и аналогии; привлечение ярких примеров; безукоризненной логики изложения.

Дискуссия. Дискуссия, как метод обучения основан на обмене взглядами по определенной проблеме, причем эти взгляды отражают собственное мнение участников, или опираются на мнения других лиц. Этот метод целесообразно использовать в том случае, когда учащиеся обладают значительной степенью зрелости и самостоятельностью мышления, умеют аргументировать, доказывать и обосновывать свою точку зрения. Он имеет и большую воспитательную ценность: учит глубже видеть и понимать проблему, отстаивать свою жизненную позицию, считаться с мнением других.

Этот метод больше подходит для применения в старших классах. Но если учащиеся младших классов обладают вышеперечисленными чертами (сильные классы), то есть смысл начинать вводить этот метод (например, при знакомстве с творчеством художников, а именно их работ).

Инструктаж. Под этим методом понимают объяснение способов трудовых действий, их точный показ и безопасное выполнение (художественный труд).

Виды инструктажа:

По времени проведения:

Вводный инструктаж проводится в начале урока, включает постановку конкретной трудовой задачи, дается характеристика операций, проводится объяснение рабочих приемов.

Текущий инструктаж проводится во время практической деятельности, включает объяснение допущенных ошибок, выяснение причин, недостатков работы, исправление ошибок, объяснение правильных приемов, проведение самоконтроля.

Заключительный инструктаж включает в себя анализ работ, характеристику допущенных ошибок в работе, выставление оценок за работу учащихся.

По охвату учащихся инструктаж бывает индивидуальным, групповым, классным.

По форме изложения инструктаж бывает устным, письменным, графическим, смешанным.

Наглядные методы обучения

Под наглядными методами обучения понимаются такие методы, при которых усвоение учебного материала находится в существенной зависимости от применяемых в процессе обучения наглядного пособия и технических средств.

Наглядные методы используются во взаимосвязи со словесными и практическими методами обучения.

Наглядные методы обучения условно можно подразделить на две большие группы:

метод иллюстраций;

метод демонстраций.

Демонстрация (лат. demonstratio – показывание) – метод, выражающийся в показе всему классу на уроке различных средств наглядности.

Демонстрация заключается в наглядно-чувственном ознакомлении учащихся с явлениями, процессами, объектами в их натуральном виде. Данный метод служит преимущественно для раскрытия динамики изучаемых явлений, но широко используется и для ознакомления с внешним видом предмета, его внутренним

устройством или местоположением в ряду однородных предметов. При демонстрации натуральных объектов обычно начинают с внешнего вида (величина, форма, цвет, части и их взаимоотношения), а затем переходят к внутреннему устройству или отдельным свойствам, которые специально выделяются и подчеркиваются (действие прибора и др.). Демонстрация художественных произведений, образцов одежды и т.п. также начинается с целостного восприятия. Показ часто сопровождается схематической зарисовкой рассмотренных объектов. Демонстрация опытов сопровождается вычерчиванием на доске или показом схем, которые облегчают понимание принципов, лежащих в основе опыта.

По-настоящему эффективен данный метод лишь тогда, когда учащиеся сами изучают предметы, процессы и явления выполняют нужные измерения, устанавливают зависимости, благодаря чему осуществляется активный познавательный процесс – осмысливаются вещи, явления, а не чужие представления о них.

Объектами демонстрации являются: наглядные пособия демонстрационного характера, картины, таблицы, схемы, карты, диапозитивы, кинофильмы, модели, макеты, диаграммы, крупные натуральные объекты и препараты и др.

Демонстрация применяется учителем преимущественно при изучении нового материала, а также при обобщении и повторении уже изученного материала.

Условиями эффективности применения демонстрации являются: тщательно продуманные пояснения; обеспечение хорошей видимости демонстрируемых объектов всем учащимся; широкое вовлечение последних в работу по подготовке и проведению демонстрации.

Иллюстрация как метод обучающего взаимодействия применяется учителем в целях создания в сознании учащихся с помощью средств наглядности точного, четкого и ясного образа изучаемого явления.

Главная функция иллюстрации состоит в образном воссоздании формы, сущности явления, его структуры, связей, взаимодействий для подтверждения теоретических положений. Она помогает привести в состояние активности все анализаторы и связанные с ними психические процессы ощущения, восприятия, представления, в результате чего возникает богатая эмпирическая основа для обобщающе-аналитической мыслительной деятельности детей и педагога.

Иллюстрации применяются в процессе преподавания всех учебных предметов. В качестве иллюстрации используются натуральные и искусственно созданные предметы: макеты, модели, муляжи; произведения изобразительного искусства, фрагменты фильмов, литературных, музыкальных, научных произведений; символические пособия типа карт, схем, графиков, диаграмм.

Обучающий результат использования иллюстраций проявляется в обеспечении четкости первоначального восприятия изучаемого предмета учащимися, от чего зависит вся последующая работа и качество усвоения изучаемого материала.

Такое подразделение средств наглядности на иллюстративные или демонстрационные является условным; оно не исключает отнесение отдельных средств наглядности как к группе иллюстративных, так и

демонстрационных. Внедрение новых технических средств в учебный процесс расширяет возможности наглядных методов обучения.

На уроке художественного труда основную часть изделий учащиеся выполняют по графическим изображениям. К ним относятся:

– художественный рисунок – реальное изображение предмета, используется, если сам предмет показать невозможно по причине его отсутствия, маленьких или больших размеров; дает возможность выявить материал и цвет (применяется на уроках художественного труда и изобразительного искусства);

– технический рисунок – графическое изображение, которое выполнено произвольно, от руки, с использованием чертежно-измерительных инструментов; все элементы конструкции передаются с приблизительным сохранением размеров и пропорций (применяется на уроках художественного труда);

– эскиз – условное отражение предмета, которое выполнено без применения чертежно-измерительных инструментов с приблизительным сохранением размеров и пропорций (применяется на уроках художественного труда и изобразительного искусства);

– чертёж – графическое изображение предмета с помощью чертежно-измерительных предметов в определенном масштабе, точным сохранением размеров, использованием методов параллельных пропорций, вмещает данные о размерах и форме предмета (применяется на уроках художественного труда);

– техническая карта – изображение, на котором может быть рисунок изделия, могут быть указаны инструменты, материалы и приспособления, но всегда обязательно присутствует последовательность выполнения операций и приемов работы (применяется на уроках художественного труда).

Практические методы обучения основаны на практической деятельности учащихся. Этими методами формируют практические умения и навыки. К практическим методам относятся упражнения, практические работы.

Упражнения. Под упражнениями понимают повторное (многократное) выполнение умственного или практического действия с целью овладения им или повышения его качества. Упражнения применяются при изучении всех предметов и на различных этапах учебного процесса. Характер и методика упражнений зависит от особенностей учебного предмета, конкретного материала, изучаемого вопроса и возраста учащихся.

Упражнения по своему характеру подразделяются на: устные, письменные, учебно-трудовые, графические.

При выполнении каждого из них учащиеся совершают умственную и практическую работу.

По степени самостоятельности учащихся при выполнении упражнений выделяют: упражнения по воспроизведению известного с целью закрепления, воспроизводящие упражнения, упражнения по применению знаний в новых условиях, тренировочные упражнения.

Если при выполнении действий ученик про себя или вслух проговаривает, комментирует предстоящие операции, такие упражнения называют комментированными. Комментирование действий помогает учителю обнаруживать типичные ошибки, вносить коррективы в действия учеников.

Особенности применения упражнений

Устные упражнения способствуют развитию логического мышления, памяти, речи и внимания учащихся. Они отличаются динамичностью, не требуют затрат времени на ведение записей.

Письменные упражнения используются для закрепления знаний и выработки умений в их применении. Использование их способствует развитию логического мышления, культуры письменной речи, самостоятельности в работе. Письменные упражнения могут сочетаться с устными и графическими.

К графическим упражнениям относятся работы учащихся по составлению схем, чертежей, графиков, плакатов, стендов и др.

Графические упражнения выполняются обычно одновременно с письменными.

Применение их помогает учащимся лучше воспринимать, осмысливать и запоминать учебный материал, способствует развитию пространственного воображения. Графические работы в зависимости от степени самостоятельности учащихся при их выполнении могут носить воспроизводящий, тренировочный или творческий характер.

Упражнения являются эффективными только при соблюдении ряда правил.

Требования к методу упражнения: сознательный подход учащихся к их выполнению; соблюдение дидактической последовательности в выполнении упражнений – сначала упражнения по заучиванию и запоминанию учебного материала, затем – на воспроизведение – на применение ранее усвоенного – на самостоятельный перенос изученного в нестандартные ситуации – на творческое применение, с помощью которого обеспечивается включение нового материала в систему уже усвоенных знаний, умений и навыков. Крайне необходимы и проблемно-поисковые упражнения, которые формируют у учащихся способность к догадке, интуицию.

На уроке художественного труда учащиеся вместе с политехническими знаниями овладевают общетрудовыми политехническими умениями: оборудовать место, проектировать продукт труда, планировать трудовой процесс, осуществлять технологические операции.

При использовании практических методов формируются умения и навыки.

У учащихся начальных классов на уроках художественного труда формируются три основные группы умений:

Политехнические умения – измерительные, вычислительные, графические, технологические.

Общетрудовые умения – организаторские, конструкторские, диагностические, операторские.

Специальные трудовые умения – обработка разных материалов различными способами.

Формирование умений всегда связано с практической деятельностью.

Такова краткая характеристика методов обучения, классифицируемая по источникам знания. Главным недостатком данной классификации считается то, что она не отражает характер познавательной деятельности учащихся в обучении, не отражает степень их самостоятельности в учебной работе. Тем не менее, именно

эта классификация пользуется наибольшей популярностью у учителей-практиков, ученых-методистов и применяется на уроках технологии и изобразительного искусства.

Репродуктивные методы обучения

Репродуктивный характер мышления предполагает активное восприятие и запоминание сообщаемой учителем или другим источником учебной информации. Применение этих методов невозможно без использования словесных, наглядных и практических методов и приемов обучения, которые являются как бы материальной основой этих методов. Эти методы в основном строятся на передаче информации с помощью слова, демонстрации натуральных объектов, рисунков, картин, графических изображений.

Для достижения более высокого уровня знаний учитель организует деятельность детей по воспроизведению не только знаний, но и способов действий.

В данном случае большое внимание следует уделить инструктажу с демонстрацией (на уроках художественного труда) и объяснение последовательности и приемов работы с показом (на уроках изобразительного искусства). При выполнении практических заданий репродуктивная, т.е. воспроизводящая деятельность детей выражается в форме упражнений. Количеством воспроизведений и упражнений при использовании репродуктивного метода обуславливается сложность учебного материала. Известно, что в младших классах дети не могут выполнять одни и те же тренировочные упражнения. Следовательно, следует постоянно вносить элементы новизны в упражнениях.

При репродуктивном построении рассказа учитель в готовом виде формулирует факты, доказательства, определения понятий, акцентирует внимание на главном, которое необходимо усвоить особенно прочно.

Репродуктивно организованная беседа проводится таким образом, что учитель в ходе нее опирается на уже известные ученикам факты, на ранее полученные знания и не ставит в задачи обсуждения каких-то гипотез, предположений.

Практические работы репродуктивного характера отличаются тем, что в ходе их ученики применяют по образцу ранее или только что усвоенные знания.

При этом в ходе практической работы ученики не осуществляют самостоятельного приращения знаний. Репродуктивные упражнения особенно эффективно содействуют отработке практических умений и навыков, так как превращение умения в навык требует неоднократных действий по образцу.

Особенно эффективно применяются репродуктивные методы в тех случаях, когда содержание учебного материала носит преимущественно информативный характер, представляет собой описание способов практических действий, является весьма сложным или принципиально новым для того, чтобы ученики могли осуществить самостоятельный поиск знаний.

В целом же репродуктивные методы обучения не позволяют в должной мере развивать мышление школьников, и особенно самостоятельность, гибкость мышления; формировать у учеников навыки поисковой деятельности. При чрезмерном применении эти методы способствуют формализации процесса усвоения знаний, а порой и просто зубрежке. Одними репродуктивными методами

невозможно успешно развивать и такие качества личности, как творческий подход к делу, самостоятельность. Все это не позволяет их активно применять на уроках технологии, а требует применять наряду с ними еще и методы обучения, обеспечивающие активную поисковую деятельность школьников.

Проблемные методы обучения

Проблемный метод обучения предусматривает постановку определенных проблем, которые решаются в результате творческой и умственной деятельности учащихся. Этот метод раскрывает перед учащимися логику научного познания; создавая проблемные ситуации, учитель побуждает учащихся строить гипотезы, рассуждения; проводя опыты и наблюдения, дает возможность опровергать или утверждать выдвинутые предположения, самостоятельно делать обоснованные выводы. При этом учитель использует объяснения, беседы, демонстрации, проведение наблюдений и опытов. Все это создает перед учащимися проблемную ситуацию, вовлекает детей в научный поиск, активизирует их мышление, вынуждает их прогнозировать и экспериментировать. Но при этом необходимо учитывать возрастные особенности детей.

Изложение учебного материала методом проблемного рассказа предполагает, что преподаватель по ходу изложения размышляет, доказывает, обобщает, анализирует факты и ведет за собой мышление слушателей, делая его более активным и творческим.

Одним из методов проблемного обучения является эвристическая и проблемно-поисковая беседа. В ходе ее учитель ставит перед учащимися ряд последовательных и взаимосвязанных вопросов, отвечая на которые они должны высказывать какие-либо предположения и пытаться затем самостоятельно доказывать их справедливость, осуществляя тем самым некоторое самостоятельное продвижение вперед в усвоении новых знаний. Если в ходе эвристической беседы такие предположения касаются обычно лишь одного из основных элементов новой темы, то во время проблемно-поисковой беседы ученики разрешают целую серию проблемных ситуаций.

Наглядные пособия при проблемных методах обучения применяются уже не только в целях активизации запоминания, но и для постановки экспериментальных задач, которые создают проблемные ситуации на уроках.

Проблемные методы применяются преимущественно с целью развития навыков учебно-познавательной творческой деятельностью, они способствуют более осмысленному и самостоятельному овладению знаниями[24].

Этот метод раскрывает перед учащимися логику научного познания. Элементы проблемной методики можно вводить на уроках художественного труда в 3 классе.

Так, при моделировании корабликов учитель демонстрирует опыты, которые ставят перед учащимися определенные проблемы. В стакан, наполненный водой, помещают кусочек фольги. Дети наблюдают, что фольга погружается на дно.

Почему фольга тонет? Дети выдвигают предположение, что фольга – тяжелый материал, поэтому она тонет. Тогда учитель делает из фольги коробочку и осторожно опускает в стакан вниз дном. Дети наблюдают, что в этом случае та же фольга удерживается на поверхности воды. Так возникает проблемная ситуация. И

первое предположение о том, что тяжелые материалы всегда тонут, не подтверждается. Значит, дело не в самом материале (фольге), а в чем-то другом. Учитель предлагает внимательно рассмотреть еще раз кусочек фольги и коробочку из фольги и установить, чем они отличаются. Учащиеся устанавливают, что эти материалы отличаются только по форме: кусочек фольги имеет плоскую форму, а коробочка из фольги – объемную пустотелую форму. Чем заполнены пустотелые предметы? (Воздухом). А воздух имеет небольшой вес.

Он легкий. Какой можно сделать вывод? (Пустотелые предметы даже из тяжелых материалов, как металл, заполненные легким (воздухом, не тонут.) Почему не тонут большие морские кораблики, сделанные из металла? (Потому что они пустотелые) что будет, если коробочку из фольги проколоть шилом? (Она потонет.) Почему? (Потому что заполнится водой.) Что произойдет с кораблем, если его корпус получит пробоину и заполнится водой? (Корабль потонет.)

Таким образом, учитель, создавая проблемные ситуации, побуждает учащихся строить гипотезы, проводя опыты и наблюдения, дает возможность учащимся опровергать или подтверждать выдвинутые предположения, самостоятельно делать обоснованные выводы. При этом учитель использует объяснения, беседы, демонстрации предметов, проведение наблюдений и опытов.

Все это создает перед учащимися проблемные ситуации, вовлекает детей в научный поиск, активизирует их мышление, вынуждает их прогнозировать и экспериментировать. Таким образом, проблемное изложение учебного материала приближает учебный процесс в общеобразовательной школе к научному поиску.

Применение проблемных методов на уроках художественного труда и изобразительного искусства наиболее эффективно для активизации деятельности по разрешению проблемных ситуаций, учебно-познавательной деятельности учащихся.

Частично-поисковый метод обучения

Частично-поисковый, или эвристический метод получил такое название, так как ученики не всегда могут решить сложную проблему и поэтому часть знаний сообщает учитель, а часть они добывают самостоятельно.

Под руководством учителя ученики рассуждают, решают возникающие познавательные ситуации, анализируют, сравнивают. Вследствие этого у них формируются осознанные знания.

Для развития самостоятельности и творческой инициативы учитель использует различные приемы.

На уроках труда на первом этапе дети выполняют задания по технологическим картам с подробнейшим описанием операций и приемов работы. Затем составляют технологические карты с частично пропущенными данными или этапами. Это заставляет детей самостоятельно решать некоторые посильные для них задачи.

Так, в процессе частично-поисковой деятельности, учащиеся сначала получают представление об изделии, затем планируют последовательность работы и осуществляют технологические операции по реализации проектов в законченное изделие.

На уроках изобразительного искусства, как пример использования частично-поискового метода обучения, можно спланировать работу таким образом, чтобы первым этапом было получение представления о самом предмете, затем составление последовательности его рисования (изображенные на доске этапы расположить в правильной последовательности, заполнить пропуски этапов последовательности и др.).

Исследовательский метод обучения

Исследовательский метод следует рассматривать как высшую ступень творческой деятельности учащихся, в процессе которой они находят решения новых для них задач. Исследовательский метод формирует у учащихся знания и умения, которые обладают высокой степенью переноса и могут применяться в новых трудовых ситуациях.

Использование этого метода приближает процесс обучения к научному поиску, где учащиеся знакомятся не только с новыми научными истинами, но и с методикой научного поиска.

Естественно, что по содержанию исследовательский метод в науке отличается от исследовательского метода в обучении. В первом случае исследователь открывает обществу новые, ранее не известные явления и процессы; во втором – ученик открывает явления и процессы лишь для себя, не представляющие новизны для общества. Другими словами, в первом случае открытия осуществляются в социальном плане, во-втором – в психологическом.

Учитель, ставя перед учащимися проблему для самостоятельного исследования, знает как результат, так и пути решения и виды деятельности, приводящие ученика к правильному решению поставленной проблемы. Таким образом, исследовательский метод в школе не преследует цели сделать новые открытия. Он вводится учителем для того, чтобы воспитать у учащихся черты характера, необходимые для дальнейшей творческой деятельности.

Рассмотрим на конкретном примере элементы исследовательского метода.

На уроке художественного труда учитель ставит перед детьми задачу – подобрать для изготовления кораблика бумагу, которая должна обладать следующими признаками: хорошо окрашиваться, быть плотной, прочной, толстой. В распоряжении каждого ученика имеются образцы писчей, газетной, рисовальной, бытовой (потребительской) бумаги и кальки, кисти, баночки с водой. В процессе несложных исследований из имеющихся видов бумаги ученик выбирает для изготовления корпуса модели кораблика такую бумагу, которая обладает всеми перечисленными признаками. Допустим, что первый ученик начинает проверять признак окрашиваемости. Проводя кистью с краской по образцам писчей, газетной, рисовальной, потребительской бумаги и кальки, ученик устанавливает, что писчая, рисовальная, потребительская бумага и калька являются плотными бумагами, газетная – неплотной. Ученик делает вывод, что газетная бумага не годится для корпуса кораблика. Разрывая имеющиеся образцы бумаги, ученик устанавливает, что писчая и потребительская бумага непрочная. Значит, эти виды не подходят для изготовления корпуса кораблика.

Далее ученик внимательно рассматривает оставшиеся виды бумаги – рисовальную и кальку – и устанавливает, что рисовальная бумага более толстая,

чем калька. Следовательно, для изготовления корпуса кораблика необходимо использовать рисовальную бумагу. Эта бумага обладает всеми необходимыми признаками: хорошо окрашивается, плотная, прочная, толстая. Проверку видов бумаги следовало бы начинать с признака прочности. После этой проверки в распоряжении ученика осталось бы только два вида бумаги: калька и рисовальная. Проверка признака толщины дала возможность ученику из оставшихся двух видов сразу выбрать необходимую для кораблика рисовальную бумагу. При использовании исследовательского метода, как показывает рассмотренный пример выбора бумаги, ученику не дается готовое решение задачи. В процессе наблюдений, проб, опытов, несложных исследований ученик самостоятельно приходит к обобщениям и выводам. Исследовательский метод активно развивает творческие способности учащихся, знакомит школьников с элементами научного поиска.

По содержанию исследовательский метод в науке отличается от этого метода в обучении. В первом случае ученые открывают обществу новые, ранее неизвестные явления и процессы. Во втором случае ученик открывает явления и процессы лишь для себя. Эти открытия не представляют новизны для общества.

Исследовательский метод активно развивает творческие способности учеников, знакомит их с элементами научного поиска.

Не навязчивое формирование заинтересованного и почтительного отношения к культурным традициям, понимание ценности разных культур, уважение к мудрости мастерства - все это можно отнести к цели предмета художественного труда. Не нравоучительные беседы, а освещение исторических фактов, не механическая работа, а сознательное овладение теми или иными видами практической деятельности и информацией об их зарождении и развитии - на таком материале ребята учатся размышлять, самостоятельно формулировать выводы. Все это повышает интерес к предмету, позволяет более полно воспринимать окружающий мир.

Курс «Художественный труд» для начальной школы является интегрированным курсом, в котором реализуется содержание образовательной области «Технология и искусство» в эстетическом контексте на основе общих закономерностей эстетического сознания и восприятия искусства как целостной картины мира. Цель курса – саморазвитие личности ребенка, выявление и развитие его творческого потенциала, осознание учеником его собственной деятельности. На основе интегрированного подхода дети учатся целостно воспринимать художественные произведения, видеть эстетическое в окружающем мире и технических конструкциях и выявлять общие закономерности художественно-творческого процесса[25].

Поскольку интеграция – это не самоцель, а определенная система в деятельности учителя, то должен быть и вполне конкретный результат, а результат интегрированного обучения проявляется в следующем:

– в повышении уровня знаний по предмету, который проявляется в глубине усваиваемых понятий, закономерностей за счет их многогранной интеграции с использованием сведений интегрируемых наук;

– в эмоциональном развитии учащихся, основанном на привлечении музыки, живописи, лепки, литературы, театра и др.;

– в росте познавательного интереса школьников, проявляемого в желании активно и самостоятельно работать на уроке и во внеурочное время;

– во включении учащихся в творческую деятельность, результатом которой могут быть их собственные стихотворения, рисунки, панно, поделки, проекты, являющиеся отражением личностного отношения к тем или иным явлениям и процессам.

Выделенные аспекты соответствуют образовательным, развивающим и воспитывающим функциям обучения. Данная форма обучения является наиболее приемлемой в начальном звене школы, так как она обеспечивает создание среды, выявляющей и способствующей развитию целого спектра способностей ребенка.

И. С. Якиманская подчеркивает, что «...построение предметного обучения по интегрированному типу отвечает задачам личностно-ориентированного обучения, поскольку позволяет выявить основной тип отношения ученика к окружающему миру, который выступает для него целостно, многосторонне, динамично» [26].

На интегрированных уроках дети работают легко и с интересом усваивают обширный по объему материал. Важно и то, что приобретаемые знания и навыки не только применяются младшими школьниками в их практической деятельности в стандартных учебных ситуациях, но и дают выход для проявления творчества, для проявления интеллектуальных способностей.

В настоящее время трудовое обучение в начальной школе изменяется по своему содержанию в зависимости от системы обучения, типа учебного заведения и его назначения. Большинство программ носят инновационный характер, т.е. относятся к разряду нетрадиционных, например программы «Технология в трудовом обучении», «Художественный труд», «Технический труд», «Конструирование и моделирование» и др. Содержание перечисленных разработок в обязательном порядке основано на базовых (традиционных) навыках и умениях, которыми должны овладеть учащиеся в начальной школе. Это - множество различных технологических операций: сгибание, резание, склеивание, лепка, аппликация, навыки соединения деталей различными способами и многое другое.

Перечисленные программы построены по общему и неизменному принципу использования возможностей технологии выполнения различных работ. Новым, нетрадиционным в данном случае является подбор материала для изучения технологических операций для каждой индивидуальной программы в различной последовательности. Программа «Художественный труд» содержит изучение технологии художественной обработки тех же материалов. В ней логично объединяются два предмета - изобразительная деятельность и трудовое обучение. Цель данной работы - создание законченного художественного образа и грамотное выполнение при этом всех технологических операций[25].

Интеграция подразделяется на два основных вида:

- горизонтальная – наиболее распространенный способ объединения сходного материала ряда предметов.

- вертикальная – объединение одним учителем того материала, который в разные годы обучения повторяется на разном уровне сложности.

Интеграция возможна через интегрированные уроки, блоки интегрированных уроков, интегрированные спецкурсы, интегрированные творческие проекты и др.

Одно из направлений совершенствования обучения в нашей школе – это организация и проведение интегрированных уроков или уроков интегрированного содержания.

Интегрированный урок – это урок, в котором вокруг одной темы объединяется материал нескольких предметов. Такой урок имеет ряд преимуществ:

- способствует формированию информационной компетентности учащихся;
- способствует обогащению мышления и чувств учеников за счет включения интересного нетрадиционного материала;
- позволяет с разных сторон познавать явления или предметы изучения.

Интегрированные уроки отличаются от традиционного использования межпредметных связей, которые предусматривают лишь эпизодическое включение материала других предметов, в основе интегрированных уроков – близость содержания ведущих тем разных предметов и логических взаимосвязей. В интегрированных уроках объединяются блоки знаний по разным предметам, подчиненные одной теме. Таким образом, интеграция представляет собой высокую форму воплощения межпредметных связей на качественно новой ступени обучения, способствующей созданию нового целого монолита знаний.

Интегрированные уроки – расширяют кругозор, обеспечивают системность обучения, показывают взаимосвязь между различными дисциплинами, дают учащимся целостное восприятие мира, поэтому очень важно правильно определить главную цель урока. Когда общая цель определена, то из содержания предметов берутся только те сведения, которые необходимы для ее реализации.

Данные уроки являются для учащихся праздником, к ним проводится тщательная подготовка. В зависимости от темы выполняются эскизы, макеты, шьются модели одежды (в масштабе или в натуральную величину), подбирается музыкальное сопровождение и видео-ряд (мульти-медиа-презентация).

6 Формы организации учебной работы интегрированного предмета «Художественный труд»

В современном образовании разработан ряд концепций личностно ориентированного образования (Е. В. Бондаревская, И. С. Якиманская, В. В. Сериков, Н. И. Алексеев и др.), предполагающих различные технологии, в каждой из которых «оригинально сочетаются социально-педагогический, предметно-дидактический и психологический аспекты»[26].

Логично задать вопрос: всякое ли обучение может быть интегрированным? В начальной школе межпредметные связи могут устанавливаться по составу научных знаний (фактические, понятийные конкретные).

Фактические межпредметные связи, например, устанавливаются в процессе ознакомления с многочисленными фактами симметрии в строении тел природы. Так, на уроке математики изучается тема «Симметрия тел», на уроке познания мира, художественного труда по теме «Осень пришла» демонстрируются фотографии, гербарии листьев деревьев (клена, ясеня и т.п.) и обсуждаются вопросы: «В чем красота листьев? Какое значение имеет симметрия? Что симметрично?». Это помогает учащимся увидеть и понять, что факты симметрии имеют место не только в математике, но и в природе, в изобразительном искусстве, в технологии изготовления объектов наблюдения.

Понятийные межпредметные связи имеют особое значение для формирования естественно-научных понятий. Например, на уроке окружающего мира дети знакомятся с понятием «лиственные», «хвойные» деревья. На уроках изобразительного искусства это понятие закрепляется в рисовании веток лиственного и хвойного деревьев, на уроках труда – в соответствующей лепке, при этом понятие не просто дублируется, а ассоциативно закрепляется. Такое использование межпредметных связей можно назвать *горизонтальным тематизмом*.

Вертикальная тема на уроке занимает от пяти минут и более, ее реализация различна: иной подход к разбору произведения, новое образное сравнение и ассоциации, новые упражнения или творческие задания, краткая беседа по содержанию вертикальной темы, небольшое замечание, акцент по ходу объяснения, проблемный диалог, объяснение.

Каждая вертикальная тема имеет краткое определение общего содержания, один или несколько эпиграфов, вводящих в эмоционально-поэтический образ темы, ее философско-эстетическое содержание. Эпиграфы как бы предлагают разные повороты темы, разные направления ее раскрытия. Содержание тематизма охватывает все, что входит в понятие «культура». Например, содержательное ядро: «Ты живешь в прекрасном и удивительном мире, который надо любить, ценить и беречь». Из него выделяют основные группы тем, каждая из которых имеет определенный аспект, например: «Природа – наш дом».

Последовательность тем определяется календарем, временами года, праздниками. В каждой группе помещаются различные нравственные и экологические темы. Содержание тем и логика их изложения определяются возрастными особенностями учащихся и их подготовленностью к размышлениям,

рассуждениям, умением выделять главную мысль. В результате ученики получают некую целостную картину мира в аспекте содержания вертикальной темы. Механизмом интеграции в системе начального обучения является образ, созданный средствами разных видов искусства и создаваемый детьми в разных видах их деятельности. Средством выразительности в изобразительном искусстве является рисунок (форма, величина, цвет, композиция, ритм); в трудовом обучении – изделие (лепка, объем пропорции, поза, соотношение предметов в общей композиции по величине, аппликация и др.).

Процесс интеграции требует выполнения определенных условий:

- объекты исследования совпадают либо достаточно близки;
- в интегрируемых предметах используются одинаковые или близкие методы исследования;
- они строятся на общих закономерностях и теоретических концепциях.

Конкретно для проведения интегрированных уроков в начальной школе Н. С. Сердюкова выдвигает следующие условия: близость содержания ведущих тем предметов; логическая взаимосвязь предметов [22]. Ю. М. Колягин также отмечает, что «не всякое объединение различных предметов в одном уроке автоматически становится интегрированным уроком. Необходима ведущая идея, реализация которой обеспечивает неразрывную связь, целостность данного урока» [23].

Требования к планированию, организации и проведению интегрированных уроков:

- Определение системы таких уроков на целый год и включение их в календарно-тематическое планирование.
- Тщательное планирование каждого урока, выделение главной и сопутствующей целей.
- Моделирование (то есть анализ, отбор, многократная перепроверка) содержания уроков, наполнение их тем содержанием, которое поддерживает главную цель.
- Тщательный выбор типа и структуры урока, методов и средств обучения.
- Оптимальная нагрузка детей яркими впечатлениями.

Внутренней природе урока, как известно, присуще соединение трех компонентов: дидактической цели, содержания учебного материала и системы методических приемов. Следовательно, в интегрированном уроке дидактическая цель должна быть сформулирована таким образом, чтобы ее реализация стала возможна путем интеграции как содержания, так и системы методических приемов, присущих различным предметам. Как показывает исследование, результат интегрированного урока в значительной степени регулируется единством дидактической цели.

Интегрированное содержание, облеченное в систему приемов, на уроке существует уже как мысль, захватывающая одновременно сферу деятельности сознания учителя и сферу сознания учащихся.

При планировании таких уроков учитывается следующее:

- объединяются блоки знаний, поэтому чрезвычайно важно правильно определить главную цель такого урока, отражающую его специфику – интегративность, например: «Формирование целостного образа о мире (изучаемом

объекте) и места человека в нем средствами предметов изобразительного искусства и трудового обучения»;

- из содержания предметов берутся только те сведения, которые необходимы для реализации цели;

- в содержании учебного материала устанавливается большое количество связей (внутрипредметных, межпредметных, внепредметных);

- части интегрированного содержания структурируются, чтобы они стали логически необходимым звеном урока и получили окончательное завершение;

- требуются тщательный выбор методов и средств обучения, также определение оптимальной нагрузки различными видами деятельности учащихся на уроке.

Выделяют следующие *формы организации* образовательного процесса на основе интеграции содержания: пластообразная, спиралевидная, контрастная, взаимопроникающая, индивидуально-дифференцированная (творческая) [27].

Пластообразная – наложение различных видов деятельности (познавательных, художественно-эстетических, игровых, коммуникативных и др.), содержание которых пронизано одной ценностью или объектом познания. Например, образ природы раскрывается в изобразительном искусстве, в его различных жанрах (натюрморте, пейзаже), отображается посредством цвета, света, композиции.

Спиралевидная – содержание, способы деятельности, в которую включен учащийся, постоянно и постепенно нарастают, количественно и качественно изменяются. Р.М. Чумичева и Л.Л. Редько отмечают, что «познание ценности или объекта при такой организации может осуществляться или от частного (детали) к общему (целому), или от общего к частному» в зависимости от уровня познавательного развития учащихся данного класса в целом.

В основу этой формы организации урока положен принцип концентричности, выраженный в постепенном наращивании и усложнении содержания, способах познания. Учитель выступает партнером, соучастником в совместном осмыслении изучаемого материала.

Контрастная форма строится на диалоге и показе контрастных граней мира, на раскрытии ценности через ее противоположности (добро – зло), познании целого через часть, множества и через единичность и др.

Интеграция содержания в этом случае создает условия для возникновения диалогов культур, искусства, личностей; стимулирует общение, обмен знаниями между учащимися и педагогом, обеспечивает поиск способов деятельности; побуждает детей к рефлексии, самооценке [28].

Данная форма организации содержания позволяет развивать мотивацию. Дети всегда стремятся осмыслить и упорядочить окружающий их мир, сталкиваясь с противоречиями, они стараются дать им объяснения. Задача учителя – организовать общение так, чтобы раскрыть учащимся достоинства подобной ценности и ее значимость в жизни; стимулировать потребность учащихся в ее обретении.

Взаимопроникающая форма строится на основе одного вида деятельности, например игровой, в которую органично вплетаются другие: познавательные,

творчество, восприятие живописи и др. Эта форма чаще всего реализуется в начальной школе. Известны такие виды уроков, как урок-спектакль, урок-сказка, урок-расследование и т.п.

Объем содержания и степень проникновения другого вида деятельности в основную деятельность зависит от поставленных учителем задач и уровня развития учащихся данного класса.

Индивидуально-дифференцированная (творческая) форма – самая сложная форма организации интегрированного урока. Ее подготовка и реализация требуют высокого профессионализма педагога: дети самостоятельно избирают деятельность, организуют вокруг себя предметное пространство и общение.

Учителю важно научиться переводить ребенка из одного вида деятельности в другой, способствуя развитию его потенциальных возможностей. Средством перевода является продукт, созданный ребенком.

Например, из рисунков можно создать композицию, придумать и поиграть в сказку, создать постройку, изучить и обсчитать ее математически и др. Интеграция содержания позволяет учащимся увидеть целостно изучаемый объект и творчески самореализоваться.

Например, при проведении урока по цели «Понимание содержания прослушанного» учитель предлагает различные задания: нарисовать только героев сказки, нарисовать только декорации, сделать декорации из различного природного материала.

Такая форма организации образовательного процесса требует от учителя глубоких знаний индивидуальных особенностей детей, умения объединять их в дифференцированные подгруппы.

В начальных классах мы представляем целостную картину мира, раскрываем общие, глобальные взаимосвязи астрономических, географических, биологических, исторических и других знаний в их единстве и взаимопроникновении (когда, по Л.В. Занкову, «познание учащихся характеризуется выраженной дифференциацией, и они получают развернутый научный материал по отдельным предметам»), этот курс, целостно представляющий окружающий мир[29].

Высший уровень интеграции содержания может быть охарактеризован как объединение в единое целое содержания образовательных областей начального обучения, организованное по второму уровню интеграции, с содержанием образования, получаемого детьми вне школы, – ***транспредметная интеграция***.

7 Педагогические технологии обучения интегрированному предмету «Художественный труд» в школе

Перемены, произошедшие в мире за последнее десятилетие, определили новый социальный заказ общества на деятельность системы образования. Без коренного пересмотра целей образования и системы организации работы школы обучающимся сложно адаптироваться к новым социальным условиям и «информационному взрыву».

В педагогической литературе встречается много терминов, характеризующих те или иные педагогические технологии: обучения, воспитания, преподавания, программированного обучения, проблемного обучения, образовательная технология, традиционная технология, авторская технология и др.

К наиболее известным авторам современных педагогических технологий за рубежом относятся Дж. Кэрролл, Б. Блум, Д. Брунер, Г. Гейс, В. Коскарелли и др. Опыт российской теории и практики осуществления технологических подходов к обучению отражен в научных трудах П. Я. Гальперина, Н. Ф. Талызиной, Ю. К. Бабанского, П. М. Эрдниева, В. П. Беспалько, М. В. Кларина и др. Воспитательный аспект педагогических технологий стал объектом изучения казахстанских ученых в исследованиях В. М. Коротова, Н. Е. Щуркова, В. Ю. Питюкова и др. Педагогическую технологию в качестве новой учебной дисциплины исследовали А. Е. Абылкасымова, М. Ж. Жадрина, С. Н. Лактионова, А. К. Рысбаева и др.

Различные подходы к классификации педагогических технологий выдвигали такие ученые как В. Г. Гульчевская, В. Т. Фоменко, Т. И. Шамова, Т. М. Давыденко и др.

В. П. Беспалько выделяет следующие признаки педагогической технологии:

- четкая, последовательная педагогическая, дидактическая разработка целей обучения, воспитания;
- структурирование, упорядочение, уплотнение информации, подлежащей усвоению;
- комплексное применение дидактических, технических, в том числе и компьютерных, средств обучения и контроля;
- усиление, насколько это возможно, диагностических функций обучения и воспитания;
- гарантированность достаточно высокого уровня качества обучения.

Педагогическая технология взаимосвязана с педагогическим мастерством, суть ее состоит в том, чтобы отобрать нужное содержание, применить оптимальные методы и средства обучения в соответствии с программой и поставленными образовательными задачами. Совершенное владение педагогической технологией и есть педагогическое мастерство. Одна и та же технология может осуществляться разными преподавателями, но в особенностях ее реализации как раз и проявляется их педагогическое мастерство.

Одной из ведущих технологий 12-летней школы выбран проектно-исследовательский метод, который нацелен на развитие у учащихся мышления, самостоятельного анализа, инициативности, для того, чтобы они умели выбирать, вступать в дискуссии, отстаивать свою позицию, давать адекватную оценку своим

действиям. Метод проектов - это комплексный обучающий метод, который позволяет индивидуализировать учебный процесс, дает возможность обучающемуся проявить самостоятельность в планировании, организации и контроле своей деятельности. Учащиеся приобретают знания в процессе планирования и выполнения практических заданий-проектов. Основная цель метода состоит в предоставлении обучающимся возможности самостоятельного приобретения знаний в процессе решения практических задач или проблем, требующих интеграции знаний из различных предметных областей.

Технология развивающего обучения

По целям обучения Г.К. Селевко выделил ряд современных инновационных педагогических технологий.

1. Система развивающего обучения Л. В. Занкова.

Цели:

- развитие личности ребенка;
- высокий уровень общего развития личности;
- развитие всей личности, создание основы для всестороннего гармонического развития.

Целью обучения является научиться осуществлять деятельность [29].

2. Технология развивающего обучения Д. Б. Эльконина - В. В. Давыдова.

Цели:

- формирование теоретического сознания и мышления, усвоение учебного знания на уровне научных понятий;
- научиться осуществлять деятельность;
- воспроизведение в учебной деятельности детей логики научного познания;
- ученики должны уметь делать содержательные обобщения - конкретизировать генетически исходное, всеобщее отношение изучаемого объекта в системе частных знаний о нем, удерживаемых в таком единстве, которое обеспечивает мысленные переходы от частного к всеобщему и обратно;
- ученики должны уметь переходить от выполнения действий в умственном плане к выполнению их обратно;
- овладение новыми средствами учебной деятельности в виде знаковых моделей.

3. Технология диагностического прямого развивающего обучения (А. А. Востриков).

Цели:

- прямое развитие врожденных и приобретаемых способностей и их включение в учебный процесс;
- динамичное преодоление учебной и поведенческой пассивности ребенка;
- формирование активности и организаторского опыта, достаточных для успешной деятельности ребенка;
- снятие невротизации ребенка с помощью комплекса педагогической психотерапии, заложенной в содержание и систему методов обучения (здоровьесберегающие технологии и принцип комфортности);
- реальное нравственное развитие и формирование навыков дружбы со сверстниками и в семье;

- развитие и формирование навыков самостоятельной и групповой работы с большими массивами информации, поиска, переработки и практического применения этой информации в рамках творческого задания;

- развитие культуры эмоций и чувств как проявления развитого эмоционального интеллекта;

- на разных этапах школьного образования задачи технологии диагностического прямого развивающего обучения реализуются по-разному.

4. Системы развивающего обучения с направленностью на развитие творческих качеств личности (И. П. Волков, Г. С. Альтшуллер, И. П. Иванов).

Цели:

- выявить, учесть и развить творческие способности;

- фронтально приобщить детей к многообразию творческой деятельности с выходом на конкретный продукт;

- ознакомить с приемами творческого воображения;

- научить решать изобретательские задачи;

- воспитать общественно-активную творческую личность, способную приумножить общественную культуру, сделать вклад в построение правового демократического общества.

5. Личностно ориентированное развивающее обучение (И. С. Якиманская).

Цели:

- развивать индивидуальные познавательные способности каждого ребенка;

- максимально выявить, инициировать, использовать индивидуальный опыт ребенка;

- помочь ребенку познать себя, самоопределиться и самореализоваться, а не формировать у него заранее заданные свойства.

6. Технология саморазвития личности учащегося (А. А. Ухтомский - Г. К. Селевко).

Цель: формирование человека самосовершенствующегося.

7. Интегративная технология развивающего обучения Л. Г. Петерсон (Технология системно-деятельностной педагогики).

Цели:

- воспитание у подрастающего поколения готовности к саморазвитию;

- формирование мышления через обучение деятельности, умению адаптироваться внутри определенной системы относительно принятых в ней норм (самоопределению), осознанно строить свою деятельность по достижению цели (самореализации) и оценивать собственную деятельность и ее результаты (рефлексии):

- формирование системы общечеловеческих ценностей и ее проявлений в личностных качествах;

- формирование картины мира, адекватной современному уровню знаний и уровню образовательной программы.

Из всех существующих отечественных технологий наиболее признанной технологией является развивающее обучение.

Технология поэтапного формирования умственных действий

1. Технология поэтапного формирования умственных действий разработана на основе соответствующей теории П. Я. Гальперина, Д. Б. Эльконина, Н. Ф. Талызиной и др. Авторы данной теории установили, что знания, умения и навыки не могут быть усвоены и сохранены вне деятельности человека. В ходе практической деятельности у человека формируется ориентировочная основа как система представлений цели, плана и средств осуществления действия. То есть для безошибочного выполнения действия человек должен знать, что при этом произойдет, на какие аспекты происходящего необходимо обратить внимание, чтобы не выпустить из-под контроля главное. Эти положения составляют основу теории обучения как поэтапного формирования умственных действий.

2. Сущность технологии коллективного взаимодействия.

Специально организованное педагогом-мастером развивающее пространство позволяет ученикам в коллективном поиске приходиться к построению («открытию») знания.

Критерием результативности такого образовательного пространства являются положительные изменения в чувствах, эмоциях, мышлении, практической деятельности учащихся, их комфортное состояние в образовательном пространстве.

Технология коллективного взаимодействия (организованный диалог, сочетательный диалог, коллективный способ обучения, работа учащихся в парах сменного состава) разработана А. Г. Ривиным, его учениками и последователями В. В. Архиповой, В. К. Дьяченко, А. С. Соколовым и др.

Технология коллективного взаимодействия включает три компонента:

- а) подготовка учебного материала;
- б) ориентация учащихся;
- в) технология хода учебного занятия.

Подготовка учебного материала заключается в отборе учебных текстов, дополнительной и справочной литературы по теме; разделении учебного материала на единицы усвоения (смысловые абзацы); в разработке целевых заданий, в том числе и домашних.

Технология разноуровневого обучения

Технология разноуровневого обучения предполагает создание педагогических условий для включения каждого ученика в деятельность, соответствующую зоне его ближайшего развития. Ее появление было вызвано тем, что традиционная классно-урочная система, ориентированная на обучение всех детей по унифицированным программам и методикам, не может обеспечить полноценного развития каждого ученика. В образовательном процессе участвуют школьники, имеющие различные интересы, склонности, потребности, мотивы, особенности темперамента, мышления и памяти, эмоциональной сферы. При традиционной классно-урочной системе эти особенности трудно учитываются.

Технология полного усвоения

Авторами технологии полного усвоения являются американские ученые Дж. Кэрролл и Б. Блум. Подробное описание этой технологии в отечественной литературе дано М. В. Клариним. Технология полного усвоения задает единый для учащихся фиксированный уровень овладения знаниями, умениями и навыками, но

делает переменными для каждого обучающегося время, методы, формы, условия труда.

Определяющим в этой технологии являются планируемые результаты обучения, которые должны быть достигнуты всеми учащимися. Это есть эталон полного усвоения (критерий). Эталон задается в унифицированном виде с помощью таксономии целей, т.е. иерархически взаимосвязанной системы педагогических целей, разработанных для мыслительной, чувственной и психомоторной сфер.

Технология адаптивного обучения

Разновидностью технологии разноуровневого обучения является технология адаптивного обучения, предполагающая гибкую систему организации учебных занятий с учетом индивидуальных особенностей обучаемых. Центральное место в этой технологии отводится обучающемуся, его деятельности, качествам его личности. Особое внимание уделяется формированию учебных умений.

При использовании технологии адаптивного обучения учитель работает со всем классом (сообщает новый материал, объясняет, показывает, тренирует и др.) и индивидуально (управляет самостоятельной работой учащихся, осуществляет контроль и др.). Деятельность учащихся совершается совместно с учителем, индивидуально с учителем и самостоятельно под руководством учителя.

Учение в условиях применения технологии адаптивного обучения становится преимущественно активной самостоятельной деятельностью: это чтение обязательной и дополнительной литературы, реферативная работа, решение задач различного уровня сложности, выполнение лабораторных и практических работ, индивидуальная работа с учителем, контроль знаний и др.

Технология адаптивного обучения предполагает осуществление контроля всех видов: контроль учителя, самоконтроль, взаимоконтроль учащихся, контроль с использованием технических средств и безмашинных контролирующих программ и др.

Сущность технологии развить ученика, его потребности, способности и тем самым учить жить в окружающем мире свободно и самостоятельно.

Технология проектного обучения

Технология проектного обучения является одним из вариантов практической реализации идеи продуктивного обучения. Продуктивное обучение (в отличие от традиционной практики обучения) характеризуется тем, что образовательный процесс имеет на выходе индивидуальный опыт продуктивной деятельности.

Использование цифровых компьютерных технологий при создании художественных работ.

В основе данной технологии лежат идеи Д. Дьюи об организации учебной деятельности по решению практических задач, взятых из повседневной жизни. Д. Дьюи отрицает необходимость стандартизированного содержания образования и фактически сводит обучение к основанному на интересах детей практицизму[24].

В отечественной школе в 20-е гг. XX столетия была предпринята попытка внедрения проектного обучения. На основе теоретических идей Д. Дьюи и его последователей была разработана проектная система обучения, или метод проектов, суть которого заключалась в том, что, исходя из своих интересов, дети

вместе с учителем проектировали решение какой-либо практической задачи. Материал различных учебных предметов группировался вокруг комплексов-проектов[16].

И хотя такой подход обеспечивал формирование практических умений и навыков, однако последовательность и систематичность обучения нарушалась, что снижало образовательную подготовку учащихся.

В настоящее время педагоги вновь обращаются к проектному обучению в рамках задачи гуманизации образования, видя в нем одно из возможных решений проблемы превращения ученика в субъекта учебной деятельности, развития его познавательных возможностей и потребностей. Целью продуктивного обучения является не усвоение суммы знаний и не прохождение образовательных программ, а реальное использование, развитие и обогащение собственного опыта учащихся и их представлений о мире. По словам разработчиков этой технологии, каждый ребенок должен иметь возможность реальной деятельности (для старших школьников - работы), в которой он может не только проявить свою индивидуальность, но и обогатить ее.

Проект - это замысел, план; разработанный план сооружения, механизма; предварительный текст какого-либо документа.

Виды проектов: монопредметные, межпредметные, надпредметные.

Сущность проектной технологии: Стимулировать интерес ребят к определенным проблемам, предполагающим владение определенной суммой знаний и через проектную деятельность, предусматривающую решение проблем, показать практическое применение полученных знаний.

Все, что я познаю, я знаю для чего это мне надо и где и как я могу эти знания применить - основной тезис понимания метода проектов.

Технология модульного обучения

Сущность модульного обучения: ученик полностью самостоятельно (или с некоторой помощью педагога) достигает конкретных целей учебной познавательной деятельности в процессе работы с модулем.

Технологии интеграции в образовании

Концепция интеграции:

- принцип взаимодополняемости;
- деятельностный подход;
- информационный подход;
- развивающее обучение;
- системный подход.

Задачи:

- Формировать целостно-личностное отношение ученика к жизни.
- Развивать общую культуру школьника, приобщая к общечеловеческим ценностям художественной культуры.
- Помогать понять своеобразие и единство «языка» разных видов искусства посредством сопоставления и анализа.
- Развивать эмоциональную сферу ученика.
- Развивать познавательные способности учащихся (восприятие, память, мышление, воображение).

Рекомендуется использование новых образовательных технологий, позволяющих достигать поставленные программой и стандартом образования цели по конкретному учебному предмету.

1. *Игровые технологии* сохраняют познавательную активность ребенка и облегчают сложный процесс обучения, способствуют как приобретению знаний, так и развитию многих качеств личности. Игровые технологии используются на уроках, в основном в 1-2 классах. Хорошая, умная и занимательная игра активизирует внимание детей, снимает психологическое и физическое напряжение, облегчает восприятие нового материала.

2. *Групповые и парные технологии* включают в себя работу в парах, тройках, пятерках сменного состава. В микрогруппе дети учатся высказывать свою точку зрения, уважительно относиться к мнению другого, подчинять свою точку зрения мнениям товарищей, если они были ближе к истине при обсуждении учебной ситуации. Применяются эти технологии на всех предметах, дети работают в группах, применяя исследовательский метод. Затем выслушиваются все точки зрения.

3. *Коммуникативные технологии*, позволяют развивать у учащихся такие навыки:

- умение работать в группе;
- высказывать свое личное мнение;
- выслушивать мнение товарищей.
- создавать благоприятный психологический климат;
- атмосферу взаимопомощи, толерантности.

В учебной программе предмета «Художественный труд» выстроена система целей обучения, которая состоит из трех разделов и одиннадцати подразделов. Содержательная линия художественного труда в 1-4 классах подчинена трем разделам системы целей обучения, которые направлены на формирование основных знаний и практических навыков в процессе творческой деятельности:

раздел 1 «Исследование и развитие идей» направлен на развитие исследовательских навыков и творческого воображения, в процессе которого они проводят исследование окружающего мира, различных материалов, изучают культуру и традиции казахского народа и других народов, разрабатывают собственные творческие идеи;

раздел 2 «Создание и изготовление» направлен на развитие практических навыков изображения окружающей действительности, в процессе которого учащиеся экспериментируют различными материалами, осваивают разные техники работы и планируют свою деятельность;

раздел 3 «Презентация, анализ и оценивание» направлен на развитие коммуникативных и речевых навыков, в рамках которого они презентуют, комментируют, оценивают свою работу и работу других[25].

Учителям начальных классов учебная программа представляет свободу выбора видов работ (поделки, рисунки).

Технология организации уроков художественного труда в начальных классах

В ходе обучения осуществляется восприятие, осмысливание, закрепление знаний и применение их на практике. Эти звенья выступают на уроке в различных

сочетаниях и определяют разнообразное построение. Различная комбинация основных звеньев процесса усвоения знаний на уроке зависит от характера учебного материала, дидактической цели урока, возрастных особенностей учащихся, а также особенностей данного класса как коллектива. Например, введение значительного теоретического материала в содержание образования начальных классов привело к изменению соотношения времени объяснения учителя и самостоятельных занятий учащихся, что неизбежно влечет за собой изменения в построении урока.

Структура урока меняется также в зависимости от характера основной его цели, определяющей соотношение различных звеньев учебной работы на уроке (сообщение новых знаний, их закрепление, упражнения учащихся), место и значение того или иного вида деятельности и их сочетание. Решающее влияние оказывают на построение урока возрастные особенности учащихся, уровень их подготовки к самостоятельным занятиям. На первых порах обучения, когда учащиеся не научились еще длительное время концентрировать свое внимание на том или ином виде деятельности, учителю приходится чаще менять виды занятий.

С возрастом учащихся, накоплением учебных умений и навыков меняется соотношение работы под руководством учителя и самостоятельных занятий учащихся на уроке. Учителю приходится считаться с особенностями класса как коллектива, его организованностью.

Авторы различных пособий предлагают положить в основу классификации урока учебную цель, метод его проведения или составные звенья процесса обучения. В зависимости от этого предлагаются различные типы уроков. Общепринятой является классификация по основной дидактической цели урока, а также месту отдельного урока в системе уроков.

В связи с этим определились следующие типы уроков: комбинированный, уроки изучения нового материала, уроки закрепления знаний, уроки обобщения и систематизации изученного, выработки умений и навыков, контрольные уроки.

Уроки в начальных классах построены по структуре: изучение нового материала, закрепление знаний, применение на практике. Такой урок строится по-разному.

В одном случае главными элементами урока являются объяснение учителем нового материала и упражнения учащихся, в другом — наблюдение, сопоставление фактов, беседа, в результате чего учащиеся самостоятельно формулируют правило и упражняются в его применении.

Часто используется и третий путь — изучение материала по учебнику, за ним следует фронтальная беседа с целью контроля понимания изучаемого и затем — упражнения. Возможно проведение урока, целью которого является закрепление знаний, формирование умений и навыков. Он включает сообщение цели предстоящей работы, воспроизведение теоретического материала, инструктаж о порядке выполнения заданий, проверку выполнения работы (частичную или сплошную), задание на дом.

Основной вид работы — упражнения проводят в устной и письменной форме. Некоторое применение в начальных классах находят обобщающие уроки. Они проводятся как итог изучения наиболее значительных тем, по которым можно

привести знания в систему, углубить основные понятия, подчеркнуть ведущие идеи предмета и подготовить учащихся к следующей теме.

Обязательными элементами их является вступление и заключение учителя. Само повторение и обобщение может проводиться в форме рассказа, кратких сообщений учащихся, чтения или беседы учителя с учащимися.

Широкое распространение в начальной школе находят уроки-экскурсии, предметные уроки и контрольные. Исходя из общей теории обучения и учитывая передовой опыт работы школы, дидактика формулирует ряд требований к уроку.

1. Урок необходимо рассматривать как единицу, звено хорошо продуманной системы работы учителя. На уроке решаются задачи обучения, воспитания и развития учащихся. Многоплановые задачи урока могут быть решены, если тщательно продумана структура урока, степень трудности материала для учащихся, проанализирован характер нового материала, его подача в учебнике.

2. Каждый урок должен иметь четко поставленную цель, достижение которой требует решения основных задач урока. Формулировка цели и задач урока должна быть лаконичной и точно определять все виды деятельности учителя и учащихся на каждом этапе урока.

3. Хороший урок отличается плановостью, четкостью построения. Это означает, прежде всего, логически последовательное расположение учебного материала, определение последовательности действий всех учащихся или отдельных групп на каждом этапе урока, четкое планирование учителем практической деятельности детей.

4. Качество урока во многом зависит от организации учащихся и мобилизации их внутренних сил на овладение материалом урока. Это достигается путем доведения цели и плана урока до сознания школьников.

5. Каждый урок должен быть для школьников шагом вперед, рождая у них ощущение нужности, необходимости хорошо знать материал урока, в должной мере овладеть рекомендуемыми способами решения задач, выполнения тех или иных видов деятельности. Возникновение ощущения постоянного движения вперед стимулирует учебную деятельность учащихся.

6. Современный урок должен строиться в соответствии с достижениями науки и требованиями программы. Необходимо, чтобы содержание урока соответствовало содержанию той науки, предмет которой преподает учитель, а его организация – прогрессивным направлениям развития психологии, педагогики, методики преподавания предмета.

7. Каждый урок должен быть направлен на формирование у учащихся умения учиться. Школьников необходимо учить самостоятельно находить нужную информацию в учебнике, учебных пособиях, дополнительных источниках; самостоятельно перерабатывать новую информацию с записью основных положений в виде краткого пересказа, конспекта плана, с вычерчиванием схем, таблиц, диаграмм; самостоятельно использовать полученные знания и приводить в систему старые знания; создавать на основе знаний, навыков, умений новое, необычное – творить, изобретать, исследовать.

8. Урок должен быть воспитывающим.

Воспитывать на уроке, справедливо отмечал В. А. Сухомлинский, - значит возвышать человека, занятого трудом, формировать у каждого веру в свои силы, возможности, способности, воспитывать чувство гордости, чувство человеческого достоинства.

9. Так как время урока строго ограничено, оно должно быть экономно использовано. Это обеспечивается подготовленностью самого учителя и учащихся; наличием дисциплины и психологической готовности детей; оборудованием урока – техническими и другими средствами, доведением до конца замысла урока.

10. Завершенность, законченность урока — одно из требований к хорошему уроку. Подводя его итоги, лучшие учителя отмечают: достигнуты ли цели урока, решены ли поставленные задачи, доволен ли учитель работой всего класса и отдельных учащихся; на что должно быть обращено внимание при работе дома, сообщают и мотивируют оценки.

Обучение школьников технологии по работе с бумагой и картоном

Большинство уроков труда в начальных классах посвящены работе с бумагой и картоном. Бумага и картон сами по себе - кладовые фантазии и игры воображения.

Изготовление игрушек, поделок из бумаги и картона - труд кропотливый, увлекательный и очень приятный. На важность использования бумаги в деятельности ребенка обращал внимание А.С. Макаренко. Он указывал, что материалы (бумага, глина, дерево, и др.) «ближе всего к нормальной человеческой деятельности: из материалов человек создает ценности и культуру... . В игрушке - материал есть много хорошего реализма, но в то же время есть простор для фантазии, не просто воображения, а большой творческой фантазии».

Изготовление поделок требует от ребенка ловких действий, постепенно рука приобретает уверенность, точность, а пальцы становятся гибкими, это очень важно.

Ручной труд способствует развитию сенсомоторики - согласованности в работе глаз и руки, совершенствованию координации движений, гибкости, точности в выполнении действий. Труд с бумагой и картоном оказывает большое внимание на умственное развитие учащихся, на развитие их мышления, внимания, воображения. Во время такой работы создаются условия для развития не только планирующей функции речи, но и речевой регуляции поведения. Труд по изготовлению поделок из бумаги и картона способствует развитию личности учащихся, воспитанию их характера.

Изготовление игрушки требует определенных волевых усилий. Постепенно у детей формируются такие качества, как целеустремленность, настойчивость, умение доводить начатое дело до конца.

Бумага и картон - самые распространенные и доступнее в обработке материалы. В процессе работы с ними учащиеся получают представление об их производстве, видах, свойствах, об использовании в быту и технике, о профессиях людей, связанных с получением бумаги и картона и их обработкой.

Формирование у учащихся практических умений по обработке данных материалов осуществляется в процессе изготовления изделий. С дошкольного периода детям известны приемы резания бумаги ножницами, соединения деталей клеем. В начальной школе учащиеся расширяют знания и осваивают умения по

разметке деталей из бумаги и картона сгибанием по шаблону, с помощью измерительных инструментов, приемы резания картона ножом, различные способы оформления изделий аппликацией, окрашиванием, с использованием других видов материалов. Бумага и картон - материалы, при работе с которыми закладываются основы графической грамотности. Учащиеся получают общее представление о техническом рисунке, эскизе, чертеже, учатся понимать простейшие чертежи (эскизы) и выполнять по ним разметку.

Раздел программы учебного предмета «Художественный труд» «Создание и изготовление творческих работ» предусматривает проведение уроков, на которых школьники узнают о производстве бумаги, ее свойствах и видах; приобретут новые навыки ее обработки; познакомятся с новыми элементами графической грамоты. В 1 классе учащиеся проделают ряд опытов и наблюдений. Выяснят, что бумага, как древесина и ткань, является волокнистым материалом; научатся определять направление волокон в бумаге, использовать знание ее свойств при выполнении практических работ.

В процессе всей этой познавательной деятельности учащиеся узнают, что человек научился придавать различным материалам нужные ему свойства, например, делать бумагу более или менее плотной или гладкой. Свойства бумаги обычно классифицируются, объединяясь в группы по разным признакам. В вопросах ознакомления младших школьников с важнейшими элементарными свойствами бумаги и картона нет необходимости в усвоении подробной и точной классификации всех свойств, равно как можно допустить и некоторые упрощения в определениях и практических характеристиках этих свойств.

В 1 классе учащиеся знакомятся с понятиями «чертеж», «линия чертежа» при выполнении работ в технике оригами. Узнают названия и назначения некоторых линий, умеют их распознавать. Разметка простейших графических изображений на уроках технологии в 1-4 классах производится с помощью карандашей, линейки, угольника, чертежного циркуля.

Цель изучения этого раздела - научить детей анализировать геометрическую форму плоской детали, выполнять графические построения на глаз и от руки, повторить и закрепить простейшие правила нанесения размеров на чертежи, этапы построения эскизов. Обучение учащихся приемам анализа геометрической формы плоских деталей базируется на знаниях детей о форме плоских геометрических фигур, полученных в дошкольных организациях[25].

В работе с бумагой и картоном предусмотрено учитывать соблюдение правил безопасности труда, техники работы с доской, простым карандашом, линейкой, ножницами, иглой, кисточкой. Организация рабочего места и выполнение требований личной гигиены.

Выполнение аппликации из природного материала школьниками предусматривает такие этапы работы:

- подготовка материала, его выбор;
- выбор рисунка для аппликации;
- положение материала, создание эскиза;
- выбор оборудования инструментов, вспомогательных материалов;
- техника выполнения поделки различными способами.

Аппликационные работы из природных материалов могут быть сделаны из:

1) Соломы - это необычно привлекательно: они отливают золотом, перламутром и прекрасно вписываются в интерьеры современных помещений. Учащиеся легко справляются с предметной аппликацией из соломы.

2) Засушенных листьев, цветов - это очень оригинальные композиции из стручков акации, из соломки, круп, веточек цветов. Увлекательно, интересно и полезно общение с природой. Оно развивает творчество, мышление, наблюдательность, трудолюбие, художественный вкус. Занятия с растениями способствуют воспитанию у детей любви к родной природе, бережного к ней отношения.

3) Аппликации могут быть сделаны из семян, косточек, разных орехов, тополиного пуха, скорлупы, ракушек, камушек и др.

Аппликационная работа с растительным природным материалом оказывает свое воздействие на умственное развитие ребенка, на развитие его мышления и появления элементов творчества.

Занимательность работы по выполнению аппликационных работ из природного материала способствует развитию у учащихся таких качеств как внимание, терпение, любознательность.

Кроме этого, выполнение аппликационных работ из природного материала воспитывает детское мастерство, сообразительность, трудолюбие, и еще это превосходная школа эстетического воспитания, базирующаяся на формировании у детей художественного взгляда на мир, на их поиски в окружающей действительности деталей прекрасного.

Процесс превращения природного материала в поделку содержит немалые ресурсы для «погружения» детей в мир родной природы, познания её различных сторон и, одновременно, - воспитания бережного, заботливого отношения к ней, также формирования первых трудовых навыков. В ходе уроков по аппликации школьники учатся составлять декоративные работы, сложные композиции, предметы окружающей действительности, сказочные эпизоды и др.

Методы работы с тканью

Использование текстильного лоскута в декоративно - прикладных работах, оформлении одежды и предметов быта открывает широкий простор для введения детей в мир творчества, развития у них интереса к труду, художественной фантазии и вкуса. Создание крупных орнаментальных изделий из текстильного лоскута (корпе, покрывало) требует длительной кропотливой работы. Часто не только дети, но и взрослые не выносят монотонного повторения однотипных операций. Тем более, что учащимся в силу их возрастных особенностей хочется быстрее увидеть результат своего труда. Этому требованию в большой мере отвечает накладное шитье (аппликация) как один из технологически несложных видов лоскутного шитья.

Под аппликацией понимаем создание изображения нашиванием деталей на фон (основу). Простую аппликацию можно делать из готовых форм - изображений животных, цветов, листьев и др., выполненных в материале.

Более сложная - так называемая свободная (или пейзажная) аппликация, создается по своему эскизу или шаблону. Сложность такой аппликации

заключается в создании композиции и выборе цветового решения. Пейзажную аппликацию можно использовать не только при изготовлении панно и ковриков, но и для декоративного оформления одежды, сумок и др.

Наиболее часто в пейзажной аппликации используются следующие элементы (условные изображения): горы, силуэт леса, изображение солнца и облаков, контуры деревьев и кустарников, строений; фигуры людей и животных. Реализация конкретного замысла (сюжета) требует внимательного подбора лоскутов ткани: по фактуре, цвету, рисунку, толщине. При этом необходимо учитывать свойства тканей: физико-механические и технологические.

Технология выполнения аппликации из природного материала школьниками предусматривает такие этапы работы:

- подготовка материала, его выбор;
- выбор рисунка для аппликации;
- положение материала, создание эскиза;
- выбор оборудования инструментов, вспомогательных материалов;
- техника выполнения поделки различными способами.

Лепка – один из видов изобразительного искусства, создание скульптуры из мягких материалов. Этот вид искусства доступен для занятий как в детском саду и школе, так и в клубной работе. Занятия по лепке способствуют формированию умственных способностей детей, расширяют их художественный кругозор, содействуют формированию творческого отношения к окружающему миру.

Уникальная методика лепки из глины и пластилина проста в освоении и ни с чем несравнима по воздействию на творческое развитие человека любого возраста.

Лепкой дети начинают заниматься уже с младшего возраста, осваивая простейшие приемы работы с пластилином и глиной: раскатывание, сплющивание, вытягивание.

Занятия лепкой развивают художественный вкус, индивидуальность, интуицию, воспитывают организованность, дисциплинированность и аккуратность при работе с глиной и пластилином, также умение планировать творческий процесс каждым учащимся.

На уроках изобразительного искусства учитель дарит детям радость творчества, знакомит с историей художественных народных керамических промыслов, показывает профессиональные приемы лепки, знакомит с образной стилизацией глиняных игрушек. Преподаватель помогает раскрыть способности детей, преодолеть трудности в процессе учебы, привить интерес к лепке, правильные профессиональные приемы лепки и умение наблюдать, создавая свой скульптурный образ.

Организация рабочих мест

Организованность и аккуратность желательны для человека любой профессии. С целью воспитания этих качеств необходимо приучать детей своевременно и быстро готовиться к урокам художественного труда, постоянно поддерживать порядок на рабочем месте и убирать его в конце урока. Порядок подготовки к уроку зависит от того, являются ли материалы и инструменты общими или у каждого ученика они свои, и, соответственно, от того, как они хранятся (в личных папках или все вместе разложены в шкафах).

Однако в любом случае основная нагрузка по подготовке рабочих мест лежит на дежурных; каждый ученик в отдельности готовит лишь то, за что отвечает лично он. Не следует закрывать стол на время урока: рабочая поверхность становится недостаточно гладкой и твёрдой, что делает весьма неудобной разметку на листе бумаги. Необходимо использовать салфетки для аккуратной работы с клеем.

Расположение материалов, инструментов и приспособлений на рабочем месте зависит от характера работы и не должно быть всегда одинаковым. Учитель, особенно на первых порах, может рекомендовать первоклассникам, куда и что лучше положить, обосновывая это тем, что так удобнее работать и легче поддерживать порядок в течение урока.

Требовать от учеников строгого следования этим рекомендациям, вероятно, не имеет смысла, поскольку и в этом нужно исходить, прежде всего, из принципа целесообразности: например, удобное расположение для леворуких и праворуких детей будет разным; кроме того, вообще несущественно, будут ли ножницы лежать слева или справа от кисточки, но приучать школьников к соблюдению порядка во время работы необходимо. Обычно рекомендуется справа класть те инструменты, которыми работаем правой рукой, а слева – те, которые берём левой рукой; посередине раскладываем материалы.

Особое внимание необходимо обратить на использование учебника в процессе работы на уроке. Помещённая на его страницах наглядная информация предназначена для внимательного изучения её детьми, поэтому учебник должен находиться во время работы перед глазами. При подготовке к урокам следует обязательно предусмотреть специальную подставку для книги на каждом столе.

Разумеется, в процессе формирования у учеников культуры труда нужно уделить внимание и таким вопросам, как экономия материалов и времени. При этом желательно организовать работу таким образом, чтобы ученики сознательно усваивали необходимые правила и требования, а не выполняли их «поневоле». Скажем, для вырезания мелких деталей учителю вовсе не следует заранее заготавливать для всего класса маленькие кусочки бумаги: это не приучает к сознательной экономии. Лучше, наоборот, вести работу с листами обычного формата, но при этом специально уделять несколько минут на соответствующих этапах урока обсуждению того, как наиболее рационально организовать работу: как можно экономно разметить детали, наиболее быстро их заготовить и др.

Порядок уборки рабочих мест в конце урока учитель определяет по своему усмотрению: например, каждый ученик может сам вымыть по окончании работы кисть и положить её вместе с другими инструментами на место, или это сделают дежурные. Единственное, чего нельзя делать, – это пускать всё на самотёк.

Особый вопрос – о специальной одежде для уроков труда. Специальная одежда позволит ребёнку работать более раскованно и свободно: ведь, как ни стараешься быть аккуратным, всегда есть опасность испачкать клеем или краской платье или брюки. С родителями можно решить, что для этих уроков можно сделать ребёнку «блузу художника». Дополнительно можно пришить яркий декоративный карман (в котором во время работы будет лежать, например, тряпочка для рук) или весёлую аппликацию, на что хватит времени, умения и

фантазии. Просторная удобная блуза одинаково подойдёт и мальчику, и девочке; в такой одежде дети будут выглядеть оригинально и весело и почувствуют себя мастерами и художниками[30].

Обучение технологиям и приёмам работы

Помимо всего обозначенного выше, культура труда предполагает главным образом чёткость действий, отточенность приёмов работы, т. е. определённый уровень технологической подготовки. Если ученики не владеют в достаточной мере инструментами, не могут свободно использовать те или иные способы обработки материалов, затраты времени и труда на уроке становятся неоправданно большими, а изделия получаются примитивными, и едва ли в таких случаях можно рассчитывать на то, что дети будут способны решать настоящие творческие задачи.

Какие же общие приёмы работы должны быть обязательно сформированы у младших школьников, чтобы на их основе можно было строить интеллектуальную и художественную деятельность соответствующего уровня?

Приёмы разметки

В первом классе дети учатся размечать детали на глаз от руки, по шаблону, сгибанием, а в дальнейшем ещё и с помощью линейки.

Основные правила, которые при этом следует соблюдать, хорошо известны: любая карандашная разметка производится по изнаночной стороне; детали размечаются с учётом экономии материала; при разметке сгибанием сгибы проглаживаются на столе и пр. Соблюдение правил обеспечивает аккуратность, рациональность, чёткость в работе, следовательно, они необходимы и должны быть хорошо усвоены детьми.

Приёмы сгибания

Одной из самых распространённых операций при обработке бумаги является сгибание. Складывая бумагу, ее сначала перегибают на столе от себя ровно пополам (поперек или по диагонали) так, чтобы точно совпали углы и стороны противоположных частей листа. Придерживая бумагу левой рукой, проглаживают сгиб ребром ладони, а затем ногтем большого пальца правой руки - от середины и краям с одной и другой стороны. Можно быстро и аккуратно сложить полоску бумаги, если зажать ее между лезвиями ножниц (или концом шила и большим пальцем) и провести ладонью по сгибу. Большой лист бумаги сгибают, протягивая через край стола или линейку, прижатую к нему. Удобно складывать бумагу по намеченной линии. Ее проводят тупым ножом или ножницами, а затем сгибают лист надрезом наружу. Полученная заготовка служит основой для дальнейшего сгибания и складывания бумаги по прямым (прямолинейное складывание) или диагональным (криволинейное складывание) линиям в зависимости от характера поделки. Предварительное продавливание линии сгиба фальцовкой позволяет получить красивую, отчётливую складку. В отдельных случаях, возможно, всё это и не будет иметь существенного значения, но таких случаев единицы, поэтому лучше с самого начала сформировать у учеников правильные приёмы работы.

Приемы выкраивания деталей

К числу общих базовых приёмов относятся и приёмы выкраивания деталей. Прежде всего школьники учатся пользоваться ножницами; сначала при работе с бумагой и картоном: разрезают по начерченной прямой и кривой линии, по линии

сгиба (предварительно расправив согнутый лист), на глаз; в дальнейшем – при работе с тканью и другими материалами.

На первых порах можно использовать специальные упражнения: как взять ножницы, как их передать, как держать во время работы, как поворачивать в руке заготовку и др. Но в основном отработка всех приёмов будет производиться непосредственно в процессе изготовления изделий.

Помимо разрезания и вырезания дети учатся выкраивать детали, обрывая их пальцами. Эта работа полезна для развития руки и позволяет создавать особые художественные эффекты в изделиях.

Приёмы сборки изделий

Особого внимания потребует обучение приёмам сборки изделий. Сборка изделий при помощи склеивания является самой распространённой, но очень часто именно из-за неумения правильно приклеить деталь ученик не может добиться соответствующего качества работы. Художественный или конструктивный замысел может при этом пострадать настолько, что изделие теряет смысл, а у учащихся пропадает интерес к работе. Наиболее распространённым приёмом является такой, при котором клей наносится на приклеиваемую деталь. Приучите детей сразу делать это правильно.

На каждом уроке во время работы с клеем на столах должны быть стопки сухой бумаги небольшого размера. Под деталь, на которую нужно нанести клей, сначала подкладывают такой листочек – это позволяет наносить клей быстро, не заботясь о том, что он выходит за пределы детали: стол или клеёнка при этом всё равно не пачкаются. Деталь с нанесённым на неё клеем прикладывают на своё место и приглаживают через сухой бумажный лист.

Для приклеивания следующей детали используют другие листы макулатуры, а грязные складывают в отдельную стопку – это позволяет работать чисто и быстро.

Придётся поработать и над тем, чтобы при работе с крупными деталями дети наносили клей только кисточкой, равномерно распределяя его по всей поверхности детали. Лучший клей, который подходит для всех работ и материалов, – ПВА; для работы с бумагой можно использовать крахмальный клейстер. Применение клеящих карандашей возможно далеко не во всех изделиях.

Очень важно приучить детей правильно просушивать проклеенные изделия. В основном это относится к изделиям из бумаги, в которых использовался жидкий клей в большом количестве. Такая поделка может покоробиться и будет выглядеть неряшливой и некрасивой. Плоские изделия (аппликации, коллажи и др.) просушивают под прессом. Для этого их обычно кладут между газетными листами и сверху придавливают, например, тяжёлой книгой, оставляя так до полного высыхания.

Первоклассники осваивают и такой приём сборки, как сшивание деталей. На этих уроках желательно научить их завязыванию узелка, правильному отмериванию длины нити.

С первого же урока самое серьёзное внимание обращаем на технику безопасности при работе с иглой. Обучение школьников технике безопасности в

обращении с любыми инструментами также следует отнести к важнейшим вопросам культуры и организации работы.

Учителю необходимо познакомить детей с соответствующими правилами и добиваться строгого и неукоснительного их соблюдения. Эту работу нужно проводить систематически и последовательно по мере включения в деятельность тех или иных инструментов, наряду с освоением приёмов и культуры труда.

Во время первого знакомства с инструментом учитель должен рассказать о правилах обращения с ним, продемонстрировать их и по возможности выполнить соответствующие упражнения с учениками. В дальнейшем придётся постоянно напоминать детям о правилах безопасности, следить за их соблюдением, а при необходимости специально отрабатывать в упражнениях. При этом старайтесь избегать формального подхода: не нужно повторять все «правила рабочего человека» подряд и выделять это в самостоятельный этап урока; правила повторяются непосредственно перед работой или (если это необходимо) в процессе работы, и только те, которые нужно учитывать именно в данной работе.

Надёжное освоение всех приёмов требует системы в работе и основано на их постоянном повторении и закреплении не на словах, а на практике, что и учтено в материалах учебника. В приложении 1 представлена техника безопасности на уроках художественного труда в начальных классах.

Содержание программы нацелено на знакомство с технологическими, эстетическими свойствами, способами обработки ткани; предполагает развитие эстетического восприятия изделий народного декоративно-прикладного искусства из текстильных материалов – вышитых, вытканых, сконструированных из ткани простейшими способами, овладение младшими школьниками опытом трудовой деятельности на материале традиционных художественных ремесел [27].

Народное декоративно-прикладное искусство

Формирование у школьника знаний и умений при рисовании орнамента и небольших орнаментальных композиций. Декоративно-прикладное искусство (далее - ДПИ) играет существенную роль в духовном развитии школьников, в их эстетическом и трудовом воспитании. Эти занятия отвечают духовным запросам и интересам ребят, удовлетворяют их тягу к знаниям, художественному и техническому творчеству, способствуя гармоничному развитию.

Занятия ДПИ не только формирует эстетический вкус у ребят, знакомя их с произведениями народного искусства, но и дают им необходимые технические знания, развивают трудовые умения и навыки, т. е. осуществляют психологическую и практическую подготовку к труду, к выбору профессии. Успехи в ДПИ рождают у детей уверенность в своих силах. Они преодолевают барьер нерешительности, робости перед новым видом деятельности. У них воспитывается готовность к проявлению творчества в любом виде труда. Занятия ДПИ настолько увлекательны, что не возникает желания заниматься пустым времяпровождением.

Задачи:

- разбудить и воспитать душу ребенка;
- сформировать творческие начала, которые будут раскрываться в нем в условиях систематического приобщения к работе творческого характера;

- формирование целостной личности, человеческого в человеке.

Наследие казахских изделий из лоскутков (құрақ) кураков

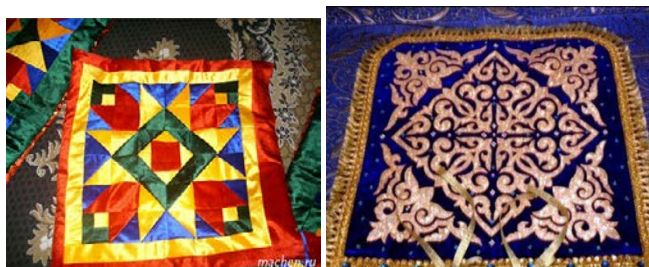
С обретением Казахстаном независимости в обществе заметно активизировался интерес к истокам этнической культуры, изучению ее древних корней. Лоскутная техника относится к древнейшим видам народного творчества, ее появление связывается с первым тысячелетием до н. э., с миром древних охотников и скотоводов, что подтверждается археологическим материалом: кожаными, войлочными и меховыми мозаичными изделиями из курганов Горного Алтая и Семиречья.

Слово құрақ в переводе с казахского трактуется как «скомбинировать, сшить что-либо из различных лоскутков».

В этой технике можно изготовить панно, закладки, композиционные рисунки. В процессе занятий по лоскутной технике формируются все психические процессы, развиваются художественно-творческие способности и положительно-эмоциональное восприятие окружающего мира, развиваются творческие задатки, мелкая моторика пальцев рук. Предлагаемая методика занятий по лоскутной технике способствует формированию ребенка, как личности, проявлению индивидуальности. Искусство составления гармоничного узора из случайных, оказавшихся под рукой лоскутков, развивает художественный вкус, фантазию. Процесс изготовления формирует такие важные для человека черты, как трудолюбие, терпение, настойчивость, способность доводить начатое дело до конца.

Выявленный широкий спектр видового разнообразия лоскутных изделий является подтверждением их важной значимости в быту. Некоторые виды сохранили свое функциональное значение, другие трансформировались в функционально новые виды изделий либо дополнились.

Изделия наряду с практической, художественно-эстетической, выполняли магическую роль, заключающуюся в охране жизни, здоровья и воспитания добрых начал. В силу высокого уровня знаковости эти изделия концентрируют в себе глубинные символические ориентации этноса.

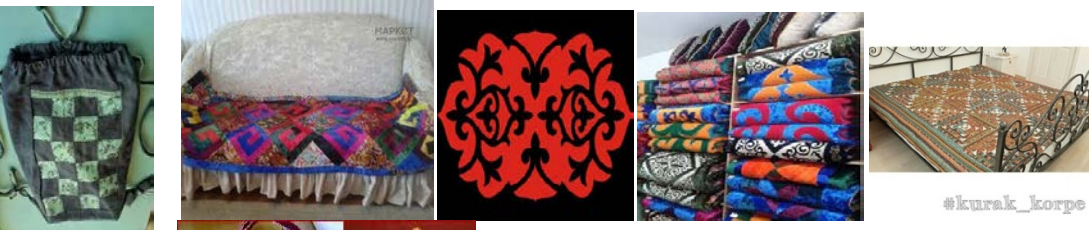

Тканевые мозаичные изделия можно разделить на две основные группы: одежда и предметы быта. К одежде относятся: мозаичный халат из ярких красочных кусков – шапан для сала, мозаичный халат из обычных кусков ткани для шамана – бақсы, тюбетейка - тақия. В настоящее время появился современный ассортимент одежды из лоскутов: шапочки из войлока в сочетании с тканью и тюбетейка - тақия, лоскутные жилеты – құрақкеудеше, детские шапаны, пальто, мозаичная обувь, вечерние платья, пиджаки.

Caykene

#kurak_korpe

Руководствуясь степенью распространенности названий, а также учитывая практическое назначение предметов, подвергли этнические названия классификационному порядку и обозначили изделия следующим образом: тканевые ковры для стен – тұскиіз, все типы постилочных изделий (на пол, стул, диван) – төсеніш, матрацы для сна – құрақ матрас. Покрывала на кровать, сундук, поклажу, диван, кресло и прочее – жамылғыш. К приведенным названиям часто прибавляется наименование объекта, для которого предназначена вещь. Например, мозаичное покрывало для сундука будет называться сандықжамылғыш или құрақ сандық жамылғыш. Причем слово құрақ может присутствовать или выключаться из названия. Құрақтұскиіз отличался от других видов лоскутных изделий не только по функции, но и большой тонкостью и тщательностью декора. Нередко в оформлении использовалась также вышивка.

Покрывало құрақжамылғыш делится на: покрывало для кровати – құрақтөсекжамылғыш, для сундука – құрақсандықжамылғыш, поклажи – құрақжүкжамылғыш.

Одеяло құрақкөрпе делится на детское и взрослое. Одеяло для колыбели – бесіккөрпеше, а также одеяло для пеленания ребенка – ораулықкөрпеше или орауышкөрпешевыполнялись из натуральных, мягких, гигроскопичных тканей, для взрослых спальное одеяло көрпе шилось также из натуральных тканей.

Постилочные коврики и матрацы делятся на: төртөсеніш– постилочный мозаичный коврик для почетного места с элементами аппликации, құрақтөсеніш – стёганный узкий длинный матрац, набитый ватой, для сидения на полу, құрақмаяуза – небольшой постилочный коврик для сидения одной персоны. Құрақтөсектөсеніш или төсек матрас – постилочный матрац, наиболее распространенный и востребованный вид лоскутных изделий. Бытуют также в качестве постельной принадлежности құрақ матрас – стёганный широкий матрац, набитый ватой.

Инструменты, используемые для создания лоскутной мозаики – нитки, ручные швейные иглы, ножницы, напёрсток. Современные мастерицы стали использовать также портновские булавки, сантиметровую ленту, картон, мел портновский, чертежные принадлежности (линейка, карандаши, картон, калька, транспортер), миллиметровую бумагу, специальные колесики для раскроя, утюг, швейную машину[31].

Технология тканевых мозаичных изделий отличается простотой исполнения. Ее специфика заключается в отсутствии шаблонов или трафаретов. При выкраивании лоскутов вместо шаблонов использовались (и используются по сей день) принципы народной метрологии, подразумевающие использование пальцев рук, ладони и руки в целом в качестве мерного инструмента.

Существует два основных способа сшивания лоскутов: мозаичный и аппликативный. В крупных изделиях сначала готовится законченный по композиции блок, затем несколько блоков собираются в цельное полотно. В небольших изделиях метод работы заключается в последовательном пришивании лоскутов от центра будущей композиции к ее наружному краю.

Использование простейших элементов – треугольников, ромбов, квадратов, крестовин и прочих лишь на первый взгляд создает видимую простоту декора; на

деле лишь с опытом приходит мастерство компоновки из небольшого числа мотивов все новых узоров, неповторяющихся в деталях.

Мозаичные изделия самодеятельных художников в меньшей степени связаны с канонами этнической традиции. Их лоскутное шитье – в большей степени интерпретация зарубежных традиций, а также отражение авторских путей поиска формы, стиля, колорита. Эта группа мастеров довольно свободно относится к традициям казахского лоскутного шитья, не придерживается канонов и приемов, прежде всего, в силу их незнания. Однако стремление к передаче местного национального колорита приводит к использованию элементов классического народного кұрақ – ромбические и квадратные сетки, восьмиугольные звезды, цепочки из треугольников (вариант мотива тырна), вписанные друг в друга многоугольники (вариант мотива квадрат в квадрате).

В целом композиционные особенности традиционных лоскутных изделий зависели от характера их назначения. Для одеял и матрацев, имевших форму вытянутого прямоугольника, применялся ковровый принцип композиции – замкнутое поле, заключенное в неширокую кайму (коршау). Существовал вариант изделий без каймы, где основной упор делался на повторяемость определенного раппорта по горизонтали или вертикали. Наиболее простые композиции состояли из рядов ромбов, без каких либо дополнительных узоров. Более сложный вариант основан на разбивке прямоугольного поля на ряд равнозначных квадратов, каждый из которых заполнялся различными узорами. Для изделий иного рода (кұрақтөсеніш для стульев), имевших форму квадрата, использовались композиции шаршы.

Прямоугольные композиции с каймой или без нее делились на:

– медальонные (с крупными фигурами вдоль поля или одним медальоном (центрический принцип построения), что характерно, в первую очередь, для изделий квадратной формы;

– трехчастные (с тремя крупными медальонами вдоль всего поля);

– сеточные (узор равномерно заполняет фон поля).

Основные казахские обычаи и обряды были связаны с жизненным циклом человека (рождение, инициация, сватовство, свадьба, похороны, поминки), а также рядом других, не менее важных событий – перекочевками, календарными и религиозными праздниками. Первой одеждой появившегося на свет младенца была рубашка, на которую нашивался в качестве оберега лоскут желательно белого цвета от одежды удачливого родственника, прожившего долгую, счастливую жизнь, или многодетной уважаемой старой женщины. Такую рубашку казахи называли иткөйлек – «собачья» рубашка; она обеспечивала «защиту» в первые сорок дней жизни. Один-три лоскута нашивались на рубашку «қырықкөйлек», они или приносились в подарок родственницами, или мать и бабушка выпрашивали их у соседей или старых людей, проживших благополучную жизнь.

Национальное искусство — это стиль, мода, практичность. Именно поэтому задача педагогов — привить интерес к изучению народного декоративно-прикладного искусства. При умелом подходе это позволит добиться интереса и уважения к Родине, ее истории, а для кого-то из детей может быть станет делом всей его дальнейшей жизни.

Курак корпе – это традиционное казахское одеяло, сшитое из разноцветных лоскутков. Оно олицетворяет образ Вселенной. Это космос в миниатюре. Это звездное небо, служившее казахам покрывалом. Сшивая красочные лоскутки, степные мастерицы чувствовали сакральную связь с верховным божеством Тенгри, соединившим воедино солнце, луну, радугу, дождь, облака и цветы и сотворившим нашу землю. Курак корпе хранит тепло рук, создавших его людей.

Корпе часто используют в декорировании интерьера. Например, в качестве ковриков - как прикроватных, так и для ваннных комнат. Также корпе можно использовать как элемент современного декора на подоконниках. С учетом того, что оно изготавливается исключительно из натуральных материалов без примесей, то можно смело считать его экологически чистым изделием.

Музеи всего мира украшают свои экспозиции стегаными мозаичными шедеврами домашних мастериц. Современный человек сможет оценить новаторскую идею подачи национального искусства, ведь, по сути, лоскутное шитье - это пэчворк в казахском стиле.

Куклы казахского народа. История казахского народа повествует о том, что все развлечения казахских детей были связаны с трудом. В этом плане особое внимание уделялось девочкам - они были первыми помощницами матери. И родители, и практически все родственники относились к ним с особенной заботой и нежностью, это оберегало их от каких-либо нарушений принятых норм девичьего поведения, помогало выработке положительных, жизненно необходимых качеств.

Девочки создавали уют в доме, ухаживали за малышами, готовили пищу, помогали в домашнем хозяйстве. Они учились шить, вышивать, ткать ковры, обрабатывать продукты животноводства (изготавливать войлок и кошму из овечьей шерсти, плести веревки из конского волоса, шить обувь, одежду и др.). Девочки росли самостоятельными, хозяйственными, рано осваивали навыки ведения домашнего хозяйства. Это свидетельствует о том, что с раннего возраста их начинали готовить к будущей семейной жизни.

Казахские девочки делали куклы из соломинок чия (песчаный тростник), обматывали их кусочками ткани. Все куклы были одинаковы, и потом они были без лица. Для казахов лицо обозначало душу, которое странствуя по земле могло вселиться в подобную куклу. И чтобы этого не произошло девочкам запрещалось рисовать лица у кукол. Поэтому куклы были безлики, но зато одежда кукол точно повторяла реальный костюм казахского народа. Костюм мог быть ребенка, девушки, невесты, замужней женщины, мужчины

Куклы женского пола имели косы из конского волоса. Костюмы были как повседневные так и праздничные, сшитые из соответственного материала. Отделка одежды кукол, праздничный головной убор куклы-невесты, богато украшался

цветными стеклышками, маленькими кусочками коралла, пуговицами, металлическими бляшками, полосками меха, перьями филина; само платье оторачивалось вышивкой, тканью другого цвета, фрагментами позумента.

Таким образом, шитье одежды для кукол становилось прекрасной практикой, полезной для девочек в будущей взрослой жизни. Играя в куклы, казахские девочки воспроизводили сценки из обычной жизни своей семьи. Через игру с куклами они знакомились с основными правилами семейной жизни, нормами традиционного этикета.

Многовековая традиция развития прикладного искусства казахского народа

Ремесла условно делились на мужские и женские. Там, где требовались значительные физические затраты: обработка дерева, кожи, кости, камня, а также кузнечное и ювелирное дело - были заняты мужчины. А вот убранство жилища, швейное дело, обработка шерсти и войлока, ткачество и ковроделие, вышивка и плетение циновки считались женскими ремеслами. Материальной основой издавна развитого у казахов декоративно-прикладного искусства были домашние производства, связанные с обработкой продуктов животноводства, растительного сырья, металлов. В замкнутом цикле процесса домашнего производства мог участвовать любой трудоспособный член семьи.

Постепенный переход казахов к оседлому образу жизни повлиял на развитие ряда направлений прикладного искусства. Своеобразие казахского прикладного творчества во многом обусловлено особенностями жизни народа, ведения хозяйства. Сферой деятельности мастеров был весь предметный мир — от костюма, украшений, домашней утвари, оружия и средств передвижения до практичного и удобного жилища — юрты [31].

Технология изготовления войлочных ковров, не требующих специального оборудования

Рисунок выкладывают только орнаментальный – в мусульманских традициях. Завитки и геометрические фигуры занимают центральное место – так как узорный орнамент способен в полной мере передать дух предков и дыхание старины. Всякий цвет имел свою символику: голубой означал небо, белый – радость, счастье, желтый – знание, мудрость, красный – огонь, солнце, зеленый – юность, весну, черный – землю. Казахский орнамент использовался во всех его основных видах - зооморфном, растительном, геометрическом.

Наиболее распространенными были узоры в виде головы, рогов, копыт животных, лапок и клювов птиц и др. («кошкар-муйз», «кос-муйз», «сынар-екше», «жапырак» и др.). Орнаментальное узоротворчество по праву считается национальным богатством, летописью жизни казахов.

8 Оценивание знаний учащихся по интегрированному предмету «Художественный труд»

Оценивание – одно из наиболее действенных средств, повышающих эффективность обучения.

Цели оценивания: повышение учебной мотивации и учебной самостоятельности обучающихся; установление фактического уровня теоретических и практических знаний обучающихся, их умений и навыков по предметам обязательного компонента учебного плана; повышение качества знаний обучающихся.

Стандарты обновленного содержания образования повлияли не только на принципы отбора содержания образования, но и на систему оценивания знаний обучающихся. Одним из важных положений, отраженных в стандарте образования, является функция повышения объективности оценивания. Критериальный подход к оцениванию работ обучающихся все более и более популярен в современной школе, скорее всего потому, что такой подход помогает осуществлять, прежде всего, обратную связь, позволяющую всем участникам процесса понимать уровень освоения изучаемого материала. Чем более содержательной будет обратная связь, тем конструктивнее может быть реакция на нее.

Критериальное оценивание – это оценивание по критериям, т. е. оценка которая складывается из составляющих, которые отражают достижения учащихся по разным направлениям развития их учебно-познавательной компетентности.

Критериальное оценивание позволяет всем участникам образовательного процесса наблюдать прогресс в обучении каждого ученика и, кроме того, позволяет:

учителям:

1. разработать критерии, способствующие получению качественных результатов;
2. иметь оперативную информацию для анализа и планирования своей деятельности;
3. улучшить качество преподавания;
4. улучшить качество обучения;
5. выстраивать индивидуальную траекторию обучения каждого ученика с учетом его индивидуальных способностей и особенностей;
6. использовать разнообразные подходы и инструменты оценивания;
7. вносить предложения по совершенствованию содержания учебной программы.

обучающимся:

1. использовать многообразие стилей обучения, типов мыслительной деятельности и способностей для выражения своего понимания;
2. знать и понимать критерии оценивания для прогнозирования и корректировки собственного результата обучения и осознания успеха;
3. участвовать в рефлексии, оценивая себя и своих сверстников;
4. использовать знания для решения реальных задач, выразить разные точки зрения, критически мыслить.

родителям:

1. получать объективные доказательства уровня обученности своего ребенка;
2. отслеживать прогресс в обучении ребенка;
3. обеспечивать ребенку поддержку в процессе обучения;
4. устанавливать обратную связь с учителями и руководством школы;
5. быть уверенными и спокойными за комфортность ребенка в классе и школе.

Для оценки достижения целей обучения используются два вида оценивания: формативное и внутреннее суммативное оценивание[32].

Формативное оценивание – текущее оценивание, которое проводится учителями в соответствии с целями обучения учебных программ и планов, как неотъемлемая часть преподавания и обучения.

Перед проведением формативного оценивания важно ознакомить учащихся с целями обучения и критериями успеха. Например, если будет оцениваться цель обучения «Использовать и экспериментировать с инструментами и материалами (природные и искусственные), применяя простые приемы и техники», то критериями успеха для достижения этой цели обучения являются:

- определяет свойства природных материалов: гибкий, мягкий, твердый, хрупкий, круглый, плоский, объемный, тонкий, толстый, большой, маленький;
- определяет какие свойства имеет бумага.

Здесь учителю следует объяснить критерии успеха, чтобы учащимся начальных классов было понятно, на что необходимо обратить внимание при выполнении задания.

Проблема оценивания связана, прежде всего, с существующей вариативностью программ, имеющих различные взгляды на изобразительную деятельность ребенка.

Программа «Художественный труд» определяет главной задачей развитие у учащихся способности сопереживать, понимать, осознавать свои переживания в контексте истории культуры. Как следствие, учителя, работающие по данным программам, при оценивании детских рисунков противопоставляют творчеству как рисованию, связанному с отражением окружающего мира, творчество как выражение свойств личности, заложенных от рождения. То есть, одни при оценивании детского рисунка исходят из основ изобразительной грамоты, другие – из авторской позиции ребенка по отношению к окружающему миру[25].

Другим важным аспектом проблемы оценивания художественно-творческой деятельности учащихся на уроке является существующий подход к оцениванию только созидательной деятельности детей через конечный продукт - рисунок, без учета их познавательной деятельности на уроке – включенности в процесс приобщения к искусству. То есть, учитель проставляет отметку в конце урока ученику только на основе анализа выполненного им рисунка, что влечет за собой необъективность всей выполняемой им деятельности на уроке. Такие расхождения в оценивании работ учащихся не позволяют отследить качество выполняемых работ и личностный рост учащегося.

На необходимость переосмысления системы оценивания художественно-творческих достижений учащихся на уроках оказывает влияние переориентация

обучения на подготовку человека, способного самостоятельно принимать решения и разумно действовать в современном меняющемся мире. Возникает, вопрос как о развитии творческих возможностей ребёнка, так и об активизации его самостоятельности (формировании и развитии элементов самостоятельной контрольно-оценочной деятельности), что является его основным вектором взросления. Это в корне меняет расстановку акцента к существующим задачам в области «Технология и искусство». Среди задач формирования общей грамотности и коррекции, развития природных данных учащихся приоритетной является последняя. Как следствие, это влечет за собой новый взгляд на роль учителя в контрольно-оценочной деятельности.

Возникает потребность использовать такую оценочную систему на уроке художественного труда, которая органически сочетала бы в себе контроль и диагностику, т.е. не устраняла бы системы контроля со стороны учителя, руководства школы, родителей, а, наоборот, еще и усилила бы роль самоконтроля и самооценки ученика. При этом необходимо, чтобы найденные при совместном поиске учителя и учащихся технологии формирования всех составляющих контрольно-оценочной деятельности передать детям, так как формирование контрольно-оценочной самостоятельности является ядром и основной формой развития всей учебной самостоятельности ребенка.

На основании вышеизложенного учителям художественного труда нужно определять систему оценивания художественно-творческих достижений учащихся в условиях современного обучения из сущности следующих составляющих:

- что оценивать (что именно подлежит оцениванию);
- как оценивать (какими средствами и по каким критериям должно фиксироваться то, что оценивается);
- каким образом оценивать (какова сама процедура оценивания, этапы ее осуществления).

Необходимо в основе выполнения цели уроков художественного труда иметь в виду не детский рисунок как результат, а те приращения, возникновение которых позволяют творчески развиваться ребенку. Тогда все внимание будет уделяться не конечному продукту (рисунку), а самому художественно-творческому процессу, результатом которого будут являться приобретенный определенный уровень развития творческого воображения, мастерства и др., а следствием - детская работа, через который прочитывается уровень имеющихся приращений[33].

Необходимо, чтобы оцениванию на уроках подлежали не только специальные художественные способности школьника, но и его творчество, инициатива, составляющие основу созидательной деятельности. Особенно, если учесть, что принцип связи искусства с жизнью осуществляется не только и не столько в рамках урока, то существенным для педагога является вопрос оценивания познавательной деятельности учащегося вне школы. Это его работа по выполнению домашнего задания, которая может быть представлена в поисково-исследовательской деятельности, самостоятельная работа по выполнению творческих заданий и др.

Важно наряду с художественным творчеством оценивать интеллектуальные инициативные творческие проявления школьника: оригинальность его вопросов,

самостоятельных поисков дополнительного материала, высказанных интересных предположений и т.д. Здесь мы исходим из того, что сама творческая способность человека предполагает наличие двух составляющих: способность накапливать, осваивать багаж знаний, того, что уже создало человечество, и способность нарушить сложившийся стереотип, готовность делать шаг в неведомое. Причем свое социальное признание учащиеся могут получить и во внеклассных мероприятиях: викторинах, конкурсах и др.

При работе по данной системе оценивания очень важно, чтобы учитель обсудил вместе с детьми критерии выполнения творческой работы. Текущая оценка познавательно-творческих достижений фиксируется по методике, указанной выше, где особое место отводится самооценке ученика, его саморазвитию. Независимо от форм фиксации главное выдержать принцип ухода от сравнения личностных качеств детей на уровне «ты хуже, а ты лучше». Здесь необходимо оценивать учащегося по уровню достижения им поставленных на уроке целей и задач, имея при этом в виду, что каждый ребенок индивидуален и имеет свое видение, отличное от взрослых, на решение предлагаемой темы.

Не следует идти по пути «давления» своим авторитетом на школьника. Специфичность заключается в том, чтобы увидеть в ребенке его индивидуальную особенность и помочь ему при сохранении определенных правил изобразительной грамотности развиваться творчески.

Всю познавательную и созидательную деятельность школьника на уроке предлагается оценивать по четырем критериям:

- готовность к сотрудничеству с учителем;
- отношение, интересы, способности детей (в том числе к самоанализу), проявляющиеся в художественном творчестве;
- мастерство (способы творческих действий) с учетом качества детской продукции;
- общественно-полезная значимость результатов художественного труда школьников, предусматривающее значимость результата как для развития школьника, так и окружающих.

Под критерием *готовность к сотрудничеству с учителем* имеется в виду наличие необходимых художественных материалов, разноуровневый объем выполненного домашнего задания, поисково-исследовательская деятельность.

Второй критерий *-отношение, интересы* – отражает степень увлеченности, вдохновения и стремления школьником выразить свое отношение к воспринимаемому и изображаемому в работе через определение уровней:

- эмоционального отношения к воспринимаемому и изображаемому явлению (мотивы деятельности, их изменение, если есть, доставляющие детям удовольствие от работы и удовлетворение своими результатами);
- волевых свойств личности, обеспечивающих практическую реализацию творческих замыслов (упорства и настойчивости в поисках решения нового произведения);

Третий критерий – *мастерство (способы творческих действий)*- призван определить уровень владения школьником художественными способностями, относящимися к изобразительной грамоте, через передачу формы, состоящей из

линии, поверхности, и необходимыми навыками использования образных средств изображения и выражения в передаче данной формы.

Четвертый критерий – *общественно полезная значимость результатов художественного труда школьников*- включает в себя:

- соответствие детской работы теме, определенной идее (если тема и идея были заданы), анализ приобретенных художественно-творческих достижений в познавательной и созидательной деятельности (оценивается учащимся);

- сопоставление самооценки учащегося с оценкой учителя (данная составляющая оценивается учителем) [34].

Оценивание по данному критерию проходит через призму личностных достижений школьника, его художественно-творческого развития, возможности участия выполненной работы в разноуровневых выставках. Оно является итоговым, дает полное представление о значимости детских работ (их ценности), о возможности их участия в тех или иных выставках, без чего творческая деятельность считается неполной, т.е. незавершённой. Кроме того, участие в выставках детей является непременным условием в критериях оценки творческой деятельности детских коллективов (студий, кружков, художественных школ). Ведение «портфеля индивидуальных достижений учащегося», в котором будут отражены его увлечения в области изобразительной деятельности (объем времяпровождения за рисованием, просмотра телепередач, посещение музеев и др.). «Портфель» может представлять собой подборку личных работ.

Таким образом, совокупность применения данных критериев будет способствовать оцениванию познавательной и созидательной деятельности ученика, будет оценен не сам исполнитель, а выполненная им работа.

Заключение

В основе интегрированных уроков обязательно должна быть гуманистическая направленность. Это значит, что знания приобретают характер лично важных, близких каждому учащемуся. Стирается обезличенность знаний, на первый план выходит социальная важность учебного материала. Это направляет учителя на поиск ярких, живых примеров, на адаптацию к актуальным интересам ученика, на личную значимость материала для каждого.

Интеграция - это определенная система работы учителей, у которой имеется результат:

- в эмоциональном развитии учащихся, основанном на привлечении различных видов искусства;
- в повышении уровня знаний по предмету;
- в изменении уровня интеллектуальной деятельности, обеспечиваемого рассмотрением учебного материала с позиции ведущей идеи, установлением естественных взаимосвязей между изучаемыми проблемами;
- в росте познавательного мышления школьников, проявляемого в желании активной и самостоятельной работы на уроке и во внеурочное время;
- во включении учащихся в творческую, исследовательскую деятельность, результатом которой могут быть их собственные произведения и проекты;
- в воспитании настоящего гражданина своей страны.

При обучении интегрированным предметам обращаемся к словам К.Ушинского: «Мы не говорим педагогам – поступайте так или иначе; мы говорим им: изучайте законы тех явлений, которыми вы хотите управлять, и поступайте, соображаясь с этими законами и теми обстоятельствами, в которых вы хотите их приложить».

Таким образом, уроки по интегрированным предметам «Русский язык и литература», «Художественный труд» в школе позволяют учащимся обогащать свой словарный запас, совершенствовать собственную речь через слово, способствуют саморазвитию личности ребенка, выявлению и развитию его творческого потенциала, осознанию учеником его собственной деятельности, развитию уровня культуры своей личности.

Список литературы

- 1 Большой иллюстрированный словарь иностранных слов. - М., 2002. – 724 с.
- 2 Краткий словарь по социологии. Под ред. Гвишиани Д.М., Лапина Н.И. Издательство: М.: Политиздат. 1988. – 479 с.
- 3 Ломоносов М.В. Краткое руководство к риторике. 1748.
- 4 Буслаев Ф.И. О преподавании отечественного языка. 1844.
- 5 Ушинский К.Д. Родное слово. Книга для детей и родителей/ К.Д.Ушинский. – Новосибирск: Дет. лит., 1994. – 424 с.
- 6 Срезневский И.И. «Мысли об истории русского языка» // М.-1959. – 112 с.
- 7 Пешковский А.М. Научные достижения русской учебной литературы в области общих вопросов синтаксиса. Отд. отт. Прага, 1931. 3 с.
- 8 Рыбникова М.А. Очерки по методике литературного чтения. 3-е изд. — М.: Просвещение, 1963. — 315 с.
- 9 Шанский Н.М. Художественный текст под лингвистическим микроскопом. Книга для внеклассного чтения учащихся 8-10 классов средней школы. (Москва: Издательство «Просвещение», 1986. - Серия «Мир знаний»)
- 10 Кондубаева М.Р. Культура русской речи. – Алматы: Аналіті, 1993. – 110 с.
- 11 Абдыкулова К.Е., Джумабаева М.С., Казина Р.А. Взаимосвязанное обучение казахскому и русскому языкам. – Алматы, 1991. – 40 с.
- 12 Журнал «Almamater» №8/2010. -12-14 с.
- 13 Маркова А. К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. - М.: Просвещение, 1993. - 192 с.
- 14 Щербаков В.А., Мудрик А.В. Психология учителя // Возрастная педагогическая психология / под ред. А.В.Петровского. – М., 2005. – 83 с.
- 15 Зимняя И. «Педагогическая психология». - М.: 2002. – 272 с.
- 16 Дьюи Дж. Психология и педагогика мышления / пер. с англ. Н.М. Никольской; под ред. (и с предисл.) Н.Д. Виноградова. — М.: Мир, 1915.- 202. *Источник:* <http://si-sv.com/publ/16-1-0-288>
- 17 Сухаревская Е. Ю. Технология интегрированного урока. — Ростов-на-Дону: «Учитель», 2003.
- 18 Лихачев Б.Т. Педагогика: Курс лекций / Учеб. пособие для студентов педагог, учеб. 165 заведений и слушателей ИПК и ФПК. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрайт-М, 2001.—607с.
- 19 Полат Е.С. Учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров; Под ред. Е. С. Полат. — М.: Издательский центр «Академия», 2002. — 272 с.
- 20 Леонович В.Н. К вопросу об интеграции на уроках русского языка // Начальная школа -2000.-№4.
- 21 Коложевари И., Соченикова Л. Как организовать интегрированный урок?// Народное образование, 1996. -№1.
- 22 Сердюкова Н.С. Интеграция учебных занятий в начальной школе. // Начальная школа. 1994. № 11. С. 45–49.
- 23 Колягин Ю.М., Алексеенко О.Л. Интеграция школьного обучения // Начальная школа. 1990. № 9. С. 28–32.

- 24 Бондаревская Е.В., Кульневич С.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: Уч.пос.для студентов средних и высших педагогических учебных заведений, слушателей ИПК и ФПК. Ростов н/Д, 1999. 560 с.
- 25 Художественный труд. Учебная программа для начальной школы (1-4 классы) в рамках обновления содержания среднего образования – Астана, 2016 – 57 с.
- 26 Якиманская, И.С. Психологические основы математического образования / И.С. Якиманская. – М.: Изд. Центр «Академия», 2004.
- 27 Ребенок в мире культуры / Под ред. Р.М. Чумичевой. Ставрополь. 1998. С. 84–95.
- 28 Чумичева Р.М., Редько Л.Л. Теоретические подходы к проектированию образования в России в современных условиях / Институт развития образования. Ставрополь: ИРО, 1996. 23с.
- 29 Занков Л.В. Избранные педагогические труды. М., 1990. С. 41.
- 30 Драматургия урока. /// Искусство в школе. – 1998. № 47 –С. 21-28.
- 31 Шанырак. Редактор Р.Нургалиев. Алматы: Каз.Сов энцикл. 1991.
- 32 Информационно-методический журнал «Педагогический диалог». –Астана. ЦПМ АОО «НИШ». №2(8). 2014, -С. 6-10.
- 33 Якубова К.Т. Художественный образ как процесс. – СПб., 1996.
- 34 Андреев В.Н. , Оценка на уроке искусства. – М.: 2008.

Содержание

Введение	136
1 Подходы и принципы интегрированного обучения предмету «Русский язык и литература» (Я2)	138
2 Формы организации учебной работы интегрированного предмета «Русский язык и литература» (Я2)	147
3 Педагогические технологии обучения интегрированного предмета «Русский язык и литература» (Я2)	209
4 Оценивание знаний учащихся по интегрированному предмету «Русский язык и литература» (Я2)	216
5 Подходы и принципы интегрированного обучения предмету «Художественный труд»	222
6 Формы организации учебной работы интегрированного предмета «Художественный труд»	242
7 Педагогические технологии обучения интегрированному предмету «Художественный труд» в школе	246
8 Оценивание знаний учащихся по интегрированному предмету «Художественный труд»	269
Заключение	274
Список литературы	275
Приложение	278

**Техника безопасности на уроках художественного труда
в начальных классах**

№1 Общие правила техники безопасности

1. Работу начинай только с разрешения учителя. Когда учитель обращается к тебе, приостанови работу. Не отвлекайся во время работы.
2. Перед тем как пользоваться инструментом изучи правила обращения с ним.
3. Употребляй инструмент только по назначению.
4. Не работай с неисправными и тупыми инструментами.
5. При работе держи инструмент так, как показал учитель.
6. Инструменты и оборудование храни в предназначенном для этого месте в указанном учителем порядке.
7. Содержи в чистоте и порядке рабочее место.

№2 Правила обращения с ножницами

1. Пользуйся ножницами с закругленными концами. Храни ножницы в футляре
3. Не работай тупыми ножницами и с ослабленным шарнирным креплением.
4. Не держи ножницы лезвиями вверх.
5. Не оставляй ножницы в открытом виде.
8. Передавай однокласснику закрытые ножницы кольцами вперед.
9. Во время резания удерживай материал левой рукой так, чтобы пальцы были в стороне от лезвий ножниц.

№3 Правила работы с клеем

1. С клеем работай только на подкладном листе.
2. После использования закрой крышку
3. После работы вымой руки с мылом.

№4 Правила обращения с иглами

1. Иглу держи только в игольнице. Не играй с иглой! Ни в коем случае не бери иглы в рот.
2. Проверь количество игл перед началом и после окончания работы. Обязательно найди недостающие иглы.
3. При шитье пользуйся наперстком, соответствующим пальцу.
4. Не применяй иглы вместо булавок.

№5 Правила обращения с шилом

1. Не пользуйся тонким длинным (канцелярским) шилом.
2. Используй шило только по назначению.

№6 Правила обращения с циркулем

1. Храни циркуль в футляре.
2. При работе аккуратно втыкай иголку в нужное место. Подкладывай под бумагу картон.
3. Передавай товарищу циркуль в закрытом виде, вперед головкой.
4. После работы убирай циркуль в футляр.

«ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ (Т2)» «ОРЫС ТІЛІ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТІ (Я2)», «КӨРКЕМ ЕҢБЕК» КІРІКТІРІЛГЕН ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУ БОЙЫНША

Әдістемелік құрал

МЕТОДИЧЕСКОЕ ПОСОБИЕ ПО ОБУЧЕНИЮ ИНТЕГРИРОВАННЫМ ПРЕДМЕТАМ «КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА» (Я 2), «РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА» (Я 2), «ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ТРУД» ДЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Методическое пособие

Басуға 16.05. 2016 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріптүрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 17.

Подписано в печать 16.05. 2016 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт TimesNewRoman. Усл. п.л. 17.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж